

السلام
الرحمن

دانشنامه بورس کالای ایران

حامد سلطانی نژاد

مهدی حاجی وند

شرکت بورس کالای ایران
(سهام عام)

انتشارات بورس وابسته به شرکت اطلاع‌رسانی و خدمات بورس
دفتر: تهران، خیابان حافظ، نرسیده به جمهوری، بن‌بست ازهری،
شماره ۱۰، تلفن: ۶۴۰۸۴۰۰۰
نمایشگاه و فروشگاه: تهران، میدان ونک، خیابان ملاصدرا،
شماره ۲۵، تلفن: ۸۸۶۴۸۱۹۲، دورنگار: ۶۴۰۸۴۹۲۶
تارنمای انتشارات: www.boursepub.ir
رایانامه: info@boursepub.ir

دانشنامه بورس کالای ایران

- مؤلفان: حامد سلطانی‌نژاد، مهدی حاجی‌وند
- ناشر: انتشارات بورس وابسته به شرکت اطلاع‌رسانی و خدمات بورس
- طراح جلد: سید احمد موسوی
- چاپ اول: ۱۳۹۷
- قیمت: ۳۵۰/۰۰۰ ریال
- شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه
- چاپ و صحافی: مؤسسه چاپ و نشر عروج
- شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۸۷۲-۴۵-۱

همه حقوق محفوظ و متعلق به ناشر است.

سرشناسه: سلطانی‌نژاد، حامد، ۱۳۵۷ - / Soltani Nejad, Hamed

عنوان و نام پدیدآور: دانشنامه بورس کالای ایران / حامد سلطانی‌نژاد، مهدی حاجی‌وند.

مشخصات نشر: تهران: شرکت اطلاع‌رسانی و خدمات بورس، انتشارات بورس، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری: ۳۶۴ص.

شابک: 978-600-7872-45-1

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

یادداشت: کتابنامه: ص. ۳۵۹-۳۶۴.

موضوع: ۱. بورس کالا -- ایران -- اصطلاحها و تعبیرها / Commodity exchanges -- Iran -- Terms and phrases

۲. بورس کالا -- اصطلاحها و تعبیرها / Commodity exchanges -- Terms and phrases

۳. بورس کالا -- ایران / Commodity exchanges -- Iran

شناسه افزوده: حاجی‌وند، مهدی، ۱۳۵۸ -

شناسه افزوده: شرکت اطلاع‌رسانی و خدمات بورس. انتشارات بورس

Company Information Exchange Services. Publication Exchange/

رده بندی کنگره: ۱۳۹۷ س۸ ۹/۵۱/۶۰۵ HG

رده بندی دیویی: ۳۲۲/۶۴۴۰۹۵۵

شماره کتابشناسی ملی: ۵۰۷۷۳۴۸

دانشنامه بورس کالای ایران

فهرست اجمالی

۱	سخنی با خوانندگان
۵	«آ، ا»
۵۱	«ب»
۷۹	«پ»
۸۷	«ت»
۱۰۳	«ث»
۱۰۵	«ج»
۱۰۹	«ح»
۱۲۱	«خ»
۱۲۷	«د»
۱۳۳	«ر»
۱۴۱	«ز»
۱۴۵	«س»

۱۶۷.....	«ش»
۱۹۱.....	«ص»
۱۹۷.....	«ض»
۲۰۱.....	«ع»
۲۱۵.....	«ف»
۲۱۷.....	«ق»
۲۷۵.....	«ک»
۲۹۹.....	«گ»
۳۰۹.....	«ل»
۳۱۱.....	«م»
۳۴۵.....	«ن»
۳۵۱.....	«و»
۳۵۵.....	«ه»
۳۵۹.....	فهرست منابع

دانشنامه بورس کالای ایران

فهرست تفصیلی

سخنی با خوانندگان.....	۱
«آ، ا».....	۵
* آخرین روز معاملاتی.....	۵
* آربیتراژ.....	۵
* آربیتراژگران.....	۵
* اباحه تصرف.....	۶
* ابزار پذیرش.....	۶
* ابزار شناسایی.....	۷
* ابزار مالی.....	۷
* ابزار مشتقه.....	۹
* ابزار معاملاتی.....	۱۱
* اتاق پایاپای.....	۱۲
* اختطاریه افزایش وجه تضمین.....	۱۴
* ارزش قرارداد آتی.....	۱۵
* ارزش باب.....	۱۵
* استانداردهای تجارت بین‌المللی.....	۱۵

۱۵	* اسناد تعهدآور
۱۶	* اشخاص تحت نظارت
۱۹	* اطلاعات معاملات
۲۲	* اطلاعات نهانی
۲۴	* اطلاعیه عرضه
۲۷	* اطلاعیه عرضه اولیه قراردادهای سلف
۲۹	* اطلاعیه معاملاتی قرارداد آتی
۲۹	* اعتبار اسنادی
۳۰	* اعلامیه پذیره‌نویسی
۳۱	* اعلامیه پیش‌گشایش
۳۲	* اعلامیه تحویل
۳۳	* اعلامیه تسویه وجوه
۳۳	* افشای اطلاعات
۳۳	* امنیت معامله در بورس کالا
۳۴	* اموال منقول
۳۴	* اموال غیرمنقول
۳۶	* امور تسویه
۳۷	* امیدنامه
۳۸	* انبار
۳۸	* انباردار
۳۸	* انتقال قهری
۳۹	* انحلال قهری قرارداد
۳۹	* انفساخ
۴۰	* اوراق بهادار
۴۱	* اوراق بهادار مبتنی بر کالا
۴۳	* اوراق خرید دین

- ✱ اوراق سلف ۴۸
- ✱ اوراق سلف موازی استاندارد ۴۸
- ✱ ایستگاه معاملاتی ۵۰
- ✱ اهلیت و اختیار طرفین ۵۰

«ب» ۵۱

- ✱ بازار اصلی ۵۱
- ✱ بازار اولیه ۵۴
- ✱ بازار تهاتری ۵۵
- ✱ بازار ثانویه ۵۵
- ✱ بازار جبرانی ۵۶
- ✱ بازار سرمایه ۵۷
- ✱ بازار غیرمتشکل کالایی ۵۹
- ✱ بازار فرعی ۶۱
- ✱ بازار مالی ۶۶
- ✱ بازار متشکل کالایی ۶۷
- ✱ بازار مشتقه ۶۷
- ✱ بازار مشتقه ارزی ۶۸
- ✱ بازار معاملات کالای فیزیکی ۶۸
- ✱ بازار هدف بین‌المللی ۶۹
- ✱ بازارگردانی ۶۹
- ✱ بازارگردان ۷۲
- ✱ بستن موقعیت ۷۴
- ✱ بستن نماد ۷۴
- ✱ بسته شدن جلسه معاملاتی ۷۵
- ✱ بورس ۷۵

- ۷۵ * بورس کالایی
- ۷۷ * بهترین سفارش خرید
- ۷۷ * بهترین سفارش فروش
- ۷۷ * به روز رسانی حساب‌ها
- ۷۷ * بیانیه ریسک

- ۷۹ * «پ»
- ۷۹ * پایگاه اطلاع‌رسانی بورس کالای ایران
- ۷۹ * پذیرش کالا و اوراق بهادار مبتنی بر کالا
- ۸۲ * پذیرش مشتری
- ۸۲ * پذیره‌نویسی
- ۸۳ * پرونده اطلاعات مشتری
- ۸۳ * پوشش دهندگان ریسک (هجرها)
- ۸۳ * پولشویی
- ۸۶ * پیش پرداخت تحویل
- ۸۶ * پیش فاکتور (پروفرما)
- ۸۶ * پیش‌گشایش

- ۸۷ * «ت»
- ۸۷ * تابلوی بورس
- ۸۷ * تاریخ انقضای اعتبار گواهی سپرده کالایی
- ۸۷ * تاریخ انقضای کالا
- ۸۷ * تالار معاملات
- ۸۸ * تامین مالی
- ۸۹ * تحویل فیزیکی
- ۸۹ * تحویل کالا

۸۹	تخلف
۹۰	تسویه
۹۱	تسویه اعتباری
۹۲	تسویه معاملات
۹۴	تسویه نقدی
۹۴	تسویه وجوه و پایاپای (نقل و انتقال)
۹۵	تسعیر ارز
۹۵	تسهیلات اعتباری
۹۶	تسهیلات بانکی
۹۶	تشکل خودانتظام
۹۸	تضمین
۹۹	تضمین قرارداد کشف پرمیوم
۹۹	تضمین معامله نهایی
۹۹	تطبیق سفارش
۹۹	تعليق پذیرش
۱۰۰	تعهد پذیرهنویسی
۱۰۰	تقاضا
۱۰۱	توثيق
۱۰۳	«ث»
۱۰۳	ثبت سفارش
۱۰۵	«ج»
۱۰۵	جلسه معاملات
۱۰۶	جلسه رسمی معاملات
۱۰۷	جلسه عادی معاملاتی

۱۰۷ * جلسه معاملات روزانه.....

۱۰۹ * «ح».....

۱۰۹ * حد تخصیص یا حد خرید.....

۱۰۹ * حداقل تغییر قیمت سفارش.....

۱۰۹ * حداقل خرید.....

۱۰۹ * حداقل خرید جهت کشف نرخ.....

۱۱۰ * حداقل سفارش انباشته.....

۱۱۰ * حداقل عرضه.....

۱۱۰ * حداقل قیمت خرید روزانه.....

۱۱۰ * حداقل معاملات روزانه.....

۱۱۰ * حداقل وجه تضمین.....

۱۱۰ * حداکثر افزایش عرضه.....

۱۱۱ * حداکثر خرید.....

۱۱۱ * حراج.....

۱۱۱ * حراج پیوسته.....

۱۱۲ * حراج تک قیمتی.....

۱۱۳ * حراج حضوری.....

۱۱۶ * حساب بستانکاران موقت.....

۱۱۶ * حساب تضمین بورس.....

۱۱۷ * حساب عملیاتی مشتری.....

۱۱۷ * حق پذیرش.....

۱۱۸ * حق عضویت کارگزاری.....

۱۱۸ * حوادث غیرمترقبه (فارس ماژور).....

۱۲۰ * حواله خرید کالا.....

«خ» ۱۲۱

* خدمات الکترونیکی ۱۲۱

* خدمات پایه ۱۲۱

* خرید تضمینی ۱۲۱

* خریدار ۱۲۴

* خسارت انفساخ ۱۲۵

* خطای مجاز (تلورانس) تحویل ۱۲۶

«د» ۱۲۷

* دارایی پایه ۱۲۷

* دامنه مظنه ۱۲۷

* دامنه نوسان قیمت ۱۲۸

* دامنه نوسان قیمت روزانه ۱۲۸

* درخواست پذیرش ۱۲۸

* دسترسی برخط بازار ۱۲۹

* دستورالعمل انتشار اطلاعات معاملات توسط بورس کالای ایران ۱۳۰

* دفتر پذیرش ۱۳۰

* دوره پایانی معاملات ۱۳۱

* دوره پیش‌گشایش ۱۳۱

* دوره تحویل ۱۳۱

* دوره تسویه روزانه ۱۳۱

* دوره عادی معاملاتی ۱۳۲

* دوره عرضه اولیه ۱۳۲

* دوره گشایش ۱۳۲

* دوره معاملات ۱۳۲

«ر»..... ۱۳۳

* رسید انبار ۱۳۳

* رقابت ۱۳۳

* روز کاری ۱۳۴

* روش تصادفی ۱۳۴

* روش ردگیری موقعیت ۱۳۴

* روش زمانی ۱۳۵

* روش محاسبه قیمت تئوریک ۱۳۵

* رویه تسهیم به نسبت تخصیص ۱۳۶

* رینگ معاملاتی ۱۳۷

* رینگ داخلی ۱۳۷

* رینگ صادراتی ۱۳۷

«ز»..... ۱۴۱

* زمان تحویل ۱۴۱

* زمان سررسید ۱۴۱

* زیرساخت دسترسی برخط بازار ۱۴۱

* زیرگروه هم ماه ۱۴۳

«س»..... ۱۴۵

* سازمان بورس و اوراق بهادار ۱۴۵

* سازمان کارگزاران بورس اوراق بهادار تهران ۱۴۶

* سازمان کارگزاران بورس فلزات تهران ۱۴۶

* سازمان کارگزاران بورس کالای کشاورزی ۱۴۷

* سامانه بازار مجازی معاملات مشتقه ۱۴۷

- * سامانه ثبت اطلاعات کشاورزان ۱۴۹
- * سامانه جامع معاملات الکترونیکی بورس کالا ۱۴۹
- * سامانه جمع‌آوری معاملات مشکوک ۱۵۰
- * سامانه مدیریت سفارش ۱۵۰
- * سامانه مدیریت فناوری بورس تهران ۱۵۰
- * سامانه معاملاتی ۱۵۲
- * سامانه معاملات برخط بازار مشتقه کالایی ۱۵۳
- * سامانه مانیتورینگ پویای بورس کالا (سمپاک) ۱۵۴
- * ساها (سامانه احراز هویت اشخاص) ۱۵۴
- * سبا ۱۵۵
- * سبد دارایی ۱۵۵
- * سبدگردان ۱۵۵
- * سبک اعمال ۱۵۵
- * سپرده‌گذار ۱۵۶
- * سرمایه‌گذار ۱۵۶
- * سفارش ۱۵۶
- * سفارش الکترونیکی ۱۵۸
- * سفارش برخط ۱۵۸
- * سفارش به قیمت بازار ۱۵۸
- * سفارش به قیمت معین ۱۵۸
- * سفارش به لحاظ اعتبار ۱۵۸
- * سفارش جلوگیری از زیان ۱۵۹
- * سفارش حضوری ۱۵۹
- * سفارش تلفنی ۱۵۹
- * سفارش فعال ۱۶۱

- ۱۶۱ * سفته‌بازان
- ۱۶۱ * سقف اعتباری
- ۱۶۱ * سقف سفارش
- ۱۶۲ * سقف موقعیت‌های باز
- ۱۶۲ * سقف موقعیت‌های هم جهت
- ۱۶۲ * سند تسویه خارج از پایاپای
- ۱۶۴ * سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی
- ۱۶۵ * سیستم معاملاتی
- ۱۶۶ * سیستم چند کالایی بورس کالا

«ش» ۱۶۷

- ۱۶۷ * شخص حقوقی
- ۱۶۸ * شخص حقیقی
- ۱۶۸ * شخص مرتبط
- ۱۶۹ * شرایط پرداخت
- ۱۶۹ * شرایط تحویل کالا
- ۱۶۹ * شرکت بورس کالای ایران
- ۱۷۹ * شرکت سپرده‌گذاری مرکزی اوراق بهادار و تسویه وجوه
- ۱۸۰ * شناسایی اولیه
- ۱۸۲ * شناسایی کامل
- ۱۸۴ * شناسایی مشتری
- ۱۸۴ * شناسه کالا و خدمات ایران (ایران کد)
- ۱۸۶ * شناسه معاملات
- ۱۸۶ * شورای عالی بورس و اوراق بهادار
- ۱۸۹ * شورای عالی مبارزه با پولشویی

«ص» ۱۹۱

* صندوق سرمایه‌گذاری مشترک ۱۹۱

* صندوق سرمایه‌گذاری کالایی ۱۹۲

* صورت وضعیت حساب ۱۹۶

«ض» ۱۹۷

* ضامن ۱۹۷

* ضد قیمت‌شکنی (ضددامپینگ) ۱۹۷

* ضمانت‌نامه بانکی ۱۹۹

«ع» ۲۰۱

* عدم رقابت ۲۰۱

* عرضه ۲۰۱

* عرضه اولیه ۲۰۲

* عرضه مازاد ۲۰۵

* عرضه مجدد ۲۰۶

* عرضه نوبت اول ۲۰۷

* عرضه یکجا ۲۰۷

* عرضه‌کننده ۲۰۹

* عضو ۲۱۱

* عضو اتاق پایاپای ۲۱۲

«ف» ۲۱۵

* فاصله قیمت اعمال ۲۱۵

* فرم تطابق کالا ۲۱۵

* فروشنده ۲۱۵

۲۱۶	* فهرست نرخ‌های بورس.....
۲۱۷	«ق».....
۲۱۷	* قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور.....
۲۱۹	* قانون افزایش بهره‌وری بخش کشاورزی و منابع طبیعی.....
۲۲۱	* قانون بازار اوراق بهادار ج.ا.ایران.....
۲۲۲	* قانون برنامه توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ج.ا.ایران.....
۲۲۳	* قانون توسعه ابزارها و نهادهای مالی جدید.....
۲۲۴	* قانون رفع موانع تولید رقابت پذیر و ارتقای نظام مالی کشور.....
۲۲۶	* قانون مبارزه با پولشویی.....
۲۲۷	* قانون نظام جامع دامپروری کشور.....
۲۲۷	* قبض انبار.....
۲۲۹	* قرارداد.....
۲۲۹	* قرارداد آتی.....
۲۴۰	* قرارداد آتی پذیرش شده.....
۲۴۰	* قرارداد اختیار خرید.....
۲۴۱	* قرارداد اختیار فروش.....
۲۴۲	* قرارداد اختیار خرید تبعی.....
۲۴۲	* قرارداد اختیار فروش تبعی.....
۲۴۳	* قرارداد اختیار معامله.....
۲۴۷	* قرارداد اختیار معامله بی تفاوت.....
۲۴۷	* قرارداد اختیار معامله در زیان.....
۲۴۷	* قرارداد اختیار معامله در سود.....
۲۴۸	* قرارداد بلندمدت.....
۲۴۹	* قرارداد پیمان آتی.....
۲۵۰	* قرارداد جز.....

۲۵۰	قرارداد سلف
۲۵۳	قرارداد سلف موازی استاندارد
۲۵۸	قرارداد قابل معامله در بورس کالا
۲۵۹	قرارداد کشف پرمیوم
۲۶۲	قرارداد مشتقه
۲۶۳	قرارداد مشتری / کارگزار
۲۶۳	قراردادهای معاوضه‌ای
۲۶۳	قرارداد نسیه
۲۶۴	قرارداد نقدی
۲۶۵	قراین و شواهد منطقی
۲۶۶	قیمت اعمال
۲۶۷	قیمت پایانی
۲۶۷	قیمت پایه
۲۶۸	قیمت پایانی دارایی پایه
۲۶۸	قیمت پایانی قرارداد اختیار معامله
۲۶۸	قیمت پیشنهادی
۲۶۸	قیمت تسویه روزانه
۲۷۰	قیمت تضمینی
۲۷۳	قیمت قرارداد اختیار معامله
۲۷۴	قیمت معامله
۲۷۴	قیمت نهایی
۲۷۵	«ک»
۲۷۵	کاربر پاسخگوی عضو
۲۷۵	کارگزار / معامله‌گر
۲۷۸	کارگزار بورس کالا

- ۲۸۲ * کارگزار متعهد پذیره نویسی.....
- ۲۸۲ * کارمزد اعمال.....
- ۲۸۲ * کارمزد معاملات.....
- ۲۸۳ * کالا یا اوراق بهادار پذیرفته شده.....
- ۲۸۴ * کالاهای فاقد محدودیت.....
- ۲۸۴ * کالاهای مشمول محدودیت.....
- ۲۸۴ * کالای خارج از گونه.....
- ۲۸۵ * کالای مشابه.....
- ۲۸۵ * کالای معاملاتی.....
- ۲۸۵ * کانون کارگزاران بورس و اوراق بهادار.....
- ۲۸۷ * کد خرید کالا.....
- ۲۸۷ * کد مشتری.....
- ۲۸۸ * کد معاملاتی.....
- ۲۹۱ * کد معاملاتی خاص کالا.....
- ۲۹۲ * کد معاملاتی خاص گروه کالا.....
- ۲۹۲ * کد معاملاتی عام.....
- ۲۹۳ * کشف قیمت.....
- ۲۹۳ * کلاس اختیار معامله.....
- ۲۹۳ * کمیته آتی.....
- ۲۹۴ * کمیته پذیرش مشتری.....
- ۲۹۶ * کمیته سازش.....
- ۲۹۷ * کمیته عرضه.....

- ۲۹۹ * «گ».....
- ۲۹۹ * گروه اختیار معامله.....
- ۲۹۹ * گروه معاملاتی.....

- * گشایش اعتباری اسنادی ۳۰۱
- * گواهی آمادگی تحویل ۳۰۳
- * گواهی سپرده کالایی ۳۰۳
- * گواهی سرمایه‌گذاری ۳۰۵
- * گواهی سلف استاندارد ۳۰۶
- * گواهی‌نامه اصول کارگزاری ۳۰۶
- * گواهی‌نامه انجام معامله ۳۰۷

«ل» ۳۰۹

- * لغو پذیرش کالا ۳۰۹

«م» ۳۱۱

- * مابه‌التفاوت حمل ۳۱۱
- * مالیات ۳۱۱
- * مالیات بر ارزش افزوده ۳۱۴
- * مالیات بر درآمد ۳۱۴
- * ماه قرارداد ۳۱۶
- * مباشر ۳۱۶
- * مبنای محاسبه جرایم تاخیر ۳۱۷
- * متقاضی پذیرش کالا ۳۱۷
- * مچینگ ۳۱۸
- * محدوده تلورانس تحویل مجاز ۳۱۹
- * محدوده نوسان قیمت پایه ۳۲۰
- * محدوده نوسان قیمت مجاز ۳۲۰
- * محموله ۳۲۰
- * مراجعه حضوری ۳۲۰

۳۲۱	* مراجعه غیر حضوری.....
۳۲۱	* مرحله پیوسته.....
۳۲۱	* مرحله حراج تک قیمتی پایانی.....
۳۲۱	* مرحله گشایش.....
۳۲۱	* مرحله معاملات پایانی.....
۳۲۲	* مرکز تماس.....
۳۲۲	* مزایده.....
۳۲۳	* مسئول پذیرش مشتری.....
۳۲۳	* مشاور پذیرش.....
۳۲۴	* مشاور سرمایه گذاری.....
۳۲۴	* مشتری.....
۳۲۵	* مظنه یابی.....
۳۲۶	* معاملات برخط.....
۳۲۹	* معاملات تهاتری.....
۳۳۰	* معاملات مچینگ.....
۳۳۰	* معاملات حق الامتیاز.....
۳۳۰	* معاملات مناقصه محور.....
۳۳۱	* معاملات و عملیات مشکوک.....
۳۳۱	* معامله.....
۳۳۳	* معامله نسیه.....
۳۳۴	* معامله نقدی.....
۳۳۶	* معامله نکول شده.....
۳۳۶	* مناقصه.....
۳۴۰	* موقعیت باز.....
۳۴۰	* موقعیت تعهدی.....
۳۴۱	* موقعیت تعهدی باز.....
۳۴۱	* موقعیت تعهدی خرید.....

- ۳۴۲ * موقعیت تعهدی فروش
- ۳۴۳ * موقعیت هم جهت
- ۳۴۳ * مهلت اعلام آمادگی تحویل
- ۳۴۴ * مهلت تسویه وجوه قرارداد سلف

«ن» ۳۴۵

- ۳۴۵ * ناظر معاملات
- ۳۴۶ * نحوه درج قرارداد اختیار معامله
- ۳۴۶ * نقدشوندگی
- ۳۴۶ * نماد معاملاتی
- ۳۴۷ * نهاد مالی
- ۳۴۹ * نهاد واسط
- ۳۴۹ * نهادها و تشکلهای تحت نظارت سازمان بورس

«و» ۳۵۱

- ۳۵۱ * واحد پایه تخصیص
- ۳۵۱ * وجوه تضمین
- ۳۵۲ * وجه تضمین اضافی
- ۳۵۲ * وجه تضمین اولیه
- ۳۵۳ * وجه تضمین جبرانی
- ۳۵۴ * وجه تضمین لازم
- ۳۵۴ * وجه نقد
- ۳۵۴ * ورقه بهادار مبتنی بر کالای پذیرفته شده

«ه» ۳۵۵

- ۳۵۵ * هیات پذیرش بورس کالا
- ۳۵۷ * هیات داورى قانون بازار اوراق بهادار

۳۵۹	فهرست منابع
۳۵۹	منابع فارسی
۳۶۳	منابع انگلیسی

سخنی با خوانندگان

"شفافیت دادوستدها"، "از میان رفتن واسطه‌ها و دلال‌ها"، "اعمال مکانیزم عرضه و تقاضا برای تعیین قیمت محصولات"، "از میان رفتن نوسانات کاذب قیمت محصولات"، "مدیریت ریسک و محافظت از نوسانات آتی قیمت"، "ایجاد نظام قیمت‌گذاری شفاف بر پایه تعادل میان عرضه و تقاضا و نیاز بازار"، "ایجاد سیستم جمع‌آوری، پردازش و تحلیل اطلاعات و آمار تولید، واردات، صادرات و مصرف در جهت اطلاع‌رسانی مناسب به بازار و تصمیم‌گیری مطلوب معامله‌گران"، "ایجاد هماهنگی میان بخش‌های تولیدی و بازرگانی در زمینه واردات، صادرات و بازار مصرف" و ...، از جمله کارکردهای بازارهای کالایی در راستای بهبود شرایط اقتصاد و صنایع در سراسر جهان هستند. بر این اساس لزوم بهره‌مندی و استفاده از این مزایا تا جایی پیش رفته است که این روزها بورس‌های کالایی در دنیا از جایگاه و ارج و قرب ویژه‌ای برخوردار شده‌اند.

در کشور ما نیز هر چند از تاسیس و شکل‌گیری بورس اوراق بهادار ۵۰ سال می‌گذرد، اما بورس کالا از قدمت زیادی برخوردار نیست. بر این اساس نگاهی به راه‌اندازی بورس کالای ایران نشان می‌دهد در راستای تحقق اهداف برنامه سوم و چهارم توسعه، که مطابق با آنها شورای عالی بورس موظف به راه‌اندازی و گسترش بورس‌های کالایی در ایران شناخته شده بود، بورس فلزات در شهریورماه ۱۳۸۲ و بورس کالای کشاورزی در شهریورماه ۱۳۸۳ آغاز به فعالیت کردند.

پس از آن نیز بر مبنای قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران (مصوب یکم آذرماه ۱۳۸۴ مجلس شورای اسلامی) و با تصویب شورای عالی بورس، شرکت بورس کالای ایران در آذرماه ۱۳۸۵ با درهم آمیختن بورس فلزات و بورس کالای کشاورزی تشکیل شد و پس از پذیره‌نویسی و برگزاری مجمع عمومی، از مهرماه سال ۱۳۸۶ کار خود را زیر نظر سازمان بورس و اوراق بهادار آغاز کرد.

از این رو با توجه به مزایای بیشمار گسترش فعالیت بازار سرمایه بویژه بورس کالا در راستای ارتقای اقتصاد کشور و نیز بهبود تولید و فعالیت صنایع و شرکت‌ها، لزوم افزایش اطلاع و آگاهی جامعه از سازوکار معاملات در بورس کالای ایران و نیز آشنایی با اصطلاحات مورد استفاده در این بازار بیش از پیش احساس می‌شود؛ آن هم در شرایطی که بازار سرمایه در کشور بیشتر با نام بازار اوراق بهادار و سهام و نیز واژه "بورس" شناخته شده و نام‌آشنای افراد جامعه است.

بر این اساس تلاش شده تا با تشریح واژه‌های تخصصی و مورد استفاده در قوانین، معاملات و ... مرتبط با سازوکارهای مربوط به قوانین و معاملات بورس کالای ایران، مجموعه‌ای تحت عنوان "دانشنامه بورس کالای ایران" را برای نخستین بار در کشور جهت آشنایی بیشتر سیاست‌گذاران، تصمیم‌سازان و تصمیم‌گیران اقتصادی کشور، فعالان بخش‌های مختلف اقتصادی، پژوهشگران و محققان، دانشجویان، اهالی رسانه، خبرنگاران، عامه مردم و ... به عنوان مخاطبان این اثر گردآوری، تالیف و تقدیم کنیم.

از سوی دیگر بدلیل این که تا کنون دانشنامه‌ای جامع در حوزه بازار سرمایه کشور، و یا به تفکیک دانشنامه‌ای تخصصی برای هر یک از بورس‌ها تهیه، تدوین و منتشر نشده است، بنابراین در این اثر تلاش شده تا دامنه واژه‌های انتخاب و تشریح شده از واژگان تخصصی بورس کالا قدری فراتر رود تا مخاطبانی که آشنایی کمتری با بازار سرمایه دارند نیز بتوانند از این واژگان و توضیحات آورده شده برای آنها، بهره بیشتری ببرند؛ هر چند که این واژگان موجب خروج مباحث این کتاب از قالب دانشنامه‌ای تخصصی برای بورس کالای ایران نشده‌اند.

علاوه بر این برخی واژگان و اصطلاحات مورد اشاره در این کتاب از جمله "سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی"، "قانون بهره‌وری بخش کشاورزی و منابع طبیعی"، "قانون نظام جامع دامپروری کشور"، "قانون مبارزه با پولشویی" و ... از آن جهت مورد اشاره قرار گرفته و تشریح شده‌اند که در قوانین و مقررات مربوط به بورس کالای ایران به آنها اشاره شده است و برخی از اهداف، وظایف و

فعالیت‌های بورس کالا بر پایه این اسناد و قوانین و سیاست‌های قانونی پیش می‌رود. بنابراین تبیین و توضیح آنها می‌تواند اطلاعات و آگاهی بیشتری را به مخاطبان در راستای آشنایی بیشتر با فعالیت‌ها و کارکردهای بورس کالای ایران انتقال دهد.

نکته دیگر این که پویایی و گستردگی مفاهیم و واژگان مربوط به بورس کالای ایران از یک سو و نیز نبود تجربه‌ای انجام شده در کشور در زمینه نگارش دانشنامه و اثری این چنینی در راستای تبیین، تشریح و توضیح واژگان تخصصی مرتبط با بازار سرمایه بویژه در حوزه بورس کالای ایران، کار گردآوری و تالیف این اثر و نگارش مفاهیم برای برخی واژگان را سخت و زمان‌بر کرد. بر این اساس ممکن است برخی از واژگان و مطالب این کتاب نیازمند شرح بهتر و دقیق‌تر باشد و یا این که برخی واژگان از قلم افتاده باشند؛ که امید است با راهنمایی دوستان و مخاطبان گرامی در چاپ‌های بعدی، این واژگان از تکامل معنا و تشریح بهتر و بیشتری برخوردار شوند.

افزون بر این در تلاش هستیم تا با مساعدت دوستان و مدیران سایر بورس‌ها، در گام بعدی دانشنامه تخصصی سایر بورس‌ها و پس از آن دانشنامه تخصصی بازار سرمایه ایران را گردآوری و تالیف کنیم که در این راستا نیز بدون شک، کمک و همراهی مخاطبان گرامی، پژوهشگران و همه تصمیم‌گیران و فعالان بازار سرمایه می‌تواند راه‌گشا باشد.

در پایان باید از همکاری و مساعدت بی‌دریغ و صمیمانه همه افراد و عزیزانی که در به ثمر رسیدن و نگارش نهایی این اثر تاثیر داشتند بویژه جناب آقای مهدی حاجی‌وند و نیز کارشناسان بورس کالای ایران و همچنین زحمات مجموعه انتشارات بورس جهت چاپ این کتاب، کمال تشکر و قدردانی را داشته باشم.

حامد سلطانی‌نژاد

بهار ۱۳۹۷

دانشنامه بورس کالای ایران

«آ، ا»

* آخرین روز معاملاتی

عبارتست از آخرین روزی که طبق قرارداد امکان معامله کالا یا اوراق بهادار در بورس کالا وجود دارد.

بر این اساس در جریان معاملات بورس کالای ایران اتاق پایاپای حداکثر تا پایان روز کاری پس از آخرین روز معاملاتی قرارداد، بر اساس اولویت زمانی، خریدارانی را که می‌توانند کالا را تحویل گیرند و فروشندگانی را که می‌توانند کالا را تحویل دهند، مشخص نموده و ضمن واریز وجه معامله به حساب کارگزار فروشنده، اعلامیه تحویل را به کارگزار خریدار ارایه می‌کند.

* آربیتراژ

به کسب سود از طریق اختلاف قیمت در دو بازار مختلف آربیتراژ می‌گویند. این اختلاف می‌تواند از لحاظ زمانی باشد مثل بازار نقد و آتی، و هم از نظر مکانی مثل تفاوت نرخ در دو بازار در مکان‌های جغرافیایی متفاوت.

آربیتراژ در بازار آتی سهام زمانی اتفاق می‌افتد که فرد با حذف ریسک نوسانات قیمت در طول زمان سهم پایه را در یک بازار (نقد و آتی) خریده و در بازار دیگر به فروش برساند.

* آربیتراژگران

دسته‌ای از فعالان هستند که از اختلاف قیمت‌های بین بازار آتی و نقدی استفاده می‌کنند.

به عبارت دیگر آربیتراژگران افرادی هستند که به منظور سرمایه‌گذاری اقدام به انعقاد قرارداد آتی می‌نمایند و از تغییرات قیمت قرارداد آتی منتفع می‌شوند. مثلاً وقتی شخصی احساس می‌کند قیمت یک کالا هفته دیگر حتماً رشد می‌کند، اقدام به اتخاذ موقعیت خرید در بازار آتی آن کالا می‌گیرد، آن‌گاه منتظر می‌ماند تا هفته دیگر اگر قیمت‌ها همان‌طور که او پیش‌بینی کرده بود رشد کند آن‌گاه او از این معامله سود خواهد برد ولی اگر قیمت‌ها کاهش یابد او متضرر خواهد شد. حضور آربیتراژگران سبب نقدشوندگی و کارایی بیشتر بازار می‌شود.

* اباحه تصرف

اباحه تصرف از نظر فقهی به این معنا است که هر دو طرف معامله، دخل و تصرف اتاق پایاپای را در وجه تضمینی که در اختیار بورس کالا قرار داده‌اند، جایز می‌دانند. بر این اساس در راستای معاملات بورس کالا، طرفین معامله همزمان با ارایه درخواست خرید و فروش، اختیار اباحه تصرف در منافع حاصل از وجوه واریزی به حساب شرکت بورس کالا را به عنوان وجوه تضمین به آن شرکت می‌دهند. همچنین در قراردادهای آتی که در بازار معاملات مشتقه بورس کالای ایران صورت می‌گیرد، برای این که هر دو طرف به تعهدات خود عمل کنند باید مبلغی را به عنوان وجه تضمین اولیه نزد اتاق پایاپای بگذارند که متناسب با تغییرات قیمت آتی باید این وجه تضمین اولیه را تعدیل کنند. از این رو اتاق پایاپای از طرف آنان وکالت دارد متناسب با تغییرات، بخشی از وجه تضمین هر یک از طرفین را به عنوان اباحه تصرف در اختیار دیگری قرار دهد و او حق استفاده از آن را خواهد داشت تا در سررسید با هم تسویه کنند.

* ابزار پذیرش

عبارت است از دستگاه فیزیکی یا سامانه الکترونیکی که می‌توان با استفاده از یک یا چند نوع ابزار شناسایی نسبت به انجام عملیات و دریافت خدمات از آنها اقدام کرد. از قبیل درگاه‌های اینترنتی و نظایر آن.

* ابزار شناسایی

عبارت است از شناسه‌ای اطلاعاتی به صورت الکترونیکی، فیزیکی یا ترکیبی از هر دو که با استفاده از آن مشتری می‌تواند نسبت به دریافت خدمات الکترونیکی از درگاه‌های غیرحضور اقدام کند.

طبق قانون در جریان معاملات بورس کالای ایران صدور هرگونه ابزار شناسایی باید پس از شناسایی کامل مشتری و ثبت تطبیقی مشخصات هویتی با مشخصات ابزار شناسایی صورت پذیرد.

بر این اساس به منظور دریافت ابزارهای شناسایی، حضور مشتری و شناسایی اولیه وی ضرورت دارد. ضمن این که در صورت دریافت ابزار شناسایی توسط نماینده مشتری لازم است شخص نماینده، مورد شناسایی کامل قرار گیرد.

از سوی دیگر تطبیق هویت مشتری با اقلام اطلاعاتی شناسایی مشتری، در مراجعات غیرحضور از طریق ابزارهای شناسایی صورت می‌پذیرد. بعلاوه این که مسئولیت استفاده و حفاظت از ابزارهای شناسایی صرفاً به عهده مشتری است و باید تعهد دهد که هیچ شخصی غیر از وی، از ابزار شناسایی استفاده نخواهد کرد. از این رو در صورت بروز تخلف، علاوه بر توقف ارایه خدمات، مطابق قوانین و مقررات با وی برخورد خواهد شد.

* ابزار مالی

فرهنگ اصطلاحات تخصصی مالی، واژه "instrument" را به عنوان ابزار مالی شناخته و آن را به عنوان یک سند رسمی و قانونی مانند سهام و اوراق قرضه و یا سایر ابزارهای مالی تعریف می‌کند.

امروزه انواع بسیار متنوعی از ابزارهای مالی در بازارهای پول و سرمایه دنیا در چهار قالب زیر مورد استفاده قرار می‌گیرند:

۱. ابزارهای سرمایه‌ای (مالکیتی)

۲. ابزارهای استقراضی (بدهی)

۳. ابزارهای مشتقه

۴. ابزارهای ترکیبی.

برای پوشش نیازهایی که به طور روزافزون پیچیده‌تر و متنوع‌تر می‌شوند، پیوسته ابزارهای مالی جدید به ویژه در قالب ابزارهای مشتقه و ترکیبی خلق شده و مورد استفاده قرار می‌گیرند.

همچنین ارزش ابزارهای مالی وابسته به سه عامل اندازه جریان‌های نقدی مورد انتظار، زمان حصول جریان‌های نقدی و احتمال وقوع آنها است.

وجود ابزارهای مالی گوناگون در بازار اوراق بهادار، انگیزش و مشارکت بیشتر مردم را در تامین منابع مالی فعالیت‌های درازمدت به همراه می‌آورد. ضمن این که تنوع ابزارهای مالی از نظر ترکیب ریسک و بازده، ماهیت سود و همچنین شیوه مشارکت در ریسک گروه‌های مختلف را به سوی بازار اوراق بهادار جذب می‌کند.

در مجموع برای ابزارهای مالی می‌توان سه نقش متمایز در نظر گرفت:

اول: ابزارهای مالی وسایلی برای نقل و انتقال وجوه از سهامدارانی که مازاد سرمایه دارند و مایل به سرمایه‌گذاری هستند، به کسانی است که به این وجوه برای سرمایه‌گذاری در دارایی‌های حقیقی نیاز دارند.

دوم: ابزارهای مالی انتقال وجوه را به شکلی انجام می‌دهند که ریسک سیستماتیک مربوط به جریان نقدی ناشی از سرمایه‌گذاری در دارایی‌های حقیقی، بین متقاضیان و عرضه‌کنندگان وجوه توزیع مجدد شود.

سوم: ابزارهای مالی وسیله‌ای برای تجمیع به شمار می‌روند.

طبق قانون معامله ابزارهای مالی و کالا در بازار سرمایه منوط به دارا بودن کد معاملاتی از سوی مشتری می‌باشد و هر مشتری باید تنها دارای یک کد معاملاتی منحصر به فرد باشد.

گفتنی است یکی از کارکردهای ابزارهای مالی، استفاده از آنها برای سرمایه‌گذاری و کسب سود معقول با سرمایه‌گذاری به وسیله محیط ایجاد شده توسط این ابزارها است. به عنوان مثال افراد با خرید واحدهای صندوق‌های کالایی می‌توانند از نوسانات معقولی که در بازار کالاها ایجاد می‌شود بهره‌مند شوند. این نوع سرمایه‌گذاری مانند سایر

سرمایه‌گذاری‌های بورسی نوعی پوشش ریسک را در ذات خود دارد. به عنوان نمونه یک واحد تولیدی می‌تواند به منظور پوشش ریسک افزایش قیمت مواد اولیه خود بر روی صندوقی با ترکیب کالاهای مورد نظر سرمایه‌گذاری کند.

* ابزار مشتقه

ابزار مشتقه (Derivative Contract) در مباحث مالی ابزاری است که ساختار پرداخت و ارزش آن از ارزش دارایی پایه و شاخص‌های مربوطه نشأت می‌گیرد. این ابزار به دارنده آن، اختیار یا تعهد خرید یا فروش یک دارایی معین را می‌دهد و ارزش آن از ارزش دارایی مربوطه مشتق می‌شود.

در مفاهیم مالی ابزار مشتقه عبارت است از قراردادی که از یک طرف حق و حقوق و از طرف دیگر تعهدات منتشرکنندگان اوراق قرضه و افرادی که این اوراق را خریداری و برای تبدیل به گردش نقدی در آینده (یا مبادله با نوع دیگری از اوراق قرضه یا دارایی) بر پایه احتمالات آتی نگه می‌دارند، بیان می‌کند.

به عبارت دیگر ابزار مشتق به قرارداد یا اوراقی گفته می‌شود که ارزش آن وابسته به ارزش اوراق بهادار، کالا، شمش یا ارز اصلی است و هیچ‌گونه ارزش مستقلی ندارد. بر این اساس پیمان آتی و اختیار معامله دو گونه از این ابزارها هستند که به طور معمول در بورس‌های معتبر جهان دادوستد می‌شوند.

در مجموع معمول‌ترین ابزارهای مشتقه عبارتند از:

. سواپ‌ها (Swaps)،

. قراردادهای آتی (Futures Contract)،

. اختیار معامله (Options)،

. پیمان آتی (Forward contract).

در واقع معنای حقیقی مشتقات توافق میان دو گروه، مشروط بر خروجی آتی دارایی پایه می‌باشد.

تصور رایج آن است که ابزارهای مشتقه خود دارایی می‌باشند، در صورتی که این تصور نادرست است، زیرا یک ابزار مشتقه خود به تنهایی نمی‌تواند ارزشی داشته و ایجاد نماید.

افزون بر این ابزارهای مشتقه معمولاً با وجود این شرایط دسته‌بندی می‌شوند: ارتباط میان دارایی پایه و ابزار مشتقه (مانند قراردادهای آتی، اختیار معامله و سوابقها)

. نوع دارایی پایه (مانند مشتقات سرمایه، مشتقات ارزی و مشتقات نرخ‌های بهره).
 . بازاری که در آن مورد معامله قرار می‌گیرند. (مانند بازار ارز یا فرابورس).
 همچنین ابزارهای مشتقه به دلایل مختلفی همچون این دلایل، از سوی سرمایه‌گذاران مورد استفاده قرار می‌گیرند:

. فراهم نمودن اهرم که بدان طریق حرکتی کوچک در ارزش دارایی پایه می‌تواند منجر به تفاوتی اساسی در ارزش اوراق مشتقه شود.

. سفته‌بازی و دستیابی به سود

. پوشش‌دهی و کاهش ریسک در دارایی پایه

. خلق اختیارات در جایی که ارزش مشتقات وابسته به شرایط یا رویدادهای خاصی باشد.

از سوی دیگر در شرایط خارجی دو گروه از ابزارهای مشتقه وجود دارند که به واسطه شیوه‌ای که در بازارها معامله می‌گردند تمیز داده می‌شوند که عبارتند از:

. اوراق مشتقه فرابورس (OTC): عبارت است از قراردادهایی که به‌صورت خصوصی بین دو طرف انجام می‌شود و هیچ‌گونه واسطه‌ای در این بین وجود ندارد.

. اوراق مشتقه مبادله‌ای: عبارت است از معاملات استاندارد شده ابزار مشتقه که به‌صورت سازمان‌دهی شده و رسمی معامله می‌شوند. یعنی قابل خرید و فروش در بازار رسمی اوراق مشتقه است.

گفتنی است اوراق مشتقه دارای ویژگی‌های بسیار زیادی هستند، بنابراین ارزش آنها نیز به عوامل گوناگونی بستگی دارد که بر این اساس شرایط و ضوابط و تادیه پول

می‌تواند از قیمت اوراق قرضه یا کالاها، آمار منتشر شده، پیامدهای احتمالی (مانند قصور در پرداخت) و یا سایر عوامل مشتق شود.

* ابزار معاملاتی

عبارت است از ابزارهایی که ارزش آن از ارزش دارایی پایه نشأت می‌گیرد و در جریان معاملات بازار سرمایه و با استفاده از روش عرضه و تقاضا مورد دادوستد سرمایه‌گذاران قرار می‌گیرد.

بر این اساس معاملات نقدی، گواهی سپرده کالایی، معاملات نسیه، قراردادهای بلندمدت، اوراق سلف موازی، اوراق خرید دین و قراردادهای آتی و اختیار معامله از جمله ابزارهای موجود در بورس کالای ایران می‌باشند که امکان خرید و یا فروش کالا را برای فعالان بازار فراهم می‌آورند.

تولیدکنندگان، فروشندگان و خریداران کالاها با استفاده از این ابزارها می‌توانند کالاهای مورد نظر خود را در یک محیط شفاف و رقابتی و در یک بستر امن تحت نظارت بورس به فروش رسانده و یا خریداری کنند.

همچنین قراردادهای اختیار معامله، قراردادهای آتی، قراردادهای سلف و قراردادهای سلف موازی استاندارد ابزارهای پوشش ریسک موجود در بورس کالای ایران می‌باشند. از میان این ابزارها، قراردادهای آتی و اختیار معامله اساساً برای پوشش ریسک طراحی شده‌اند و بنابراین در مقایسه با سایر ابزارها از بالاترین کارایی در زمینه پوشش ریسک برخوردار هستند.

در قراردادهای سلف علاوه بر تامین مالی برای فروشنده محصول به دلیل آن که کالا با یک نرخ مشخص از قبل پیش‌فروش می‌شود از این رو فروشنده در واقع خود را در مقابل نوسانات قیمت مصون می‌نماید.

گفتنی است ابزارهای معاملاتی متناسب با ریسکی که به سرمایه‌گذاران وارد می‌نمایند، به آنان سود بیشتری را اعطا می‌کنند. این یکی از جذابیت‌های سرمایه‌گذاری به وسیله

ابزارهای معاملاتی است که چنانچه افراد از دانش کافی برخوردار باشند می‌توانند منفعت بیشتری کسب نمایند.

از طرف دیگر استفاده از ابزارهای مختلف با ایجاد تنوع، ریسک کل سرمایه‌گذاری را کاهش خواهند داد.

گفتنی است هر ابزار معاملاتی که بتواند برای اشخاص ایجاد سود نماید یک ابزار سرمایه‌گذاری نیز تلقی می‌شود. مثلاً افراد با انجام واسطه‌گری در بازار ثانویه اوراق بهادار مبتنی بر کالا از یک طرف به نقدشوندگی این بازار کمک می‌نمایند و از طرف دیگر از محل نوسانات آن کسب سود می‌کنند.

*** اتاق پایاپای**

پایاپای کردن در لغت به معنی مبادله و تسویه کردن معنی شده است. همچنین برخی منابع تسویه و پایاپای را مرحله پایانی انجام معامله عنوان کرده‌اند که طی آن مالکیت اوراق بهادار به خریدار و وجوه حاصل از معامله به فروشنده منتقل می‌شود.

بر این اساس اتاق پایاپای واحد سازمانی از شرکت بورس کالای ایران است که وظیفه تسویه و پایاپای کردن قراردادهای معامله شده در این بورس را بر عهده دارد.

به بیان دیگر نقل و انتقالات وجوه جهت تسویه حساب مشتریان توسط اتاق پایاپای انجام می‌شود.

بر این اساس به منظور تسویه کامل وجوه، هر عضو اتاق پایاپای موظف است حساب یا حساب‌های عملیاتی را طبق شرایطی که اتاق پایاپای مشخص می‌کند، افتتاح کند.

ضمن این که اتاق پایاپای حق نظارت، دریافت گزارش نقل و انتقالات و به عنوان وکیل عضو اتاق پایاپای، حق برداشت از حساب یاد شده به منظور انجام عملیات تسویه و پایاپای از جمله برداشت وجوه معامله، خسارات، کارمزدها و انجام سایر وظایفی که طبق مقررات بر عهده اتاق پایاپای می‌باشد را خواهد داشت.

همچنین در راستای وظایف خود، اتاق پایاپای تا پایان هر روز معاملاتی خالص وجوهی که باید به هر کارگزار عضو اتاق پایاپای پرداخت یا از او دریافت کند را محاسبه و از

طریق سامانه مکانیزه، به عضو مربوطه اطلاع می‌دهد. این وجوه با کسر ارزش کل خرید عضو اتاق پایاپای از ارزش کل فروش وی محاسبه می‌شود.

افزون بر این، اتاق پایاپای بر اساس قیمت تسویه روزانه، عملیات به‌روز رسانی حساب‌ها را به شرح زیر انجام می‌دهد:

۱. در مورد موقعیت‌های تعهدی باز تفاوت ارزش دارایی تعهد شده در قرارداد آتی را بر حسب تفاوت قیمت تسویه روزانه روز معاملاتی جاری با روز معاملاتی قبل محاسبه و به حساب مشتریان منظور می‌نماید.

۲. در صورتی که پس از انجام عملیات بند فوق وجه تضمین اولیه مشتری از سطح حداقل وجه تضمین کمتر شود، اتاق پایاپای خطریه افزایش وجه تضمین را برای کارگزار مربوطه ارسال می‌کنند.

علاوه بر این اتاق پایاپای پس از دریافت گواهی‌نامه انجام معاملات نسبت به صدور صورت‌حساب شامل اطلاعات قرارداد از جمله ارزش قرارداد، مالیات، کارمزدهای مصوب اعم از کارمزدهای کارگزار، بورس، حق نظارت سازمان بورس و سایر هزینه‌های مصوب اقدام می‌نماید.

بر این اساس اعضای اتاق پایاپای مکلفند بر اساس صورت‌حساب صادره نسبت به تسویه معاملات خود طی مهلت تسویه و بر اساس ضوابط اقدام نمایند. در صورتی که امور تسویه هر معامله به‌طور کامل توسط کارگزار خریدار انجام شده باشد، اتاق پایاپای اقدام به صدور اعلامیه تسویه وجوه آن معامله می‌کند. پس از صدور اعلامیه تسویه وجوه، کارگزار فروشنده حواله خرید کالا را طبق ضوابط صادر می‌نماید.

همچنین اتاق پایاپای پس از صدور حواله خرید کالا توسط کارگزار فروشنده، نسبت به واریز وجوه مربوط و کارمزدها به حساب ذی‌نفعان اعم از فروشنده، بورس، شرکت بورس کالا، سازمان بورس و کارگزاران طرف معامله و همچنین ارایه حواله خرید کالا به کارگزار خریدار اقدام می‌کند.

در تسویه معاملات به هر یک از روش‌ها، کارمزدها، مالیات‌ها متعلقه و خسارت‌های تعیین شده باید به‌صورت نقدی و طی مهلت‌های مقرر به حساب اتاق پایاپای واریز

شود. ضمن این که ارایه سند تسویه اعتباری به اتاق پایاپای به منزله تایید تسویه و احراز اسناد مربوطه توسط فروشنده و همچنین کارگزاران خریدار و فروشنده می‌باشد. همچنین کارگزار عرضه‌کننده موظف است مستندات زیر را حداکثر تا ساعت ۱۴/۳۰ روز کاری قبل از عرضه به اتاق پایاپای ارایه نماید:

۱. اطلاعیه عرضه که قبلاً به تایید بورس کالا رسیده است.
 ۲. تضامین و سپرده‌های مورد نیاز جهت عرضه کالا طبق ضوابط تضمین
 ۳. گواهی عرضه‌کننده مبنی بر تفویض اختیار صدور حواله خرید کالا توسط کارگزار فروشنده، طبق فرمت اعلامی شرکت بورس کالا
 ۴. سایر مستندات طبق مقررات مصوب هیات مدیره شرکت بورس کالا.
- گفتنی است اتاق پایاپای موظف به حفظ اطلاعاتی است که اعضا در اختیار اتاق قرار داده‌اند و ارایه این اطلاعات صرفاً با تقاضای مراجع ذی‌صلاح قانونی انجام خواهد گرفت. همچنین در صورتی که واحد پولی قیمت و ارز مبنای تسویه متفاوت باشد، اتاق پایاپای وجه مورد نیاز جهت تسویه را بر اساس نرخ تسعیر ارز تعیین می‌کند.

* خطرات افزایش وجه تضمین

خطاری است که در قراردادهای آتی، در جریان معاملات بازار مشتقه در بورس کالا به منظور افزایش وجه تضمین مشتریان تا سطح وجه تضمین اولیه داده می‌شود. به عبارت دیگر در صورتی که به تدریج با افزایش میزان ضرر یک شخص، حساب موجودی وی کمتر از حداقل وجه تضمین شود، شخص اصطلاحاً خطرات افزایش وجه تضمین (Call margin) دریافت می‌کند و باید با واریز مبلغی (وجه تضمین جبرانی) میزان سپرده خود را به مقدار وجه تضمین اولیه برگرداند. در صورتی که فرد تا پایان مهلت داده شده این اقدام را انجام ندهد، کارگزار بایستی اقدام به بستن موقعیت مورد اشاره کند.

بر این اساس کارگزاران موظفند بلافاصله پس از دریافت اختاریه افزایش وجه تضمین مراتب را به اطلاع مشتری مربوطه برسانند تا وی نسبت به پرداخت وجه تضمین جبرانی خود ظرف مهلت زمانی مقرر اقدام کند. طبق قانون ایجاد موقعیت تعهدی باز جدید برای مشتریانی که اختاریه افزایش وجه تضمین دریافت کرده‌اند، پس از پرداخت وجه تضمین جبرانی مقدور می‌باشد.

*** ارزش قرارداد آتی**

ارزش دارایی تعهد شده در قرارداد آتی در زمان اخذ موقعیت تعهدی در جریان معاملات بازار مشتقه در بورس کالای ایران است.

*** ارزش یاب**

کارشناس مالی‌ای است که دارایی‌ها و اوراق بهادار را مورد ارزشیابی قرار می‌دهد.

*** استانداردهای تجارت بین‌المللی**

شامل شرایط انتقال مالکیت، مخاطرات و قیمت کالا و تعهدات طرفین یک معامله بر اساس آخرین قواعد پذیرفته شده تجارت بین‌المللی می‌باشد.

*** اسناد تعهدآور**

بنا بر تعریف ماده ۱۲۸۴ قانون مدنی سند عبارت است از هر نوشته که در مقام اثبات دعوا یا دفاع قابل استناد باشد.

از این رو با توجه به تعریفی که قانون مدنی از سند ارائه می‌دهد، سند نوشته‌ای است که این قابلیت را دارد که برای اثبات هرگونه دعوای احتمالی و یا دفاع از آن به کار گرفته شود. از آنجا که سند قبل از وقوع هرگونه دعوا و مرافعه احتمالی بین دو طرف آن تنظیم می‌شود، بنابراین آنان با دقت و حُسن‌نیت و صداقت بیشتری سند را تنظیم می‌کنند و بیان‌کننده قصد و اراده واقعی امضاکنندگان آن در هنگام تنظیم سند است.

همچنین سند در طول زمان ثابت و بدون تغییر مانده و گذشت زمان هیچ‌گونه اثری در آن ندارد.

از سوی دیگر در اسنادی که صدور آن از طرف شخصی که سند به او نسبت داده شده، محرز است نیاز به ارزیابی در دادگاه ندارد؛ بنابراین سند رایج‌ترین وسیله اثبات حق است و صاحب حق را از ارائه هرگونه دلیل دیگری جهت اثبات حقانیت خود بی‌نیاز می‌سازد.

بر این اساس در تعریف اسناد تعهدآور باید گفت این اسناد سندی هستند که به موجب آن صادرکننده متعهد به انجام کار، اقدام، خرید، فروش و ... می‌شود؛ مانند چک. در جریان معاملات رینگ صادراتی بورس کالای ایران اسناد تعهدآور (پیش فاکتور (پروفرما)) پس از انجام معامله از سوی فروشنده صادر و کلیه شرایط معامله در آن درج می‌شود.

* اشخاص تحت نظارت

عبارتست از اشخاص موضوع ماده (۱۴) قانون توسعه ابزارها و نهادهای مالی جدید که به منظور تسهیل اجرای سیاست‌های کلی اصل (۴۴) قانون اساسی منحصر عبارتند از: ۱. ناشران اوراق بهادار، نهادهای مالی و تشکلهای خودانتظام.

۲. مدیران، مدیرعامل، دبیرکل، اعضای حقیقی و حقوقی هیات مدیره با هیات عامل ناشران اوراق بهادار، نهادهای مالی و تشکلهای خودانتظام و نیز نماینده حقیقی شخص حقوقی عضو هیات مدیره با هیات عامل.

طبق قانون هرگونه فعل یا ترک فعل اشخاص تحت نظارت که منجر به نقض قوانین و مقررات بازار سرمایه از قبیل قانون بازار اوراق بهادار، قانون توسعه ابزارها و نهادهای مالی جدید به منظور تسهیل در اجرای سیاست‌های کلی اصل (۴۴) قانون اساسی، مصوبات شورا، سازمان، یا تشکلهای خودانتظام شود، تخلف محسوب و متخلف طبق قانون، به تنبیهات مقرر محکوم می‌گردد.

اشخاص تحت نظارت موظفند با اتخاذ تدابیر و تمهیدات مقتضی به گونه‌ای عمل نمایند که ضمن حفظ امنیت و کیفیت اسناد، امکان دسترسی به عین آن اسناد در مواقع مورد نیاز به سهولت فراهم شود.

همچنین اشخاص تحت نظارت موظفند اطلاعات و اسناد مربوط به ارکان معامله از جمله نوع، تاریخ، زمان، مکان و شرایط معامله را طبق ضوابطی که سازمان بورس تعیین می‌کند به گونه‌ای ثبت و نگهداری کنند که امکان بازسازی و ردیابی معامله وجود داشته باشد.

بر این اساس اشخاص تحت نظارت باید اطلاعات و مدارک را به شرح زیر، ثبت، نگهداری یا تهیه و تنظیم نمایند:

۱. پرونده برای هر یک از مشتریان که در آن اطلاعات و مدارک و تغییرات آنها بلافاصله پس از اعلام مشتری ثبت شود؛

۲. افتتاح یک حساب جداگانه در دفاتر مالی اشخاص تحت نظارت برای هر مشتری و ثبت کلیه وجوه نقد و اسناد تجاری (اعم از چک، سفته و برات) مبادله شده بین مشتری و اشخاص تحت نظارت و سایر وقایع مالی فی‌مابین از جمله تهاتر و تراکنش حساب‌ها و نوع، مبلغ، تاریخ و طرفین آن، دریافت و استرداد تضامین و سپرده‌ها یا وصول مبالغ آنها، کارمزدها، مالیات‌ها و سایر هزینه‌های مترتبه و تسویه‌های اسنادی یا اعتباری؛

۳. ثبت اطلاعات در مورد هر یک از سفارش‌های مشتری به اشخاص تحت نظارت مبنی بر خرید یا فروش کالای پذیرفته شده در بورس یا خرید یا فروش یا صدور و یا ابطال اوراق بهادار به نام مشتری؛

۴. ثبت اطلاعات در مورد اصلاح (اعم از ابطال یا سایر اصلاحات) سفارش‌هایی که مشتری قبلاً به اشخاص تحت نظارت ارائه داده است به‌طور جداگانه؛

۵. ثبت اطلاعات در مورد هر یک از معاملات اشخاص تحت نظارت (اعم از معاملاتی که برای خود اشخاص تحت نظارت یا معاملاتی که برای دیگران انجام داده است)؛

۶. شناسایی و ثبت تمامی وقایع مالی مرتبط با اشخاص تحت نظارت و تنظیم صورت‌های مالی مصوب هیات مدیره مطابق با استانداردهای حسابداری ملی و مصوبات

ابلاغی توسط سازمان و تنظیم و نگهداری مدارک پشتوانه وقایع مالی مذکور و تنظیم و نگهداری اسناد حسابداری مربوطه که به امضای مدیرعامل و بالاترین مقام مالی اشخاص تحت نظارت رسیده باشد؛

۷. گزارش هیات مدیره راجع به فعالیت اشخاص تحت نظارت حداقل برای هر سال مالی؛

۸. نگهداری کلیه قراردادهایی که اشخاص تحت نظارت برای ارائه خدمات حرفه‌ای با مشتریان خود منعقد کرده است به همراه الحاقیه‌های بعدی آنها؛

۹. تنظیم صورتحساب برای هر یک از مشتریانی که خدمات حرفه‌ای از اشخاص تحت نظارت دریافت کرده‌اند و تسلیم یک نسخه تایید شده از آن به مشتری و نگهداری یک نسخه از آن به ترتیب مناسب؛

۱۰. نگهداری یک نسخه از احکام انضباطی، حقوقی و کیفری که توسط مراجع ذیصلاح در مورد اشخاص تحت نظارت ابلاغ شده است؛

۱۱. تنظیم پرونده در مورد هر یک از ادعاهایی که علیه اشخاص تحت نظارت مطرح شده یا ادعاهایی که اشخاص تحت نظارت علیه دیگران مطرح نموده‌اند و ثبت خلاصه‌ای از گردش کار و یک نسخه از لوایح تقدیمی به مرجع رسیدگی کننده و سایر مدارک مربوطه و به‌روز رسانی آن؛

۱۲. مشخصات کامل کارکنان، مدیران، حساب‌رسان، بازرسان قانونی، وکلا، مشاوران و نمایندگان اشخاص تحت نظارت و تاریخ شروع و خاتمه اشتغال به کار یا تصدی سمت آنها در اشخاص تحت نظارت؛

۱۳. تهیه، تنظیم و نگهداری هرگونه رویه اجرایی مورد عمل در اشخاص تحت نظارت که طبق سایر مقررات، تهیه، تنظیم و نگهداری آن الزامی باشد؛

۱۴. سایر اطلاعات، مدارک و مستنداتی که تهیه، ثبت یا نگهداری آنها در مقررات دیگر یا توسط سازمان ضروری تشخیص داده شده یا بشود.

بر این اساس در صورت درخواست اسناد و سوابق از سوی واحد مبارزه با پولشویی سازمان بورس یا واحد اطلاعات مالی، اشخاص تحت نظارت باید حداکثر ظرف دو روز کاری نسخه الکترونیکی اطلاعات را ارائه دهند و اصل اسناد و سوابق را در صورت

درخواست حداکثر ظرف یک ماه ارایه نمایند. همچنین تمامی کارکنان شاغل در اشخاص تحت نظارت موظفند در صورت مشاهده معاملات و عملیات مشکوک بدون اطلاع مشتری در اسرع وقت مراتب را به مسئول مبارزه با پولشویی در اشخاص تحت نظارت به نحو مقتضی منعکس کنند.

ضمن این که اشخاص تحت نظارت موظف هستند برای کلیه کارکنان ذی ربط، آموزش‌های عمومی و برای کارکنان حوزه‌های تخصصی نیز آموزش‌های تخصصی مربوط را طراحی کرده، به اجرا در آورند.

* اطلاعات معاملات

عبارتست از اطلاعاتی که برای انجام معاملات در بازار سرمایه مورد نیاز معامله‌گران است. بر این اساس در خصوص دادوستدهای بورس کالای ایران اطلاعات معاملات عبارت است از:

الف) اطلاعات کلی معاملات بورس به تفکیک بازارها و تابلوها شامل:

۱. شاخص‌ها طبق مقررات مربوطه
 ۲. حجم و ارزش و تعداد دفعات معاملات
 ۳. تعداد خریداران و فروشندگان
 ۴. موقعیت‌های تعهدی باز کل بازار در قراردادهای آتی و اختیار معامله
 ۵. حجم و ارزش به تفکیک خریداران و فروشندگان حقیقی و حقوقی
- ب) اطلاعات معاملات کالاهای پذیرفته شده در بازار فیزیکی که باید به تفکیک نماد معاملاتی در هر تابلو اعلام شود شامل:

۱. نام کالاهای عرضه شده، تابلو و رینگ معاملاتی آن
۲. نام عرضه‌کننده یا تولیدکننده حسب مورد
۳. تاریخ و زمان معامله و تاریخ آخرین معامله قبلی
۴. نوع قرارداد معاملاتی از جمله نقدی، سلف، نسیه و سایر قراردادهای معاملاتی
۵. سررسید تسویه معاملات نسیه یا تحویل معاملات سلف حسب مورد

۶. قیمت شامل کمترین، بیشترین و پایانی یا قیمت نهایی حسب مورد
۷. تغییرات قیمت پایانی معامله نسبت به قیمت پایانی آخرین معامله بر حسب واحد پولی و درصد
۸. حجم عرضه و مجموع تقاضای وارده در زمان حراج
۹. حجم و ارزش معاملات به تفکیک معاملات انجام شده به صورت حراج حضوری و مازاد عرضه
۱۰. تعداد دفعات معامله یا تعداد قراردادهای اصلی و قراردادهای جزء و تعداد خریداران
۱۱. در معاملات رینگ صادراتی یا بین‌المللی؛ واحد پولی قیمت، واحد پولی مبنای تسویه، بازار هدف بین‌المللی
۱۲. محل تحویل کالا
- ج) اطلاعات معاملات قراردادهای مورد معامله در بازار مشتقه که باید به تفکیک نماد معاملاتی در هر تابلو اعلام شود شامل:
 - ج ۱) بازار قرارداد آتی و اختیار معامله
 ۱. نام و نماد قرارداد و دارایی پایه
 ۲. ماه تحویل (سررسید)
 ۳. واحد قیمت‌ها
 ۴. قیمت شامل آغازین، بیشترین، کمترین و آخرین معامله
 ۵. قیمت تسویه روزانه و میزان تغییرات آن نسبت به قیمت تسویه روز گذشته بر حسب واحد پولی و درصد
 ۶. حجم و ارزش معاملات
 ۷. تعداد کل موقعیت تعهدی باز و اختلاف آن نسبت به روز قبل به تعداد و درصد
 ۸. تعداد دفعات معامله، تعداد خریداران و فروشندگان حقیقی و حقوقی
 - ج ۲) بازار قرارداد سلف موازی
 ۱. نماد و نام دارایی پایه

۲. قیمت شامل آغازین، کمترین، بیشترین و آخرین معامله
۳. قیمت پایانی و میزان تغییرات آن نسبت به قیمت پایانی روز گذشته بر حسب واحد پولی و درصد

۴. حجم و ارزش معاملات
۵. تعداد دفعات معامله و تعداد خریداران و فروشندگان به تفکیک حقیقی و حقوقی
ج ۳) گواهی سپرده کالایی
۱. نماد و نام دارایی پایه

۲. قیمت شامل آغازین، کمترین، بیشترین و آخرین معامله
۳. قیمت پایانی و میزان تغییرات آن نسبت به قیمت پایانی روز گذشته بر حسب واحد پولی و درصد

۴. حجم و ارزش معاملات
۵. نام و مشخصات انبار و انباردار، آدرس، ظرفیت، هزینه‌های انبار، ساعت فعالیت انبار، زمان انبارگردانی و سایر موارد حداکثر یک روز پس از صدور گواهی پذیرش بر اساس قانون به منظور اطمینان از دسترسی همزمان، منصفانه و عادلانه عموم به اطلاعات معاملات، بورس کالا موظف است اطلاعات معاملات را در مهلت‌های مقرر زیر در سایت اینترنتی رسمی خود منتشر کند:

۱. روزانه، حداکثر تا پایان وقت همان روز
۲. تجمیعی هفته، حداکثر تا ساعت ۱۲ اولین روز کاری هفته بعد
۳. تجمیعی ماه، حداکثر تا سه روز کاری پس از پایان همان ماه.
البته انتشار اطلاعات در فواصل زمانی کوتاه‌تر و در حین بازار نیز توسط بورس کالا امکان‌پذیر می‌باشد. ضمن این که یک نسخه از اطلاعات منتشره باید پس از تایید بورس کالا، به‌صورت کاغذی و الکترونیکی در سوابق این بورس نگهداری شود.
بورس کالا مکلف است سابقه اطلاعات معاملات منتشره را پس از تاریخ انتشار، از طریق سایت رسمی خود همواره در دسترس عموم قرار دهد.
بر این اساس مطابق قانون، بورس کالا مکلف است نسبت به انتشار موارد زیر نیز از طریق سایت اینترنتی خود اقدام نماید:

۱. اطلاعات مربوط به عرضه کالاها دستکم تا پایان روز کاری قبل از عرضه در بورس
 ۲. اطلاعیه عرضه رینگ صادراتی دستکم ۳ روز کاری قبل از عرضه در بورس
 ۳. اطلاعیه معاملاتی قراردادهای آتی دستکم ۳ روز کاری قبل از آغاز معاملات هر قرارداد
 ۴. هرگونه تغییر در حجم عرضه و حد نوسانات قیمت قبل از اعمال آن
 ۵. هرگونه تغییر در مقررات معاملاتی و عملیاتی بازار قبل از اعمال آن
 ۶. هرگونه تغییر در ساعات، روزهای معاملاتی، زمان شروع، خاتمه و یا طول مدت جلسه معاملاتی حداقل ۳ روز کاری قبل از اعمال
 ۷. روش محاسبه قیمت تسویه روزانه قراردادهای آتی و تغییرات بعد از آن دستکم یک روز کاری قبل از اعمال
 ۸. هرگونه اطلاعات دیگری که بورس کالا بر اساس قوانین و مقررات نسبت به انتشار آنها ملزم شده است.
- علاوه بر این مواردی چون تاخیر در انتشار اطلاعات، عدم انتشار اطلاعات، انتشار اطلاعات ناقص، انتشار اطلاعات خلاف واقع و انتشار اطلاعاتی که طبق مقررات، بورس کالای مجاز به انتشار آن نیست قض قانون تلقی می‌شود.
- در خصوص انتشار اطلاعات معاملات در بازار فرعی بورس نیز باید گفت اطلاعات مربوط به قیمت معامله اعم از قیمت کمترین، بیشترین، میانگین موزون و پایانی معاملات و تغییرات آن، موضوع بندهایی از ماده ۲ دستورالعمل انتشار اطلاعات معاملات توسط بورس کالای ایران مصوب ۱۳۸۸/۱۱/۱۷ هیات مدیره سازمان قابل انتشار نمی‌باشد.

* اطلاعات نهانی

عبارتست از هرگونه اطلاعات افشا نشده برای عموم که به‌طور مستقیم و یا غیرمستقیم به اوراق بهادار، معاملات یا ناشر آن مربوط می‌شود، و در صورت انتشار بر قیمت و یا تصمیم سرمایه‌گذاران برای معامله اوراق بهادار مربوط تاثیر می‌گذارد.

بر این اساس طبق قانون اشخاص زیر به عنوان اشخاص دارای اطلاعات نهانی شرکت شناخته می‌شوند:

- الف) مدیران شرکت شامل اعضای هیات مدیره، هیات عامل، مدیرعامل و معاونان آنان.
 - ب) بازرسان، مشاوران، حسابداران، حسابرسان و وکلای شرکت.
 - ج) سهامدارانی که به تنهایی و یا به همراه افراد تحت تکفل خود، بیش از ۱۰ درصد سهام شرکت را در اختیار دارند یا نمایندگان آنان.
 - د) مدیرعامل و اعضای هیات مدیره و مدیران ذی‌ربط یا نمایندگان شرکت‌های مادر (هلدینگ) که مالک دستکم ۱۰ درصد سهام یا دارای حداقل یک عضو در هیات مدیره شرکت سرمایه‌پذیر باشند.
 - ه) سایر اشخاصی که با توجه به وظایف، اختیارات و یا موقعیت خود به اطلاعات نهانی دسترسی دارند.
- مطابق قانون اشخاص مورد اشاره موظفند آن بخش از معاملات اوراق بهادار خود را که مبتنی بر اطلاعات نهانی نباشد، در مدت پانزده روز پس از انجام معامله، به سازمان بورس و بورس مربوط گزارش کنند.
- همچنین اشخاص زیر به حبس تعزیری از سه ماه تا یک سال یا به جزای نقدی معادل دو تا پنج برابر سود به دست آمده یا زیان متحمل نشده یا هر دو مجازات محکوم خواهند شد:
۱. هر شخصی که اطلاعات نهانی مربوط به اوراق بهادار را که حسب وظیفه در اختیار وی قرار گرفته به نحوی از انحا به ضرر دیگران یا به نفع خود یا به نفع اشخاصی که از طرف آنها به هر عنوان نمایندگی داشته باشد، قبل از انتشار عمومی مورد استفاده قرار دهد و یا موجبات افشا و انتشار آنها را در غیر موارد مقرر فراهم کند.
 ۲. هر شخصی که با استفاده از اطلاعات نهانی به معاملات اوراق بهادار مبادرت نماید.
 ۳. هر شخصی که اقدامات وی نوعاً منجر به ایجاد ظاهری گمراه‌کننده از روند معاملات اوراق بهادار یا ایجاد قیمت‌های کاذب و یا اغوای اشخاص به انجام معاملات اوراق بهادار شود.

۴. هر شخصی که بدون رعایت مقررات قانونی اقدام به انتشار آگهی یا اعلامیه پذیرهنویسی به منظور عرضه عمومی اوراق بهادار نماید.

گفتنی است در جریان دادوستدهای بورس کالای ایران از جمله معاملات مربوط به قراردادهای آتی یا معاملات سلف موازی استاندارد در صورتی که ظن استفاده از اطلاعات نهانی یا دستکاری قیمت در معاملات وجود داشته باشد و یا تغییرات غیرعادی قیمت مشاهده شود، سازمان بورس می‌تواند دستور توقف نماد معاملاتی قرارداد آتی را صادر کند. در این حالت بورس کالا باید بلافاصله اقدام به توقف نماد معاملاتی مربوطه نموده و تا رفع دلایل توقف نماد، موضوع را پیگیری نماید. بازگشایی مجدد نماد با موافقت سازمان بورس امکان‌پذیر خواهد بود.

همچنین توقف معاملات بیش از یک جلسه معاملاتی توسط بورس کالا و با موافقت سازمان بورس امکان‌پذیر می‌باشد. تایید یا ابطال معاملاتی که مظنون به استفاده از اطلاعات نهانی یا دستکاری قیمت باشند، بنا به تشخیص مدیرعامل بورس کالا خواهد بود.

※ اطلاعیه عرضه

سندی است که بورس کالا بر اساس اطلاعات دریافتی عرضه از کارگزار فروشنده تنظیم و از طریق سایت رسمی خود و سامانه معاملاتی به عموم و کارگزاران اطلاع‌رسانی می‌کند.

به بیان دیگر اطلاعیه عرضه عبارتست از مجموعه اطلاعات عرضه که کارگزار فروشنده ملزم به ارائه آن به بورس کالا می‌باشد و فرم اطلاعیه عرضه به تصویب هیات مدیره این بورس می‌رسد.

بر این اساس جهت عرضه کالاها در بورس کالا، کارگزار عرضه‌کننده باید فرم سفارش فروش تکمیل شده توسط عرضه‌کننده را به همراه اطلاعات و مستندات زیر در قالب فرم اطلاعیه عرضه و حداکثر تا ساعت ۱۲ ظهر روز کاری قبل از روز عرضه به بورس ارائه کند:

۱. مشخصات کالای قابل عرضه
۲. حجم کالای قابل عرضه
۳. حداکثر افزایش عرضه توسط عرضه‌کننده
۴. نوع معامله، در معامله سلف ذکر سررسید تحویل کالا و در معامله نسبه ذکر شرایط پرداخت
۵. قیمت پایه
۶. تاریخ عرضه
۷. نام عرضه‌کننده و تولیدکننده
۸. نوع تسویه شامل نقدی یا اعتباری و در صورت تسویه اعتباری تعیین میزان دقیق بخش نقدی و اعتباری و همچنین ذکر اسناد مورد نیاز جهت تسویه
۹. زمان‌بندی و مکان تحویل
۱۰. نوع بسته‌بندی
۱۱. سایر اطلاعات به درخواست بورس کالا که به تایید این بورس رسیده است.
در صورتی که مستندات و مدارک اشاره شده طی مهلت مقرر و به‌صورت کامل به بورس کالا ارایه شود، این بورس موظف است پس از حصول اطمینان از رعایت مقررات حداکثر تا ساعت ۱۶ همان روز کاری، اطلاعیه عرضه را تایید و به اتاق پایاپای ارایه کند. اطلاعیه عرضه در صورت اعلام موافقت اتاق پایاپای، حداکثر تا ساعت ۱۸ روز کاری قبل از عرضه توسط بورس کالا منتشر می‌شود.
در صورت عدم تایید اطلاعیه عرضه، بورس کالا مراتب را حداکثر تا ساعت ۱۷:۳۰ همان روز کاری به کارگزار عرضه‌کننده اعلام می‌کند.
همچنین اطلاعیه عرضه منتشره توسط بورس کالا باید حاوی اطلاعات زیر باشد:
۱. محدودیت نوسان قیمت پایه
۲. محدودیت نوسان قیمت مجاز در صورت وجود
۳. واحد پایه
۴. حداقل خرید
۵. حداقل خرید جهت کشف نرخ

۶. حداقل تغییر قیمت سفارش

۷. حداکثر خرید در صورت وجود.

طبق قانون قیمت نهایی طبق اعلام فروشنده در اطلاعیه عرضه می‌تواند متفاوت با قیمت معامله باشد. به هر ترتیب قیمت نهایی باید بر مبنای قیمت معامله محاسبه شود.

بر این اساس در جریان معاملات بورس کالای ایران فروشنده مکلف است جزییات نحوه محاسبه قیمت نهایی را بر اساس قیمت معامله، و همچنین هزینه‌های جانبی کالای عرضه شده را از طریق کارگزار خود به کالا اعلام کند. طبق قانون درج این اطلاعات در اطلاعیه عرضه توسط بورس الزامی است.

علاوه بر این سایر اطلاعات عمومی کالا از جمله خطای مجاز تحویل، استاندارد کالا و هزینه انبارداری در قالب امیدنامه منتشر می‌شود. اطلاعات منتشره در قالب امیدنامه جز لاینفک اطلاعیه عرضه است.

همچنین طبق قانون کلیه وظایف و تعهدات طرفین معامله صرفاً در چارچوب شرایط مندرج در اطلاعیه عرضه و مقررات می‌باشد و شرایط معامله پس از انتشار اطلاعیه عرضه قابل تغییر نمی‌باشد.

بر این اساس پس از انتشار اطلاعیه عرضه توسط بورس کالا، فروشنده نمی‌تواند از عرضه کالا در بورس خودداری کند، مگر این که مراتب و دلایل انصراف خود را قبل از عرضه به این بورس اعلام و موافقت بورس کالا را دریافت کند.

همچنین در صورت انتشار آگهی فروش یا اعلام شرایط فروش کالا توسط عرضه‌کننده به هر نحو، اطلاعات مندرج در آن نباید با اطلاعیه عرضه منتشره توسط بورس کالا مغایرت داشته باشد. در صورت مغایرت، اطلاعیه عرضه منتشره در سایت رسمی بورس کالا مبنای انجام معامله می‌باشد. افزون بر این در صورتی که قیمت پایه پیشنهاد شده در اطلاعیه عرضه، خارج از محدوده نوسان قیمت پایه باشد، بورس کالا می‌تواند از انتشار اطلاعیه عرضه جلوگیری کند.

از این رو هرگونه عرضه کالا به صورت یکجا، به لحاظ جلوگیری نمودن از ایجاد انحصار صرفاً با موافقت مدیرعامل بورس کالا و پس از درج در اطلاعیه عرضه امکان‌پذیر است.

علاوه بر این روش تسویه معامله باید در اطلاعیه عرضه قید شود. ضمن این که پس از انتشار اطلاعیه عرضه فقط تغییر روش تسویه اعتباری به نقدی با درخواست خریدار و پس از اعلام اتاق پایاپای امکان پذیر است.

همچنین بورس کالا موظف است اطلاعات هر عرضه را که به تایید فروشنده رسیده است از طریق کارگزار فروشنده دریافت و دستکم ۳ روز کاری قبل از عرضه در بورس، از طریق سایت رسمی خود و سامانه معاملاتی در قالب اطلاعیه عرضه به عموم و کارگزاران اطلاع رسانی کند.

در جریان معاملات رینگ صادراتی بورس کالا نیز در صورتی که کارگزار فروشنده تغییر در اطلاعات عرضه را به بورس کالا اعلام نکند، اطلاعیه عرضه بورس حداکثر برای ۳ روز کاری پس از روز عرضه نوبت اول معتبر خواهد بود، لیکن بورس کالا موظف است دستکم تا ساعت ۲۴ هر روز، برنامه عرضه‌های نوبت اول رینگ صادراتی روز کاری آینده خود را از طریق سایت رسمی و سامانه معاملاتی خود به عموم و کارگزاران اعلام کند.

همچنین انتشار اطلاعات مربوط به جزییات سفارشات ثبت شده در سامانه معاملاتی مجاز نبوده و صرفاً انتشار قیمت و حجم تجمیعی برای سفارش‌هایی با بهترین سه قیمت ثبت شده در سامانه معاملاتی به تفکیک نماد معاملاتی مجاز می‌باشد. گفتنی است بورس کالا قبل از شروع هر جلسه معاملاتی ترتیب زمانی عرضه‌های آن جلسه را اعلام می‌کند.

*** اطلاعیه عرضه اولیه قراردادهای سلف**

گزارشی است از مشخصات قرارداد سلف و شرایط عرضه در قالب فرم‌هایی است که به تصویب هیات مدیره بورس کالا رسیده، و برای عموم منتشر می‌شود.

طبق قانون بورس کالا اطلاعیه عرضه اولیه قراردادهای سلف را که مشتمل بر موارد زیر است حداکثر تا ۳ روز کاری پیش از عرضه از طریق سایت رسمی خود منتشر می‌کند:

۱. مشخصات قرارداد سلف

۲. قیمت پایه عرضه اولیه
 ۳. حداقل و حداکثر مجاز خرید هر مشتری در عرضه اولیه
 ۴. تاریخ شروع و پایان دوره عرضه اولیه
 ۵. مشخصات عاملین عرضه
 ۶. سایر اطلاعات به تشخیص بورس کالا.
- همچنین در صورت تمایل عرضه‌کننده به انتشار آگهی عرضه اولیه از طریق جراید توسط عرضه‌کننده، متن آگهی باید قبل از انتشار به تایید بورس کالا برسد. به هر ترتیب در صورت هرگونه مغایرت، اطلاعات منتشره در سایت رسمی بورس کالا مبنای انجام معاملات است.
- افزون بر این طبق قانون پس از پایان مهلت عرضه اولیه اقدامات زیر انجام می‌شود:
۱. مشخصات خریداران قراردادهای سلف به همراه میزان دارایی هر یک در هر نماد به اتاق پایاپای ارایه می‌شود.
 ۲. پس از دریافت اطلاعات و ایجاد فایل دارایی سهامداران توسط اتاق پایاپای، وجوه ناشی از عرضه اولیه به عرضه‌کننده پرداخت می‌شود.
 ۳. نماد معاملاتی قراردادهای سلف ایجاد می‌شود.
- همچنین عرضه جدید منوط به انجام اقدامات زیر قبل از عرضه است:
۱. حجم عرضه‌های جدید با احتساب عرضه‌های قبلی، نباید بیشتر از حداکثر حجم قابل عرضه باشد.
 ۲. عرضه‌کننده باید تضامین خود را جهت عرضه‌های جدید نزد اتاق پایاپای افزایش دهد.
 ۳. فایل دارایی عرضه‌کننده به میزان عرضه‌های جدید افزایش یابد.
 ۴. دستکم یک روز کاری قبل از شروع عرضه‌های جدید دارایی پایه، موضوع توسط بورس کالا اطلاع‌رسانی شود.
- گفتنی است عرضه اولیه و معاملات بعدی قرارداد سلف، متناسب با واحد پولی قیمت و ارز مبنای تسویه، در نمادهای معاملاتی مجزا انجام می‌شود.

* اطلاعیه معاملاتی قرارداد آتی

گزارشی است که برای اطلاع سرمایه‌گذاران از وضعیت دارایی پایه و مشخصات قرارداد آتی هر نماد معاملاتی جهت دادوستد در بازار مشتقه، در قالب فرم‌هایی که به تصویب هیات مدیره بورس کالا می‌رسد، برای عموم منتشر می‌شود. بر این اساس بورس کالا موظف است اطلاعیه معاملاتی قرارداد آتی را دستکم ۳ روز کاری قبل از آغاز معاملات هر نماد معاملاتی، از طریق سایت رسمی خود به اطلاع عموم برساند.

* اعتبار اسنادی

اعتبار اسنادی تعهدی از بانک است که به خریدار و فروشنده داده و طبق آن تعهد می‌شود میزان پرداختی خریدار به فروشنده به موقع و با مبلغ صحیح، به دست فروشنده برسد. همچنین هرگاه خریدار قادر به پرداخت مبلغ خرید نباشد، بانک موظف است باقی‌مانده یا تمام مبلغ خرید را بپردازد. از سوی دیگر بانک به نیابت از خریدار که نگهدارنده اعتبارات اسنادی است تا زمان دریافت تأییدیه که کالاهای خریداری شده حمل شده‌اند، وجه را پرداخت نخواهد کرد. مزایای اعتبارات اسنادی عبارتند از:

- . اطمینان فروشنده از این که پس از ارایه اسناد حمل وجه اعتبار را مطابق شرایط اعتبار از بانک کارگزار یا تأیید کننده دریافت می‌کند.
- . امکان کنترل تاریخ حمل و تحویل نهایی کالا
- . تحصیل اسناد حمل مطابق با مفاد موافقت اولیه تحت شرایط قرارداد میان طرفین
- . اطمینان از این که پرداخت وجه اعتبار به فروشنده فقط بعد از انتقال و فک مالکیت کالا از وی صورت می‌گیرد.
- . امکان کسب تسهیلات بیشتر برای فروشنده در مقابل اعتبار گشایش یافته برای تهیه کالای سفارش شده
- . تعهد بانک برای پرداخت بها در معاملات بجای فرد فروشنده.

بدلیل ماهیت معاملات بین‌المللی شامل عواملی همچون مسافت و تفاوت قوانین کشورها و ...، اعتبارات اسنادی به یک جنبه بسیار مهم در تجارت بین‌المللی تبدیل شده است و بیشتر در معاملات بین‌المللی به منظور اطمینان از دریافت مبالغ پرداختی مورد استفاده قرار می‌گیرد.

گفتنی است در جریان معاملات بورس کالای ایران در صورتی که حسب اطلاعیه عرضه، پرداخت تمام یا بخشی از وجه معامله از طریق اعتبار اسنادی یا ضمانت‌نامه بانکی مورد قبول فروشنده باشد، خریدار مکلف است حداکثر ظرف مدت ۵ روز کاری پس از تاریخ معامله اعلامیه پیش‌گشایش و حداکثر ظرف مدت ۱۰ روز کاری پس از تاریخ معامله، اعتبار اسنادی را بر اساس شرایط اعلامی از طرف فروشنده در اطلاعیه عرضه گشایش یا ضمانت‌نامه بانکی ارایه نماید و همزمان به فروشنده، کارگزار فروشنده و بورس اطلاع دهد.

همچنین در صورت گشایش اعتبار اسنادی یا ارایه ضمانت‌نامه بانکی توسط خریدار پس از سپری شدن ۱۰ روز کاری از تاریخ معامله، کارگزار خریدار مکلف است به ازای هر روز تقویمی تاخیر، معادل ۰.۲۵ درصد ارزش کالا به قیمت معامله را به عنوان خسارت تاخیر از طریق بورس کالا به فروشنده پرداخت کند. دوره پرداخت خسارت تاخیر حداکثر ۱۰ روز تقویمی است.

*** اعلامیه پذیره‌نویسی**

اعلامیه‌ای است که از طریق آن، اطلاعات مربوط به ناشر و اوراق بهادار قابل پذیره‌نویسی در اختیار عموم قرار می‌گیرد. بر این اساس ناشر موظف است تقاضای ثبت اوراق بهادار را همراه با بیانیه ثبت و اعلامیه پذیره‌نویسی جهت دریافت مجوز عرضه عمومی به سازمان بورس تسلیم کند. این سازمان نیز پس از بررسی تقاضای ثبت اوراق بهادار و ضمایم آن و اطمینان از انطباق آنها با مقررات، نسبت به تایید اعلامیه پذیره‌نویسی اقدام می‌کند.

ناشر نیز موظف است حداکثر ظرف پانزده روز پس از اتمام مهلت عرضه عمومی، سازمان بورس را از نتایج توزیع و فروش اوراق بهادار از طریق که این سازمان معین می‌کند، مطلع نماید. نحوه برخورد ناشر در خصوص عدم فروش کامل هم در اعلامیه پذیرهنویسی مشخص می‌شود.

گفتنی است برای ثبت شرکت‌های سهامی عام یا افزایش سرمایه آنها، اجازه انتشار اعلامیه پذیرهنویسی توسط مرجع ثبت شرکت‌ها، پس از موافقت سازمان بورس صادر می‌شود.

همچنین ثبت اوراق بهادار نزد سازمان بورس به منظور اطمینان یافتن از رعایت مقررات قانونی و مصوبات این سازمان و نیز شفافیت اطلاعاتی بوده و به منزله تایید مزایا، تضمین سودآوری و یا توصیه و سفارشی در مورد شرکت‌ها یا طرح‌های مرتبط با اوراق بهادار توسط سازمان بورس کالا نمی‌باشد؛ که این موضوع باید در اعلامیه پذیرهنویسی قید شود.

در جریان معاملات بورس کالای ایران اعلامیه پذیرهنویسی صندوق‌های سرمایه‌گذاری در گواهی سپرده سکه طلا و اوراق مشتقه سکه طلا انجام شده، و پس از آن معاملات ثانویه واحدهای سرمایه‌گذاری این صندوق‌ها پس از اتمام دوره پذیرهنویسی و ثبت صندوق، در بازار صندوق‌های سرمایه‌گذاری قابل معامله بورس کالای ایران آغاز می‌شود.

*** اعلامیه پیش‌گشایش**

اعلامیه پیش‌گشایش (pre advise) سندی است حاوی اطلاعات اولیه اعتبار اسنادی که در مواقع مقتضی توسط بانک گشایش‌کننده اعتبار اسنادی به بانک طرف فروشنده ارسال می‌شود.

در جریان معاملات بورس کالای ایران در صورتی که حسب اطلاعیه عرضه، پرداخت تمام یا بخشی از وجه معامله از طریق اعتبار اسنادی یا ضمانت‌نامه بانکی مورد قبول فروشنده باشد، خریدار مکلف است حداکثر ظرف مدت ۵ روز کاری پس از تاریخ

معامله اعلامیه پیش‌گشایش و حداکثر ظرف مدت ۱۰ روز کاری پس از تاریخ معامله، اعتبار اسنادی را بر اساس شرایط اعلامی از طرف فروشنده در اطلاعیه عرضه گشایش یا ضمانت‌نامه بانکی را ارائه نماید و همزمان به فروشنده، کارگزار فروشنده و بورس کالا اطلاع دهد.

* اعلامیه تحویل

اعلامیه‌ای است که در جریان معاملات بورس کالای ایران توسط اتاق پایاپای جهت اطلاع خریداران از وضعیت تحویل کالا به آنها ارایه می‌شود.

بر این اساس اتاق پایاپای حداکثر تا پایان روز کاری پس از آخرین روز معاملاتی قرارداد، بر اساس اولویت زمانی، خریدارانی را که می‌توانند کالا را تحویل گیرند و فروشنده‌گانی را که می‌توانند کالا را تحویل دهند، مشخص نموده و ضمن واریز وجه معامله به حساب کارگزار فروشنده، اعلامیه تحویل را به کارگزار خریدار ارایه می‌کند. مطابق قانون کارگزاران مربوطه باید اعلامیه تحویل را بلافاصله پس از دریافت از اتاق پایاپای به مشتریان ارایه کند. این اعلامیه باید شامل موارد زیر باشد:

۱. مقدار و مشخصات کالای تحویلی

۲. نام فروشنده کالا

۳. زمان‌بندی و نحوه تحویل

۴. آدرس انبارهای محل تحویل کالا و مقدار کالا در هر انبار

۵. نام و آدرس نماینده فروشنده که خریدار برای تحویل گرفتن باید با آن در تماس باشد.

۶. گزارش معاملات خریدار بر روی قرارداد آتی شامل زمان خرید یا فروش و تعداد قراردادهای آتی خریداری شده یا فروخته شده طی دوره

۷. مشخصات رسید انبار

۸. هزینه‌های خدمات و کارمزد تحویل کالا

۹. سایر اطلاعات مورد نیاز به تشخیص بورس کالا.

*** اعلامیه تسویه وجوه**

سندی است که پس از تسویه معامله در جریان دادوستدهای بورس کالای ایران توسط اتاق پایاپای صادر و به کارگزار خریدار و فروشنده ارایه می‌شود. در صورتی که امور تسویه هر معامله به‌طور کامل توسط کارگزار خریدار انجام شده باشد، اتاق پایاپای اقدام به صدور اعلامیه تسویه وجوه آن معامله می‌کند.

*** افشای اطلاعات**

عبارتست از ارسال اطلاعات به سازمان بورس و انتشار عمومی و به موقع اطلاعات مطابق قانون و مقررات مربوط. طبق قانون، عرضه‌کننده کالا در بورس کالای ایران موظف است مقررات و ضوابط مربوط در خصوص افشای اطلاعات عرضه کالا را رعایت کند. گفتنی است در راستای حمایت از حقوق سرمایه‌گذاران، پیشگیری از وقوع تخلفات و نیز ساماندهی و توسعه بازار شفاف و منصفانه اوراق بهادار طبق قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران (مصوب آذرماه ۱۳۸۴ مجلس شورای اسلامی) دستورالعمل الزامات افشای اطلاعات و تصویب معاملات اشخاص وابسته ناشران بورسی و فرابورسی در سوم دی‌ماه سال ۱۳۹۰ در ۱۳ ماده و ۵ تبصره به تصویب هیات مدیره سازمان بورس و اوراق بهادار رسیده است که رعایت مفاد این دستورالعمل، برای شرکت‌های پذیرفته شده در بورس و فرابورس الزامی است.

*** امنیت معامله در بورس کالا**

امنیت معامله در بورس کالا به این معنا است که هر یک از طرفین معامله از ایفای تعهدات توسط طرف دیگر قرارداد اطمینان نسبی دارد. بر این اساس در صورتی که یکی از طرفین به تعهدات خود عمل ننماید، بورس کالا از محل تضامین ارائه شده از سوی فروشنده و یا پیش‌پرداخت واریز شده توسط خریدار،

خسارات ناشی از تاخیر در تسویه معامله و تحویل کالا و یا انفساخ معامله را به طرف دیگر پرداخت خواهد کرد. بنابراین مطالبه خسارت توسط طرفی که در نتیجه بی‌اعتباری قرارداد متضرر شده است مستلزم طی نمودن تشریفات پیچیده و زمان‌بر آیین دادرسی مدنی نیست.

* اموال منقول

اموال منقول در اصطلاح حقوقی به اموال و اشیائی گفته می‌شود که جابجایی آنها از محلی به محل دیگر امکان‌پذیر است، بدون این که به خود مال و محل آن آسیبی وارد شود؛ مانند اتومبیل.

در جریان معاملات بورس کالای ایران، اموال منقولی که طبق مقررات، شرایط پذیرش در بازار معاملات کالای فیزیکی را از دست می‌دهند و کالاهای فاقد شرایط پذیرش در بازار معاملات کالای فیزیکی نیز پس از تأیید هیات پذیرش، در بازار فرعی این بورس عرضه و معامله می‌شوند.

* اموال غیرمنقول

اموال جمع مال است و در لغت به خواسته، املاک و اسباب، کالا و ثروت و هر چیزی که در تملک کسی یا در تصرف و ید کسی باشد، گفته می‌شود. بر این اساس اموال غیرمنقول در اصطلاح حقوقی به مالی گفته می‌شود که از جایی به جای دیگر قابل انتقال نباشد؛ مانند زمین و معدن.

طبق ماده ۳ دستورالعمل بازار فرعی بورس کالای ایران، اموال غیرمنقول (شامل املاک و مستغلات با کاربری‌های گوناگون اعم از اداری، تجاری، مسکونی و اراضی زارعی) و کالاهایی که طبق مقررات شرایط پذیرش در بازار معاملات کالای فیزیکی را از دست می‌دهند، از جمله کالاهایی هستند که امکان معامله در بازار فرعی این بورس را دارند. بر این اساس شرایط اموال غیرمنقول قابل معامله در بورس کالا به تصویب هیات پذیرش می‌رسد.

بر اساس بند (۱) ماده (۱) دستورالعمل بازار فرعی بورس کالاس ایران شرایط پذیرش اموال غیرمنقول قابل معامله در این بازار عبارتند از:

- ارزش ریالی حداقل ۲.۵ میلیارد ریال (قیمت کارشناسی رسمی دادگستری)
- مال مشاع نباشد. (سند رسمی یا تک برگ مالکیت)
- مال به موجب سند رسمی در ملکیت مطلق عرضه کننده یا عرضه کنندگان باشد (وقفی نباشد) (ارائه سند رسمی یا پایان کار)
- مال مورد عرضه متنازع فیه (محل دعوی) نباشد. (تعهد و اقرار عرضه کننده)
- در صورت پذیرش اموالی که صرفاً در قالب عقد اجاره در اختیار دیگری است اجاره نامه رسمی ارائه و افشا شود. (اقرار عرضه کننده و افشا مفاد اجاره نامه)
- اشخاص حقیقی و حقوقی ثالث اعم از دولتی و غیردولتی حقی در مورد ملک نداشته باشند یا مورد ادعای آنها نباشد. (اقرار عرضه کننده)

علاوه بر این اطلاعات خاص اموال غیرمنقول (املاک و مستغلات با کاربری های گوناگون اعم از اداری، تجاری، مسکونی و اراضی زراعی) که باید در قالب اطلاعیه عرضه در بورس کالا منتشر شود، شامل موارد زیر است:

۱. نشانی مال غیرمنقول

۲. پلاک ثبتی

۳. نوع کاربری

۴. مساحت عرصه و اعیان به تفکیک

۵. مشخصات مستحذات، ابنیه و تاسیسات

۶. قیمت کارشناسی

۷. مهلت و نحوه بازدید

۸. فرم مبایعه نامه.

لازم به ذکر است، قیمت کارشناسی اموال غیرمنقول توسط کارشناس یا کارشناسان رسمی دادگستری تعیین و گزارش کارشناسی مربوطه به پیوست اطلاعیه عرضه منتشر می شود. پس از انتشار اطلاعیه عرضه و طبق مهلت بازدید تعیین شده در آن، مشتریان

می‌توانند با اخذ معرفی‌نامه از کارگزار خود که دارای مجوز معامله در بازار فرعی می‌باشد، اقدام به بازدید از اموال غیرمنقول عرضه شده نمایند.

کمیته عرضه برای پذیرش مال غیرمنقول، مفاد گزارش کارشناس یا کارشناسان رسمی دادگستری و شرایط مندرج در آن را ملاک عمل قرار می‌دهد و مسئولیت اصالت اسناد و صحت ارزیابی‌های ارائه شده بر عهده عرضه‌کننده و کارشناس یا کارشناسان رسمی دادگستری خواهد بود.

مهلت بازدید و بررسی اموال غیرمنقول توسط کمیته عرضه و با توجه به شرایط خاص مورد معامله و ماهیت دارایی تعیین می‌شود. این مهلت باید حداقل ۱۰ روز کاری و حداکثر ۳۰ روز کاری باشد.

گفتنی است بورس کالا حسب مورد از عرضه یا تداوم عرضه اموال غیرمنقولی که دارای ممنوعیت یا محدودیت قانونی در نقل و انتقال بوده و املاکی که هرگونه پرونده قضایی و شبه قضایی در مورد آنها طرح و در حال رسیدگی است و اسناد رهنی و نیز املاکی که در رابطه با آنها حکم لازم‌الاجرا از مراجع ذیصلاح صادر شده و به این بورس ارائه شده است خودداری می‌نماید.

مسئولیت اطلاع دادن موضوع مذکور بر عهده عرضه‌کننده می‌باشد. همچنین در معاملات اموال غیرمنقول، مبیعه‌نامه امضا شده طبق فرمتی که در اطلاعیه عرضه ارائه شده است، جزء لاینفک سند تسویه خارج از پایای می‌باشد.

این مبیعه‌نامه در مرجعی که هیأت مدیره بورس کالا تعیین می‌کند و طبق ترتیبات اجرایی مصوب آن هیأت مدیره، تنظیم می‌شود.

*** امور تسویه**

عبارت است از امور مربوط به واریز وجه قرارداد در تسویه نقدی، ارایه اسناد در تسویه اعتباری و معاملات نسبه طبق فرمت شرکت بورس کالا و همچنین واریز کارمزدهای مربوطه طبق مقررات.

* امیدنامه

سندی است که اهداف، نرخ بازده مورد انتظار، شرایط و نحوه تبدیل اوراق به سهام(در صورت لزوم) و سایر جزئیات مربوط به طرح توسعه و نوسازی شرکت را شرح می‌دهد و تصویری از آینده سرمایه‌گذاری برای تصمیم‌گیری در اختیار سرمایه‌گذاران قرار می‌دهد. این سند قبل از انتشار عمومی باید به تایید امین، حسابرس و بورس برسد. به عبارت دیگر امیدنامه مجموعه اطلاعاتی است که ناشر جهت انتشار اوراق، ملزم به ارائه آن به سازمان بورس و سرمایه‌گذاران می‌باشد. از این رو شرکت‌هایی که قصد دارند وارد بورس اوراق بهادار شوند ابتدا باید به تهیه امیدنامه پذیرش و درج اقدام کنند.

در امیدنامه شرکت‌ها باید ابتدا چکیده‌ای از نوع فعالیت شرکت، محل شرکت، تاریخ و شماره ثبت شرکت آورده شود.

بعد از چکیده فهرست مطالبی که قرار است بیان شود به این ترتیب مطرح می‌شود: مقدمه / معرفی شرکت / تاریخچه‌ای از شرکت / موضوع فعالیت شرکت / سهامداران / مدیران / ساختار نیروی انسانی.

در مورد نحوه فعالیت شرکت نیز باید مواردی از قبیل محل فعالیت اصلی شرکت، دارایی‌های ثابت، محصولات، ظرفیت تولید(اسمی، حقیقی)، مواد اولیه و منابع تامین مالی آن، بازار محصولات و رقبا و برنامه‌های آتی شرکت(مربوط به طرح‌های توسعه شرکت) ذکر شود.

همچنین اگر شرکت تولیدی باشد باید اطلاعاتی در مورد تولید و فروش که شامل تولید واقعی، ترکیب بهای تمام شده، تغییرات نرخ مواد اولیه، فروش، نحوه قیمت‌گذاری و فروش محصولات می‌شود در امیدنامه قید گردد.

در خصوص معاملات بورس کالا نیز امیدنامه به مجموعه اطلاعاتی گفته می‌شود که شرکت بورس کالای ایران ملزم است در زمان درج نام یک کالا یا اوراق بهادار مبتنی بر کالا در فهرست نرخ‌های بورس، جهت اطلاع عموم در سایت رسمی خود منتشر کند.

بر این اساس امیدنامه یکی از مدارکی است که در جریان فرایند پذیرش کالا در بورس کالای ایران باید توسط متقاضیان ارائه شود.

از این رو در صورت موافقت کمیته عرضه با درج و عرضه کالای مشابه، بورس کالا موظف است امیدنامه مربوط به عرضه‌کننده کالای پذیرش شده را به سازمان بورس ارسال کند. در صورتی که این سازمان ظرف ۳ روز کاری نظر خود را مبنی بر عدم عرضه به بورس کالا اعلام نکند این بورس می‌تواند نسبت به انتشار عمومی امیدنامه اقدام نماید.

همچنین بورس کالا موظف است حداقل سه روز قبل از عرضه، امیدنامه مذکور را جهت اطلاع عموم از طریق سایت رسمی خود منتشر کند.

* انبار

مکان فیزیکی حفاظت شده با محدوده معینی است که به منظور دریافت و نگهداری کالای سپرده‌گذاران اختصاص داده شده و بر اساس ضوابط و الزامات قانونی توسط بورس کالا به عنوان انبار تحت نظارت، پذیرفته شده است.

به عبارت دیگر انبارها نهادهای واسطه مهمی هستند که در معاملات گواهی سپرده کالایی و همچنین معاملات طرح قیمت تضمینی محصولات کشاورزی موضوع ماده ۳۳ نقش‌های مهمی بر عهده دارند.

* انباردار

شخص حقیقی یا حقوقی طرف قرارداد است که به تشخیص بورس کالا مطابق قانون صلاحیت لازم را داشته و نگهداری کالاهای سپرده شده به انبار و انجام سایر وظایف تعیین شده برای انباردار را بر عهده دارد.

* انتقال قهری

انتقال اوراق بهاداری است که با فوت دارنده آن، به وراث قانونی وی صورت می‌گیرد.

* انحلال قهری قرارداد

قرارداد، پدیده‌ای حقوقی است که اجرای مفاد آن مدتی ادامه می‌یابد و بطور معمول با انجام تعهد خاتمه می‌پذیرد. دوران اجرای قرارداد و چگونگی پایان آن به نوع، موضوع و علل مختلفی بستگی دارد. همچنین شناخت دقیق هر یک از این عوامل، به نحو قابل توجهی به اجرای آن کمک می‌کند.

بی‌گمان اجرای تعهد ساده‌ترین راه برای انجام هر قرارداد است، اما این امر همیشه به آسانی ممکن نیست. گاهی بنا به دلایلی که خارج از اراده متعاقدين است، امکان اجرا برای مدت زمان موقت یا دایم وجود ندارد و متعذر می‌شود.

بر این اساس انحلال قهری این‌گونه تعریف شده است: قراردادی که بدون اختیار طرفین منحل شده باشد؛ مثلاً در اثر فوت یا جنون یا سفیه شدن یکی از طرفین قرارداد.

گفتنی است در جریان معاملات بورس کالای ایران انحلال قهری قرارداد موجب می‌شود تا قرارداد فاقد هرگونه آثاری شود.

* انفساخ

عبارت است از انحلال قهری قرارداد به‌گونه‌ای که قرارداد فاقد هرگونه آثاری می‌شود. در جریان معاملات بورس کالای ایران در صورتی که عدم صدور حواله خرید کالا ناشی از فعل یا ترک فعل کارگزار فروشنده باشد، وی باید ۵ درصد ارزش معامله را به عنوان خسارت انفساخ به همراه سایر هزینه‌های مصوب شامل دو سر کارمزد بورس، کارمزد کارگزار خریدار، دو سر کارمزد تسویه و دو سر حق نظارت سازمان بورس پرداخت کند. در صورت انفساخ معامله، اصل وجه و خسارت‌های متعلقه از طریق کارگزار خریدار و پس از کسر تعهدات وی در مقابل اتاق پایاپای به خریدار پرداخت می‌شود. طبق قانون خسارت انفساخ معامله باید حداکثر یک روز کاری پس از اعلام اتاق پایاپای و به‌صورت یکجا به نفع خریدار و به حساب بستانکاران موقت واریز شود.

* اوراق بهادار

هر نوع ورقه یا مستندی است که متضمن حقوق مالی قابل نقل و انتقال برای مالک عین و یا منفعت آن باشد.

بر اساس قانون، معاملات اوراق بهادار ثبت شده در سازمان بورس فقط در بورس‌ها و بازارهای خارج از بورس دارای مجوز و با رعایت مقررات معاملاتی هر یک از آنها حسب مورد امکان‌پذیر بوده و معامله اوراق بهادار مذکور بدون رعایت ترتیبات فوق فاقد اعتبار است.

همچنین پس از معامله اوراق بهادار ثبت شده نزد سازمان بورس که در یکی از بورس‌ها یا بازارهای خارج از بورس معامله شده‌اند و کالاهای معامله شده در بورس‌های کالایی، عملیات تسویه وجوه و پایاپای (نقل و انتقال) پس از معاملات در شرکت‌های سپرده‌گذاری مرکزی اوراق بهادار و تسویه وجوه صورت می‌گیرد.

افزون بر این طبق قانون، شورای عالی بورس و اوراق بهادار، اوراق بهادار قابل معامله را تعیین و اعلام می‌کند. ضمن این که اوراق بهادار زیر از ثبت نزد سازمان بورس معاف هستند:

۱. اوراق مشارکت دولت، بانک مرکزی و شهرداری‌ها
 ۲. اوراق مشارکت منتشره توسط بانک‌ها و موسسات مالی و اعتباری تحت نظارت بانک مرکزی
 ۳. اوراق بهادار عرضه شده در عرضه‌های خصوصی سهام هر شرکت سهامی عامی که کل حقوق صاحبان سهام آن کمتر از رقم تعیین شده توسط سازمان بورس باشد.
 ۴. سایر اوراق بهاداری که به تشخیص شورای عالی بورس و اوراق بهادار نیاز به ثبت نداشته باشند، از قبیل اوراق منتشره توسط سازمان‌ها و مراجع قانونی دیگر.
- گفتنی است ثبت اوراق بهادار نزد سازمان بورس به منظور حصول اطمینان از رعایت مقررات قانونی و مصوبات این سازمان و شفافیت اطلاعاتی بوده و به منزله تایید مزایا، تضمین سودآوری و یا توصیه و سفارشی در مورد شرکت‌ها یا طرح‌های مرتبط با اوراق بهادار توسط سازمان بورس نیست.

سازمان بورس می‌تواند در صورت آگاهی از ارایه اطلاعات خلاف واقع، ناقص یا گمراه‌کننده از طرف ناشر در بیانیه ثبت یا اعلامیه پذیرهنویسی، عرضه عمومی اوراق بهادار را در هر مرحله‌ای که باشد، متوقف کند.

نکته قابل بیان این که اوراق بهادار مبتنی بر کالا که از تبدیل کالاهای تولیدکنندگان شکل گرفته از جمله اوراقی است که در بازار مشتقه بورس کالای ایران معامله می‌شود.

*** اوراق بهادار مبتنی بر کالا**

عبارتست از اوراق بهاداری که از تبدیل کالاهای تولیدکنندگان به این اوراق شکل گرفته و قابلیت معامله پیدا می‌کند.

بر این اساس باید گفت در گذشته تولیدکنندگانی که نیاز به تامین نقدینگی داشتند باید ابتدا کالای خود را به فروش می‌رساندند اما گاهی کالای آنها به فروش نمی‌رسید و مجبور به ذخیره کالا در انبار می‌شدند.

بر این اساس معاملات اوراق بهادار مبتنی بر کالا به این دلیل فراهم شده است که تولیدکنندگان بتوانند کالای خود را در انبار استاندارد ذخیره کرده و قبض کالای انبار شده خود را در سیستم سپرده‌گذاری، سپرده و سپس تبدیل به اوراق بهادار کنند تا قابلیت معامله داشته باشد.

از این رو یکی از اقدامات توسعه‌ای بورس کالای ایران که با اجرای سیاست قیمت تضمینی محصولات کشاورزی و همچنین آغاز معاملات گواهی سپرده سکه طلا در مسیر رشد قرار گرفت، تبدیل معاملات کالاها به اوراق بهادار است.

بر این اساس پذیرش اوراق بهادار مبتنی بر کالا به درخواست بورس کالا توسط هیات پذیرش انجام می‌شود. در این راستا بورس کالا پس از دریافت پیشنهاد تولیدکنندگان، مصرف‌کنندگان، واردکنندگان، کارگزاران یا سایر نهادهای مالی مربوط، اقدام به ارایه درخواست پذیرش اوراق بهادار مبتنی بر کالا می‌کند.

طبق قانون جهت پذیرش اوراق بهادار مبتنی بر کالا از جمله قراردادهای آتی، موارد زیر توسط بورس کالا تهیه و به هیات پذیرش ارایه می‌شود:

۱. گزارش توجیهی پذیرش (شامل: تعریف و استانداردهای دارایی پایه / مشخصات بازار نقدی دارایی پایه / آمار تولید، مصرف، واردات و صادرات دارایی پایه / تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان عمده داخلی و خارجی / قوانین خاص حاکم بر تولید، مصرف، قیمت‌گذاری، واردات یا صادرات دارایی پایه / روند تغییرات قیمت داخلی و بین‌المللی دارایی پایه طی ۳ سال گذشته / پیشنهاد دامنه نوسان قیمت روزانه قرارداد آتی و سقف حجم هر سفارش / نمونه مشخصات قراردادهای آتی موضوع ماده ۴ دستورالعمل اجرایی معاملات قراردادهای آتی در شرکت بورس کالای ایران)

۲. امیدنامه

۳. سایر اسناد یا اطلاعات مهم به تشخیص بورس یا درخواست هیات پذیرش. بر این اساس هیات پذیرش حداکثر ظرف ۴۵ روز پس از دریافت گزارش و مستندات مربوط از بورس کالا، نظر کتبی خود را با ذکر دلایل مبنی بر تایید یا رد پذیرش اوراق بهادار مبتنی بر کالا اعلام می‌کند.

در صورت تایید پذیرش، بورس کالا موظف است حداکثر در مدت ۳ ماه از تاریخ اعلام هیات پذیرش اقدام به درج اوراق بهادار مبتنی بر کالا در فهرست نرخ‌های رسمی بورس و انتشار امیدنامه نماید. در صورت عدم انجام اقدامات مذکور طی مهلت مقرر، اخذ تاییدیه مجدد از هیات پذیرش الزامی است.

گفتنی است معاملات کالا و اوراق بهادار مبتنی بر کالا در بورس کالای ایران، صرفاً از طریق سامانه معاملاتی بورس کالا و توسط کارگزاران پذیرفته شده در این بورس انجام می‌شود.

بر این اساس، بورس کالا باید به تفکیک کالاهای و یا اوراق بهادار مبتنی بر کالاهایی که در این بورس عرضه می‌شود نماد معاملاتی مجزا تعریف نموده و بازار و تابلوی معاملاتی مربوط به هر یک را مشخص کند.

همچنین معاملات نمادهای معاملاتی صرفاً در بازار و تابلو معین شده قابل انجام است. ضمن این که کلیه معامله‌گران کالا و اوراق بهادار مبتنی بر کالا در قالب قراردادهای مشتقه، بایستی کد معاملاتی عام دریافت کنند.

در صورتی که اوراق بهادار پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار یا بازار خارج از بورس و یا اوراق بهادار مبتنی بر کالا که در بورس کالا پذیرفته می‌شود متضمن سود مصوب، سررسید شده یا تضمین شده باشد، باید به موقع و در چارچوب مقررات توزیع و پرداخت شود. در صورت خودداری ناشران و شکایت صاحبان اوراق بهادار یا سازمان بورس، موضوع در هیات داورى قانون بازار اوراق بهادار طرح و آرا صادره در این خصوص از طریق اجرای احکام دادگاه‌ها قابل اجرا است.

از سوی دیگر روزهای انجام معامله، ساعات شروع و پایان و تعداد جلسات رسمی معاملات برای کلیه کالاها و اوراق بهادار مبتنی بر کالای پذیرفته شده توسط هیات مدیره بورس کالا تعیین و ابلاغ می‌شود.

معاملات کالاها و اوراق بهادار مبتنی بر کالا در رینگ داخلی نیز بر مبنای ریال ایران انجام می‌شود که تغییر واحد پولی معاملات با تصویب هیات مدیره بورس کالا و اطلاع‌رسانی آن قبل از اعمال امکان‌پذیر می‌باشد.

همچنین در جریان معاملات بورس کالای ایران صندوق کالایی با جذب سرمایه از طریق فروش واحدهای سرمایه‌گذاری، منابع جذب شده را بر روی اوراق بهادار مبتنی بر کالا سرمایه‌گذاری می‌کند.

لازم به ذکر است که تمام اوراق بهادار مبتنی بر کالا دارای بازار ثانویه هستند.

*** اوراق خرید دین**

خرید دین قراردادی است که به موجب آن شخص ثالثی، دین مدت‌دار بدهکار را به کمتر از مبلغ اسمی آن به صورت نقدی از داین خریداری می‌کند.

به عبارت دیگر اوراق خرید دین، اوراق بهادار با نامی است که به منظور خرید مطالبات مدت‌دار اشخاص حقوقی، به استثنای مطالبات ناشی از عقد سلف منتشر می‌شود.

دستورالعمل انتشار اوراق خرید دین در اجرای بند (۲) ماده (۷) قانون بازار اوراق بهادار مصوب آذرماه ۱۳۸۴ مجلس شورای اسلامی و مصوبه ۱۱ اسفندماه ۱۳۹۴ شورای عالی بورس و اوراق بهادار تدوین شده است که بر اساس آن، این اوراق در بورس‌ها یا

بازارهای خارج از بورس قابل معامله می‌باشند. ضمن این که انتشار اوراق خرید دین، صرفاً توسط نهاد واسط مجاز می‌باشد.

همچنین طبق قانون ارکان انتشار اوراق خرید دین عبارتند از: ناشر(نهاد واسط) / بانی / ضامن / متعهد پذیرهنویسی / بازارگردان / امین / عامل وصول / عامل فروش / عامل پرداخت.

گفتنی است عامل فروش اوراق خرید دین توسط بانی از بین شرکت‌های کارگزاری بورس اوراق بهادار تهران و یا فرابورس ایران تعیین می‌شود. بر این اساس عامل فروش می‌تواند به منظور توزیع گسترده اوراق از خدمات بانک‌ها، شرکت‌های بیمه تحت نظارت بیمه مرکزی و نهادهای مالی استفاده نموده و ترتیبی اتخاذ نماید تا سفارش‌گیری جهت خرید اوراق خرید دین از طریق شعب آنها نیز انجام شود.

همچنین عامل پرداخت موظف است پس از دریافت وجوه مرتبط با اوراق خرید دین، وجوه مقرر را در سررسیدهای معین به سرمایه‌گذاران پرداخت کند.

از سوی دیگر بازارگردان و متعهد پذیرهنویسی اوراق خرید دین نیز با معرفی بانی و تایید سازمان بورس انتخاب می‌شود که متعهد پذیرهنویسی و بازارگردان یا حسب مورد سرمایه‌گذار، بازارگردانی باید از کفایت سرمایه لازم مطابق مقررات برخوردار باشند.

همچنین در خصوص شرایط اوراق خرید دین موارد زیر قابل بیان است:

. خریداران ضمن خرید اوراق خرید دین به نهاد واسط وکالت بلاعزل می‌دهند تا نسبت به خرید مطالبات از بانی اقدام نماید. خرید اوراق در بازار اولیه و ثانویه به منزله قبول وکالت نهاد واسط بوده و وکالت نهاد واسط تا سررسید و تسویه نهایی اوراق خرید دین معتبر، نافذ و غیرقابل عزل می‌باشد.

. سررسید مطالبات لزوماً همزمان با سررسید اوراق خرید دین نبوده و انتشار اوراق بر مبنای بخشی از مطالبات امکان‌پذیر است.

. دوره عمر اوراق نمی‌تواند کمتر از یک سال باشد.

. ارزش اسمی اوراق باید بیش از یکصد میلیارد ریال باشد.

. چگونگی پرداخت اصل و متفرعات مرتبط با اوراق و زمان پرداخت آن باید در اعلامیه پذیرهنویسی قید شود.

. تمامی هزینه‌های مرتبط با انتشار اوراق خرید دین از جمله هزینه انتقال مطالبات به نهاد واسط به عهده بانی می‌باشد.

. وجوه حاصل از سرمایه‌گذاری مطالبات دریافت شده و پرداخت نشده به دارندگان اوراق، متعلق به دارندگان اوراق می‌باشد. استفاده از وجوه مزبور برای پرداخت کارمزد ارکان انتشار اوراق صرفاً در صورت درج در اعلامیه پذیره‌نویسی و سایر مستندات مربوط به اوراق امکان‌پذیر است.

. صدور مجوز انتشار اوراق خرید دین، منوط به انعقاد قراردادهای لازم میان ارکان در چارچوب تعیین شده توسط سازمان بورس می‌باشد.

. اوراق خرید دین باید قبل از دریافت مجوز انتشار، در صورت فعالیت موسسات رتبه‌بندی دارای مجوز از سازمان بورس، از موسسات یاد شده رتبه اعتباری دریافت کند.

اوراق خرید دین یکی ابزارهای تامین مالی در بورس کالای ایران است که از آن می‌توان برای تامین مالی بر اساس قراردادهای نسبه یا اعتباری برای شرکت‌های بزرگ، متوسط و کوچک استفاده کرد.

گفتنی است هر چند معاملات نسبه در بازار فیزیکی ابزار بسیار جذابی برای خریداران به خصوص در شرایط رکودی است اما مشکلی که در اینجا وجود دارد آن است که فروشندگان نیز در شرایط مذکور با مشکل نقدینگی مواجه می‌باشند و در عین حال معاملات اعتباری یا نسبه تأثیرات نامطلوب دیگری نیز بر ترازنامه شرکت‌های فروشنده می‌گذارد. در این نوع معاملات موجودی کالا از ترازنامه خارج و در عوض اسناد دریافتنی وارد ترازنامه خواهد شد و اسناد مذکور فقط در سررسید نقد می‌گردد.

بنابراین معاملات نسبه به کاهش درجه نقدشوندگی ترازنامه منجر می‌شود؛ زیرا در این حالت یک دارایی (اسناد دریافتنی) که تا سررسید به هیچ‌وجه قابل نقد شدن نیست جایگزین دارایی دیگری (موجود کالا) می‌گردد که فروشنده می‌توانست در دوره معامله آن را نقد نماید. در عین حال با توجه به این که در معاملات نسبه، کالا با قیمت بالاتری نسبت به قیمت نقدی آن معامله می‌شود، از این رو افزایش در حساب‌ها و

اسناد دریافتنی (که از خاصیت عدم نقدشوندگی برخوردار هستند) نسبت به کاهش در موجودی کالا (که از خاصیت نقدشوندگی برخوردار است) بیشتر خواهد بود. این موضوع کاهش درجه نقدشوندگی ترازنامه را تشدید خواهد کرد.

به طور خلاصه فروش اعتباری منجر به ایجاد تنگنای نقدینگی برای شرکت‌های تولیدکننده خواهد شد و این در حالی است که با توجه به افزایش حجم دارایی‌های با درجه نقدشوندگی پایین در ترازنامه، تامین مالی برای آنها پرهزینه خواهد بود.

بر این اساس با انتشار اوراق خرید دین به راحتی می‌توان بر مشکلات فوق غلبه کرد و برای تولیدکننده تامین مالی انجام داد. در این روش تولیدکننده در مقام بانی، می‌تواند کالای مورد نظر خود را از طریق بورس کالای ایران به صورت نسیه به فروش رسانده و سپس اسناد دریافتنی خود را به اوراق بدهی تبدیل کرده و با تنزیل آن در بازار به سرمایه‌گذاران واگذار نماید. در سررسید، اوراق با مبلغ اسمی توسط شرکت بازخرید خواهد شد. سازوکار اجرایی این روش شبیه قراردادهای سلف موازی استاندارد بورس کالای ایران و اوراق خزانه اسلامی است.

البته مهمترین ویژگی انتشار اوراق بدهی در بورس کالای ایران حل مشکلات فقهی مربوط به انتشار این اوراق است؛ زیرا انتشار این اوراق باید بر اساس یک دین واقعی و نه صوری صورت گیرد. بر این اساس با توجه به این که انتشار اوراق بر اساس معاملات واقعی صورت گرفته در بورس کالای ایران انجام می‌پذیرد، از این رو از نظر فقهی انتشار آنها مطابق با موازین شرعی می‌باشد. بنابراین با انتشار این اوراق در حالی که کالا به صورت نسیه یا اعتباری در اختیار خریداران قرار می‌گیرد (تامین مالی خریدار)، برای تولیدکننده نیز تامین مالی با هزینه‌های پایین صورت خواهد گرفت و تولیدکننده نیز به موجب فروش اعتباری یا نسیه انجام شده، نیاز به تامین مالی از کانالی دیگر مانند شبکه بانکی ندارد. در عین حال انتشار این اوراق با خروج دارایی‌های غیر نقدشونده از ترازنامه و افزایش ارقام مرتبط با وجوه نقد، به بهبود ترازنامه تولیدکنندگان کمک می‌کند.

شایان ذکر است اوراق خرید دین در قالب انتشار اوراق توسط بانی نیز اوراق خرید دین اوراق بهادار با نامی است که به منظور خرید مطالبات مدت‌دار فروشندگان کالا در

بورس کالا توسط بانی منتشر می‌شود. این اوراق در تابلو اوراق خرید دین ذیل بازار مشتقه بورس کالای ایران قابل معامله می‌باشند.

انتشار اوراق بدین صورت است فروشنده کالای خود را در قالب قرارداد نسبه به خریداران در بورس عرضه می‌نماید و بورس کالای ایران این امکان را برای فروشنده ایجاد خواهد کرد تا به پشتوانه دینی که در قالب قرارداد نسبه ایجاد شده است، به انتشار اوراق خرید دین اقدام نماید. در مرحله بعد خریداران اوراق خرید دین از بستر بورس کالای ایران، این اوراق دین را به قیمتی کمتر از قیمت اسمی آن خریداری خواهند نمود و در سررسید با ارائه این اوراق به منتشرکننده آن، قیمت اسمی اوراق را از وی دریافت خواهند کرد.

به طور کلی در این روش فروشنده به صورت مستقیم به کالاهای مورد نیاز خریدار را تامین کرده و در مقابل خریدار به خرید کالاهای مورد نیاز خود به صورت نسبه با مبالغی بالاتر از قیمت نقد، اقدام می‌کند و در عین حال فروشنده بلافاصله نسبت به انتشار اوراق اقدام می‌کند.

ماهیت این روش مبتنی بر تنزیل می‌باشد و از آنجا که بدهی تنزیلی از پیش موجود می‌باشد بنابراین فروش اولیه این اوراق و بازار ثانویه آن در واقع از بابت بیع دین می‌باشد و در نتیجه استفاده از این ابزار از نظر نظام اقتصادی اسلامی قابل قبول می‌باشد.

هر چند که در این روش انتشار اوراق به اعتبار شرکت فروشنده کالاها می‌باشد اما برای تضمین پرداخت بدهی در سررسید از ضامن استفاده می‌شود. ضامن می‌تواند عرضه‌کننده یا سایر اشخاص معرفی شده توسط عرضه‌کننده، صرفاً از میان بانک‌ها، موسسات مالی و اعتباری تحت نظارت بانک مرکزی، بیمه‌های تحت نظارت بیمه مرکزی، صندوق‌های ضمانت، شرکت‌های تامین سرمایه، شرکت‌های سرمایه‌گذاری، نهادهای عمومی، دولت و شرکت‌ها و موسسات دولتی باشد که مورد تایید اتاق پایاپای است.

سازوکار اجرایی این روش شبیه انتشار قراردادهای سلف موازی استاندارد بورس کالای ایران و یا اوراق خزانه اسلامی است که در آن نیازی به تشکیل نهاد واسط نیست.

* اوراق سلف

سلف در لغت به معنای پیش‌پرداخت، قبول کردن و اطاعت نمودن است. سلف از اقسام بیع و عکس نسبه است. هنگامی که شخصی تولید یا ارایه کالای معینی را مورد هدف قرار می‌دهد، با انتشار این نوع صکوک قادر خواهد بود تا منابع مالی مورد نیاز خود را تامین کند. در واقع سرمایه‌گذاران در این اوراق، کالای مورد نظر را پیش خرید کرده‌اند.

صکوک یا اوراق سلف نخستین بار در سال ۲۰۰۱ میلادی توسط کشور بحرین منتشر شدند. بر این اساس موسسه پولی بحرین برای نخستین بار در حوزه کشورهای خلیج فارس اقدام به انتشار اسنادی دولتی به ارزش ۲۵ میلیون دلار امریکا و به شکل اوراق ۳ ماهه و با عنوان صکوک سلم و مطابق با قوانین اسلامی کرد که نرخ بازدهی ثابت داشتند و بر نرخ بهره مبتنی نبودند.

گفتنی است در اوراق سلف، بر خلاف اوراق مشارکت و سهام، خریدار در مالکیت و مدیریت بنگاه شریک نخواهد بود. از سوی دیگر امکان تعیین دامنه سود این اوراق وجود دارد و از این نظر برای افراد ریسک‌گریز مناسب است.

همچنین بر خلاف اوراق اجاره که درآمد ثابتی دارند، اوراق سلف میزان کف و حداکثر سود برای خریدار در نظر می‌گیرند که طبیعتاً باید سود بیشتری از اوراق اجاره داشته باشد اما ریسک آن نیز بیشتر است.

* اوراق سلف موازی استاندارد

یکی از انواع قراردادهایی (اوراقی) که در بورس کالای ایران حجم قابل توجهی از معاملات را به خود اختصاص داده قراردادهای سلف است. این قراردادها به‌گونه‌ای است که فروشنده در آن آمادگی خود را برای تحویل کالا در آینده اعلام می‌کند و در عین حال خریدار ضمن پرداخت وجه قرارداد در زمان حال متعهد به دریافت کالا در آینده می‌شود. این قراردادها دارای سابقه بسیار طولانی در اقتصاد ایران به خصوص در محصولات کشاورزی بوده و ابزاری مناسب برای تامین مالی تولیدکنندگان است.

بر این اساس در قرارداد سلف موازی فروشنده اولیه یا ناشر اوراق سلف اقدام به عرضه اولیه اوراق سلف می‌کند و خریداران این اوراق تا زمان سررسید تحویل کالا با استفاده از ضوابط سلف موازی می‌توانند اقدام به معامله اوراق سلف موازی در بورس کنند و دارنده نهایی اوراق سلف با مراجعه به ناشر اولیه در سررسید می‌تواند کالای خود را دریافت کند.

همچنین ناشر می‌تواند طی دوره سلف اقدام به خریداری اوراق سلف منتشره خود در بازار کند و به این وسیله تعهدات خود را در بازار کاهش دهد. این ابزار ضمن امکان پوشش ریسک می‌تواند ابزاری جهت تامین مالی ناشرین اوراق سلف موازی محسوب شود و در عین حال معاملات ثانویه این اوراق اسباب کشف نرخ شفاف را فراهم آورد. گفتنی است اوراق سلف موازی مانند اوراق سلف می‌باشد، با این تفاوت که خریدار این اختیار را دارد که قبل از سررسید، قرارداد را به شخص ثالث واگذار کند.

زمان معاملات اوراق سلف موازی استاندارد مانند زمان معاملات بازار سهام و از ساعت ۸:۳۰ الی ۱۲:۳۰ است که زمان ۸:۳۰ الی ۹:۰۰ دوره پیش‌گشایش و پس از آن دوره حراج پیوسته است.

گفتنی است اوراق سلف موازی استاندارد ابزار تامین مالی کوتاه‌مدتی است که بر مبنای قرارداد سلف منتشر می‌شود و بر اساس آن عرضه‌کننده مقدار معینی از دارایی پایه را مطابق مشخصات قرارداد سلف استاندارد در ازای بهای نقد به فروش می‌رساند تا در دوره تحویل به خریدار تسلیم نماید.

بر این اساس دارنده اوراق می‌تواند معادل دارایی پایه خریداری شده را طی قرارداد سلف موازی استاندارد به فروش رساند، یا در سررسید با شرایط از پیش تعیین شده تسویه نقدی کند و یا در دوره تحویل اقدام به دریافت فیزیکی دارایی نماید.

همچنین در خصوص ویژگی‌های مهم این ابزار می‌توان به این موارد اشاره کرد: دوره عمر اوراق بین یک تا دو سال است؛ طی دوره عمر اوراق، سود به دارندگان اوراق پرداخت نمی‌شود؛ اصل و سود بدهی در انتهای دوره به‌صورت یک‌جا بازپرداخت می‌شود؛ اوراق دارای حداقل سود تضمین شده هستند که این سود بر اساس رشد قیمت دارایی (کالا) پایه تا سقف مشخصی می‌تواند رشد کند.

* ایستگاه معاملاتی

رایانه‌ای است تحت اختیار کارگزاری که با اخذ مجوز و نصب نرم‌افزارهای لازم، به سامانه معاملات بورس متصل است و کارگزاران از طریق آن می‌توانند سفارش‌های خرید و فروش کالا یا اوراق بهادار پذیرفته شده در بورس را اجرا کنند. به عبارت دیگر ایستگاه معاملاتی پایانه معاملاتی کارگزار است که با سامانه معاملاتی بورس در ارتباط می‌باشد. هر ایستگاه معاملاتی با کدی مشخص می‌شود که به آن کد ایستگاه معاملاتی گویند. ایستگاه‌های معاملاتی هر کارگزار با کدهای جداگانه تعریف می‌شود.

* اهلیت و اختیار طرفین

اهلیت در اصطلاح حقوقی به معنای شایستگی و توانایی دارا شدن یا اجرای حقوق و تکالیف است.

در جریان معاملات بورس کالای ایران منظور از اهلیت، اختیار انجام معامله است، به این معنا که به چه اشخاصی اجازه داده شده است تا وارد معاملات بورس کالا شوند. طبق ضوابط، تنها اشخاصی که در قوانین و دستورالعمل‌ها احصا شده‌اند مجاز به خرید و فروش کالا در این بورس هستند که از جمله این شرایط می‌توان به داشتن کد معاملاتی اشاره کرد. دلیل این امر جلوگیری از ورود واسطه‌گران در معاملات بورسی و مواجهه خریداران و فروشندگان واقعی، کنترل قیمت‌ها از طریق کنترل بازار عرضه و تقاضا و ... است.

گفتنی است بر اساس بند دوم ماده ۱۹۰ قانون مدنی، اهلیت طرفین از شرایط اساسی صحت معامله می‌باشد.

«ب»

* بازار اصلی

بازار کالای فیزیکی بورس کالای ایران به لحاظ ماهیت کالاهای مورد مبادله به دو بازار اصلی و فرعی تقسیم می‌شود که بر این اساس معاملات کالاهای استاندارد با عرضه پیوسته عموماً در بازار اصلی صورت می‌گیرد.

پیش از اقدام به عرضه کالا در بازار اصلی بورس کالای ایران، لازم است که کالا و عرضه‌کننده توسط هیات پذیرش یا کمیته عرضه پذیرفته شوند. برای این منظور عرضه‌کننده ابتدا باید یکی از کارگزاران دارای مجوز فعالیت در گروه کالایی مورد نظر را به عنوان مشاور پذیرش انتخاب نموده و فرآیند پذیرش و اخذ کد معاملاتی را با همکاری آن کارگزار طی نماید. پس از انجام امور پذیرش، برای عرضه کالا در بازار اصلی، عرضه‌کننده همان کارگزار مشاور عرضه یا کارگزار دیگری را به عنوان کارگزار عرضه‌کننده انتخاب خواهد نمود.

پس از صدور کد معاملاتی برای عرضه‌کننده و مشخص شدن کمیت و کیفیت محصول مورد نظر، عرضه‌کننده می‌بایست معادل ارزش ریالی محصول، تضامین نقدشوندگی را با توافق اتاق پایاپای نزد این اتاق تودیع نماید.

عرضه‌کننده باید محصول خود را در قالب محموله‌های قابل عرضه بر اساس ضوابط بورس کالا عرضه کند.

همچنین عرضه‌کننده اطلاعات مربوط به شرایط فروش اعم از قیمت پایه، کمیت و کیفیت کالا، نوع قرارداد، نحوه تحویل کالا، نحوه تسویه معامله و سایر اطلاعات لازم را از طریق کارگزار خود به بورس کالای ایران اعلام نموده و این اطلاعات پس از بررسی و تایید توسط اتاق پایاپای و بورس کالای ایران در قالب اطلاعیه عرضه به‌صورت عمومی منتشر می‌شود.

در خصوص خرید کالا در بازار اصلی نیز باید گفت دادوستد کالا در بازار اصلی بورس کالای ایران در قالب قراردادهای نقدی، نسبه و سلف نیاز به دریافت کد معاملاتی در بازار فیزیکی بورس کالای ایران دارد. برای این منظور خریداران نیز همانند سایر مشتریان باید تمام امور خود در بورس کالا را از طریق شرکت‌های کارگزاری دارای مجوز در گروه کالایی مورد نظر انجام دهند. خریدار پس از انتخاب کارگزار با ارائه مدارک از طریق کارگزار، درخواست خود برای دریافت کد معاملاتی را به بورس کالای ایران تسلیم می‌نماید.

علاوه بر اخذ کد معاملاتی، خریداران به منظور انجام امور مالی پیرامون فعالیت‌های بورسی می‌بایست اقدام به افتتاح حساب وکالتی (با اختیار برداشت توسط اتاق پایاپای بورس کالا) به نام خود نزد یکی از بانک‌های عامل طرف قرارداد با بورس کالای ایران و اعلام آن به این بورس کنند.

برای ثبت سفارش خرید، خریدار باید از قبل ۱۰ درصد ارزش کالای مورد نظر که از حاصل ضرب قیمت پایه عرضه و میزان تقاضا به دست می‌آید را به حساب وکالتی واریز نماید. پس از آن کارگزار با شرکت در تالار و در صورت موفق شدن در رقابت، کالا را برای مشتری خریداری خواهد نمود. در صورت موفقیت کارگزار و خرید کالا، خریدار موظف به تسویه بقیه ارزش معامله است و در مقابل نیز فروشنده باید کالا را به وی تحویل دهد.

علاوه بر این نحوه رقابت و انجام معاملات در بازار اصلی بورس کالای ایران نیز به این شرح است که معاملات در این بورس به روش حراج انجام می‌شود و در حراج اولویت قیمت و زمان تعیین‌کننده برنده‌های حراج است. ضمن این که ناظر تالار بر فرآیند حراج و اجرای مقررات نظارت داشته و کلیه معاملات پس از تایید ناظر تالار برای تسویه و پایاپای به اتاق پایاپای ارسال می‌شود. اتاق پایاپای نیز بر اساس اطلاعیه عرضه و مقررات بورس کالا بر ایفای تعهدات طرفین معامله نظارت می‌کند.

در صورتی که هر یک از طرفین معامله تعهدات خود را ایفا ننمایند، خسارت‌های طرف مقابل طبق مقررات از تضامین فرد نکول کرده، کسر و به حساب فرد زیان‌دیده واریز می‌شود.

گفتنی است کالاها در بازار اصلی و به صورت حراج تک قیمتی طی چهار مرحله یا اصطلاحاً چهار دوره زمانی سبز (پیش‌گشایش)، دوره زمانی زرد (حراج)، دوره زمانی قرمز (رقابت) و دوره زمانی آبی (نظارت) به شرح زیر به صورت شفاف کشف نرخ و معامله می‌شوند:

- دوره زمانی سبز:

. حسب شرایط معاملات طول این دوره از ۳ دقیقه الی ۱۵ دقیقه تعیین می‌شود.
. معاملات تمامی کالاهای یک تالار به صورت همزمان در این دوره شروع می‌شود.
. در این دوره کارگزار فروشنده، حجم و قیمت عرضه کالای مورد معامله را اعلام نموده و کارگزاران خریدار نیز قیمت و حجم تقاضای پیشنهادی را ثبت می‌نمایند. در این زمان قیمت تقاضاها نمی‌تواند بالاتر از قیمت پیشنهادی عرضه‌کننده باشد.
. کارگزاران خریدار در این زمان مجازند حجم سفارش را کاهش داده و قیمت پیشنهادی سفارشات خود را حداکثر تا قیمت پایه افزایش دهند.

- دوره زمانی زرد:

. طول این دوره به تفکیک هر کالا ۶۰ ثانیه خواهد بود.
. در این دوره عرضه‌کننده در ۲۰ ثانیه اول مجاز به افزایش حجم عرضه است.
. کارگزاران خریداری که قیمت فروشنده را در زمان سبز نپذیرفته باشند مجاز به کاهش حجم تقاضا هستند.
. کارگزاران خریدار در این دوره نیز مجاز به افزایش قیمت پیشنهادی حداکثر تا قیمت پایه خواهند بود.
. عرضه‌کننده نیز مجاز است قیمت پیشنهادی را تا حد بالاترین قیمت تقاضا کاهش دهد.

. در صورت عدم پذیرش قیمت پایه توسط کلیه خریداران و به درخواست حداقل یکی از خریداران پس از پایان معاملات، امکان حراج مجدد برای کالای مذکور برای یک مرتبه دیگر وجود دارد.

- دوره زمانی قرمز:

. طول این دوره به تفکیک هر کالا ۶۰ ثانیه خواهد بود.

. تنها کارگزاران خریداری که قیمت فروشنده را در زمان زرد پذیرفته باشند مجاز به رقابت در زمان قرمز خواهند بود.

- دوره زمانی آبی:

. پس از پایان دوره زمانی قرمز، سامانه وارد دوره زمانی آبی می‌شود.
 . در این زمان نه کارگزار عرضه‌کننده و نه کارگزاران خریدار مجاز به هیچ‌گونه تغییری نیستند و تنها ناظر تالار صحت و سقم معامله را تایید و دستور قطعی شدن آن را صادر می‌نمایند و در صورت بروز مشکل، معامله در حالت تصمیم‌گیری قرار می‌گیرد.
 قابل ذکر است که چنانچه پس از کشف نرخ تمام عرضه به فروش نرسد، کالا وارد سیستم مازاد عرضه شده و کارگزاران مجازند در دفاتر خود و از طریق سامانه، کالای مازاد را با همان قیمت کشف شده خریداری نمایند. امکان حذف مازاد عرضه، از پایان مرحله عرضه مازاد آن روز تا قبل از شروع معاملات در روز کاری بعد برای کارگزار فروشنده وجود دارد. سفارشات در سیستم بورس کالا بر اساس قیمت و سفارشات هم‌قیمت بر اساس زمان ثبت اولویت‌بندی می‌شوند.

در صورتی که کارگزار عرضه‌کننده همزمان خریدار کالا باشد و با کارگزار یا کارگزاران خریدار دیگری هم‌قیمت باشد، نسبت به آنان اولویت کمتری خواهد داشت. زمانی که برای یک عرضه محدودیت سقف قیمت وجود داشته باشد و میزان تقاضا در سقف قیمت بیش از حجم کل عرضه باشد، کل عرضه در زمان آبی توسط سیستم معاملات بین کارگزاران واجد شرایط به روش تسهیم به نسبت تخصیص داده خواهد شد. پس از تخصیص کالا به کارگزاران، کارگزاران کالا را مطابق قیمت‌های اعلامی خریداران و با اولویت زمان واریز پیش‌پرداخت و ارسال دستور خرید، کالا را به خریداران زیرمجموعه خود تخصیص خواهند داد.

* بازار اولیه

بازاری که در آن موسسان، سهام شرکت‌ها را برای اولین بار عرضه می‌کنند تا منابع مالی لازم را بدست آورده یا زمینه تشکیل شرکت سهامی عام را فراهم کنند.

به عبارت دیگر بازاری است که اولین عرضه و پذیره‌نویسی اوراق بهادار جدیدالانتشار در آن انجام می‌شود و منابع حاصل از عرضه اوراق بهادار در اختیار ناشر قرار می‌گیرد. شرکت‌ها برای تامین منابع خود در بیشتر موارد از طریق واگذاری اوراق بهادار اقدام می‌کنند که این اقدام برای اولین بار در بازاری تحت عنوان بازار اولیه صورت می‌گیرد. طبق قانون عرضه عمومی اوراق بهادار در بازار اولیه منوط به ثبت آن نزد سازمان بورس با رعایت مقررات می‌باشد. گفتنی است در جریان معاملات بورس کالای ایران، در قرارداد سلف موازی ابتدا دارایی پایه در بازار اولیه عرضه شده و توسط خریداران مورد معامله قرار می‌گیرد.

*** بازار تهاتری**

تهاتر در لغت به معنای برطرف شدن یا حذف دو دین متقابل تا اندازه‌ای که با هم برابری کنند، است. بر این اساس بازار تهاتری بازاری است که مبادلات در آن بر اساس مبادله مستقیم کالا یا خدمات یک طرف با کالا و خدمات طرف دیگر بدون دخالت پول صورت می‌گیرد. گفتنی است یکی از راهکارهای نوین بورس کالا در راستای بازاریابی و فروش محصولات شرکت‌ها معاملات تهاتری است که در آن فروشنده کالای خود را عرضه می‌کند و در ازای آن وجه نقد یا کالای مورد نیاز خود را دریافت می‌کند. بر این اساس راه‌اندازی بازار تهاتری از جمله برنامه‌های بورس کالای ایران در آینده است.

*** بازار ثانویه**

بازاری است که سهام پس از عرضه اولیه، در آن مورد دادوستد قرار می‌گیرد. به عبارت دیگر بازار ثانویه (Secondary market) محل دادوستد اوراق منتشر شده در بازار اولیه است و حجم معاملات در این بازار، نسبت به بازارهای اولیه بسیار بیشتر

است. در این بازار تغییرات قیمت‌ها شکل می‌گیرد و اوراق بهادار بارها و بارها در آن دادوستد می‌شود.

گفتنی است در جریان معاملات بورس کالای ایران، در قرارداد سلف موازی ابتدا دارایی پایه در بازار اولیه عرضه شده و توسط خریداران مورد معامله قرار می‌گیرد. سپس خریداران با تسویه قرارداد با فروشنده می‌توانند در بازار ثانویه، دارایی خریداری شده را به شکل سلف موازی استاندارد عرضه کنند.

* بازار جبرانی

بازاری است که پس از پایان معاملات روزانه در بورس کالای ایران تشکیل می‌شود. در این بازار محدودیت‌های قیمتی و مقداری معاملات تغییر می‌یابد و معاملات آن تاثیری در محاسبه قیمت تسویه روزانه ندارد.

بر این اساس در جریان دادوستدهای بورس کالای ایران در صورتی که کارگزار نتواند از محل بستن موقعیت معاملاتی مشتری در ساعات معاملات عادی، اقدام به تامین وجه تضمین جبرانی نماید، در بازار جبرانی نسبت به اجرای آن اقدام خواهد نمود.

همچنین بازار جبرانی جهت بستن موقعیت تعهدی باز خرید و موقعیت تعهدی باز فروش مشتریان بدهکار به‌صورت جداگانه گشایش می‌یابد.

گفتنی است بازار جبرانی متشکل از ۶ دوره ۱۰ دقیقه‌ای حراج تک قیمتی است که کمیته آتی متناسب با شرایط بازار می‌تواند نسبت به افزایش تعداد دوره‌های حراج تک قیمتی تصمیم‌گیری کند.

همچنین دامنه نوسان قیمت در دوره‌های اول تا ششم حراج تک قیمتی به ترتیب با افزایش ۳، ۶، ۹، ۱۲، ۱۸ و ۲۷ درصد به اضافه حد نوسان قیمت روز جاری نسبت به قیمت تسویه روز کاری قبل تعیین می‌شود که در صورت افزایش تعداد دوره‌های حراج تک قیمتی دامنه نوسان قیمت در دوره‌های بعدی توسط کمیته آتی تعیین خواهد شد. در صورتی که بستن موقعیت‌های تعهدی مشتری در بازار جبرانی پوشش‌دهنده

تعهدات وی نباشد، این تعهدات از محل موجودی کارگزار مربوطه و یا تضمین‌های وی نزد اتاق پایاپای تامین می‌شود.

* بازار سرمایه

عبارتست از بازاری متشکل تحت نظارت شورای عالی بورس و اوراق بهادار و سازمان بورس که کالا یا اوراق بهادار در آن توسط کارگزاران و با معامله‌گران طبق قانون بازار اوراق بهادار و سایر مقررات مرتبط مورد دادوستد قرار می‌گیرد. همچنین بازار سرمایه (Capital market) به بازارهای مالی جهت خرید و فروش اوراق قرضه یا اوراق بهادار، با سررسید بیشتر از یک سال و دارایی‌های بدون سررسید اطلاق می‌شود.

به عبارت دیگر، بازار سرمایه پلی است که پس‌انداز واحدهای اقتصادی دارای مازاد مانند شرکت‌ها یا دولت‌ها را به واحدهای سرمایه‌گذاری که بدان نیازمند هستند، انتقال می‌دهد. بنابراین بازار سرمایه واحدهای پس‌انداز و سرمایه‌گذاران را با یکدیگر ارتباط می‌دهد. از سوی دیگر سازوکارهای تعبیه شده در این بازار از طریق افزایش حجم پس‌انداز و سرمایه‌گذاری، رشد اقتصادی را تسریع می‌کنند. بعلاوه این که استفاده از بازار سرمایه برای تامین مالی مخارج دولت نیز از جمله قدیمی‌ترین و متداول‌ترین شکل مبادلات مالی است.

در معمول‌ترین تقسیم‌بندی، بازار سرمایه از نظر مرحله عرضه اوراق بهادار به دو بازار اولیه (بازار دست اول) و ثانویه (بازار دست دوم) تقسیم می‌شود.

در یک تقسیم‌بندی کلی دیگر نیز بازار سرمایه از نظر شرایط شرکت‌ها به دو بازار بورس اوراق بهادار و فرابورس طبقه‌بندی می‌شود. در زیرمجموعه بازار بورس اوراق بهادار و فرابورس بخش‌بندی دیگری وجود دارد که حضور شرکت‌ها در هر کدام از آنها شرایط و ضوابط خود را دارا است.

علاوه بر این از جهت بستر و محل دادوستد سهام و اوراق بهادار و نیز کالا و اوراق مبتنی بر کالا، بازار سرمایه شامل بورس، فرابورس، بورس انرژی و بورس کالا می‌شود.

گفتنی است معامله ابزارهای مالی و کالا در بازار سرمایه منوط به دارا بودن کد معاملاتی از سوی مشتری می‌باشد. ضمن این که هر مشتری باید تنها دارای یک کد معاملاتی منحصر به فرد باشد.

طبق قانون به منظور ارتقای جایگاه بازار سرمایه در اقتصاد کشور و ساماندهی بازار متشکل اوراق بهادار اقدامات زیر انجام می‌شود:

الف) کلیه اشخاصی که نسبت به انتشار اوراق بهادار اقدام می‌کنند مکلفند نسبت به ثبت آن نزد سازمان بورس و اوراق بهادار اقدام نمایند. عدم ثبت، تخلف محسوب می‌شود، اما مانع از اجرای تکالیف قانونی برای ناشر اوراق بهادار نخواهد بود.

ب) معاملات اوراق بهادار ثبت شده در سازمان بورس فقط در بورس‌ها و بازارهای خارج از بورس دارای مجوز و با رعایت مقررات معاملاتی هر یک از آنها حسب مورد امکان‌پذیر بوده و معامله اوراق بهادار مذکور بدون رعایت ترتیبات فوق فاقد اعتبار است.

ج) پس از معامله اوراق بهادار ثبت شده نزد سازمان بورس که در یکی از بورس‌ها یا بازارهای خارج از بورس معامله شده‌اند و کالاهای معامله شده در بورس‌های کالایی، عملیات تسویه وجوه و پایاپای (نقل و انتقال) پس از معاملات در شرکت‌های سپرده‌گذاری مرکزی اوراق بهادار و تسویه وجوه صورت می‌گیرد.

د) سوابق معاملات اوراق بهادار و معامله‌کنندگان آنها باید به‌گونه‌ای ثبت و نگهداری شوند که قابلیت بازسازی معاملات را داشته باشند.

ه) اعضای هیات مدیره و مدیرعامل تمامی اشخاص حقوقی که تحت یکی از عناوین نهادهای مالی موضوع قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران و یا قانون توسعه ابزارها و نهادهای مالی جدید به منظور تسهیل اجرای سیاست‌های اصل ۴۴ قانون اساسی تا کنون تشکیل شده‌اند و نزد مرجع ثبت شرکت‌ها در سراسر کشور به ثبت رسیده‌اند و نیز آن دسته از اشخاص حقوقی که موضوع فعالیت اصلی آنها نهاد مالی است، موظفند نهاد مالی تحت مدیریت خود را نزد سازمان بورس و اوراق بهادار به ثبت برسانند. خودداری از ثبت نهاد مالی تخلف محسوب می‌شود و فعالیت مدیران آنها مشمول بند ۱ ماده (۴۹) قانون بازار اوراق بهادار است.

در این راستا سازمان ثبت اسناد و املاک کشور مکلف است نهادهای مالی را فقط با مجوز سازمان بورس و اوراق بهادار ثبت نموده و از ثبت نهادهای مالی بدون مجوز خودداری نماید. هرگونه تغییرات در اساسنامه و سرمایه نهادهای مالی نیز منوط به تایید سازمان بورس و اوراق بهادار طبق ضوابط مربوطه است.

و) کالاهایی که در بورسهای کالایی به عنوان بازار متشکل، سازمان یافته و تحت نظارت پذیرفته شده و دادوستد می‌شود، طبق قوانین و مقررات حاکم بر آن بورسها عرضه شده و مورد معامله قرار می‌گیرند. عرضه، معامله، تسویه و تحویل نهایی کالاهای مذکور مشمول قوانین و مقررات مربوط به بازارهای غیرمتشکل کالایی نیست.

ز) کلیه اشخاص حقیقی و حقوقی که به عنوان مدیران نهادهای مالی، تشکلهای خودانتظام و ناشران اوراق بهادار (موضوع ماده (۱۳) قانون توسعه ابزارها و نهادهای مالی جدید در راستای اجرای سیاستهای کلی اصل ۴۴ قانون اساسی) انتخاب شده یا می‌شوند، مکلفند مدارک هویت و کلیه اسناد و مدارک مربوط به سوابق شغلی و تحصیلی خود را جهت ثبت در پایگاه اطلاعاتی مدیران مربوطه به سازمان بورس و اوراق بهادار ارائه کنند. سازمان بورس و اوراق بهادار موظف است مشخصات و سوابق تحصیلی و تجربی مدیران یاد شده را در پایگاه اطلاعاتی مذکور ثبت و عملکرد آنها را از حیث رعایت قوانین و مقررات حاکم بر بازار اوراق بهادار و سوابق تخلفاتی و کیفی مربوط به آنها در طول مدیریت در نهادهای مالی و ناشران اوراق بهادار بر اساس ترتیبات اجرایی که به تصویب شورای عالی بورس و اوراق بهادار می‌رسد منتشر کند. انتشار اسامی مدیران به همراه سوابق آنان پس از تایید مرجع ذیصلاح امکان‌پذیر است.

*** بازار غیرمتشکل کالایی**

منظور از بازار غیرمتشکل بازاری است که معاملات در آن تحت قواعد عام معاملات انجام می‌گیرد.

بر این اساس بازار غیرمتشکل کالایی عبارتست از بازاری غیررسمی که در آن بسیاری از کالاها مورد معامله قرار گرفته ولی در چارچوب بازارهای رسمی همچون بورس کالا طبقه‌بندی نمی‌شود. ذات بازار آزاد در تاریخ اقتصاد از همین بازار آغاز شده و تقابل عرضه و تقاضا به کشف نرخ آزادانه منتهی می‌شود.

به بیانی دیگر بازار غیرمتشکل کالایی از برخی جهات مانند بازار سنتی و کوچه بازاری است که هیچ نظارت و مکانیزم سازمان یافته‌ای بر آن حاکم نیست و نمی‌شود فرایندهای عرضه و تقاضا را در آنها به طور شفاف رصد کرد.

گفتنی است کالاهایی که در بورس‌های کالایی به عنوان بازار متشکل، سازمان یافته و تحت نظارت پذیرفته شده و مورد دادوستد قرار می‌گیرد، طبق قوانین و مقررات حاکم بر آن بورس‌ها عرضه شده و معامله می‌شوند.

عرضه، معامله، تسویه و تحویل نهایی کالاهای مذکور مشمول قوانین و مقررات مربوط به بازارهای غیرمتشکل کالایی نیست.

همچنین با توجه به این که بند(۳) ماده(۱) قانون بازار اوراق بهادار، بورس را بازاری متشکل تعریف کرده و بازار متشکل دیگری برای کالا مقرر نشده است، بنابراین معاملات کالا در خارج از بورس‌های کالایی، جزو معاملات در بازارهای غیرمتشکل کالایی بشمار می‌آیند.

طبق قانون کلیه فرآیندهایی که در بورس‌های کالایی انجام می‌گیرد از قواعد و ضوابط خاصی که متمایز از قواعد و ضوابط سایر بازارها(بازارهای غیرمتشکل) است، تبعیت می‌کند.

به تعبیر دقیق‌تر شناسایی بورس‌های کالایی به عنوان یک بازار متشکل به این معنا است که عرضه کالا، انجام معامله و تسویه معاملات طبق مقررات و ضوابطی که اختصاص به بورس دارد صورت می‌گیرد و با توجه به مستثنا نمودن بورس‌های کالایی، قوانین و مقررات مربوط به بازارهای غیرمتشکل کالایی در خصوص بورس کالا به اجرا در نمی‌آید.

* بازار فرعی

یکی از بازارهای بورس کالای ایران در کنار بازار معاملات فیزیکی و مشتقه است. این بازار مربوط به معاملات کالاهایی است که به دلیل عدم دارا بودن ویژگی تداوم عرضه یا استانداردپذیری، امکان پذیرش و معامله در سایر بازارهای بورس کالا را ندارد.

بر اساس ماده (۳) دستورالعمل بازار فرعی بورس کالای ایران، اموال غیرمنقول و کالاهایی که طبق مقررات شرایط پذیرش در بازار معاملات کالایی را از دست می‌دهند، از جمله کالاهایی هستند که امکان معامله در بازار فرعی این بورس را دارند.

در خصوص کالاهایی که قبلاً در بازار فیزیکی پذیرفته شده و طبق مقررات تعلیق می‌شوند، فرآیند پذیرش در بازار فرعی به شرح زیر می‌باشد:

۱. در صورت تعلیق کالای یک عرضه‌کننده در بازار فیزیکی، بورس گزارش کارشناسی پذیرش کالا در بازار فرعی را به کمیته عرضه ارائه می‌کند و در خصوص پذیرش کالای مذکور در بازار فرعی تصمیم‌گیری می‌شود.

۲. در صورت پذیرش کالا در بازار فرعی، حداکثر زمان معامله کالا در این بازار ۳ ماه از تاریخ تعلیق خواهد بود. طی این مدت ضرورتی به طی فرآیند پذیرش برای هر نوبت عرضه نخواهد بود.

۳. طی دوره سه ماهه هر زمان که کالا رفع تعلیق شد، معاملات کالا در بازار فرعی متوقف و در بازار معاملات کالای فیزیکی از سر گرفته خواهد شد.

۴. در صورت تداوم تعلیق تا پایان دوره سه ماهه بورس باید گزارشی مبنی بر تصمیم‌گیری در خصوص تداوم تعلیق در بازار معاملات کالای فیزیکی به هیئت پذیرش ارائه نماید.

۵. در صورتی که هیئت پذیرش تداوم تعلیق را تصویب نماید، کالا کماکان در بازار فرعی معامله خواهد شد، لیکن ضروری است به ازای هر نوبت عرضه فرآیند پذیرش کالا در بازار فرعی انجام شود.

۶. حداکثر زمان تداوم پذیرش و معامله کالاهای موضوع این ماده در بازار فرعی ۶ ماه از زمان تعلیق کالا در بازار معاملات کالای فیزیکی خواهد بود و پس از پایان مدت مذکور پذیرش کالا به صورت خودکار در بازار فرعی لغو می‌شود.

همچنین از مهمترین مزایای راه اندازی بازار فرعی می‌توان به این موارد اشاره کرد: کشف قیمت شفاف، کاهش هزینه‌های معاملاتی، کوتاه بودن زمان پذیرش محصولات، معافیت از برگزاری تشریفات مزایده و مناقصه، معافیت ۱۰ درصدی مالیات، استفاده از شبکه بازاریابی کارگزاران، تسهیل امکان ورود کالاهای جدید به بورس کالای ایران و خروج کالاها از نظام قیمت گذاری دولتی در صورت پذیرش در بورس.

طبق قانون جهت پذیرش هر کالا در بازار فرعی باید دستکم شرایط زیر احراز شود:

۱. ممنوعیت یا محدودیت قانونی برای معامله کالا وجود نداشته باشد.
۲. کالا دارای مشخصات، شرایط و کیفیت قابل احراز بوده و امکان تطبیق کیفیت آن با شرایط اعلامی در اطلاعیه عرضه برای بورس و خریداران وجود داشته باشد.
۳. عرضه کننده کالا توانایی تودیع وثایق لازم را جهت تضمین تحویل کالا نزد اتاق پایاپای داشته باشد و محدودیت قانونی جهت انجام معامله وی وجود نداشته باشد.
- لازم به ذکر است، کالایی که توسط یک عرضه کننده در سایر بازارهای بورس کالا پذیرفته شده باشد، قابلیت پذیرش توسط همان عرضه کننده در بازار فرعی را ندارد.
- در این راستا جهت پذیرش کالاها در بازار فرعی بورس کالای ایران، عرضه کننده یا تولیدکننده کالا می‌بایست از طریق یکی از کارگزاری‌های دارای مجوز مشاور پذیرش اقدام نماید. به این منظور وی درخواست پذیرش کالا را به همراه مدارک ذیل به مشاور پذیرش ارائه می‌دهد:

۱. پرسشنامه پذیرش،
۲. فرم سفارش فروش،
۳. رسید پرداخت حق پذیرش،
۴. مستندات لازم جهت احراز مالکیت عرضه کننده بر کالای مورد پذیرش،
۵. تعهد عرضه کننده مبنی بر فراهم بودن شرایط بازدید متقاضیان از کالای مورد پذیرش،

۶. اصل یا کپی برابر اصل مستندات کالاهای وارداتی،
 ۷. تاییدیه مراجع ذیصلاح در مورد کالاهایی که عرضه آنها به عموم مشمول رعایت ضوابط خاص یا اخذ مجوزهای قانونی می‌باشد،
 ۸. قرارداد مشاور پذیرش،
 ۹. سایر اطلاعات و اسناد به تشخیص متقاضی و یا درخواست کمیته عرضه.
- زمانی که عرضه‌کننده مدارک و مستندات فوق را به طور کامل از طریق مشاور پذیرش در اختیار بورس کالای قرارداد، کمیته عرضه تشکیل و حداکثر ۵ روز کاری پس از دریافت مستندات، نظر خود مبنی بر موافقت یا عدم موافقت با پذیرش کالا در بازار فرعی بورس را اعلام می‌نماید.
- در صورت موافقت بورس، این مدارک برای سازمان بورس و اوراق بهادار ارسال می‌شود و این سازمان نیز ظرف ۲ روز کاری نظر خود را مبنی بر موافقت با عرضه یا عدم عرضه بورس اعلام می‌کند. به این ترتیب پذیرش کالا در بازار فرعی بورس کالای ایران انجام می‌شود.
- در صورت موافقت کمیته عرضه با پذیرش کالا در بازار فرعی، بورس کالای ایران موظف است امیدنامه کالای پذیرش شده و سایر مستندات مربوطه را به سازمان بورس و اوراق بهادار ارسال کند.
- در صورتی که سازمان بورس و اوراق بهادار ظرف ۲ روز کاری نظر خود را مبنی بر عدم عرضه به بورس کالای ایران اعلام نکند، بورس کالا می‌تواند نسبت به انتشار عمومی امیدنامه اقدام کند. حداقل ۲ روز قبل از عرضه، امیدنامه محصول جهت اطلاع عمومی از طریق سایت رسمی بورس کالا منتشر می‌شود.
- همچنین در مورد انواع عرضه کالا در بازار فرعی می‌توان گفت در بازار فرعی دو نوع عرضه صورت می‌گیرد که روش عرضه توسط کمیته عرضه و بر اساس نوع کالا و درخواست عرضه‌کننده تعیین می‌شود:
۱. عرضه به روش حراج حضوری
- در عرضه به روش حراج حضوری، ثبت سفارش، معاملات، تسویه، پایاپای و تحویل کالا مطابق مقررات بازار معاملات کالاهای فیزیکی بورس کالای ایران خواهد بود. به این

ترتیب عرضه‌کننده می‌بایست برای عرضه محصول خود، تضامینی معادل ۱۰۰ درصد ارزش آن را نزد اتاق پایاپای بورس تودیع نماید.

این تضامین می‌تواند به شکل اوراق مشارکت و یا ضمانت‌نامه بانکی بدون قید و شرط باشد. عرضه‌کننده می‌تواند کالای خود را به شرط نگهداری وجه نیز عرضه کند که در این صورت نیازی به تودیع تضامین نخواهد بود.

به عبارتی عرضه‌کننده اقدام به عرضه کالای خود می‌نمایند و وجه آن را زمانی دریافت می‌کند که خریدار اعلامیه دریافت کالا را به بورس ارائه دهد.

به این ترتیب وجه معامله که خریدار پرداخت کرده است به حساب فروشنده واریز خواهد شد. علاوه بر این، اطلاعیه عرضه کالا نیز باید روز پیش از عرضه به اتاق پایاپای ارائه شود. به این ترتیب عرضه کالا از طریق حراج حضوری در بازار فرعی انجام خواهد شد.

در صورت عدم معامله کالا به میزان حداقل خرید جهت کشف نرخ، عرضه‌کننده می‌تواند تا ۵ روز کاری پس از اولین عرضه اقدام به عرضه مجدد کالای خود کند. در صورت عدم فروش کالا در دومین عرضه، عرضه کالا در بورس منوط به ارائه درخواست به بورس کالا و طی مجدد فرآیند پذیرش و عرضه خواهد بود.

۲. عرضه یکجا

در عرضه یکجا در بازار فرعی، کارگزار فروشنده در صورتی مجاز به عرضه خواهد بود که معادل ۳ درصد ارزش کالای موضوع معامله بر اساس قیمت پایه را به صورت نقد یا ضمانت‌نامه بانکی بدون قید و شرط از فروشنده دریافت و حسب مورد به حساب اتاق پایاپای واریز یا به این اتاق تحویل دهد و تاییدیه اتاق پایاپای را مبنی بر سپردن تضامین مربوطه به بورس ارائه کند. البته عرضه‌کنندگان دولتی از شمول این ماده مستثنی هستند.

در خصوص سایر دستگاه‌های اجرایی موضوع ماده (۵) قانون مدیریت خدمات کشوری که نسبت به عرضه یکجای کالا اقدام می‌کنند، اخذ وجوه یا تضامین دیگر جهت عرضه کالا بر اساس مصوبه هیات مدیره شرکت موضوع بند ۱۹ ماده (۱) دستورالعمل تسویه و پایاپای معاملات بورس کالای ایران، خواهد بود. پس از تودیع وثایق توسط کارگزار

عرضه‌کننده، اطلاعیه عرضه یکجا منتشر می‌شود. این اطلاعیه باید حداقل ۵ روز کاری قبل از عرضه توسط بورس منتشر شود.

در روز عرضه، سفارش خرید کارگزاری که وثایق لازم را از متقاضی خرید دریافت و نزد اتاق پایاپای تودیع نموده است، باید برابر کل کالای عرضه شده باشد. قیمت تعیین شده در سفارش‌های خرید نباید کمتر از قیمت بالاترین سفارش خرید ثبت شده در سامانه معاملاتی یا کمتر از قیمت پایه‌ای باشد که در اطلاعیه عرضه اعلام شده است. همچنین حذف سفارش خرید فقط در صورت ثبت سفارش خرید با قیمت بالاتر در سامانه معاملاتی مجاز است.

از سوی دیگر، فروش توسط کارگزار فروشنده تنها در صورتی مجاز است که از زمان ثبت بهترین سفارش خرید در سامانه معاملاتی حداقل سه دقیقه گذشته باشد. در صورتی که از زمان ثبت بهترین سفارش خرید، ۱۵ دقیقه گذشته باشد و سفارش خریدی با قیمت بالاتر طی این مدت ثبت نشده باشد، و قیمت این سفارش مساوی یا بیشتر از قیمت پایه باشد، عرضه به بهترین سفارش خرید، از طریق کارگزار فروشنده یا به صورت خودکار در سامانه معاملاتی انجام خواهد شد.

در صورتی که در پایان جلسه معاملاتی، زمان ثبت بهترین سفارش خرید ثبت شده قبل از ۱۰ دقیقه پایانی بوده، فروش به بهترین سفارش خرید، از طریق کارگزار فروشنده یا به صورت خودکار در سامانه معاملاتی انجام خواهد شد. در صورت ثبت سفارش خرید در ۱۰ دقیقه پایانی بازار، ادامه رقابت به جلسه معاملاتی بعد موکول شده و کارگزار دارای بهترین سفارش خرید موظف است سفارش خود را با بهترین قیمت روز قبل، در ابتدای جلسه معاملاتی بعد وارد سامانه کند.

نکته قابل ذکر آن که در معاملات عرضه یکجا، هر کارگزار خریدار می‌تواند در قالب یک سفارش خرید رقابت نماید و امکان شرکت در رقابت توسط یک کارگزار با سفارش‌های مختلف برای چند شخص یا گروه وجود ندارد. همچنین یک کارگزار در عرضه یکجا نمی‌تواند همزمان در دو سمت عرضه و تقاضا فعالیت کند.

گفتنی است بورس کالای ایران با هدف تسهیل در فرآیندها پذیرش و ایجاد امکان پذیرش کالاهایی که استمرار عرضه ندارند، پیشنهاد تشکیل بازار جدیدی به نام بازار

فرعی را به سازمان بورس ارائه کرد که در پی آن، دستورالعمل بازار فرعی بورس کالا در ۲۳ بهمن ۱۳۹۱ به تصویب هیات مدیره این سازمان رسید و بازار فرعی در ۱۵ مهرماه ۱۳۹۳ راه اندازی شد.

در این بازار، کالاهایی مانند محصولات کشاورزی و وارداتی، پتروشیمی و صنعتی، اموال غیرمنقول و قراضه که مشخصات آنها در هر بار عرضه ممکن است دچار تغییر شود، مورد معامله قرار می‌گیرد.

به عبارت دیگر کالاهای پذیرش شده در بازار فرعی بورس کالای ایران از جمله کالاهای زیر می‌باشند:

(۱) اموال غیرمنقول.

(۲) کالاهایی که طبق مقررات شرایط پذیرش در بازار معاملات کالای فیزیکی را از دست می‌دهند.

همچنین عرضه یک کالا در بازار فرعی دلیلی بر امکان تداوم عرضه آن نمی‌باشد و جهت هر نوبت عرضه در بازار فرعی باید درخواستی مجزا به بورس کالای ایران ارائه شده و موافقت کمیته عرضه اخذ شود.

✱ بازار مالی

بازار مالی بازاری است که در آن افراد حقیقی و حقوقی می‌توانند به معامله اوراق ضمانت مالی، کالا و دیگر دارایی‌های مثلی (عوض‌دار) با هزینه مبادلاتی پایین و در قیمت‌هایی که تابع عرضه و تقاضا هستند، بپردازند. اوراق ضمانت شامل سهام، اوراق قرضه و برخی کالاها (شامل فلزات گرانبها یا محصولات کشاورزی) می‌شوند.

در بازارهای مالی دو نوع بازار عمومی (جایی که انواع زیادی از کالاها در آن معامله می‌شود) و بازار اختصاصی (جایی که تنها یک نوع کالا معامله می‌شود) وجود دارند.

در علم مالی، بازارهای مالی این موارد را تسهیل می‌کنند: افزایش سرمایه در بازارهای سرمایه / انتقال ریسک در بازارهای مشتقات مالی / کشف قیمت / دادوستدهای

بین‌المللی با همکاری بازارهای مالی جهان / انتقال نقدینگی در بازارهای پولی / معاملات بین‌المللی در بازارهای ارز. همچنین بازار مالی افرادی که نیازمند سرمایه هستند را به افرادی که تمایل به سرمایه‌گذاری دارند معرفی می‌کنند.

*** بازار متشکل کالایی**

متشکل بودن را به عنوان بازاری نظام‌مند تعریف کرده‌اند که در آن معاملات و چرخش اطلاعات و هرگونه عرضه و تقاضا به‌صورت مستقیم در اختیار همه مخاطبان قرار می‌گیرد.

بر این اساس کالاهایی که در بورس‌های کالایی به عنوان بازار متشکل، سازمان یافته و تحت نظارت پذیرفته شده و مورد دادوستد قرار می‌گیرد، طبق قوانین و مقررات حاکم بر آن بورس‌ها عرضه شده و مورد معامله قرار می‌گیرند. همچنین شناسایی بورس‌های کالایی به عنوان یک بازار متشکل به این معنا است که عرضه کالا، انجام معامله و تسویه معاملات طبق مقررات و ضوابطی که اختصاص به بورس دارد صورت می‌گیرد.

*** بازار مشتقه**

بازار مشتقات (derivatives market) گونه‌ای بازار مالی برای مبادلات ابزارهای مشتقه، همچون بازار معاملات آتی یا اختیار معامله است که ارزش آن از ارزش دیگر دارایی‌ها مانند اوراق بهادار، نرخ بهره، کالای اساسی و شاخص اوراق بهادار، مشتق می‌شود. بر این اساس بازار مشتقه یکی از بازارهای بورس کالای ایران است که شامل چند تابلو از جمله تابلوی قرارداد آتی می‌باشد.

در بازار معاملات مشتقه قراردادهای متفاوتی از قبیل قراردادهای آتی، سلف موازی استاندارد و اختیار معامله می‌تواند بر روی دارایی‌های پایه مختلف مورد معامله قرار گیرد.

به عبارت دیگر بازار مشتقه یکی از بازارهای بورس کالای ایران است که در آن قراردادهای آتی و اختیار معامله مبتنی بر اوراق بهادار یا کالا دادوستد می‌شود. همچنین پذیرش اوراق بهادار مبتنی بر کالا صرفاً در یکی از تابلوهای بازار مشتقه صورت می‌پذیرد. گفتنی است ایجاد بازارها و تابلوهای جدید با پیشنهاد بورس کالا و تصویب سازمان بورس امکان‌پذیر است.

* بازار مشتقه ارزی

بازاری است که در آن قراردادهای مختلف بر روی ارز به عنوان دارایی پایه مورد معامله قرار می‌گیرد. به عبارت دیگر بازار معاملات مشتقه ارزی، مکانی مطمئن برای خرید و فروش ارز در سررسیدهای مختلف از سوی مردم است. به باور کارشناسان در صورت تحقق، راه‌اندازی بازار مشتقه ارزی یک اتفاق مثبت در بازار سرمایه بوده و می‌تواند به عنوان یکی از راههای ورود سرمایه‌گذاران خارجی به کشور و کنترل‌کننده نوسانات شدید نرخ ارز مطرح باشد. طبق قانون، ایجاد بازارها و تابلوهای جدید از جمله بازار مشتقه ارزی با پیشنهاد بورس کالا و در پی آن تصویب سازمان بورس امکان‌پذیر است.

* بازار معاملات کالای فیزیکی

یکی از بازارهای بورس کالای ایران است که شامل چند تابلو از جمله تابلوی محصولات فلزی، صنعتی، کشاورزی و پتروشیمی می‌باشد. به عبارت دیگر بازار معاملات کالای فیزیکی یکی از بازارهای بورس کالای ایران است که در آن برخی از قراردادهای پذیرش شده در این بورس معامله می‌شود. همچنین در این بازار، کالاها در قالب معاملات نقد، سلف و نسیه مورد دادوستد قرار می‌گیرد.

طبق قانون پذیرش کالا صرفاً در یکی از تابلوهای بازار معاملات کالای فیزیکی صورت می‌پذیرد.

گفتنی است ایجاد بازارها و تابلوهای جدید با پیشنهاد بورس کالا و تصویب سازمان بورس و اوراق بهادار امکان‌پذیر است.

* بازار هدف بین‌المللی

منظور مقصدی خارج از ایران است که فروشنده و خریدار با هدف انتقال کالا به آن مقصد، کالا را در رینگ صادراتی بورس کالای ایران معامله می‌کنند.

* بازارگردانی

فعالیتی است که با هدف کاهش دامنه نوسانات قیمت اوراق بهادار و تامین نقدشوندگی آن با مجوز سازمان بورس توسط کارگزار انجام می‌شود.

به بیانی دیگر بازارگردانی فعالیتی است که با هدف تنظیم عرضه و تقاضا، تحدید دامنه نوسان قیمت و افزایش نقدشوندگی ورقه بهادار انجام می‌شود. از این رو بازارگردان نیز شخصی است که با مجوز سازمان بورس، اوراق بهادار معینی را بازارگردانی می‌کند.

طبق قانون شروع به فعالیت بازارگردانی به هر شکل و تحت هر عنوان، منوط به عضویت در کانون کارگزاران بورس و اوراق بهادار مربوط و رعایت مقررات قانون و آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های اجرایی آن است.

همچنین فعالیت بازارگردانی در هر بورس موکول به پذیرش در آن بورس، طبق دستورالعملی است که به پیشنهاد آن بورس و به تایید سازمان بورس می‌رسد.

گفتنی است در اجرای ماده ۳۴ قانون بازار اوراق بهادار، به منظور تعیین حدود تعهدات و نحوه فعالیت بازارگردان در بورس کالای ایران، دستورالعمل بازارگردانی اوراق بهادار مبتنی بر کالا که به نحوی در این بورس معامله می‌شوند در ۱۹ ماده در ۲۸ شهریورماه ۱۳۹۵ به تصویب هیات مدیره سازمان بورس و اوراق بهادار رسیده است.

بر این اساس هر شخص حقوقی که صلاحیت انجام فعالیت بازارگردانی در بورس کالا به تشخیص سازمان بورس را داشته باشد، با معرفی این سازمان به بورس کالا و پس از دریافت مجوز بازارگردانی، می‌تواند فعالیت خود را در این بورس به عنوان بازارگردان آغاز کند. از این رو جهت دریافت مجوز بازارگردانی در بورس کالا، متقاضی باید درخواست خود را مطابق با فرمت اعلامی بورس ارائه کند.

در این راستا درخواست بازارگردانی حداقل شامل این موارد می‌باشد:

. مشخصات قراردادهای مورد تعهد برای بازارگردانی

. حداقل معاملات روزانه

. دامنه مظنه

. حداقل سفارش انباشته.

علاوه بر این بورس کالا قبل از اعطای مجوز شروع فعالیت بازارگردانی، قرارداد بازارگردانی در خصوص هر نماد معاملاتی شامل حداقل سفارش انباشته، حداقل معاملات روزانه، دامنه مظنه و حداقل دوره زمانی مورد قبول برای بازارگردانی را به تایید سازمان بورس می‌رساند. همچنین مجوز بازارگردانی صادر شده توسط بورس کالا، محدود و منحصر به نمادهای معاملاتی مندرج در مجوز مزبور بوده و انجام فعالیت بازارگردانی در هر نماد دیگر منوط به طی مجدد فرایند دریافت مجوز می‌باشد.

شایان ذکر است در جریان معاملات بورس کالای ایران بازارگردانی قراردادهای سلف عبارتست از فعالیتهایی که با هدف کاهش دامنه نوسانات قیمت و تامین نقدشوندگی آن با مجوز سازمان بورس توسط کارگزار در قراردادهای سلف در جریان معاملات بورس کالای ایران انجام می‌شود.

بر این اساس موارد زیر به عنوان بخشی از شرایط بازارگردانی قراردادهای سلف، در قالب مشخصات قرارداد است که به تصویب هیات پذیرش بورس کالا رسیده:

۱. حداقل قیمت خرید روزانه

۲. حداقل معاملات روزانه

۳. دامنه مظنه

۴. حداقل سفارش انباشته.

در راستای بازارگردانی قراردادهای سلف، عرضه‌کننده باید بر اساس شرایط مندرج در مشخصات قرارداد اقدام به انعقاد قرارداد بازارگردانی با بازارگردان نموده و یک نسخه از قرارداد را همزمان به اتاق پایاپای و بورس کالا ارایه کند.

علاوه بر این بازارگردان باید تضامین لازم را جهت تضمین ایفای تعهدات خود نزد اتاق پایاپای تودیع نماید که میزان تضامین لازم توسط هیات مدیره شرکت بورس کالا تعیین می‌شود. همچنین بازارگردان موظف است برای انجام امور بازارگردانی، نیروی انسانی و امکانات معاملاتی کافی به تشخیص بورس کالا اختصاص دهد.

ضمن این که بازارگردان موظف است کلیه معاملات بازارگردانی، دریافت‌ها، پرداخت‌ها، هزینه‌ها و درآمدهای مرتبط با بازارگردانی را در سرفصل حساب‌های جداگانه ثبت کند. افزون بر این بازارگردان موظف است سفارش‌های خرید و فروش خود را با رعایت شرایط زیر وارد سامانه معاملات بورس کالا کند:

۱. قیمت‌های پیشنهادی در این سفارش‌ها باید در دامنه مجاز نوسان باشند.
۲. تفاوت بین کمترین قیمت خرید در سفارش‌های خرید و بیشترین قیمت فروش در سفارش‌های فروش بازارگردان، حداکثر برابر دامنه مظنه باشد.
۳. حجم سفارش‌های خرید و فروش باید برابر یا بیش از حداقل سفارش انباشته تعیین شده طبق قرارداد باشد.

در صورتی که در اثر انجام معامله، حجم سفارش خرید یا فروش کمتر از حداقل سفارش انباشته شود، بازارگردان موظف است بلافاصله و حداکثر ظرف دو دقیقه، حجم سفارش‌های مزبور را با یکدیگر معادل یا بیش از حداقل سفارش انباشته نماید.

همچنین در صورتی که جهت ایفای تعهد حداقل قیمت خرید روزانه، تغییر دامنه مجاز نوسان روزانه ضرورت داشته باشد، بازارگردان باید تقاضای خود را قبل از شروع جلسه معاملاتی روزانه به بورس کالا ارایه کند. در این صورت بورس کالا می‌تواند دامنه مجاز نوسان قیمت را جهت ایفای تعهدات بازارگردان تغییر دهد.

هرگاه حجم معاملات بازارگردان بر روی هر نماد معاملاتی در یک روز معاملاتی، برابر یا بیش از حداقل معاملات روزانه شود، تعهد بازارگردان در آن روز معاملاتی ایفا شده تلقی می‌شود.

* بازارگردان

کارگزار/ معامله‌گری است که با اخذ مجوز لازم با تعهد به افزایش نقدشوندگی و تنظیم عرضه و تقاضای اوراق بهادار معین و تحدید دامنه نوسان قیمت آن، به دادوستد آن اوراق می‌پردازد.

نقش اصلی بازارگردان این است که نقدشوندگی بازار را برای اوراق بهادار خاصی که به بازارگردانی آن مشغول است، تامین کند. بر این اساس بازارگردان برای هر اوراق بهاداری قیمت خرید و فروش تعیین می‌کند و اگر در آن قیمت‌ها خریدار و فروشنده وجود داشته باشد، بلافاصله از حساب خود این خرید و فروش را انجام می‌دهد.

طبق قانون اولویت انجام سفارشات سایر مشتریان نسبت به بازارگردان در قیمت‌های مساوی، بالاتر است. سقف کارمزد بورس از معاملات بازارگردان نیز ۱۰ درصد سقف کارمزد بورس از معاملات معمول است. همچنین بورس می‌تواند کارمزد خود از معاملات بازارگردان را کمتر از سقف مقرر تعیین کند.

افزون بر این در صورتی که بازارگردان به تعهدات خود در زمینه بازارگردانی عمل نکند، موضوع در مرجع رسیدگی مربوطه طرح و رسیدگی می‌شود. مرجع رسیدگی مربوطه در صورت احراز تخلف یک یا چند حکم از احکام زیر را به تناسب صادر می‌کند:

الف) تذکر کتبی بدون درج در پرونده،

ب) تذکر کتبی با درج در پرونده،

ج) پرداخت تمام یا قسمتی از کارمزد معاملات و هزینه ایستگاه معاملاتی که در طول فعالیت بازارگردانی از پرداخت آن معاف بوده است،

د) تعلیق فعالیت بازارگردانی بازارگردان برای مدت حداکثر دو سال،

ه) لغو مجوز بازارگردانی،

و) محرومیت بازارگردان از دریافت مجوز بازارگردانی حداکثر تا مدت دو سال،

ز) لغو تمام یا بخشی از امتیازاتی که به دلیل انجام فعالیت بازارگردانی به بازارگردان تعلق گرفته است.

گفتنی است به منظور ایجاد سازش در اختلافات ناشی از فعالیت حرفه‌ای بازارگردانان که بین آنها با یکدیگر یا با سایر اشخاص به وجود می‌آید، کمیته‌ای تحت عنوان کمیته سازش در کانون کارگزاران بورس و اوراق بهادار تشکیل شده است.

همچنین اختلافات بین بازارگردانان و سایر اشخاص ذی‌ربط ناشی از فعالیت حرفه‌ای آنها در صورت عدم سازش در کانون‌ها توسط هیات داوری رسیدگی می‌شود.

افزون بر این در خصوص وظایف و اختیارات بازارگردان‌ها در بورس کالا باید گفت بازارگردان موظف است امکانات مورد نیاز جهت انجام فعالیت بازارگردانی را حسب مقررات بورس فراهم کند. ضمن این که بازارگردان موظف است کلیه معاملات بازارگردانی، دریافت‌ها، پرداخت‌ها، هزینه‌ها و درآمدهای مرتبط بازارگردانی را در سرفصل حساب‌های جداگانه ثبت و در مقاطع سه ماهه به سازمان بورس گزارش نماید. همچنین بازارگردان موظف است سفارش‌های خرید و فروش خود را با رعایت شرایط زیر وارد سامانه معاملات بورس کالا نماید:

- الف) قیمت‌های پیشنهادی در این سفارش‌ها باید در دامنه مجاز نوسان باشند.
- ب) تفاوت بین کمترین قیمت خرید در سفارش‌های خرید و بیشترین قیمت فروش در سفارش‌های فروش بازارگردان، حداکثر برابر دامنه مظنه باشد.
- ج) در هر لحظه از جلسه معاملاتی، سفارش‌های خرید و نیز سفارش‌های فروش هر کدام به تعداد حداقل سفارش انباشته در سامانه معاملاتی موجود باشد.
- د) چنانچه حجم سفارش خرید یا فروش کمتر از حداقل سفارش انباشته شود، بازارگردان موظف است بلافاصله و حداکثر ظرف دو دقیقه، حداقل سفارش انباشته را در سامانه ثبت نماید.
- ه) سایر شرایط مربوط به بازارگردانی مندرج در تعهدنامه بر روی نماد مربوط را رعایت کند.

نکته قابل توجه دیگر این که حجم معاملات روزانه بازارگردان باید برابر یا بیشتر از حداقل معاملات روزانه باشد. بعلاوه این که بازارگردان موظف است تعهدات خود را، در دوره زمانی مشخص در تعهدنامه و اطلاعیه‌های بورس کالا ایفا کند.

همچنین بازارگردان موظف است از ایستگاه معاملاتی اختصاص یافته برای انجام فعالیت بازارگردانی، صرفاً برای انجام امور مربوط به فعالیت بازارگردانی استفاده کند. در خصوص وظایف و اختیارات بورس کالا در امور مرتبط با بازارگردانی نیز باید گفت بورس موظف است موارد ذیل را از طریق پایگاه اطلاع‌رسانی خود منتشر کند:

الف) نام و مشخصات بازارگردان‌های دارای مجوز و هرگونه تغییرات آنها

ب) فهرست نمادهای معاملاتی دارای بازارگردان و تغییرات آن.

* بستن موقعیت

عبارتست از تبدیل تعهد از طریق اتخاذ یک موقعیت تعهدی جدید معکوس در مقابل موقعیت تعهدی باز مشتری.

شایان ذکر است در جریان معاملات بورس کالای ایران در صورتی که مشتری اقدام به بستن موقعیت خود نماید تفاوت ارزش قرارداد معکوس با ارزش دارایی تعهد شده در قرارداد آتی بر حسب آخرین قیمت تسویه روزانه به حساب مشتری منظور می‌شود.

* بستن نماد

توقف معاملات هر یک از انواع اوراق بهادار طی دوره معین طبق دستورالعمل مربوطه می‌باشد.

گفتنی است در صورتی که ظن استفاده از اطلاعات نهانی یا دستکاری قیمت در معاملات بورس کالای ایران وجود داشته باشد و یا تغییرات غیرعادی قیمت مشاهده شود، مدیرعامل بورس کالا و همچنین سازمان بورس می‌توانند دستور توقف نماد معاملاتی را صادر کند.

در این حالت بورس کالا باید بلافاصله اقدام به توقف نماد معاملاتی مربوطه کرده و تا رفع دلایل توقف نماد، موضوع را پیگیری نماید. همچنین بازگشایی مجدد نماد با موافقت سازمان بورس امکان‌پذیر خواهد بود.

* بسته شدن جلسه معاملاتی

لحظه پایانی ساعت معاملاتی یک جلسه معاملات روزانه در بورس کالای ایران می‌باشد که پس از آن محاسبه مربوط به تسویه انجام و طی یک گزارش به کارگزاران اعلام می‌شود. با بسته شدن جلسه معاملاتی قیمت پایانی محاسبه می‌شود.

* بورس

واژه بورس (Bourse) در زبان فرانسوی به معنای کیف پول است. در علم اقتصاد، بورس به بازاری اطلاق می‌شود که قیمت‌گذاری و خرید و فروش کالا و اوراق بهادار در آن انجام می‌پذیرد و در یک طبقه‌بندی کلی شامل بورس کالا و اوراق بهادار است. بورس بازاری سازمان یافته و متشکل است که برای دادوستد اوراق بهادار (نظیر سهام شرکت‌ها)، کالا (نظیر فلزات، نفت و محصولات پتروشیمی) و ... ایجاد شده است. فروشندگان و خریداران به منظور معامله اوراق بهادار و یا کالا وارد این بازار می‌شوند و بورس با پیش‌بینی سازوکاری مشخص، رقابت میان معامله‌کنندگان را تسهیل می‌کند. بورس‌ها را بر مبنای کارکرد و نیز بر مبنای آنچه در آنها خرید و فروش می‌شود، می‌توان به بورس‌های اوراق بهادار و بورس‌های کالایی تقسیم‌بندی کرد. بورس اوراق بهادار که مهم‌ترین و گسترده‌ترین بخش از بازار سرمایه می‌باشد، بازاری متشکل و رسمی است که انواع سهام شرکت‌ها تحت ضوابط و مقررات خاصی در آن خرید و فروش می‌شود.

* بورس کالایی

بورس‌ها را بر مبنای کارکرد و نیز بر مبنای آنچه در آنها خرید و فروش می‌شود، می‌توان به بورس‌های اوراق بهادار و بورس‌های کالایی تقسیم‌بندی کرد. بر این اساس بورس کالایی بازار سازمان‌یافته و ضابطه‌مند است که کالاهای معین یا اسناد مالی مرتبط به کالای معین (که اوراق بهادار مبتنی بر کالا نامیده می‌شود) با روش مشخص در آن خرید و فروش می‌شود.

عمده خریداران بورس‌های کالایی که به طور منظم و دائم فعال هستند را تولیدکنندگان یا مصرف‌کنندگانی تشکیل می‌دهند که کالاهای خام و مواد اولیه مورد نیاز خود را از این بازار تهیه می‌کنند.

از جمله مزیت‌های بورس‌های کالایی ضابطه‌مند نمودن فرآیند خرید و فروش کالا می‌باشد؛ به نحوی که معامله‌کنندگان تا حد زیادی از ایفای تعهد توسط طرف دیگر معامله اطمینان پیدا می‌کنند.

از دیگر مزایای مهم بورس‌های کالایی آن است که به کارگیری ابزارهای مالی کنترل نوسانات قیمت (مدیریت ریسک) را تسهیل می‌نمایند.

علاوه بر این معامله مشتقات (اوراق مشتقه) مالی نظیر قرارداد آتی و قرارداد اختیار معامله بر روی کالاها عمدتاً از طریق بازار بورس کالا صورت می‌گیرد.

گفتنی است بورس‌های کالایی که سابقه تشکیل آن در جهان به قرن ۱۹ میلادی باز می‌گردد، به دلیل نارسایی‌ها و ناکارآمدی‌های بازار سنتی به وجود آمده‌اند.

امروزه در بیشتر بورس‌های کالایی پیشرفته دنیا، تنها اوراق مشتقه مربوط به کالا مورد معامله قرار می‌گیرد. به این معنا که تحویل فیزیکی کالا به خریداران عملاً صورت نمی‌پذیرد و تنها در تعداد اندکی از بورس‌های کالایی، خرید و فروش منجر به تحویل کالا همچنان در جریان است.

پیچیده بودن فرآیند تحویل، زمان‌بر بودن آن و در برخی موارد غیرممکن بودن تحویل فیزیکی کالا را می‌توان به عنوان دلایل این امر ذکر کرد.

همچنین بورس‌های کالایی از فواید و اثرات فراوانی برخوردار هستند که از مهم‌ترین اهدافی که سبب تشکیل شرکت بورس کالای ایران شده و در زمره مزایای این بازار محسوب می‌شوند عبارتند از:

- . ایجاد بازاری قانون‌مند و سازمان‌یافته جهت تسهیل دادوستد کالاها،
- . به حداقل رساندن تشریفات و سرعت در انجام معامله،
- . سامان‌دهی بازار از طریق مکانیزم ناظر بر اجرای تعهدات و تضمین منافع طرفین معامله،
- . کشف شفاف قیمت کالاها بر اساس تقابل عرضه و تقاضا و نیاز بازار،

. برقراری امکان مدیریت ریسک در بازار،
. توسعه سرمایه‌گذاری و فراهم‌سازی تسهیلات مالی برای خرید و فروش،
. و اطلاع‌رسانی درباره وضعیت بازار داخلی و خارجی کالاهای پذیرش شده به منظور
افزایش سطح دانش فعالان بازار.

*** بهترین سفارش خرید**

سفارش خرید با بیشترین قیمت است.

*** بهترین سفارش فروش**

سفارش فروش با کمترین قیمت است.

*** به‌روز رسانی حساب‌ها**

فرآیندی است که پس از پایان جلسه معاملات توسط اتاق پایاپای و به ترتیب
دستورالعمل‌های موجود با هدف کنترل وجوه تضمین مشتریان در جریان معاملات
بورس کالای ایران انجام می‌شود.

*** بیانیه ریسک**

فرمی است که قبل از فعالیت در بازار معاملات آتی در بورس کالای ایران، باید به
امضای مشتری رسیده باشد و حاکی از اقرار شخص مذکور نسبت به آگاهی کامل وی
از ریسک موجود در این معاملات می‌باشد.

«پ»

* پایگاه اطلاع‌رسانی بورس کالای ایران

پایگاه اطلاع‌رسانی شرکت بورس کالای ایران، کانال رسمی انتشار اطلاعات مربوط به این بورس است که بیشترین کاربری آن مربوط به درج اطلاعیه‌ها، اعلانات، آمار و تابلوهای معاملاتی می‌باشد.

علاوه بر این بخش‌هایی نیز به منظور اطلاع‌رسانی اخبار پیرامون بورس کالای ایران و همچنین آموزش‌های لازم برای مخاطبان در این پایگاه الکترونیکی در نظر گرفته شده است.

آدرس اینترنتی سایت شرکت بورس کالای ایران <http://www.ime.co.ir> می‌باشد که در حال حاضر به لحاظ دسته‌بندی و محتوا شامل قسمت‌های مختلفی از جمله صفحه اصلی، معرفی بورس، بازارها، کالاها، انبارها، ذینفعان، قوانین و مقررات، آموزش و پژوهش، سوالات متداول می‌باشد.

* پذیرش کالا و اوراق بهادار مبتنی بر کالا

عبارتست از تطبیق کالا یا اوراق بهادار مبتنی بر کالا با شرایط مندرج در دستورالعمل‌ها جهت درج آن در فهرست نرخ‌های بورس کالا و فراهم شدن امکان معامله آن در بورس.

به طور کلی پذیرش اوراق بهادار در بورس طبق دستورالعملی است که به پیشنهاد هر بورس و به تصویب سازمان بورس می‌رسد. طبق قانون بورس مجاز به پذیرش اوراق بهاداری که نزد سازمان بورس ثبت نشده باشند، نیست.

همچنین پذیرش اوراق بهادار مبتنی بر کالا به درخواست بورس کالا توسط هیأت پذیرش انجام می‌شود. بر این اساس بورس کالا پس از دریافت پیشنهاد تولیدکنندگان،

مصرف‌کنندگان، واردکنندگان، کارگزاران یا سایر نهادهای مالی مربوط اقدام به ارایه درخواست پذیرش اوراق بهادار مبتنی بر کالا می‌کند.

در جریان فرایند پذیرش کالا در هر یک از بازارهای بورس کالا، فرم درخواست پذیرش به همراه مدارک ذیل به شرکت بورس کالا ارایه می‌شود:

۱. پرسشنامه پذیرش

۲. امیدنامه

۳. فرم شناسه کالا

۴. کپی برابر اصل گواهی استاندارد کالا

۵. رسید پرداخت حق پذیرش

۶. تعهدنامه شرکت تولیدکننده مبنی بر فراهم نمودن شرایط جهت بازدید از خط تولید و انبارها حسب درخواست هیات پذیرش یا بورس

۷. اصل یا کپی برابر اصل اسناد زیر:

الف) در خصوص کالاهای وارداتی (جهت کالاهای وارداتی که به صورت نقدی عرضه می‌شوند و در زمان ارایه درخواست پذیرش ترخیص شده یا در شرف ترخیص می‌باشند): ۱. برگ سبز گمرکی ۲. گواهی بازرسی مبدا یا مقصد حسب درخواست ۳. قبض انبار برای کالاهایی که از گمرکات ترخیص و به انبارهای داخلی حمل شده‌اند.

ب) جهت کالاهای وارداتی که به صورت سلف عرضه می‌شوند و در زمان ارایه درخواست پذیرش ترخیص نشده‌اند: ۱. پروفرمای کالای وارداتی ۲. گواهی کیفیت صادر شده توسط تولیدکننده به همراه تعهدنامه واردکننده مبنی بر تحویل کالا بر اساس گواهی کیفیت ارایه شده ۳. تعهدنامه واردکننده مبنی بر ارایه مستندات به بورس پس از ترخیص و قبل از تحویل کالا به مشتری.

در خصوص کالاهای وارداتی، تضامین واردکننده تا زمان ایفای کلیه تعهدات وی نزد اتاق پایاپای باقی خواهد ماند.

۸. تاییدیه مراجع ذیصلاح در خصوص کالاهایی که مشمول رعایت ضوابط خاص یا اخذ مجوزهای قانونی باشد.

۹. سایر اطلاعات مهم به تشخیص متقاضی یا درخواست بورس یا هیات پذیرش.

همچنین در خصوص کالاهایی که مشمول استاندارد اجباری نمی‌باشند، متقاضیان باید گواهی کنترل کیفیت از آزمایشگاه‌های مورد تایید موسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی را ارائه نمایند.

در مواردی که ارائه این گواهی از سوی موسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ممکن نباشد، ارائه گواهی آزمایشگاه مورد تایید بورس الزامی است. افزون بر این جهت پذیرش هر کالا در بازارهای بورس کالای ایران باید دستکم شرایط زیر احراز شود:

۱. متقاضی باید سابقه فعالیت قابل اتکا در بازار کالای مورد پذیرش داشته باشد و همچنین چشم‌انداز روشنی از تداوم فعالیت متقاضی وجود داشته باشد.
۲. میزان عرضه کالا توسط متقاضی به گونه‌ای باشد که امکان کشف عادلانه قیمت را در بورس کالا فراهم آورد.

۳. کالا نباید مشمول محدودیت‌هایی از جمله محدودیت قیمت‌گذاری قانونی و انحصار در عرضه یا تقاضا باشد که مانع از کشف عادلانه قیمت کالا شود.

گفتنی است هیات پذیرش در زمان پذیرش هر کالا در بازارهای بورس کالا، حداقل عرضه سالانه و حداقل درصد عرضه در این بورس از کل تولید سالانه برای تولیدکنندگان و از کل واردات سالانه برای وارد کنندگان را مشخص می‌کند.

از سوی دیگر عرضه‌کننده کالا در بورس کالا موظف است مقررات مربوطه از جمله الزامات دستورالعمل‌ها و ضوابط مربوط در خصوص افشای اطلاعات عرضه کالا را رعایت کند. همچنین درج نام کالای پذیرفته شده در فهرست نرخ‌های بورس کالا منوط به احراز تمامی موارد تعیین شده توسط هیات پذیرش می‌باشد.

بر این اساس در صورت عدم عرضه کالای یک عرضه‌کننده در بورس کالا ظرف مدت ۶ ماه از درج آن در فهرست نرخ‌های بورس، پذیرش آن در این بورس لغو شده و پذیرش مجدد آن منوط به طی فرایند پذیرش خواهد بود.

علاوه بر این درخواست درج و عرضه کالاهای مشابه و پذیرش عرضه‌کننده آن نیز در کمیته عرضه مورد بررسی قرار می‌گیرد و کمیته عرضه موافقت یا عدم موافقت با درج

و عرضه را ظرف مدت حداکثر ۷ روز کاری پس از تکمیل مدارک، به مشاور پذیرش ابلاغ می‌کند.

همچنین وکیل یا نماینده قانونی شخص حقیقی یا حقوقی در صورتی می‌تواند موضوع پذیرش آنها را پیگیری نماید که سند رسمی وکالت از موکل خود داشته و مدارک شناسایی خود را نیز به بورس کالا ارایه کند.

طبق قانون پذیرش کالا در بورس کالای ایران صرفاً در یکی از تابلوهای بازار معاملات کالای فیزیکی، و پذیرش اوراق بهادار مبتنی بر کالا صرفاً در یکی از تابلوهای بازار مشتقه این بورس صورت می‌پذیرد.

* پذیرش مشتری

عبارتست از تطبیق وضعیت موجود مشتری با شرایط مندرج در دستورالعمل‌ها جهت فراهم شدن امکان معامله وی در بورس کالای ایران.

* پذیرهنویسی

در لغت به معنی نوشتن و امضا کردن در پای سند و نوشته‌ای است برای تعهد انجام کاری یا تعهد امری که در آن نوشته و سند شرح داده شده است.

همچنین پذیرهنویسی در حقوق تجارت در باب شرکت‌های سهامی عبارت است از تعهد پرداخت قیمت یک یا چند سهم از سهام شرکت.

در اصطلاح حقوقی نیز پذیرهنویسی سهم عبارت است از عمل حقوقی که به موجب آن شخصی تعهد می‌کند با تامین قسمتی از سرمایه شرکت در حدود مبلغ آورده شده، در شرکت سهامی عام شریک شود.

در جریان دادوستدهای مربوط به بازار سرمایه، پذیرهنویسی تعهد به پرداخت سهام است که از طرف اشخاص به عمل می‌آید. به عبارت دیگر پذیرهنویسی یعنی، فرایند خرید اوراق بهادار از ناشر و یا نماینده قانونی آن و تعهد پرداخت وجه کامل آن طبق قرارداد.

گفتنی است در جریان معاملات بورس کالای ایران پذیرهنویسی صندوق سرمایه‌گذاری قابل معامله معاف از مالیات بوده و کارمزد آن مشابه کارمزد معاملات است. ضمن این که معاملات ثانویه واحدهای سرمایه‌گذاری صندوق سرمایه‌گذاری قابل معامله، پس از اتمام دوره پذیرهنویسی و ثبت صندوق، در بازار صندوق‌های سرمایه‌گذاری قابل معامله بورس کالای ایران آغاز می‌شود.

*** پرونده اطلاعات مشتری**

عبارتست از پرونده‌ای شامل اطلاعات در مورد مشتری که هنگام شناسایی و در حین فعالیت وی توسط اشخاص تحت نظارت جمع‌آوری یا تکمیل می‌شود. به بیانی دیگر پرونده اطلاعاتی مشتری پرونده‌ای است که حاوی اطلاعات مربوط به شناسایی مشتری می‌باشد.

بر اساس ضوابط اجرایی شناسایی و پذیرش مشتریان در شرکت بورس کالای ایران، این اطلاعات در هنگام شناسایی مشتری جهت صدور کد و یا در حین فعالیت وی توسط بورس کالا جمع‌آوری یا تکمیل می‌شود.

*** پوشش‌دهندگان ریسک (هجرها)**

پوشش‌دهندگان ریسک (Hedger) دسته‌ای از فعالان هستند که با هدف پوشش ریسک خود از نوسانات آینده به بازار آتی ورود پیدا می‌کنند. هجرها کسانی هستند که مایل‌اند دارایی خود را به قیمتی تضمینی در آینده پیش‌فروش کنند یا کالای مورد نیاز خود در آینده را از قبل و با قیمتی تضمینی و با صرفه خریداری کنند.

*** پولشویی**

پولشویی تبدیل سود حاصل از خلاف‌کاری و فساد به دارایی‌های به ظاهر مشروع است.

به عبارت ساده‌تر، قانونی کردن درآمدهای غیرقانونی، مشروع کردن پول‌های نامشروع و تطهیر پول‌های حرام و یا تبدیل پول‌های کثیف ناشی از اعمال خلاف به پول‌های تمیز و پاک، پولشویی می‌باشد.

طبق قانون جرم پولشویی عبارت است از:

(الف) تحصیل، تملک، نگهداری یا استفاده از عواید حاصل از فعالیت‌های غیرقانونی با علم به این که به طور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه ارتکاب جرم به دست آمده باشد.

(ب) تبدیل، مبادله یا انتقال عوایدی به منظور پنهان کردن منشا غیرقانونی آن با علم به این که به طور مستقیم یا غیرمستقیم ناشی از ارتکاب جرم بوده یا کمک به مرتکب به نحوی که وی مشمول آثار و تبعات قانونی ارتکاب آن جرم نگردد.

(ج) اخفاء یا پنهان کردن ماهیت واقعی، منشا، منبع، محل، نقل و انتقال، جابه‌جایی یا مالکیت عوایدی که به طور مستقیم یا غیرمستقیم در نتیجه جرم تحصیل شده باشد.

بر این اساس مواردی برای جلوگیری از انجام فعالیت‌های پولشویی در جریان معاملات بازار سرمایه در نظر گرفته شده است. به عنوان مثال اشخاص تحت نظارت باید اسناد و سوابق ارایه خدمات و عملیات مربوط به اوراق بهادار و کالا و نیز مدارک مربوط به سوابق شناسایی مشتری را نگهداری کنند.

طبق قانون واحد مبارزه با پولشویی سازمان بورس در بازرسی‌های معمول خود، بر اجرای دستورالعمل‌ها نظارت می‌کند.

تمامی کارکنان شاغل در اشخاص تحت نظارت نیز موظفند در صورت مشاهده معاملات و عملیات مشکوک بدون اطلاع مشتری در اسرع وقت مراتب را به مسئول مبارزه با پولشویی در اشخاص تحت نظارت به نحو مقتضی منعکس نمایند.

همچنین مسئولان مبارزه با پولشویی موظف هستند با بررسی روزانه سامانه جمع‌آوری گزارش معاملات مشکوک، نسبت به پاسخگویی به استعلامات مندرج در آن در همان روز کاری اقدام و اطلاعات مورد نیاز را در قالب تعیین شده و از طریق سامانه مذکور ارسال کنند.

واحد مبارزه با پولشویی سازمان بورس نیز موظف است علاوه بر گزارش‌های دریافتی با به کارگیری ابزارهای سیستمی نسبت به کشف معاملات و عملیات مشکوک از طریق پردازش اطلاعات موجود اقدام نماید و مراتب را به اطلاع واحد اطلاعات مالی برساند.

در این راستا لازم است واحد مبارزه با پولشویی سازمان بورس در سطح این سازمان و واحدهای مبارزه با پولشویی اشخاص تحت نظارت در حوزه مربوطه از اختیارات و دسترسی‌های کافی مانند دسترسی به پرونده اطلاعاتی مشتریان، سوابق معاملاتی و مالی آنان برخوردار بوده و در بررسی، اظهار نظر و ارسال گزارش استقلال داشته باشند. بر این اساس واحد مبارزه با پولشویی سازمان بورس موظف است پس از دریافت اسامی و مشخصات اشخاص مظنون از سوی واحد اطلاعات مالی ضمن به‌روز رسانی فهرست مظنونین در پایگاه‌های اطلاعاتی و سامانه‌های سازمان بورس، در اسرع وقت فهرست مزبور را در اختیار اشخاص تحت نظارت قرار دهد.

همچنین مرتکبین جرم پولشویی علاوه بر استرداد درآمد و عواید حاصل از ارتکاب جرم مشتمل بر اصل و منافع حاصل (و اگر موجود نباشد، مثل یا قیمت آن) به جزای نقدی به میزان یک چهارم عواید حاصل از جرم محکوم می‌شوند که باید به حساب درآمد عمومی نزد بانک مرکزی واریز شود. چنانچه عواید حاصل به اموال دیگری تبدیل یا تغییر یافته باشد، همان اموال ضبط خواهد شد.

ضمن این که صدور و اجرا حکم ضبط دارایی و منافع حاصل از آن در صورتی است که متهم به لحاظ جرم منشا، مشمول این حکم قرار نگرفته باشد.

گفتنی است دستگاه‌های مسئول نظارت بر اشخاص مشمول (از قبیل بانک مرکزی، بیمه مرکزی، سازمان بورس و اوراق بهادار، سازمان بازرسی کل کشور، سازمان ثبت اسناد و املاک کشور، اتحادیه‌های صنفی و سازمان اوقاف و امور خیریه) موظفند در بازرسی‌های معمول خود رعایت مقررات مبارزه با پولشویی و تامین مالی تروریسم را مدنظر قرار داده و نسبت به رعایت و یا عدم رعایت آن اعلام نظر کند.

ضمن این که دستورالعمل گزارش عملیات و معاملات مشکوک در بازار سرمایه به منظور مبارزه با پولشویی و جلوگیری از تامین مالی تروریسم در خصوص معاملات بورس کالای ایران نیز اعمال می‌شود.

*** پیش پرداخت تحویل**

وجهی است که خریداران باید در جریان معاملات بورس کالای ایران، به عنوان پیش پرداخت جهت تحویل کالا نزد اتاق پایاپای تودیع نمایند. در صورتی که هیات پذیرش در مشخصات قرارداد آتی پیش پرداخت تحویل تعیین نموده باشد، دارندگان موقعیت تعهدی خرید باز مکلفند پیش پرداخت تعیین شده را به حساب اتاق پایاپای واریز نموده و فیش واریز وجه را به همراه گواهی آمادگی تحویل به اتاق پایاپای ارائه کنند.

*** پیش فاکتور (پروفرما)**

سندی است تعهدآور که پس از انجام معامله در بورس کالا از سوی فروشنده صادر و کلیه شرایط معامله در آن درج می‌شود.

*** پیش‌گشایش**

مرحله ابتدایی معاملات است که در آن امکان ورود، تغییر یا حذف سفارش وجود دارد، اما معامله‌ای در آن انجام نمی‌شود. به عبارت دیگر در این مرحله از معاملات در بورس کالای ایران امکان ورود، تغییر یا حذف سفارش برای کارگزار خریدار وجود دارد و کارگزار فروشنده فقط باید عرضه خود را با قیمت پایه و حجم مندرج در اطلاعیه عرضه وارد نماید، اما در این مرحله معامله‌ای انجام نمی‌شود.

«ت»

* تابلوی بورس

تابلویی است که برای ارائه اطلاعات مربوط به نمادهای مختلف معاملاتی در بازارهای مختلف بورس‌ها، در راستای آگاهی مشتریان و معامله‌گران از آخرین قیمت عرضه و تقاضا برای کالا و اوراق بهادار به کار می‌رود.

در راستای معاملات بورس کالای ایران، این بورس باید به تفکیک کالاها و یا اوراق بهادار مبتنی بر کالاهایی که در آن عرضه می‌شود، نماد معاملاتی مجزا تعریف نموده و بازار و تابلوی معاملاتی مربوط به هر یک را مشخص کند؛ چرا که معاملات نمادهای معاملاتی صرفاً در بازار و تابلو معین شده قابل انجام است.

* تاریخ انقضای اعتبار گواهی سپرده کالایی

تاریخی است که شرکت سپرده‌گذاری مرکزی با توجه به تاریخ انقضای کالا بر اساس اعلام انباردار در زمان صدور هر گواهی سپرده کالایی در آن درج می‌نماید.

* تاریخ انقضای کالا

تاریخی است که انباردار با توجه به کیفیت کالا و با رعایت استانداردهای ابلاغی بورس در زمان صدور هر قبض انبار در آن درج می‌نماید.

* تالار معاملات

مکان فیزیکی است که در آنجا معاملات اوراق بهادار و کالاهای مختلف صورت می‌گیرد. تالار معاملات زیر نظر ناظر معاملات، بر اساس مقررات و طبق اختیارات و مسئولیت‌های محوله اداره می‌شود.

* تامین مالی

تامین مالی یا فاینانس یعنی تهیه منابع مالی و وجوه برای ادامه فعالیت شرکت و ایجاد و راه‌اندازی طرح‌های توسعه و درآمدزای این واحدهای اقتصادی.

تامین مالی عمدتاً از طریق انتشار سهام، فروش اوراق قرضه و وام و اعتبار صورت می‌گیرد.

بر این اساس ابزارهای ویژه تامین مالی عبارتند از: سهام عادی / سهام ممتاز / اوراق قرضه / اوراق مشارکت.

طبق قانون در جریان معاملات بورس کالای ایران نهاد واسطه از پرداخت هرگونه مالیات و عوارض نقل و انتقال و مالیات بردرآمد آن دسته از دارایی‌هایی که تامین مالی آن از طریق انتشار اوراق بهادار به عموم صورت می‌گیرد معاف است.

وجوه حاصل از اقدامات تامین مالی که از طریق انتشار اوراق بهادار توسط این‌گونه نهادها صورت می‌گیرد، باید در حساب خاصی متمرکز شود و هرگونه برداشت از این حساب باید تحت نظارت و با تایید سازمان بورس انجام گیرد.

همچنین در راستای تامین مالی، قانون اجازه انتشار اوراق را به برخی از نهادها و سازمان‌ها داده است. به عنوان مثال طبق قانون، بانک مرکزی می‌تواند در چارچوب قانون بودجه سنواتی جهت تامین مالی پروژه‌های زیربنایی توسعه‌ای دولتی، نسبت به انتشار اوراق مشارکت و انواع صکوک اسلامی در بازارهای بین‌المللی اقدام کند.

در جریان معاملات بورس کالای ایران، تامین مالی می‌تواند شرایط و بستری را فراهم آورد تا تولیدکنندگان با امنیت خاطر بیشتری مواد اولیه خود را تامین کرده و به دنبال راهکارهایی برای پیشرفت و ارتقای سطح فعالیت و کیفیت محصولات واحد تولیدی باشند.

بر این اساس شرکت بورس کالای ایران با طراحی ابزارهای معاملاتی نوین در صدد این است تا با طراحی این ابزارها هدایت صحیح سرمایه‌ها به بخش‌های تولیدی اقتصاد، ارتقای ساختارهای سنتی تجارت و مبادله کالا، متحول‌سازی شیوه‌های معاملاتی

موجود، ارائه ابزارهای معاملاتی جدید و تجهیز بازارهای کالایی و مالی و ایجاد ارتباط منطقی و نظام‌مند میان دو بخش کالایی و مالی کشور را بوجود آورد.

ضمن این که تسهیل مبادلات، تامین مالی و پوشش ریسک اهداف اصلی طراحی ابزارهای معاملاتی بورس کالای ایران است که در سایه آنها، تحقق اهداف دیگری از جمله کاهش هزینه مبادلات، افزایش شفافیت، افزایش سطح مبادلات و روان شدن جریان معاملات نیز دنبال می‌شود.

بر این اساس بارزترین ابزارهای تامین مالی که در حال حاضر در بورس کالای ایران مورد استفاده تولیدکنندگان قرار می‌گیرد، عبارتند از: قراردادهای سلف و اوراق سلف موازی استاندارد، گواهی سپرده کالایی، اوراق خرید دین و صندوق کالایی.

*** تحویل فیزیکی**

عبارتست از تسلیم دارایی پایه قرارداد سلف در دوره تحویل توسط عرضه‌کننده، به دارنده گواهی سلف در جریان معاملات بورس کالای ایران.

*** تحویل کالا**

در جریان معاملات بورس کالای ایران تحویل کالا به صورت فیزیکی از انبار به دارنده گواهی سپرده کالایی می‌باشد.

همچنین تحویل کالا عبارتست از تسلیم دارایی پایه قرارداد آتی سررسید شده توسط فروشنده به خریدار در جریان معاملات بورس کالای ایران.

*** تخلف**

در جریان معاملات بورس کالای ایران تخلف عبارتست از هرگونه فعل یا ترک فعل که منجر به نقض قانون و یا مقررات حاکم بر معاملات این بورس شود.

* تسویه

عبارت است از تایید انجام فرآیند صدور حواله خرید توسط فروشنده و پرداخت وجه معامله یا تصفیه آن توسط خریدار از جانب بورس کالا، مطابق مستندات دریافتی که بر اساس آن معامله قطعی می‌گردد.

طبق قانون کارگزار خریدار مکلف است اطلاعات لازم جهت صدور حواله خرید کالا را تا زمان انجام امور تسویه ارایه نماید. کارگزار فروشنده نیز باید در مهلت مقرر بر اساس اطلاعات ارایه شده توسط کارگزار خریدار، اقدام به صدور حواله خرید کالا کند. ضمن این که فروشنده می‌تواند اختیار صدور حواله خرید کالا را بر اساس معاملات انجام شده در بورس کالا کتباً به کارگزار فروشنده تفویض نماید.

بر این اساس وجوه معامله تا زمان صدور حواله خرید کالا توسط کارگزار فروشنده، نزد اتاق پایاپای باقی مانده و در صورت صدور حواله مذکور، به فروشنده پرداخت خواهد شد.

افزون بر این به منظور تسویه کامل وجوه، هر عضو اتاق پایاپای موظف است حساب یا حساب‌های عملیاتی را طبق شرایطی که اتاق پایاپای مشخص می‌کند، افتتاح نماید. گفتنی است در قراردادهای نقدی و سلف حداکثر تا پایان مهلت تسویه، کارگزار خریدار باید نسبت به تسویه قرارداد اقدام کند. تسویه قراردادهای مذکور به دو روش تسویه نقدی یا تسویه اعتباری امکان‌پذیر می‌باشد.

از این رو در کلیه قراردادهای منعقد در بورس کالا چنانچه خریدار نسبت به کیفیت یا کمیت کالای تحویل گرفته شده معترض باشد، می‌بایست اعتراض خود را حداکثر تا سه ماه پس از تحویل کالا به همراه مستندات مربوطه، کتباً به کارگزار و اتاق پایاپای اعلام کند. پس از انقضای مهلت مذکور هیچ‌گونه اعتراضی از سوی خریدار پذیرفته نمی‌شود.

علاوه بر این تسویه هر نماد معاملاتی در عرضه اولیه و معاملات ثانویه و نیز تسویه نهایی قراردادهای سلف صرفاً بر مبنای واحد پولی قیمت و با ارز مشخص شده برای آن نماد معاملاتی انجام می‌شود.

در صورت درخواست خریدار و موافقت فروشنده و اعلام کتبی مراتب توسط کارگزار فروشنده مبنی بر تسویه معامله با ارزی غیر از ارز اعلام شده قبلی به بورس، ارز توافق شده جدید می‌تواند مبنای تسویه قرار گیرد. ضمن این که هیات مدیره بورس کالا موظف است یک مرجع معتبر بین‌المللی یا داخلی اعلام کننده نرخ‌های تبدیل ارز را تعیین کند.

گفتنی است در صورتی که واحد پولی قیمت و ارز مبنای تسویه متفاوت باشد، اتاق پایاپای وجه مورد نیاز جهت تسویه را بر اساس نرخ تسعیر ارز تعیین می‌کند.

*** تسویه اعتباری**

یکی از روش‌های تسویه معاملات است که در آن ظرف مهلت تسویه، سند تسویه اعتباری طبق فرمت شرکت بورس کالا به تایید فروشنده و کارگزار فروشنده رسیده و به همراه سایر مستندات لازم توسط کارگزار خریدار به اتاق پایاپای ارایه می‌شود. در سند تسویه اعتباری فروشنده به دریافت ثمن معامله اقرار می‌کند.

طبق قانون روش تسویه معامله باید در اطلاعیه عرضه قید شود. پس از انتشار اطلاعیه عرضه فقط تغییر روش تسویه اعتباری به نقدی با درخواست خریدار و پس از اعلام اتاق پایاپای امکان‌پذیر است.

در معاملاتی که به صورت اعتباری تسویه می‌شود، کارگزار خریدار کلیه کارمزدهای مصوب دو طرف معامله را جهت تسویه معامله پرداخت می‌کند و کارگزار فروشنده مکلف است سهم فروشنده از کارمزدهای معامله مذکور را حداکثر ظرف مهلت ۱۰ روز تقویمی از زمان تسویه به کارگزار خریدار پرداخت نماید.

گفتنی است ارایه سند تسویه اعتباری به اتاق پایاپای به منزله تایید تسویه و احراز اسناد مربوطه توسط فروشنده و همچنین کارگزاران خریدار و فروشنده می‌باشد.

همچنین در صورتی که عرضه‌کننده، تسویه اعتباری معامله توسط مشتری یا مشتریان خاصی را بپذیرد، تاییدیه عرضه‌کننده باید تا زمان اخذ سفارش، توسط عرضه‌کننده به بورس کالا و کارگزار خریدار ارایه و در سیستم نظارتی بورس ثبت شود. در صورت

تصدیق تاییدیه مذکور توسط شرکت بورس کالا و ثبت آن در سیستم نظارتی بورس، واریز پیش پرداخت خرید توسط مشتری الزامی نخواهد بود.

* تسویه معاملات

عبارتست از اقداماتی که بر اساس آن وجه قرارداد در مدت تعیین شده تسویه می‌شود و معامله قطعیت می‌یابد.

بر این اساس روش‌های تسویه معاملات در بورس کالای ایران به شرح زیر می‌باشد:

۱. تسویه نقدی: در این روش وجه قرارداد ظرف مهلت تسویه به‌صورت نقدی توسط کارگزار خریدار به حساب عملیاتی واریز می‌گردد و اسناد مربوطه به اتاق پایاپای ارایه می‌شود.

۲. تسویه اعتباری: در این روش ظرف مهلت تسویه، سند تسویه اعتباری طبق فرمت شرکت بورس کالا به تایید فروشنده و کارگزار فروشنده رسیده و به همراه سایر مستندات لازم توسط کارگزار خریدار به اتاق پایاپای ارایه می‌شود. در سند تسویه اعتباری فروشنده به دریافت ثمن معامله اقرار می‌کند.

طبق قانون روش تسویه معامله باید در اطلاعیه عرضه قید شود. ضمن این که پس از انتشار اطلاعیه عرضه فقط تغییر روش تسویه اعتباری به نقدی با درخواست خریدار و پس از اعلام اتاق پایاپای امکان‌پذیر است.

علاوه بر این در تسویه معاملات به هر یک از روش‌های فوق، کارمزدها، مالیات‌ها متعلقه و خسارت‌های تعیین شده باید به‌صورت نقدی و طی مهلت‌های مقرر در دستورالعمل‌ها به حساب اتاق پایاپای واریز شود.

در صورتی که انجام امور تسویه با تاخیر و حداکثر تا ۷ روز تقویمی پس از مهلت تسویه انجام شود، کارگزار خریدار به ازای هر روز تقویمی تاخیر موظف به پرداخت ۰/۲۵ درصد ارزش معامله می‌باشد. این مبلغ باید در هنگام تسویه به‌صورت یکجا به حساب بستانکاران موقت شرکت و به نفع فروشنده واریز شود. پرداخت این وجه به

فروشنده، از طریق کارگزار فروشنده و پس از کسر تعهدات فروشنده در مقابل اتاق پایاپای صورت می‌گیرد.

چنانچه کارگزار خریدار تا پایان ۷ روز تقویمی پس از مهلت تسویه امور تسویه را انجام ندهد، معامله وی منفسخ شده و کارگزار خریدار مکلف است ۵ درصد ارزش معامله را به عنوان خسارت انفساخ به همراه سایر هزینه‌های مصوب شامل دو سر کارمزد بورس، کارمزد کارگزار فروشنده، دو سر کارمزد تسویه و دو سر حق نظارت سازمان، پرداخت کند. خسارت انفساخ معامله باید حداکثر یک روز کاری پس از اعلام اتاق پایاپای و به‌صورت یکجا به نفع فروشنده و به حساب بستانکاران موقت شرکت واریز شود.

در صورت پرداخت جریمه‌های تاخیر معامله قبل از زمان انفساخ، کارگزار خریدار باید مابه‌التفاوت خسارت انفساخ و خسارت تاخیر پرداخت شده را به حساب بستانکاران موقت پرداخت نماید. پرداخت خسارت انفساخ به فروشنده از طریق کارگزار فروشنده و پس از کسر تعهدات فروشنده در مقابل اتاق پایاپای صورت می‌گیرد.

گفتنی است بر اساس قانون نرخ‌های معادل ریال اعلام شده در هر روز مبنای کلیه محاسبات بورس برای تسویه معاملات آن روز، کارمزدها، خسارت‌ها و سایر هزینه‌ها خواهد بود.

همچنین کلیه معاملات انجام گرفته در رینگ صادراتی با تایید بورس کالا قطعی می‌گردد. بر این اساس بورس مکلف است پس از پرداخت وجه معامله توسط خریدار یا اخذ تاییدیه فروشنده مبنی بر تسویه معامله توسط خریدار نسبت به قطعی کردن معامله طبق رویه خود اقدام کند و کلیه کارمزدهای متعلقه و خسارت‌های مربوطه را بر اساس ارزش کالا به قیمت معامله از طرفین وصول نماید. کارمزدهای اخذ شده مذکور قطعی بوده و قابل استرداد نمی‌باشد.

در خصوص تسویه وجود معاملات قرارداد سلف نیز اعضای اتاق پایاپای مکلفند بر اساس اطلاعیه اتاق پایاپای نسبت به تسویه وجوه معاملات قرارداد سلف به‌صورت خالص طی مهلت تسویه اقدام نمایند. علاوه بر این تسویه وجوه معاملات قرارداد سلف طی مهلت تسویه توسط کارگزاری که قرارداد سلف را خریداری نموده است، انجام می‌شود و روش تسویه معاملات قرارداد سلف صرفاً تسویه نقدی است.

از سوی دیگر معاملات انجام شده پس از تایید بورس کالا قطعی است و مسئولیت تسویه قرارداد خریداری شده در روز تسویه با کارگزار خریدار خواهد بود. در هر حال تحویل گواهی سلف به خریدار منوط به پرداخت وجه و تسویه وی با کارگزار است.

*** تسویه نقدی**

یکی از روش‌های تسویه معاملات در بورس کالای ایران است که در آن وجه قرارداد ظرف مهلت تسویه به صورت نقدی توسط کارگزار خریدار به حساب عملیاتی واریز می‌گردد و اسناد مربوطه به اتاق پایاپای ارایه می‌شود.

در تسویه معاملات به هر یک از روش‌ها در بورس کالای ایران، کارمزدها، مالیات‌های متعلقه و خسارت‌های تعیین شده باید به صورت نقدی و طی مهلت‌های مقرر به حساب اتاق پایاپای واریز شود.

ضمن این که در قراردادهای نقدی و سلف حداکثر تا پایان مهلت تسویه، کارگزار خریدار باید نسبت به تسویه قرارداد اقدام کند که بر این اساس تسویه این قراردادها به دو روش تسویه نقدی یا تسویه اعتباری امکان پذیر می‌باشد.

*** تسویه وجوه و پایاپای (نقل و انتقال)**

مرحله پایانی انجام معامله است که طی آن مالکیت اوراق بهادار به خریدار و وجوه حاصل از معامله به فروشنده منتقل می‌شود.

به عبارت دیگر تسویه وجوه و پایاپای فرآیندی است که طی آن حقوق و تعهدات طرفین معامله محاسبه و به ترتیبی که در دستورالعمل‌ها ذکر شده، وجوه حاصل از معامله تسویه و اسناد مربوطه مبادله می‌گردد.

طبق قانون پس از معامله اوراق بهادار ثبت شده نزد سازمان بورس که در یکی از بورس‌ها یا بازارهای خارج از بورس معامله شده‌اند و کالاهای معامله شده در بورس‌های کالایی، عملیات تسویه وجوه و پایاپای (نقل و انتقال) پس از معاملات در شرکت‌های سپرده‌گذاری مرکزی اوراق بهادار و تسویه وجوه صورت می‌گیرد.

گفتنی است سوابق معاملات اوراق بهادار و معامله‌کنندگان آنها باید به‌گونه‌ای ثبت و نگهداری شوند که قابلیت بازسازی معاملات را داشته باشند.

* تسعیر ارز

تسعیر فرایندی است که از طریق آن اطلاعات مالی مبتنی بر ارز، بر حسب واحد پول گزارشگری بیان شود. همچنین واژه تسعیر، گزارش معاملات منفرد ارزی بر حسب واحد پول گزارشگری و نیز برگردان یک مجموعه کامل صورتهای مالی تهیه شده بر حسب ارز به واحد پول گزارشگری را در بر می‌گیرد.

از سوی دیگر نرخ تسعیر عبارت است از نرخ تبدیل دو واحد پولی به یکدیگر که در فرایند تسعیر بکار گرفته می‌شود.

بر این اساس تسعیر ارز عبارتست از نرخ تبدیل دو واحد پولی به یکدیگر (شامل انواع نرخ‌های برابری رسمی، قراردادی و غیره) که در فرایند تسعیر بکار گرفته می‌شود. در جریان معاملات بورس کالای ایران در صورتی که واحد پولی قیمت و ارز مبنای تسویه متفاوت باشد، اتاق پایاپای وجه مورد نیاز جهت تسویه را بر اساس نرخ تسعیر ارز تعیین می‌کند.

* تسهیلات اعتباری

این تسهیلات به برخی مشتریان از جمله کارگزاری‌ها در راستای امکان خرید اعتباری سهام داده می‌شود.

طبق قانون، شرکتهای کارگزاری تحت نظارت سازمان بورس و اوراق بهادار به موجب دستورالعمل خرید اعتباری اوراق بهادار در بورس اوراق بهادار تهران و فرابورس ایران، توسط سازمان بورس مجاز به دریافت تسهیلات از بانک‌ها و موسسات اعتباری غیربانکی و اعطای اعتبار به مشتریان از محل آن، جهت خرید سهام و حق تقدم سهام هستند.

* تسهیلات بانکی

منابع مالی است که بانک در قالب قراردادهای مندرج در قانون به متقاضی می‌پردازد. به عبارت دیگر تسهیلات بانکی همان خروجی‌های اصلی بانک‌ها هستند که از طریق آنها نقدینگی‌های سرگردان جامعه به مبادی تعریف شده و هدفمند اقتصادی تزریق می‌شود. بدین معنی که یک بانک با تجهیز منابع (شامل سرمایه و حقوق صاحبان سهام و انواع سپرده‌ها و یا سایر بدهی‌ها) آنها را در راستای اهداف از قبل تعیین شده به مصرف می‌رساند.

گفتنی است استفاده از تسهیلات بانکی یکی از راه‌های تامین مالی شرکت‌ها و بنگاه‌ها به منظور راه‌اندازی پروژه‌ها و بهبود شرایط تولید است که در این زمینه برخی کارشناسان بر این باورند با توجه به شرایط سخت دریافت تسهیلات بانکی و سود بالای آن برای تامین نقدینگی واحدهای تولیدی، بورس کالا می‌تواند جایگزین مناسبی برای این منظور باشد.

بر این اساس در کنار بانک‌ها، واحدهای صنعتی می‌توانند برای فروش کالای تولیدی خود و تامین منابع مالی مورد نیاز خود به خصوص سرمایه در گردش و تامین مواد اولیه، از پتانسیل بورس کالا استفاده کنند.

* تشکل خودانتظام

منظور بورس‌ها، بازارهای خارج از بورس، کانون‌ها و شرکت‌های سپرده‌گذاری مرکزی اوراق بهادار و تسویه وجوه است که طبق قانون بازار اوراق بهادار مجوز تاسیس و فعالیت دریافت نموده‌اند.

به عبارت دیگر تشکل خودانتظام تشکلی است که برای حُسن انجام وظایفی که به موجب قانون برعهده دارد و همچنین برای تنظیم فعالیت‌های حرفه‌ای خود و انتظام بخشیدن به روابط بین اعضا، مجاز است ضوابط و استانداردهای حرفه‌ای و انضباطی را که لازم می‌داند با رعایت قانون وضع و اجرا کند. بر این اساس بورس‌ها، کانون‌ها،

بازارهای خارج از بورس و شرکت‌های سپرده‌گذاری مرکزی اوراق بهادار و تسویه وجوه، تشکیل خودانتظام محسوب می‌شوند.

همچنین در صورت درخواست سازمان بورس، کلیه اشخاص تحت نظارت از قبیل ناشران، نهادهای مالی و تشکلهای خودانتظام موظفند اسناد، مدارک، اطلاعات و گزارش‌های مورد نیاز برای انجام وظایف و مسئولیت‌های قانونی سازمان را ارائه کنند. از سوی دیگر کلیه اشخاص حقیقی و حقوقی که به عنوان مدیران نهادهای مالی، تشکلهای خودانتظام و ناشران اوراق بهادار (موضوع ماده (۱۳) قانون توسعه ابزارها و نهادهای مالی جدید در راستای اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی) انتخاب شده یا می‌شوند، مکلفند مدارک هویت و کلیه اسناد و مدارک مربوط به سوابق شغلی و تحصیلی خود را جهت ثبت در پایگاه اطلاعاتی مدیران مربوطه به سازمان بورس و اوراق بهادار ارائه نمایند.

بر این اساس سازمان بورس و اوراق بهادار موظف است مشخصات و سوابق تحصیلی و تجربی مدیران یاد شده را در پایگاه اطلاعاتی مذکور ثبت و عملکرد آنها را از حیث رعایت قوانین و مقررات حاکم بر بازار اوراق بهادار و سوابق تخلفاتی و کیفری مربوط به آنها در طول مدیریت در نهادهای مالی و ناشران اوراق بهادار بر اساس ترتیبات اجرایی که به تصویب شورای عالی بورس و اوراق بهادار می‌رسد منتشر نماید. انتشار اسامی مدیران به همراه سوابق آنان پس از تایید مرجع ذیصلاح امکان‌پذیر است.

طبق قانون مدیران نهادهای مالی، ناشران اوراق بهادار و تشکلهای خودانتظام شامل اعضای هیات مدیره و مدیرعامل باید فاقد محکومیت قطعی کیفری موثر بوده و از صلاحیت حرفه‌ای لازم برخوردار باشند. در صورت فقدان یا سلب صلاحیت حرفه‌ای نامبردگان، مرجع انتخاب‌کننده موظف است از انتخاب آنان به سمت‌های یاد شده خودداری نموده و یا مدیران انتخاب شده را از آن سمت برکنار کند.

گفتنی است ناشران اوراق بهادار، نهادهای مالی و تشکلهای خودانتظام در صورت تخلفات زیر علاوه بر اقدامات انضباطی مندرج در موارد (۷) و (۳۵) قانون بازار اوراق بهادار، چنانچه متخلف از تشکلهای خودانتظام باشد به جریمه نقدی محکوم می‌شود:

۱. عدم رعایت مفاد اساسنامه و تخلف از سایر مقررات مربوط به شرایط فعالیت تشکل خودانتظام
 ۲. تخلف از مقررات تشکل‌های خودانتظام در خصوص معاملات، پذیرش، اعضا و سایر مقررات ابلاغی توسط سازمان بورس
 ۳. عدم رعایت مقررات در خصوص ارایه اطلاعات و گزارش‌ها به سازمان بورس
 ۴. تخلف از سایر قوانین و مقررات، برحسب اهمیت تخلف و میزان تاثیر نوع تخلف در حقوق سرمایه‌گذاران، شفافیت، یکپارچگی و کارایی بازار اوراق بهادار.
- احراز تخلف مدیران ملازمه‌ای با متخلف بودن ناشران اوراق بهادار، نهادهای مالی و تشکل‌های خودانتظام ندارد و هر کدام از اشخاص مذکور به طور مستقل و با توجه به مسئولیت خود جریمه می‌شوند.
- همچنین هرگونه فعل یا ترک فعل اشخاص تحت نظارت که منجر به نقض قوانین و مقررات بازار سرمایه از قبیل قانون بازار اوراق بهادار، قانون توسعه ابزارها و نهادهای مالی جدید به منظور تسهیل در اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، مصوبات شورای عالی بورس و اوراق بهادار، سازمان بورس یا تشکل‌های خودانتظام شود، تخلف محسوب و متخلف به تنبیهات مقرر محکوم می‌شود.
- شایان ذکر است بورس کالای ایران از جمله مصادیق تشکل‌های خودانتظام و اشخاص تحت نظر محسوب می‌شود که صلاحیت حرفه‌ای اعضای هیات مدیره و مدیرعامل آن باید به تایید سازمان بورس برسد.

* تضمین

منابع مالی و یا اسنادی است که هر عضو یا اشخاص طرف معامله به منظور تضمین انجام تعهدات خود در مقابل اتاق پایاپای به صورت نقدی، ضمانت‌نامه بانکی (بدون قید و شرط) یا اوراق مشارکت تودیع می‌نمایند.

*** تضمین قرارداد کشف پرمیوم**

وجه و یا سندی است که طبق ضوابط موضوع ماده ۷ مکرر دستورالعمل تسویه و پایاپای معاملات بورس کالای ایران، به عنوان تضمین قرارداد کشف پرمیوم از سوی خریدار و فروشنده، پرداخت یا تودیع می‌شود.

*** تضمین معامله نهایی**

وجه و یا سندی است که طبق ضوابط موضوع ماده ۷ مکرر دستورالعمل تسویه و پایاپای معاملات بورس کالای ایران، به عنوان تضمین معامله نهایی از سوی خریدار و فروشنده پرداخت و یا تودیع می‌شود.

*** تطبیق سفارش**

عبارتست از اقدامی است که بر اساس آن سفارش‌های وارد شده در سامانه معاملات با سفارش‌های فروش تطبیق داده می‌شود و در پی آن به محض تطبیق قیمت سفارش‌های وارد شده به سامانه معاملاتی، معامله در جریان بورس کالای ایران انجام می‌شود. مطابق دستورالعمل معاملات کالا و اوراق بهادار مبتنی بر کالا در بورس کالای ایران در صورتی که سفارش‌های تطبیق یافته یک نماد طی یک جلسه معاملاتی کمتر از حداقل خرید جهت کشف نرخ باشد، تطبیق سفارش‌های مذکور نمی‌تواند مورد تایید بورس قرار گیرد و معامله‌ای انجام نمی‌شود.

*** تعلیق پذیرش**

عبارتست از توقف موقت معاملات کالای یک عرضه‌کننده یا اوراق بهادار مبتنی بر کالای درج شده در فهرست نرخ‌های بورس کالا. بر این اساس در صورتی که عرضه‌کننده، تمام یا بخشی از وظایف خود را رعایت ننماید، بورس کالا می‌تواند پذیرش کالای وی را برای مدت حداکثر ۳ ماه به حال تعلیق درآورد. تعلیق یک کالا برای مدتی بیش از ۳ ماه منوط به موافقت هیات پذیرش خواهد بود.

گفتنی است رفع تعلیق پذیرش کالای یک عرضه‌کننده منوط به رفع موجبات تعلیق، مطابق نظر سازمان بورس، هیات پذیرش یا بورس کالا حسب مورد می‌باشد. در صورت تعلیق پذیرش، چنانچه موجبات تعلیق اعلام شده توسط بورس یا هیات پذیرش مرتفع شود، بورس کالا راساً نسبت به رفع تعلیق اقدام نموده و مراتب را به همراه گزارش رفع دلایل تعلیق به سازمان بورس و هیات پذیرش اعلام می‌کند. همچنین در صورت تعلیق پذیرش، رفع تعلیق پذیرش توسط سازمان بورس به بورس کالا اعلام خواهد شد.

*** تعهد پذیرهنویسی**

تعهد خرید سهام یا تعهد پذیرهنویسی فرآیندی است که در آن بانک‌های سرمایه‌گذاری یا موسسات تامین سرمایه (که وظایفی چون پذیرهنویسی سهام جدید، ضامن خرید سهام فروش نرفته، عامل یا مشاور عرضه سهام را بر عهده دارند) مبالغ مورد نیاز شرکت‌ها در فرآیند انتشار سهام را به نمایندگی از طرف شرکت یا دولت، از سرمایه‌گذاران جمع‌آوری می‌کند. به عبارت دیگر تعهد پذیرهنویسی عبارتست از تعهد شخص ثالث برای خرید اوراق بهاداری که ظرف مهلت پذیرهنویسی به فروش نرسد. در جریان معاملات بورس کالای ایران پذیرهنویسی صندوق سرمایه‌گذاری قابل معامله معاف از مالیات بوده و کارمزد آن مشابه کارمزد معاملات است. ضمن این که معاملات ثانویه واحدهای سرمایه‌گذاری صندوق سرمایه‌گذاری قابل معامله، پس از اتمام دوره پذیرهنویسی و ثبت صندوق، در بازار صندوق‌های سرمایه‌گذاری قابل معامله بورس کالای ایران آغاز می‌شود.

*** تقاضا**

عبارتست از اعلام آمادگی برای خرید کالا یا اوراق بهادار مبتنی بر کالا از طریق کارگزار خریدار طبق مقررات بورس کالا.

* توثیق

در جریان معاملا بورس کالای ایران توثیق عبارت است از اعمال محدودیت در مورد گواهی سپرده کالایی وثیقه‌گذار در پایگاه داده‌ها به نفع وثیقه‌گیر، مطابق شرایط این دستورالعمل است.

طبق قانون در خصوص فرآیند توثیق و رفع توثیق گواهی سپرده کالایی باید گفت گواهی سپرده کالایی می‌تواند به عنوان وثیقه جهت تامین مالی مورد استفاده قرار گیرد. در این صورت، فرایند توثیق و اخذ تسهیلات به شرح زیر می‌باشد:

الف) وثیقه‌گذار جهت دریافت تسهیلات به وثیقه‌گیر طرف قرارداد با شرکت سپرده گذاری مرکزی مراجعه و مدارک مورد نیاز جهت احراز هویت را به وثیقه‌گیر ارائه نموده و فرم‌های درخواست تسهیلات، درخواست توثیق گواهی سپرده کالایی و وکالت‌نامه را طبق فرمت شرکت سپرده‌گذاری مرکزی تایید و امضا می‌نماید.

ب) وثیقه‌گیر در صورت موافقت با اعطای تسهیلات، ضمن اعطای اذن مکتوب خویش مبنی بر امکان فروش گواهی سپرده کالایی توسط وثیقه‌گذار، فرم درخواست توثیق گواهی سپرده کالایی را تایید و امضا نموده و به شرکت سپرده‌گذاری مرکزی ارائه می‌نماید.

ج) در صورت تایید درخواست توثیق گواهی سپرده کالایی توسط شرکت سپرده‌گذاری مرکزی، کارمزد توثیق توسط وثیقه‌گیر از میزان تسهیلات پرداختی به وثیقه‌گذار کسر و به حساب شرکت سپرده‌گذاری مرکزی واریز می‌گردد. در صورت عدم تایید درخواست توثیق، مراتب به وثیقه‌گیر اطلاع داده می‌شود.

د) پس از تایید درخواست توثیق، شرکت سپرده‌گذاری مرکزی مراتب را به منظور اجرای مفاد دستورالعمل‌ها در سامانه منعکس می‌نماید.

گفتنی است پس از توثیق گواهی سپرده کالایی، خروج کالا از انبار منوط به صدور مجوز توسط شرکت سپرده‌گذاری مرکزی می‌باشد.

همچنین در صورتی که پس از توثیق گواهی سپرده کالایی توسط شرکت سپرده‌گذاری مرکزی، وثیقه‌گیر ظرف مدت ۵ روز کاری، اقدام به پرداخت تسهیلات و کارمزد توثیق ننماید، گواهی سپرده کالایی از حالت توثیق خارج می‌شود.

علاوه بر این وثیقه‌گیر می‌تواند با ارایه درخواست مکتوب به شرکت سپرده‌گذاری مرکزی از آخرین وضعیت گواهی‌های سپرده کالایی وثیقه شده به نفع وی اطلاع حاصل نماید.

ضمن این که مسئولیت تقویم و پایش ارزش گواهی سپرده کالایی به منظور ارایه تسهیلات، بر عهده وثیقه‌گیر است.

در خصوص معامله گواهی سپرده کالایی توثیق شده و پرداخت مطالبات وثیقه‌گیر نیز باید گفت در صورت عرضه گواهی سپرده کالایی توثیق شده توسط وثیقه‌گذار، چنانچه عرضه گواهی مزبور منجر به انجام معامله شود، شرکت سپرده‌گذاری مرکزی پس از کسر مطالبات وثیقه‌گیر و سایر کسورات متعلقه، بقیه وجه معامله را از طریق کارگزار مربوطه به وثیقه‌گذار پرداخت می‌کند.

همچنین در صورت عدم تسویه مطالبات وثیقه‌گیر در سررسید یا سررسیدهای مقرر، وثیقه‌گیر با اعمال وکالت‌نامه و یا ارایه حکم دادگاه، مطابق قوانین و مقررات حاکم بر بازار سرمایه می‌تواند اقدام به معامله گواهی سپرده کالایی وثیقه شده یا خروج کالا از انبار در صورت عدم امکان معامله گواهی سپرده کالایی در بورس نماید.

«ث»

* ثبت سفارش

عبارتست از اقداماتی که توسط مشتری در راستای خرید سهام، اوراق، کالا و ... در جریان دادوستدهای بازار سرمایه انجام می‌شود و بر اساس آن، سفارش‌های خرید ثبت و پس از طی مراحل مختلف معامله صورت می‌گیرد.

به بیان دیگر ثبت سفارش عبارتست از اقداماتی که به ثبت درخواست خرید و یا فروش اوراق بهادار مبتنی بر کالا توسط مشتری به کارگزار می‌انجامد.

در جریان معاملات بورس کالای ایران درج کد مشتری در فرم ثبت سفارش الزامی است. بر این اساس کارگزاران مکلفند فرم‌های ثبت سفارش را برای هر مشتری به ترتیب شماره سریال بایگانی و حسب استعلام به بورس کالا و یا سازمان بورس ارایه نمایند.

همچنین جهت رعایت نوبت مشتریان، ثبت زمان و تاریخ دقیق هنگام تکمیل فرم سفارش الزامی است. این قاعده در مورد سفارش‌های الکترونیکی یا تلفنی نیز صادق می‌باشد. از این رو کارگزاران مکلفند بر اساس اولویت زمانی دریافت سفارش مشتری، نسبت به اجرای سفارش اقدام کنند.

علاوه بر این اخذ سفارش خرید از مشتری توسط کارگزار منوط به واریز وجه به عنوان پیش پرداخت خرید، دستکم به میزان ۱۰ درصد بهای تقریبی معامله به حساب بانکی خاصی که کارگزار طبق شرایط اعلامی بورس کالا جهت دریافت پیش پرداخت مشتریان افتتاح نموده است، می‌باشد.

«ج»

* جلسه معاملات

دوره زمانی انجام معاملات در بورس کالای ایران است که شامل دوره گشایش، جلسه عادی معاملاتی و دوره پایانی معاملات می‌شود.

بر این اساس در صورتی که سفارش‌های تطبیق یافته یک نماد طی یک جلسه معاملاتی کمتر از حداقل خرید جهت کشف نرخ باشد، تطبیق سفارش‌های مذکور نمی‌تواند مورد تایید بورس کالا قرار گیرد و معامله‌ای انجام نمی‌شود.

علاوه بر این در صورتی که برای یک نماد معاملاتی حراج حضوری انجام شود و به دلیل عدم وجود تقاضای کافی معامله‌ای بر روی آن نماد صورت نپذیرد، امکان حراج مجدد نماد تا پایان آن جلسه معاملاتی وجود دارد.

در این حالت باید کارگزاران متقاضی خرید، درخواست خود را قبل از پایان جلسه معاملاتی به بورس کالا اعلام نمایند. در صورت موافقت بورس کالا با عرضه مجدد، عرضه‌کننده ملزم به عرضه مجدد در همان جلسه معاملاتی می‌باشد.

همچنین در صورت وجود اطلاعات یا وقوع شرایط اضطراری که تاثیر با اهمیتی بر قیمت قرارداد و یا تصمیم سرمایه‌گذاران دارد، بورس کالا می‌تواند معاملات را حداکثر به مدت یک جلسه معاملاتی متوقف نموده و موضوع را جهت رفع موارد توقف پیگیری کند.

از سوی دیگر در صورتی که ظن استفاده از اطلاعات نهانی یا دستکاری قیمت در معاملات وجود داشته باشد و یا تغییرات غیرعادی قیمت مشاهده شود، سازمان بورس می‌تواند دستور توقف نماد معاملاتی را صادر کند.

در این حالت بورس کالا باید بلافاصله اقدام به توقف نماد معاملاتی مربوطه نموده و تا رفع دلایل توقف نماد، موضوع را پیگیری کنند. ضمن این که نمادهایی که با دستور سازمان بورس متوقف شده‌اند صرفاً با موافقت این سازمان بازگشایی می‌شوند.

گفتنی است توقف معاملات بیش از یک جلسه معاملاتی توسط بورس کالا و با موافقت سازمان بورس امکان‌پذیر می‌باشد. تایید یا ابطال معاملاتی که مظنون به استفاده از اطلاعات نهانی یا دستکاری قیمت باشند، بنا به تشخیص مدیرعامل بورس کالا خواهد بود.

افزون بر این در صورتی که کارگزار خریدار یا فروشنده نسبت به معاملات انجام شده معترض باشند باید اعتراض خود را با ذکر دلایل برای رسیدگی تا ۲ ساعت قبل از شروع جلسه معاملاتی روز بعد به بورس کالا اعلام نمایند. تصمیم بورس کالا در این خصوص لازم‌الاجرا است.

*** جلسه رسمی معاملات**

عبارتست از دوره زمانی معین که معاملات کالاها و یا اوراق بهادار مبتنی بر کالا طبق مقررات در آن انجام می‌شود.

به بیان دیگر جلسه رسمی معاملاتی عبارت از ساعاتی پیوسته از یک نشست کاری در جریان معاملات بورس کالای ایران است و معاملات اوراق بهادار در این ساعات انجام می‌پذیرد.

بر این اساس مدیرعامل بورس کالا می‌تواند ساعات شروع، خاتمه و طول جلسه رسمی معاملات را در صورت بروز اشکالات فنی تغییر دهد.

البته این تغییرات باید به نحو مقتضی اطلاع‌رسانی شود و بورس کالا نیز باید مستندات مربوط به اشکالات فنی را در سوابق معاملات خود نگهداری نموده و حسب درخواست به سازمان بورس ارایه کند.

گفتنی است انجام معاملات در خارج از جلسه رسمی معاملات منحصرأ با تصویب هیات مدیره سازمان بورس و طبق شرایط تعیین شده توسط آن امکان‌پذیر است.

همچنین طبق قانون کلیه معاملات در بورس کالا باید بر اساس ضوابط دستورالعمل‌ها و در جلسه رسمی معاملات انجام شود.

* جلسه عادی معاملات

عبارتست از دوره زمانی معین از روز که معاملات کالاها و یا اوراق بهادار مبتنی بر کالا طبق مقررات در آن انجام می‌شود و به‌صورت معمول از یک زمان مشخص با ثبت درخواست‌های خرید و فروش آغاز و در ساعتی معین نیز در بورس کالا پایان می‌پذیرد.

* جلسه معاملات روزانه

عبارتست از دوره زمانی معین از یک روز کاری که در آن معاملات کالاها و یا اوراق بهادار مبتنی بر کالا طبق مقررات انجام می‌شود و با خاتمه یافتن این زمان، جلسه معاملاتی روزانه نیز پایان می‌پذیرد.

طبق قانون، بورس کالا حداکثر یک ساعت پس از پایان جلسه معاملات روزانه، قیمت تسویه را بر اساس مقررات محاسبه و به عموم اعلام می‌نماید.

در این راستا بورس کالا پس از پایان جلسه معاملات روزانه، قیمت پایانی معاملات را به شرح زیر تعیین و از طریق سایت رسمی خود منتشر می‌کند:

۱. در صورت انجام معامله طی آن جلسه معاملات، میانگین وزنی قیمت معاملات انجام شده به عنوان قیمت پایانی آن روز تعیین می‌شود.

۲. در صورت عدم انجام معامله طی آن جلسه معاملات، قیمت پایانی بر اساس روش محاسبه قیمت تئوریک مصوب هیات پذیرش تعیین می‌شود.

«ح»

* حد تخصیص یا حد خرید

عبارتست از محدودیت خرید در نظر گرفته شده برای کالای معین از نظر مبلغ، حجم، یا زمان طبق مقررات بورس کالا.

بر این اساس تعیین کنندگان حد تخصیص با حد خرید عبارتند از:

۱. شرکت بورس کالای ایران

۲. فروشندگان کالا که در اطلاعیه عرضه محدودیت را اعلام کنند.

۳. وزارتخانه‌ها و نهادهای ذی‌ربط.

گفتنی است کالاهای دارای محدودیت خرید یا فاقد محدودیت خرید می‌تواند در شرایط زمانی خاص به یکدیگر تبدیل شوند.

* حداقل تغییر قیمت سفارش

کمترین مقدار مجاز تغییر قیمتی سفارش‌های ثبت شده در سامانه معاملاتی است.

* حداقل خرید

کمترین مقدار از هر کالا است که یک کارگزار می‌تواند در بورس کالا خریداری کند.

* حداقل خرید جهت کشف نرخ

مقدار یا درصدی از عرضه هر نماد معاملاتی در بورس است که طبق مقررات باید معامله شود تا نرخ کشف شده مورد تایید بورس کالا قرار گیرد.

*** حداقل سفارش انباشته**

حداقل مقدار سفارشی است که بازارگردان موظف است طبق قرارداد بازارگردانی همواره در سفارش خرید یا فروش خود در سامانه معاملاتی بورس کالا در هر نماد معاملاتی به صورت فعال نگه دارد.

*** حداقل عرضه**

کمترین مقدار مجاز عرضه در هر نماد معاملاتی طبق مقررات است.

*** حداقل قیمت خرید روزانه**

حداقل قیمتی است که بازارگردان در طول دوره معاملاتی به صورت روزانه متعهد به خرید قراردادهای سلف در جریان معاملات بورس کالای ایران است.

*** حداقل معاملات روزانه**

حداقل میزان معاملات در هر نماد است که بازارگردان موظف به انجام آن در یک روز معاملاتی می باشد.

*** حداقل وجه تضمین**

حداقلی از سطح وجه تضمین اولیه در معاملات آتی در بورس کالا است که برای هر موقعیت تعهدی باز باید موجود باشد. حداقل مذکور در مشخصات هر قرارداد آتی تعیین می شود.

*** حداکثر افزایش عرضه**

میزان معینی از حجم کالا است که عرضه کننده مجاز به افزایش عرضه خود طی جلسه معاملاتی، حداکثر تا آن میزان می باشد.

* حداکثر خرید

بیشترین مقدار مجاز خرید از هر نماد معاملاتی توسط یک کارگزار و یا یک مشتری طی یک جلسه معاملاتی، حسب مقررات است.

* حراج

سازوکاری برای دادوستد کالا یا اوراق بهادار مبتنی بر کالا در بورس کالای ایران است که بر پایه انطباق سفارش‌های خرید و فروش مشتریان و با در نظر گرفتن اولویت‌های مقرر در دستورالعمل‌ها انجام می‌شود.

بر این اساس کارگزار موظف است بر اساس وجوه واریزی به حساب بانکی پیش پرداخت خرید، سفارش‌ها را برای مشتری یا مشتریان معین ثبت و اجرا نماید. تخصیص کالای خریداری شده فقط به مشتریانی امکان‌پذیر است که تا قبل از پایان حراج، پیش پرداخت خود را به حساب بانکی مربوطه واریز و اسامی آنها در سیستم نظارتی بورس کالا ثبت شده باشد.

* حراج پیوسته

معاملات در بورس کالا به دو روش حراج حضوری و حراج پیوسته انجام می‌گیرد. بر این اساس حراج پیوسته حراجی است که پس از دوره گشایش آغاز و تا پایان جلسه معاملات ادامه می‌یابد.

مراحل انجام معاملات اوراق بهادار مبتنی بر کالا به روش حراج پیوسته به شرح زیر می‌باشد:

۱. پیش‌گشایش: مرحله ابتدایی معاملات است که در آن امکان ورود، تغییر یا حذف سفارش وجود دارد اما معامله‌ای انجام نمی‌شود.

۲. مرحله گشایش: این مرحله بلافاصله پس از مرحله پیش‌گشایش است و در آن، سفارش‌های موجود در سامانه معاملات بر اساس سازوکار حراج تک قیمتی انجام می‌شود.

۳. مرحله پیوسته: این مرحله پس از انجام مرحله گشایش شروع و در آن به محض تطبیق قیمت سفارش‌های وارد شده به سامانه معاملاتی، معامله انجام می‌شود.

۴. مرحله حراج تک قیمتی پایانی: این مرحله پس از خاتمه مرحله پیوسته شروع می‌شود. طی این مرحله امکان ورود، تغییر یا حذف سفارش توسط کارگزاران وجود دارد اما معامله‌ای انجام نمی‌شود. در پایان این مرحله سفارش‌های موجود در سامانه معاملات بر اساس سازوکار حراج تک قیمتی اجرا می‌شود.

۵. مرحله معاملات پایانی: مرحله پایانی جلسه معاملاتی است که طی آن ورود سفارش و انجام معامله صرفاً با قیمت پایانی امکان‌پذیر است.

گفتنی است انجام مراحل یک تا سه فوق در روش حراج پیوسته الزامی است و انجام مراحل چهار و پنج هم پس از تصویب در هیات مدیره بورس کالا و اطلاع‌رسانی آن دستکم سه روز کاری قبل از اعمال، امکان‌پذیر می‌باشد.

همچنین هیات مدیره بورس کالا می‌تواند در روش حراج پیوسته، زمانی را خارج از جلسه معاملات برای ورود سفارش‌ها تعیین کند.

طول مدت هر یک از مراحل حراج پیوسته توسط هیات مدیره بورس کالا تعیین و دستکم ۳ روز کاری قبل از اعمال اطلاع‌رسانی می‌شود. ضمن این که تغییر طول مدت مراحل فوق حین جلسه معاملات مجاز نمی‌باشد.

* حراج تک قیمتی

حراج تک قیمتی (Auction) حراجی است که در جریان معاملات بورس کالا به روش حراج پیوسته، پس از دوره پیش‌گشایش جهت کشف یک نرخ برای اجرای سفارشات ثبت شده و شروع حراج پیوسته انجام می‌شود.

مکانیزم حراج تک قیمتی این‌گونه است که ابتدا سفارش‌های خرید و فروش وارد سامانه شده، خریداران و فروشندگان قیمت مورد نظر خود را وارد می‌کنند تا به یک قیمت تعادلی مورد نظر دو طرف برسند. سپس معاملات سهام با یک حراج قیمتی آغاز

و بعد از آن معاملات پیوسته انجام خواهد شد. به این ترتیب دامنه نوسان سهام باز می‌شود و پس از تعیین قیمت بازگشایی، معاملات در محدوده نوسانی صورت می‌گیرد. بر این اساس دامنه نوسان قیمت در دوره‌های اول تا ششم حراج تک قیمتی به ترتیب با افزایش ۳، ۶، ۹، ۱۲، ۱۸ و ۲۷ درصد به اضافه حد نوسان قیمت روز جاری نسبت به قیمت تسویه روز کاری قبل تعیین می‌شود که در صورت افزایش تعداد دوره‌های حراج تک قیمتی دامنه نوسان قیمت در دوره‌های بعدی توسط کمیته آتی تعیین خواهد شد. دوره حراج تک قیمتی نیز شامل یک دوره پیش‌گشایش و یک حراج تک قیمتی می‌باشد.

بر این اساس در ابتدای هر دوره حراج تک قیمتی، سامانه معاملاتی سفارش مربوط به قراردادهای مشتریان بدهکار را بر اساس لیست اعلامی اتاق پایاپای و به صورت تصادفی، با قیمت حداقل یا حداکثر دامنه نوسان قیمت آن دوره در سامانه معاملاتی قرار می‌دهد. کارگزاران جهت معامله سفارشات می‌توانند طی دوره پیش‌گشایش رقابت نمایند. در پایان هر دوره سامانه معاملاتی عملیات حراج تک قیمتی را انجام خواهد داد.

افزون بر این تنها در صورتی که در پایان هر دوره تمام یا قسمتی از سفارشات مشتریان بدهکار معامله نگردد، دوره حراج تک قیمتی بعدی آغاز می‌شود. گفتنی است معاملات قرارداد آتی با یک حراج تک قیمتی آغاز و با حراج پیوسته ادامه می‌یابد.

* حراج حضوری

یکی از روش‌های معاملات در بورس کالای ایران حراج حضوری است. بر این اساس مراحل انجام معاملات کالا به روش حراج حضوری به شرح زیر می‌باشد:

۱. پیش‌گشایش: در این مرحله امکان ورود، تغییر یا حذف سفارش برای کارگزار خریدار وجود دارد و کارگزار فروشنده فقط باید عرضه خود را با قیمت پایه و حجم مندرج در اطلاعیه عرضه وارد نماید، اما در این مرحله معامله‌ای انجام نمی‌شود.

۲. مظنه‌یابی: کلیه سفارش‌های فعال در پایان مرحله پیش‌گشایش به این مرحله منتقل می‌شود. شرایط این مرحله به شرح زیر می‌باشد:
 ۱. امکان ورود و حذف سفارش‌ها وجود ندارد.
 ۲. امکان افزایش حجم تقاضای خریداران و کاهش حجم عرضه فروشندگان وجود ندارد.
 ۳. فروشندگان صرفاً در زمان یک سوم ابتدایی دوره، امکان افزایش میزان عرضه را دارند.
 ۴. فروشندگان می‌توانند قیمت خود را حداکثر تا سطح قیمت بهترین سفارش خرید ثبت شده کاهش دهند.
 ۵. خریداران می‌توانند قیمت خود را حداکثر تا سطح قیمت بهترین سفارش فروش ثبت شده افزایش دهند.
 ۶. کاهش حجم هر سفارش خرید صرفاً قبل از برابری قیمت آن با قیمت بهترین سفارش فروش ثبت شده امکان‌پذیر است.
 ۷. چنانچه حجم عرضه بیشتر از مجموع تقاضاهایی باشد که قیمت فروشنده را پذیرفته‌اند، معاملات با قیمت فروشنده و به میزان مجموع تقاضاهای خریدارانی که قیمت فروشنده را پذیرفته‌اند، انجام می‌شود.
 ۸. چنانچه در پایان این مرحله هیچ خریداری قیمت فروشنده را نپذیرد امکان تجدید مرحله مظنه‌یابی صرفاً برای یک بار دیگر توسط ناظر معاملات وجود دارد.
 ۳. رقابت: در صورتی که در پایان زمان مظنه‌یابی مجموع تقاضاهای خریدارانی که قیمت فروشنده را پذیرفته‌اند بیش از کل میزان عرضه باشد، سفارش خریداران مذکور وارد مرحله رقابت می‌شود. شرایط این مرحله به شرح زیر می‌باشد:
 ۱. سفارش‌های فروشندگان قابل تغییر نمی‌باشد.
 ۲. خریداران حق تغییر حجم تقاضای وارده را ندارند.
 ۳. خریداران صرفاً می‌توانند قیمت تقاضای خود را افزایش دهند.
 ۴. در پایان مرحله رقابت، معاملات بر اساس اولویت‌ها انجام خواهد شد.
 ۵. در صورتی که به دلیل وجود محدودیت نوسان قیمت مجاز، حجم تقاضاهایی که سقف قیمت مجاز را پذیرفته‌اند بیش از کل حجم عرضه باشد، عرضه به روش تسهیم

به نسبت انجام خواهد شد. پس از تسهیم به نسبت مقادیر تخصیص یافته به هر یک از کارگزاران نسبت به واحد پایه تخصیص، گرد می‌شوند.

۴. نظارت: این مرحله پس از پایان زمان معاملات، جهت انجام اقدامات ناظر بازار از جمله تایید معاملات می‌باشد.

۵. عرضه مازاد: در صورتی که حجم عرضه در پایان مرحله مظنه‌یابی از تقاضاهایی که قیمت عرضه‌کننده را پذیرفته‌اند بیشتر باشد، مازاد عرضه در این مرحله قابل معامله می‌باشد. خریداران می‌توانند با ارایه تقاضای خرید با قیمت معاملات انجام شده در پایان مرحله مظنه‌یابی، اقدام به خرید عرضه‌های مازاد نمایند. مرحله عرضه مازاد از پایان مرحله نظارت آغاز و حداکثر تا پایان زمانی از روز جاری معاملاتی که هیات مدیره بورس کالا تعیین می‌کند ادامه می‌یابد.

شرایط معاملات عرضه مازاد به شرح ذیل می‌باشد:

۱. در صورتی که قسمتی از حجم عرضه اعلامی طبق اطلاعیه عرضه یا عرضه افزایش یافته در مرحله مظنه‌یابی معامله نشود، این مازاد در سامانه معاملاتی باقی‌مانده و تا پایان مرحله عرضه مازاد قابل معامله می‌باشد.

۲. عرضه مازاد با پیشنهاد عرضه‌کننده و موافقت بورس می‌تواند تا پایان روز کاری قبل از روز عرضه بعدی نماد معاملاتی یا یک هفته پس از روز عرضه، هر کدام که کمتر باشد، معامله شود.

۳. در صورت منتقل شدن عرضه مازاد به روزهای کاری بعد، کارگزار عرضه‌کننده صرفاً تا ۹ صبح روز کاری بعد می‌تواند عرضه مازاد را از سامانه معاملاتی حذف نماید. در غیر این صورت عرضه مازاد تا پایان مرحله عرضه مازاد آن روز معاملاتی قابل معامله خواهد بود.

۴. در صورتی که در پایان مرحله نظارت کارگزار عرضه‌کننده درخواست افزایش مازاد عرضه را بدهد، افزایش مازاد با تایید بورس کالا امکان‌پذیر است.

گفتنی است طول مدت هر یک از مراحل فوق توسط هیات مدیره بورس کالا تعیین و دستکم سه روز کاری قبل از اعمال اطلاع‌رسانی می‌شود. همچنین تغییر طول مدت مراحل فوق حین جلسه معاملاتی مجاز نمی‌باشد.

طبق قانون، معاملات بورس کالا باید همواره بر مبنای رقابت و به یکی از روش‌های حراج انجام شود. بر این اساس اجرای سفارش‌ها بر اساس اولویت قیمت و در صورت تساوی قیمت‌ها بر اساس اولویت زمانی ورود سفارش به سامانه معاملاتی خواهد بود. همچنین در معاملات به روش حراج حضوری در صورتی که کارگزار فروشنده دارای تقاضای خرید با قیمتی برابر تقاضای سایر کارگزاران باشد، اولویت انجام معامله با سایر کارگزاران خواهد بود.

* حساب بستانکاران موقت

حسابی است که جهت واریز خسارت ناشی از فسخ یا انفساخ معامله و همچنین انجام امور تسویه و تحویل با تاخیر طبق ضوابط توسط اتاق پایاپای در بورس کالای ایران مورد استفاده قرار می‌گیرد.

* حساب تضمین بورس

حساب ویژه‌ای است که به منظور ایفای تعهدات کارگزاران ناشی از فعالیت کارگزاری با هدف حمایت از سرمایه‌گذاران در جریان معاملات بورس کالای ایران افتتاح می‌شود. بر این اساس منابع مالی و یا اسنادی که هر عضو یا اشخاص طرف معامله به منظور تضمین انجام تعهد خود در اتاق پایاپای به صورت نقدی، ضمانت‌نامه بانکی (بدون قید و شرط) یا اوراق مشارکت تودیع می‌نمایند، تضمین نامیده و در این حساب نگهداری می‌شوند.

در راستای معاملات بورس کالا، طرفین معامله همزمان با ارایه درخواست خرید و فروش، اختیار اباحه تصرف در منافع حاصل از وجوه واریزی به حساب شرکت بورس کالا را به عنوان وجوه تضمین به آن شرکت می‌دهند.

گفتنی است برای هر بار خرید می‌بایست فرم سفارش خرید کالا به وسیله خریدار تکمیل شود. در این فرم خریدار، مشخصات دقیق کالای مورد نیاز خود را به همراه نام تولیدکننده کالا، حداکثر قیمت خرید و ... مشخص می‌کند.

کارگزار خریدار نیز امکان خرید کالای مورد درخواست را بررسی کرده و در صورت ضرورت با تولیدکننده در مورد عرضه کالا رایزنی می‌کند. بر این اساس در صورت امکان تهیه کالا، موضوع به اطلاع خریدار می‌رسد و ضروری است که خریدار، ۱۰ درصد از ارزش تقریبی کالای مورد سفارش خود (البته بسته به شرایط بازار و حسب صلاحدید بورس کالا این مقدار می‌تواند حتی تا ۱۰۰ درصد هم افزایش یابد) را به عنوان تضمین خرید کالا به حساب کارگزار واریز نماید. (برای کالاهایی که در رینگ صادراتی فروخته می‌شوند مبلغ تضمین خرید ۵ درصد ارزش کل کالای مورد سفارش است).

*** حساب عملیاتی مشتری**

حساب بانکی مشتری است که جهت تسویه وجوه توسط اتاق پایاپای مورد استفاده قرار می‌گیرد.

بر این اساس هر مشتری باید جهت انجام معاملات آتی، حسابی تحت عنوان حساب عملیاتی مشتری نزد بانکی که بدین منظور توسط اتاق پایاپای معرفی می‌شود، افتتاح کند. در زمان افتتاح حساب، مشتری اذن تصرف در حساب مذکور را جهت انجام عملیات به‌روز رسانی حساب‌ها، مطابق مقررات به اتاق پایاپای خواهد داد.

*** حق پذیرش**

مبلغی است که در ازای پذیرش اوراق و کالاهای در بورس کالا دریافت می‌شود. طبق قانون کلیه منابع درآمدی شرکت از محل کارمزد معاملات، حق پذیرش و درج کالاهای و اوراق مبتنی بر کالا، حق عضویت و استفاده از تسهیلات اعطایی به اعضا و سایر درآمدها به همراه زمان‌بندی دریافت، اشخاص پرداخت‌کننده، ضمانت‌های اجرایی برای دریافت و سایر موارد مرتبط باید به تصویب سازمان بورس برسد.

* حق عضویت کارگزاری

مبلغی است که بابت فعالیت از کارگزاران در بورس به عنوان عضو سازمان کارگزاران دریافت می‌شود.

بر این اساس کارگزار مکلف است سالانه مبالغی تحت عنوان حق عضویت و حق استفاده از تسهیلات و خدمات را که توسط هیات مدیره تعیین می‌شود، به سازمان بورس پرداخت نماید.

همچنین میزان حق عضویت در ابتدای هر سال توسط هیات مدیره سازمان کارگزاران تعیین می‌شود.

گفتنی است بر اساس مصوبه هیات مدیره سازمان بورس و اوراق بهادار سقف حق عضویت کارگزاران عضو بورس کالای ایران که فقط محصولات کشاورزی معامله می‌کنند سالانه ۲۰ میلیون ریال و سایر کارگزاران سالانه ۱۰۰ میلیون ریال تعیین شده است.

* حوادث غیرمترقبه (فارس ماژور)

حوادثی است خارجی، غیرقابل اجتناب و غیرقابل پیش‌بینی که در نتیجه وقوع آن متعهد اعم از خریدار و فروشنده کالا یا اوراق مبتنی بر کالا قادر به انجام تعهد خود در جریان معاملات بورس کالا نباشد.

در صورت بروز شرایط اضطراری، بورس کالا اقدامات اجرایی زیر را بر اساس ترتیبات مقرر انجام می‌دهد:

الف) معیارهای تشخیص شرایط اضطراری:

۱. افزایش یا کاهش قیمت دارایی پایه در بازار نقدی دارایی پایه به میزانی بیش از دو برابر حد نوسان قیمت روزانه بازار قراردادهای آتی مبتنی بر آن که تغییرات مذکور باید بر اساس اعلام مراجع قابل اتکا احراز و در صورت امکان مستند گردد.

۲. وقوع رویدادهای غیرمترقبه از قبیل سیل، زلزله، آتش‌سوزی، شرایط بد آب و هوایی، ناآرامی‌های اجتماعی، عملیات تروریستی، جنگ و یا هر واقعه دیگری که امکان ارایه

خدمات معاملاتی و یا تسویه را برای بورس غیرممکن سازد و یا برای آن تهدید جدی ایجاد نماید.

۳. ایجاد گره معاملاتی در معاملات قراردادهای آتی مبتنی بر یک دارایی پایه (که در صورت وقوع همزمان هر دو شرط زیر احراز می‌گردد):

۱- ۳. وجود صف سفارش خرید یا فروش در تمامی نمادهای معاملاتی قراردادهای آتی مبتنی بر آن دارایی پایه معامله شود.

۲- ۳. در صورتی که طی یک ساعت متوالی از جلسه معاملاتی بطور میانگین کمتر از ۱۰ قرارداد به ازای هر نماد معاملاتی قرارداد آتی مبتنی بر آن دارایی پایه معامله شود.

۴. عدم شفافیت اطلاعاتی در خصوص بازار دارایی پایه یا مولفه‌های تاثیرگذار بر قیمت آن و تصمیم سرمایه‌گذاران بازار قراردادهای آتی، به نحوی که مخاطرات بازار معاملات قراردادهای آتی آن دارایی را به شدت افزایش دهد.
(ب) اقدامات اجرایی:

۱. تغییر ساعت شروع و خاتمه جلسه معاملاتی تا رفع شرایط اضطراری
۲. ممانعت از اخذ موفقیت تعهدی فزاینده در یک جهت یا هر دو جهت
۳. الزام به رعایت اولویت ثبت سفارش برای مشتریان دارای اختطاریه افزایش وجه تضمین
۴. امکان ورود موقعیت‌های باز آن دسته از مشتریانی که اختطاریه افزایش وجه تضمین دریافت نکرده‌اند به بازار جبرانی با درخواست ایشان
۵. تعیین سقف برای تغییرات قیمت در بازار جبرانی
۶. اعمال محدودیت برداشت وجوه مازاد حساب تضمین مربوط به مشتریان توسط ایشان
۷. جابجایی حدود نوسان قیمت قراردادهای آتی یک دارایی پایه حداکثر به میزان دامنه نوسان روزانه قیمت طی یک یا چند نوبت
۸. الزام به کاهش درصدی از موقعیت‌های باز مشتریانی که موقعیت‌های باز ایشان در سود است طی جلسه معاملات

۹. الزام به کاهش سقف موقعیت‌های تعهدی باز مشتریان طی جلسه معاملات
۱۰. الزام به بستن کلیه موقعیت‌های تعهدی باز بازار بر اساس آخرین قیمت سویه.
در صورت ابلاغ هر یک از اقدامات اجرایی فوق توسط شرکت بورس کالا، کارگزاران مکلف به اجرای اقدامات مذکور می‌باشند. عدم اجرای اقدامات ابلاغی بورس توسط کارگزار، تخلف محسوب شده و به این تخلفات طبق مقررات رسیدگی خواهد شد.
بر این اساس بورس کالا باید قبل از اعمال اقدامات اجرایی فوق موضوع را از طریق سایت رسمی خود اطلاع‌رسانی کند. در صورتی که بر اساس سایر مقررات، زمان‌بندی دیگری جهت اطلاع‌رسانی اقدامات اجرایی مشخص شده باشد، رعایت مقررات مذکور در شرایط اضطراری ضروری نخواهد بود.

*** حواله خرید کالا**

سندی است که توسط بورس کالا، فروشنده یا کارگزار فروشنده طبق فرمت بورس کالای ایران به نام خریدار صادر یا تایید می‌شود و خریدار می‌تواند با ارایه آن به انبارهای اعلام شده توسط فروشنده و مورد تایید بورس، کالای خریداری شده را تحویل گیرد.

«خ»

* خدمات الکترونیکی

امکانی است که طی آن ارایه خدمات به مشتری جهت دادوستد کالا و اوراق بهادار مبتنی بر کالا در بورس کالای ایران از طریق زیرساخت‌های الکترونیکی به صورت مراجعه غیرحضوری انجام می‌شود.

* خدمات پایه

خدماتی است که طبق مقررات، پیش‌نیاز و لازمه ارایه سایر خدمات در بازار سرمایه می‌باشد و ارایه آن به مشتری موجب می‌شود تا وی بتواند برای اخذ خدمات مکرر و متمادی به بازار سرمایه مراجعه کند. بر این اساس اخذ کد معاملاتی، خدمت پایه در بازار سرمایه محسوب می‌شود.

به عبارت دیگر خدمات پایه عبارتست از خدماتی که طبق مقررات، پیش‌نیاز و لازمه ارایه سایر خدمات توسط اشخاص مشمول می‌باشد و پس از آن ارباب رجوع به منظور اخذ خدمات مکرر و متمادی به اشخاص مشمول مراجعه می‌کنند، نظیر افتتاح هر نوع حساب در بانک‌ها، اخذ کد معاملاتی در بورس اوراق بهادار، اخذ کد اقتصادی، اخذ کارت بازرگانی و جواز کسب.

* خرید تضمینی

عبارتست از قانونی که بر اساس آن هر ساله دولت مکلف است برای محصولات کشاورزی قیمتی را اعلام کند که طبق آن با پایان یافتن سال زراعی محصولات را با آن قیمت، از کشاورزان خریداری کند.

بر این اساس در قانون تضمین خرید محصولات اساسی کشاورزی که در ۲۱ شهریورماه ۱۳۶۸ به تصویب مجلس شورای اسلامی و در یک روز بعد به تأیید شورای نگهبان

رسیده است، آمده: به منظور حمایت از تولید محصولات اساسی کشاورزی و ایجاد تعادل در نظام تولید و جلوگیری از ضایعات محصولات کشاورزی و ضرر و زیان کشاورزان، دولت موظف است همه ساله خرید محصولات اساسی کشاورزی (گندم، برنج، جو، ذرت، چغندر، پنبه و ش، دانه‌های روغنی، چای، سیب‌زمینی، پیاز و حبوبات) را تضمین نموده و حداقل قیمت خرید تضمینی را اعلام و نسبت به خرید آنها از طریق واحدهای ذیربط اقدام کند.

در این راستا وزارت کشاورزی موظف است همه ساله قیمت خرید تضمینی محصولات فوق‌الذکر را با رعایت هزینه‌های واقعی تولید و در یک واحد بهره‌برداری متعارف و فقط رابطه مبادله در داخل و خارج بخش کشاورزی تعیین و حداکثر تا آخر تیرماه به هیأت دولت تقدیم کند؛ به نحوی که قیمت‌ها در شهریورماه همان سال قابلیت عملیاتی شدن را داشته باشد.

بدین منظور دولت موظف است قیمت‌های مصوبه مزبور را قبل از آغاز هر سال زراعی (آخر شهریورماه) از طریق رسانه‌های عمومی اعلان نماید.

علاوه بر این دولت موظف است ضرر و زیان احتمالی موضوع این قانون را از منابع مالی خود تامین کند. همچنین طبق این قانون به دولت اجازه داده می‌شود ضرر و زیان ناشی از دیرکرد پرداخت بیش از یک ماه موضوع این قانون را از محل منابع مالی خود تامین و به ازای هر ماه تاخیر در پرداخت علاوه بر اصل قیمت محصولات خریداری شده، افزایشی متناسب با کارمزد سپرده‌های میان‌مدت که در ابتدای هر سال توسط بانک مرکزی تعیین می‌شود، به‌صورت روزشمار پرداخت نماید.

افزون بر این به منظور جلوگیری از هرگونه معامله سلف و پرداخت به موقع قیمت محصولات تضمینی که توسط دولت خریداری می‌شود، به کشاورزان اعتبارات پیش‌بینی شده مربوطه در قانون بودجه سالانه ۱۰۰ درصد تخصیص یافته تلقی می‌شود.

بدین منظور بانک مرکزی موظف است تسهیلات مورد نیاز دستگاه‌های مباشر خرید محصولات تضمینی را در پانزدهم فروردین ماه هر سال و با تعیین بانک‌های عامل، تامین و ابلاغ کند.

دولت نیز موظف است قیمت خرید تضمینی محصولات اساسی کشاورزی در هر سال زراعی را به گونه‌ای تعیین کند که میزان افزایش آن هیچ‌گاه از نرخ تورم اعلام شده از سوی بانک مرکزی در همان سال کمتر نباشد.

گفتنی است خرید تضمینی محصولات کشاورزی یکی از سیاست‌های دولت در راستای کمک به کشاورزان و تضمین خرید محصولات آنها است.

در این راستا مطابق قانون و مصوبه هیات وزیران، خرید تضمینی محصولات کشاورزی یک تکلیف قانونی و به عهده وزارتخانه‌های جهاد کشاورزی، سازمان مرکزی تعاون روستایی و دیگر دستگاه‌های اجرایی است.

همچنین بر اساس قانون اعمال سیاست خرید تضمینی برای آن دسته از کالاهای کشاورزی که مشمول فهرست کالاهای قیمت تضمینی می‌شوند، ممنوع است.

ضمن این که آن دسته از کالاهای مشمول خرید قیمت تضمینی که توسط وزارت صنعت، معدن و تجارت مشمول خرید تضمینی می‌شود، از شمول این موضوع خارج است.

شایان ذکر است خریدهای تضمینی در محصولات غیراساسی منوط به پذیرش شرایط الگوی کشت از طرف کشاورزان و تولیدکنندگان می‌باشد. در این راستا الگوی کشت هر منطقه بر اساس مزیت‌های نسبی، ارزش افزوده، شرایط اقتصادی، شرایط آب و هوایی و حد بهینه آن در کشور، حداکثر تا شش ماه پس از تصویب این قانون، توسط وزارت جهاد کشاورزی برای هر منطقه تعیین و جهت اجرا ابلاغ می‌شود.

علاوه بر این دولت مکلف است وظایف تصدی‌گری خود در خصوص اقدامات اجرایی خریدهای تضمینی، تهیه و توزیع کلیه نهاده‌های تولید، اقدامات اجرایی خرید، انبارداری و توزیع اقلام مورد نیاز تنظیم بازار، اداره کشتارگاه‌ها، آزمایشگاه‌های گیاهی و دامی (به جز آزمایشگاه‌های مرجع به تشخیص وزارت جهاد کشاورزی و تصویب هیات وزیران)، انبارها، سیلوها، سردخانه‌ها، صنایع تبدیلی و تکمیلی، امور اجرایی آموزشی، ترویجی و بیمه‌گری را متناسب با وظایف و اختیارات هر تشکل مطابق با قوانین و مقررات مربوط واگذار کند.

همچنین عرضه محصولات کشاورزی در بورس کالا منوط به ارایه تاییدیه سازمان جهاد کشاورزی استان برای تولیدکنندگان حقیقی کشاورزی و مصوبه مجمع عمومی مربوط به تفکیک نوع محصول و نیز مجوز وزارت جهاد کشاورزی (سازمان جهاد کشاورزی استان) برای تشکیل‌های بخش کشاورزی است.

بنابراین وزارت جهاد کشاورزی مکلف است با همکاری بورس کالا تا پایان اردیبهشت ماه هر سال نسبت به تهیه فهرست محصولات کشاورزی قابل معامله در بورس کالا اقدام نماید. مرجع تعیین کیفیت و درجه‌بندی محصولات، بورس کالا با همکاری وزارت جهاد کشاورزی می‌باشد.

افزون بر این از زمان تصویب قانون افزایش بهره‌وری بخش کشاورزی و منابع طبیعی در سال ۱۳۸۹، علاوه بر اجرای قانون خرید تضمینی محصولات کشاورزی در قالب بودجه‌های سنواتی و اعتبار مصوب، سیاست قیمت تضمینی نیز برقرار شده است که بر اساس آن تولیدکنندگان محصولات کشاورزی می‌توانند محصولات خود را در بازار بورس تخصصی کالای کشاورزی (بورس کالای ایران) عرضه کنند.

در صورت کاهش قیمت بورس نسبت به قیمت تضمینی اعلام شده از سوی دولت نیز مابه‌التفاوت آن توسط دولت به تولیدکنندگان پرداخت می‌شود. در این راستا وزارت جهاد کشاورزی مکلف است هر ساله متناسب با شرایط تولید و بازار، محصولات تحت سیاست خرید و قیمت تضمینی را انتخاب و اعلام کند.

* خریدار

شخصی است که پس از دریافت کد معاملاتی در بورس‌های مختلف اقدام به خرید اوراق بهادار، کالا و یا اوراق بهادار مبتنی بر کالا می‌کند. در جریان معاملات قراردادهای آتی در بورس کالا نیز خریدار شخصی است که تعهد به خرید دارایی پایه در سررسید می‌کند و مطابق عرف بازار، خریدار نامیده می‌شود.

* خسارت انفساخ

مبلغی است که هر یک از طرفین قرارداد یا اشخاص ثالث در جریان معاملات بورس کالای ایران حسب مورد در صورت فعل یا ترک فعل معین، طبق مقررات و توافقات فی مابین موظف به پرداخت آن می‌باشند.

بر این اساس چنانچه کارگزار خریدار تا پایان ۷ روز تقویمی پس از مهلت تسویه امور تسویه را انجام ندهد، معامله وی منفسخ شده و کارگزار خریدار مکلف است ۵ درصد ارزش معامله را به عنوان خسارت انفساخ به همراه سایر هزینه‌های مصوب شامل دو سر کارمزد بورس، کارمزد کارگزار فروشنده، دو سرکارمزد تسویه و دو سر حق نظارت سازمان بورس پرداخت کند.

طبق قانون خسارت انفساخ معامله باید حداکثر یک روز کاری پس از اعلام اتاق پایاپای و به صورت یکجا به نفع فروشنده و به حساب بستانکاران موقت شرکت واریز شود.

همچنین در صورت پرداخت جریمه‌های تاخیر معامله قبل از زمان انفساخ، کارگزار خریدار باید مابه‌التفاوت خسارت انفساخ و خسارت تاخیر پرداخت شده را به حساب بستانکاران موقت پرداخت نماید. پرداخت خسارت انفساخ به فروشنده از طریق کارگزار فروشنده و پس از کسر تعهدات فروشنده در مقابل اتاق پایاپای صورت می‌گیرد.

افزون بر این پرداخت خسارت‌های ذکر شده و سایر هزینه‌های مصوب توسط کارگزار خریدار، از محل پیش پرداخت خریداران پرداخت می‌شود و در صورت عدم دریافت پیش پرداخت از خریداران، کارگزار خریدار راسا مکلف به پرداخت خسارت‌ها و سایر هزینه‌های مصوب می‌باشد. ضمن این که به هر ترتیب مسئولیت واریز وجوه یاد شده، به عهده کارگزار خریدار است.

از سوی دیگر بورس کالا در دوره‌های سه ماهه نسبت به بررسی دلایل و عوامل انفساخ معاملات اقدام و بر اساس آن محدودیت‌هایی را برای معاملات مشتریان یا کارگزاریانی که فعل یا ترک فعل آنان منجر به انفساخ معامله شده است، وضع می‌کند. این ضوابط اجرایی توسط هیات مدیره بورس کالا تصویب می‌شود.

گفتنی است نرخ‌های معادل ریال اعلام شده در هر روز مبنای کلیه محاسبات بورس کالا برای تسویه معاملات آن روز، کارمزدها، خسارت‌ها و سایر هزینه‌ها خواهد بود.

* خطای مجاز (تلورانس) تحویل

تلورانس واژه‌ای است لاتین که در لغت به معنی ادامه تغییرات یا حد تغییرات قابل اغماض به کار می‌رود. بدین ترتیب تلورانس تحویل در لغت عبارت از دامنه تغییرات یا حد تغییرات قابل اغماض در میزان کالای تحویلی می‌باشد.

به عبارت دیگر تلورانس تحویل عبارت است از میزان مجاز تفاوت وزن کالای تحویلی نسبت به کالای معامله شده در بورس کالای ایران که برای هر کالا توسط هیات پذیرش تعیین و در قالب امیدنامه منتشر می‌شود. از این رو فروشنده مکلف است کالای معامله شده را در محدوده تلورانس تحویل مجاز به خریدار تحویل دهد.

از آنجا که میزان نوسان مجاز برای هر کالا متفاوت می‌باشد، بنابراین اختیار توافق با فروشنده برای اعلام میزان تلورانس حمل و اعلان در فرم عرضه جزو شرایط عرضه به مدیرعامل تفویض می‌شود.

همچنین تلورانس تحویل به دو صورت می‌باشد. در تلورانس تحویل مثبت حجم کالای تحویلی توسط فروشنده بیشتر از میزان مقرر در اطلاعیه عرضه بوده و به تعبیری دیگر هنگام تحویل، مبیع زائد بر میزان توافق قبلی طرفین می‌شود اما در تلورانس تحویل منفی مبیع از میزان مقرر کمتر است. در صورتی که تلورانس تحویل کالا مثبت باشد، خریدار ملزم به پرداخت مازاد وجوه قبل از تحویل آخرین محموله خواهد بود.

در صورتی که تلورانس تحویل کالا منفی باشد، فروشنده حداکثر ظرف مهلت یک ماه از تاریخ تحویل آخرین محموله ملزم به رد وجوه مازاد بر ارزش مبیع به خریدار است (تسویه) که در صورت امتناع، خریدار حداکثر ظرف دو ماه پس از تاریخ تحویل آخرین محموله اختیار ارائه درخواست دریافت وجه مربوط را به اتاق پایاپای خواهد داشت تا نسبت به پرداخت آن از محل وجوه یا وثایق فروشنده نزد اتاق و در صورت عدم تکافو، از محل وجوه یا وثایق کارگزار وی اقدام شود.

* دارایی پایه

کالا یا آن دارایی که قرارداد آتی بر روی آن منتشر می‌شود را دارایی پایه می‌گویند. معمولاً در بورس‌های کالایی دنیا دارایی‌های مختلفی از جمله محصولات کشاورزی، انواع فلزات، انواع فرآورده‌های نفتی و سایر محصولات به عنوان قرارداد آتی منتشر می‌شوند و به عنوان دارایی پایه قراردادهای آتی مطرح می‌گردند.

به عبارت دیگر دارایی پایه (Underlying Asset) اصطلاحی است که در معامله ابزار مشتقه استفاده می‌شود. بر این اساس مشتقه نوعی ابزار مالی است که قیمت و ارزش آن از یک دارایی دیگر (پایه) نشأت می‌گیرد. از این رو دارایی‌های پایه نیز معمولاً یکی از انواع ابزارهای مالی نظیر سهام، کالاها، ارز و شاخص هستند که بر اساس آن، قیمت ابزار مشتقه تعیین می‌شود.

به عنوان مثال اوراق اختیار خرید یا فروش سهام به سهامدار این حق را می‌دهد که سهام را به ازای قیمت مشخصی (قیمت اعمال) در تاریخ معینی در آینده (انقضا) خریده یا بفروشد. بر این اساس دارایی پایه برای قرارداد اختیار خرید یا فروش سهام، سهام شرکت است.

گفتنی است دارایی پایه از بین کالاهای پذیرفته شده در بورس یا کالاهای دارای بازار نقدی قوی به تشخیص هیأت پذیرش انتخاب می‌شود.

* دامنه مظنه

حداکثر اختلاف بین قیمت سفارش خرید و سفارش فروش در هر نماد معاملاتی به درصد است که بازارگردان آن نماد، در سامانه معاملاتی بورس کالا وارد می‌کند. این درصد نسبت به قیمت سفارش خرید محاسبه می‌شود.

* دامنه نوسان قیمت

پایین‌ترین تا بالاترین قیمتی است که در آن دامنه، طی یک یا چند جلسه رسمی معاملاتی بورس، قیمت می‌تواند نوسان داشته باشد. به عبارت دیگر دامنه نوسان قیمت سهام، نوعی متوقف‌کننده خودکار است که در بازارهای معاملات آتی و برخی از بورس‌های اوراق بهادار در بازارهای نوظهور استفاده می‌شود و دلایل اصلی بکارگیری آن نیز جلوگیری از نوسانات بیش از دامنه قیمت، جلوگیری از دستکاری قیمت، ممانعت از بروز بحران‌های مالی و حفظ بازار عنوان شده است.

بر این اساس در راستای کاهش دامنه نوسانات قیمت اوراق بهادار و تامین نقدشوندگی آن با مجوز سازمان بورس عملیات بازارگردانی توسط کارگزاران انجام می‌شود. در طول دوره معاملاتی قرارداد سلف در بورس کالا نیز تغییر دامنه نوسان قیمت و سقف حجم هر سفارش با تصویب هیات مدیره بورس کالای ایران امکان‌پذیر می‌باشد. این تغییرات دستکم ۳ روز کاری قبل از اعمال، باید به اطلاع عموم برسد.

* دامنه نوسان قیمت روزانه

عبارتست از دامنه قیمت مجاز ورود سفارش‌ها در هر جلسه معاملات. بر این اساس در جریان معاملات بورس کالای ایران دامنه نوسان قیمت روزانه هر قرارداد آتی و سقف حجم هر سفارش در زمان پذیرش قرارداد آتی مشخص می‌شود. ضمن این که تغییر دامنه نوسان قیمت و سقف حجم هر سفارش در طول دوره معاملاتی قرارداد آتی با پیشنهاد بورس کالا و پس از تصویب هیات پذیرش امکان‌پذیر می‌باشد. این تغییرات دستکم ۳ روز کاری قبل از اعمال، باید به اطلاع عموم برسد.

* درخواست پذیرش

عبارتست از درخواستی که به‌صورت کتبی در راستای پذیرش کالا یا اوراق بهادار مبتنی بر کالا با توجه به شرایط مندرج در دستورالعمل‌ها جهت درج در فهرست

نرخ‌های بورس و فراهم شدن امکان معامله آن توسط متقاضی به بورس کالای ایران ارائه می‌شود.

در این راستا بورس کالا حداکثر ظرف ۳۰ روز پس از تاریخ ثبت درخواست، گزارش کارشناسی خود در خصوص شرایط پذیرش را به انضمام مستندات مربوط به هیات پذیرش ارسال می‌کند. ضمن این که چارچوب گزارش کارشناسی مزبور، به پیشنهاد بورس کالا و تصویب هیات پذیرش تعیین می‌شود.

هیات پذیرش نیز حداکثر ظرف ۳۰ روز پس از دریافت گزارش و مستندات مربوط از بورس کالا، نظر کتبی خود را با ذکر دلایل مبنی بر تایید یا رد پذیرش کالا، از طریق بورس کالا به متقاضی اعلام می‌کند.

گفتنی است در صورت رد درخواست، متقاضی می‌تواند مراتب اعتراض خود را حداکثر ظرف مدت ۱۰ روز پس از ابلاغ تصمیم هیات پذیرش، به دبیرخانه سازمان بورس اعلام کند. البته رای هیات مدیره این سازمان در خصوص بررسی مجدد موضوع یا تایید نظر هیات پذیرش، برای متقاضی، هیات پذیرش و بورس کالا لازم‌الاجرا است.

بر این اساس در صورتی که هیات مدیره سازمان بورس اعتراض متقاضی را موجه تشخیص دهد، درخواست متقاضی باید در اولین جلسه هیات پذیرش مجدداً طرح شود.

همچنین در صورتی که درخواست متقاضی رد شود و به آن اعتراض ننماید یا پس از اجرای رای تجدید نظر هیات مدیره سازمان بورس در هیات پذیرش رد شود، طرح مجدد درخواست متقاضی در هیات پذیرش دستکم پس از شش ماه و انجام مجدد کلیه مراحل و پرداخت حق پذیرش امکان‌پذیر خواهد بود.

*** دسترسی برخط بازار**

فرایندی است که طی آن سفارش‌های خرید و فروش و همچنین عملیات تغییر و انصراف از آنها توسط مشتری از طریق زیرساخت دسترسی برخط بازار جهت اجرا به سامانه معاملاتی ارسال می‌شود.

*** دستورالعمل انتشار اطلاعات معاملات توسط بورس کالای ایران**

به منظور اطمینان از دسترسی هم‌زمان، منصفانه و عادلانه عموم به اطلاعات، دستورالعمل انتشار اطلاعات معاملات توسط بورس کالای ایران، این بورس را موظف کرده است که در مواعد مقرر این اطلاعات را در سایت اینترنتی رسمی خود منتشر کند. انتشار اطلاعات که به معنای اعلان عمومی اطلاعات مربوط به هر معامله است، به‌صورت روزانه، هفتگی و ماهانه توسط بورس کالا صورت می‌گیرد. این بورس پیش از انجام معامله و پس از آن اطلاعات مربوط به معامله را منتشر می‌کند.

به عنوان مثال طبق ماده ۲ دستورالعمل یاد شده، بورس کالا موظف است اطلاعات مربوط به کالای پذیرش شده نظیر نام کالا، رینگ معاملاتی آن و نام تولیدکننده کالا را منتشر کند. پس از انجام معامله نیز بورس کالا با انتشار اطلاعیه عرضه در سایت خود، نام کالای عرضه شده، حجم کالا، زمان انجام معامله و سایر مشخصات مورد نیاز را به اطلاع خریداران می‌رساند و در نهایت پس از انجام معامله، اطلاعاتی نظیر حجم و ارزش عرضه و مجموع تقاضای وارده در زمان حراج، حجم و ارزش معاملات و تعداد دفعات معامله و ... توسط بورس کالا اعلام می‌شود.

به موجب ماده ۵ همان دستورالعمل بورس کالا حتی پس از انتشار اطلاعات نیز مکلف شده است سابقه اطلاعات معاملات منتشره را از طریق سایت رسمی خود همواره در دسترس عموم قرار دهد.

*** دفتر پذیرش**

دفتر کارگزاری است که کارگزار در آن دفتر، سفارش مشتریان در مورد خرید و فروش کالا یا اوراق بهادار پذیرفته شده را دریافت کرده و از طریق ایستگاه معاملاتی مخصوص همان دفتر یا سایر ایستگاه‌های معاملاتی خود اجرا می‌کند.

این دفاتر در حال حاضر تحت عناوین مختلف اعم از شعبه، دفتر معاملاتی یا تالار اختصاصی شناخته می‌شوند.

*** دوره پایانی معاملات**

دوره‌ای است که بازار با آن پایان می‌یابد و طی آن، ورود سفارش جدید و یا ابطال سفارشات امکان‌پذیر نمی‌باشد و صرفاً سفارشات که با تغییر قیمت، شرایط برابری قیمت خرید و فروش را احراز می‌کنند، در این دوره اجرا می‌شوند.

*** دوره پیش‌گشایش**

دوره‌ای است که در آن امکان ثبت، تغییر و حذف سفارش وجود دارد اما سفارشات اجرا نمی‌شود.

گفتنی است دوره پیش‌گشایش اولین مرحله از مراحل انجام معاملات در روش‌های حراج حضوری و حراج پیوسته در بورس کالای ایران است که در این مرحله امکان ورود، تغییر یا حذف سفارش برای کارگزار خریدار وجود دارد و کارگزار فروشنده فقط باید عرضه خود را با قیمت پایه و حجم مندرج در اطلاعیه عرضه وارد نماید، اما در این مرحله معامله‌ای انجام نمی‌شود.

*** دوره تحویل**

دوره‌ای است که طی آن تحویل فیزیکی کالا بر اساس برنامه بارگیری اعلامی در بورس کالای ایران انجام می‌شود.

*** دوره تسویه روزانه**

مدت زمانی است که طی آن عملیات مربوط به تسویه در جریان معاملات بورس کالای ایران صورت می‌گیرد.

طبق قانون دوره تسویه روزانه بعد از پایان معاملات آغاز می‌شود و تا یک ساعت قبل از پایان جلسه معاملات روز بعد ادامه خواهد یافت.

*** دوره عادی معاملاتی**

دوره زمانی است که در آن معاملات بر مبنای حراج پیوسته در بورس کالای ایران انجام می‌شود.

*** دوره عرضه اولیه**

مدت زمانی است که طی آن دارایی پایه موضوع قرارداد سلف توسط عرضه‌کننده به قیمت پایه در بورس کالای ایران به فروش می‌رسد.

*** دوره گشایش**

این دوره شامل دوره پیش‌گشایش و حراج تک‌قیمتی است. این مرحله بلافاصله پس از مرحله پیش‌گشایش است و در آن، سفارش‌های موجود در سامانه معاملات بر اساس سازوکار حراج تک‌قیمتی انجام می‌شود.

*** دوره معاملات**

فاصله زمانی اولین لغایت آخرین روز معاملات است که در مشخصات آن قرارداد تعریف می‌شود.

بر این اساس تغییر دامنه نوسان قیمت و سقف حجم هر سفارش در طول دوره معاملاتی قرارداد سلف با تصویب هیات مدیره بورس کالا امکان‌پذیر می‌باشد. این تغییرات دستکم ۳ روز کاری قبل از اعمال، باید به اطلاع عموم برسد.

«ر»

* رسید انبار

سندی است که توسط انبارهای مورد تایید بورس کالا صادر شده و مالکیت شخص را بر مقدار مشخصی از یک کالا گواهی می‌کند. گفتنی است معاملات اوراق بهادار مبتنی بر کالا به این دلیل فراهم شده است که تولیدکنندگان بتوانند کالای خود را در انبار استاندارد ذخیره کرده و قبض کالای انبار شده خود را در سیستم سپرده‌گذاری، سپرده و سپس تبدیل به اوراق بهادار کنند تا قابلیت معامله داشته باشد. طبق قانون قرارداد آتی آن دسته از خریدارانی که به دلیل عدم ارایه رسید انبار از سوی فروشنده یا فروشندگانی که به دلیل عدم واریز وجه از سوی خریدار، امکان تحویل ندارد، بر اساس قیمت تسویه روزانه آخرین روز معاملاتی، تسویه نقدی می‌شود. چنانچه خریدار در موعد مقرر نسبت به دریافت کالا از انبار معرفی شده از طرف فروشنده اقدام ننماید، کلیه هزینه‌ها و خسارات مترتبه بعد از آن تاریخ به عهده خریدار می‌باشد.

* رقابت

عبارت است از مجموعه اقداماتی که در جریان معاملات و خرید و فروش‌های بازار سرمایه و نیز عرضه و تقاضای کالا و اوراق میان طرفین عرضه‌کننده و متقاضی برای فروش و یا تصاحب مورد معامله صورت می‌گیرد. بر این اساس در جریان دادوستدهای بورس کالای ایران به روش حراج حضوری در صورتی که در پایان زمان مظنه‌یابی مجموع تقاضاهای خریدارانی که قیمت فروشنده را پذیرفته‌اند بیش از کل میزان عرضه باشد، سفارش خریداران مذکور وارد مرحله رقابت می‌شود. شرایط این مرحله عبارتست از: . سفارش‌های فروشندگان قابل تغییر نمی‌باشد.

. خریداران حق تغییر حجم تقاضای وارده را ندارند.
. خریداران صرفاً می‌توانند قیمت تقاضای خود را افزایش دهند.
. در پایان مرحله رقابت، معاملات بر اساس اولویت‌ها انجام خواهد شد.
در صورتی که به دلیل وجود محدودیت نوسان قیمت مجاز، حجم تقاضاهایی که سقف قیمت مجاز را پذیرفته‌اند بیش از کل حجم عرضه باشد، عرضه به روش تسهیم به نسبت انجام خواهد شد. پس از تسهیم به نسبت، مقادیر تخصیص یافته به هر یک از کارگزاران نسبت به واحد پایه تخصیص، گرد می‌شوند.

* روز کاری

روزهایی است که جزو تعطیلات رسمی کشور جمهوری اسلامی ایران نیست و بورس در آن روز طبق مقررات فعالیت دارد.
به عبارت دیگر روزهای مجاز معاملاتی است که توسط هیات مدیره بورس جهت انجام معاملات تعیین می‌شود.
طبق قانون تمام روزهایی که جلسه معاملاتی در آن برگزار می‌شود، روز کاری محسوب می‌گردد.

* روش تصادفی

یکی از روش‌های تخصیص در جریان معاملات قرارداد اختیار معامله در بورس کالای ایران است که بر اساس آن قراردادهای اختیار معامله اعمال شده به صورت تصادفی به دارندگان موقعیت باز فروش تخصیص می‌یابد.

* روش ردگیری موقعیت

یکی از روش‌های تخصیص در جریان معاملات قرارداد اختیار معامله در بورس کالای ایران است که بر اساس آن سابقه معاملاتی قرارداد اختیار معامله اعمال شده پیمایش شده و قرارداد اعمال شده به دارنده موقعیت باز فروش آن قرارداد تخصیص می‌یابد.

* روش زمانی

یکی از روش‌های تخصیص در جریان معاملات قرارداد اختیار معامله در بورس کالای ایران است که بر اساس آن قراردادهای اختیار معامله اعمال شده بر اساس اولویت زمانی به دارندگان موقعیت باز فروش تخصیص می‌یابد.

* روش محاسبه قیمت تئوریک

روش تعیین ارزش تئوریک سهام یکی از روش‌هایی است که بعد از افزایش سرمایه شرکت‌ها برای تعیین ارزش سهام استفاده می‌شود.

بر این اساس باید گفت امروزه شرکت‌ها جهت تامین مالی طرح‌ها و پروژه‌های خود معمولاً از روش انتشار سهام عادی استفاده می‌کنند. طبق این روش شرکت‌ها می‌توانند از طریق صدور و فروش سهام عادی (common stock) به سهامداران فعلی و یا جدید، وجوه مورد نیاز را تامین کنند.

این روش اصطلاحاً افزایش سرمایه از محل آورده نقدی و مطالبات نامیده می‌شود. اما از جنبه مدیریت مالی این نکته مهم است که ارزش یک سهم بعد از افزایش سرمایه در بازار بورس منطقاً چقدر باید باشد. بر این اساس از روش‌های مختلفی برای این کار استفاده می‌شود که فرمول زیر یکی از این روش‌ها است:

(قیمت بازار قبلی * تعداد سهام قبلی) + (آورده هر سهم * تعداد افزایش یافته سهام)

حاصل تقسیم بر تعداد کل سهام بعد از افزایش سرمایه = ارزش تئوریک هر سهم
توضیح این که تعداد افزایش یافته سهام معرف فقط تعداد سهامی می‌باشد که افزایش یافته است. همچنین آورده هر سهم معرف مبلغی است که به ازای هر سهم بایستی پرداخت شود که معمولاً این رقم ۱۰۰ تومان می‌باشد.

ضمن این که تعداد سهام قبلی نیز معرف تعداد کل سهام قبل از افزایش سرمایه می‌باشد و قیمت بازار قبلی هم معرفت قیمت هر سهم قبل از افزایش سرمایه می‌باشد.
افزون بر این تعداد کل سهام بعد از افزایش سرمایه نیز معرف کل سهام بعد از افزایش سرمایه می‌باشد؛ یعنی کل سهام قبل از افزایش سرمایه بعلاوه تعداد افزایش یافته.

گفتنی است در جریان معاملات بورس کالای ایران در خصوص نحوه تعیین قیمت تسویه روزانه قراردادهای آتی سکه و کالا، اگر تعیین قیمت تسویه روزانه با هیچ کدام از روش‌ها امکان‌پذیر نباشد، قیمت تسویه روزانه بر اساس روش تئوریک توسط کمیته آتی محاسبه می‌شود.

بر این اساس روش محاسبه تئوریک قیمت تسویه روزانه توسط هیات مدیره بورس کالا تعیین می‌شود. همچنین اگر در یک روز معاملاتی قراردادی معامله نشود و امکان تعیین قیمت تسویه تئوریک به دلیل ثبت سفارش تنها در یک طرف (عرضه یا تقاضا) یا عدم ثبت سفارش وجود نداشته باشد، قیمت تسویه روزانه بر اساس رویه زیر تعیین می‌شود:

. اگر فقط سفارش خرید در سامانه معاملات ثبت شود: قیمت تسویه روزانه تئوریک به عنوان قیمت تسویه روزانه در نظر گرفته می‌شود، مگر آن که قیمت بهترین سفارش خرید از قیمت تسویه روزانه بیشتر باشد. در این صورت قیمت بهترین سفارش خرید به عنوان قیمت تسویه روزانه در نظر گرفته می‌شود.

. اگر فقط سفارش فروش در سامانه معاملات ثبت شود، قیمت تسویه روزانه تئوریک به عنوان قیمت تسویه روزانه در نظر گرفته می‌شود، مگر آن که قیمت بهترین سفارش فروش از قیمت تسویه روزانه کمتر باشد، در این صورت قیمت بهترین سفارش فروش به عنوان قیمت تسویه روزانه در نظر گرفته می‌شود.

. اگر هیچ سفارشی در سامانه معاملات ثبت نشود: قیمت تسویه روزانه تئوریک به عنوان قیمت تسویه روزانه در نظر گرفته می‌شود. در همه حالات، اگر قیمت تسویه روزانه تئوریک خارج از دامنه نوسان قیمت روزانه قرار گیرد، قیمت سقف به عنوان قیمت تسویه روزانه در نظر گرفته می‌شود.

*** رویه تسهیم به نسبت تخصیص**

شیوه تخصیص کالا یا اوراق بهادار مبتنی بر کالا است که مطابق آن کالا یا اوراق بهادار مبتنی بر کالای تخصیص یافته به هر سفارش، معادل حجم سفارش ثبت شده تقسیم

بر کل سفارش‌های ثبت شده، ضربدر کل کالا یا اوراق بهادار مبتنی بر کالای قابل عرضه است.

در جریان معاملات بازار اصلی در بازار کالای فیزیکی بورس کالای ایران زمانی که برای یک عرضه محدودیت سقف قیمت وجود داشته باشد و میزان تقاضا در سقف قیمت بیش از حجم کل عرضه باشد، کل عرضه در زمان آبی توسط سیستم معاملات بین کارگزاران واجد شرایط به روش تسهیم به نسبت تخصیص داده خواهد شد.

* رینگ معاملاتی

به جلسه معاملاتی بورس کالای ایران که در آن کالاهای مختلف توسط عرضه‌کنندگان عرضه می‌شوند، اطلاق می‌گردد. بر این اساس رینگ معاملاتی در دو دسته رینگ داخلی و رینگ بین‌المللی (صادراتی) طبقه‌بندی می‌شوند.

* رینگ داخلی

عبارتست از جلسه معاملاتی بورس کالا که برای معامله کالاهایی می‌باشد که مقصد آنها صرفاً بازار داخلی است. گفتنی است معاملات کالاهای و اوراق بهادار مبتنی بر کالا در رینگ داخلی بر مبنای ریال ایران انجام می‌شود و تغییر واحد پولی معاملات با تصویب هیات مدیره بورس کالا و اطلاع‌رسانی آن قبل از اعمال امکان‌پذیر می‌باشد.

* رینگ صادراتی

عبارتست از جلسه معاملاتی بورس کالا که برای معامله کالاهایی می‌باشد که مقصد آنها صرفاً بازار هدف بین‌المللی است. بر این اساس بورس کالا مکلف است با رویه معینی که به تصویب هیات مدیره این بورس می‌رسد، خریداران رینگ صادراتی را قبل از هرگونه معامله در بورس نزد خود ثبت نماید.

عرضه‌کنندگان کالاهای صادراتی، کارگزاران و خریداران نیز موظفند اطلاعات مورد نیاز را حسب درخواست به بورس کالا ارایه کنند.

همچنین ثبت سفارش خریدار توسط کارگزار جهت انجام معامله در رینگ صادراتی منوط به ثبت نام خریدار در فهرست خریداران رینگ صادراتی است.

ضمن این که بورس کالا مکلف است برای کالاهایی که در رینگ صادراتی عرضه می‌شوند شناسه معاملاتی مجزا از شناسه آن کالا در سایر رینگ‌های معاملاتی خود تعریف و از آن استفاده نماید. افزون بر این بورس کالا مکلف است قبل از شروع هر رینگ صادراتی، آخرین نرخ‌های معادل ریال اعلامی بانک مرکزی و یا یکی از بانک‌های دیگر دارای عاملیت از طرف بانک مرکزی برای ارزهای خارجی، که عرضه‌های آن روز بر مبنای آنها صورت می‌گیرد را از طریق سایت رسمی خود به اطلاع عموم برساند.

انتشار اطلاعیه عرضه رینگ صادراتی حداقل ۳ روز کاری قبل از عرضه در بورس نیز از جمله مواردی است که بورس کالا مکلف است نسبت به انجام آن از طریق سایت اینترنتی خود اقدام کند.

همچنین در جریان معاملات بورس کالا در صورت عدم رقابت، کالای مازاد تا پایان همان رینگ صادراتی با قیمت پایه قابل عرضه مجدد به متقاضیان خواهد بود.

بر این اساس در صورت وجود کالای مازاد پس از یک رینگ صادراتی، فروشنده می‌تواند کالای مازاد را با همان قیمت و حداکثر طی مدت زمانی که به تفکیک هر کالا، گروه کالا و یا کل کالاهای پذیرفته شده به تصویب هیأت مدیره بورس کالا می‌رسد، به متقاضیان عرضه نماید. ضمن این که در هر صورت معامله کالای مازاد حداکثر تا عرضه بعدی کالا در رینگ صادراتی امکان‌پذیر است.

نکته دیگر این که کلیه معاملات انجام گرفته در رینگ صادراتی با تایید بورس کالا قطعی می‌شود. بنابراین بورس کالا مکلف است پس از پرداخت وجه معامله توسط خریدار یا اخذ تاییدیه فروشنده مبنی بر تسویه معامله توسط خریدار، نسبت به قطعی کردن معامله طبق رویه خود اقدام کند و کلیه کارمزدهای متعلقه و خسارت‌های مربوطه را بر اساس ارزش کالا به قیمت معامله از طرفین وصول نماید. همچنین کارمزدهای اخذ شده مذکور قطعی بوده و قابل استرداد نمی‌باشد.

گفتنی است کالاهای معامله شده در رینگ صادراتی، مختص صادرات و انتقال به بازار هدف بین‌المللی است. بر این اساس کلیه مسئولیت‌های قانونی و خسارت‌های ناشی از تقصیر خریدار در صادرات کالا به بازار هدف بین‌المللی، مستقیماً متوجه وی خواهد بود.

معاملات قرارداد سلف موازی استاندارد نیز در رینگ داخلی و رینگ صادراتی بر اساس مقررات انجام می‌شود که رینگ مورد معامله باید در تعریف نماد معاملاتی و اطلاعیه عرضه قید شود.

نکته دیگر این که معاملات رینگ صادراتی در بیشتر موارد، مشابه رینگ داخلی است. مهم‌ترین تفاوت‌های این دو رینگ به شرح زیر است:

۱. کالاهایی که در رینگ صادراتی عرضه می‌شوند صرفاً جهت ارسال به مبادی خارج از مرزهای جمهوری اسلامی ایران است و امکان مصرف و انتقال آن در داخل کشور مقدور نیست.

۲. پیش‌پرداخت خرید در رینگ صادراتی حداقل ۵ درصد است.

۳. مهلت تسویه در رینگ صادراتی ۵ روز کاری از روز انجام معامله است.

۴. مهلت تسویه تاخیر در رینگ صادراتی ۱۰ روز کاری از پایان مهلت تسویه بدون تاخیر است.

۵. مهلت تحویل کالا در رینگ صادراتی و صدور حواله خرید کالا ۳ روز کاری پس از مهلت تحویل است.

۶. مهلت تحویل با تاخیر ۱۰ روز کاری پس از پایان مهلت تحویل است.

۷. جریمه تاخیر در تسویه روزانه ۲۵ درصد ارزش معامله تا پایان مهلت تسویه با تاخیر است.

۸. جریمه تاخیر با تحویل روزانه ۲۵ درصد ارزش معامله تا پایان مهلت تحویل است.

۹. فروشنده و خریدار می‌توانند توافق کنند که کالای موضوع قرارداد با تاخیر بیش از ۱۰ روز تحویل گردد و در این صورت تعهدات طرفین از نظر بورس ایفا شده تلقی می‌شود.

۱۰. اگر در برگه عرضه قید شود فروشنده کالا را با نام خود نزد گمرک اظهار خواهد کرد، فروشنده مکلف است حداکثر ۲ هفته پس از مهلت تسویه نسبت به اظهار کالا نزد گمرک اقدام نماید؛ در این حالت ضمانت‌نامه‌های لازم نیز باید توسط فروشنده تودیع شود. در صورت تاخیر فروشنده از تعهدات موضوع این بند روزانه ۲۵ درصد ارزش قرارداد به عنوان خسارت به خریدار پرداخت می‌شود.
۱۱. مشتریان رینگ صادراتی علاوه بر اخذ کد می‌بایست در لیست مشتریان رینگ صادراتی بورس کالا ثبت گردند.
۱۲. بورس نرخ‌های معادل ریال ارزهای خارجی را که توسط بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران یا یکی از بانک‌های عامل بانک مرکزی قبل از شروع هر رینگ اعلام می‌کند.
۱۳. کلیه هزینه‌ها و خسارات بر اساس ریال و با توجه به نرخ برابری آن به ریال محاسبه می‌شود.
۱۴. تسویه اصل مبلغ کالا بر اساس ارزی غیر از ارز مبنا که معامله با آن صورت گرفته، در صورت توافق خریدار و فروشنده بلامانع است.
۱۵. اطلاعیه عرضه ۲ روز کاری قبل از عرضه در بورس اطلاع‌رسانی می‌شود.
۱۶. در صورتی که حسب اطلاعیه عرضه، پرداخت تمام یا بخشی از وجه معامله از طریق اعتبار اسنادی یا ضمانت‌نامه بانکی مورد قبول فروشنده باشد، خریدار مکلف است حداکثر ظرف مدت ۵ روز کاری پس از تاریخ معامله، اعلامیه پیش‌گشایش و حداکثر ظرف مدت ۱۰ روز کاری پس از تاریخ معامله، اعتبار اسنادی (بر اساس شرایط اعلامی از طرف فروشنده در اطلاعیه عرضه گشایش) یا ضمانت‌نامه بانکی را ارائه نماید و همزمان به فروشنده، کارگزار فروشنده و بورس اطلاع دهد.
۱۷. در رینگ صادراتی امکان تبدیل تسویه اعتباری به نقدی و تسویه نقدی به اعتباری امکان‌پذیر است اما در رینگ داخلی تنها تبدیل روش تسویه اعتباری به نقدی ممکن است.

«ز»

* زمان تحویل

مدت زمانی است که در آن، کالای موضوع قرارداد طبق زمان‌های تعیین شده در اطلاعیه عرضه و مهلت‌های مقرر در دستورالعمل‌های بورس کالای ایران تحویل داده می‌شود.

* زمان سررسید

در جریان معاملات قرارداد اختیار معامله در بورس کالای ایران تاریخی است که پس از آن قرارداد اختیار معامله منقضی می‌شود.

* زیرساخت دسترسی برخط بازار

زیرساختی است که به منظور دسترسی برخط به بازار توسط عضو، استقرار یافته و استفاده می‌شود.

در راستای اجرای معاملات برخط کالا و اوراق بهادار متنی بر کالا در بورس کالای ایران شرایط اخذ(تاییدیه زیرساخت دسترسی بر خط بازار عبارتند از:

الف) شرایط فنی و عملیاتی که به تایید بورس می‌رسد:

۱. امکان برقراری ارتباط با امن با سامانه معاملاتی بورس

۲. مطابقت با منطق و قواعد سامانه معاملاتی بورس

۳. ثبت و نگهداری کامل تراکنش‌ها logهای عملیات انجام شده به روش قابل اتکا و مطمئن

۴. اجرای سفارش‌های مشتریان در کسری از ثانیه

۵. امکان ارایه امضای الکترونیکی مطمئن

۶. احراز حداقل شرایط لازم در خصوص امنیت سخت‌افزاری و نرم‌افزاری زیرساخت

۷. امکان تبادل اطلاعات با سایر سامانه‌های عملیاتی و اطلاع‌رسانی اعضا بر اساس شرایط اعلامی بورس کالا
 ۸. در خصوص معاملات نقدی بورس کالا، طراحی زیرساخت به گونه‌ای که معاملات منحصر بر مبنای امضای الکترونیکی مطمئن قابل انجام باشد؛
 ۹. ایجاد رابط کابری مدیریت معاملات با امکان اعمال کلیه محدودیت‌های موضوع ماده ۱۲ دستورالعمل اجرایی معاملات برخط کالا و اوراق بهادار مبتنی بر کالا، به صورت لحظه‌ای و برخط
 ۱۰. استقرار سیستم‌های لازم جهت نظارت بر محرمانگی اطلاعات مشتریان توسط عضو و اطمینان از عدم افشای اطلاعات مشتریان عضو
 ۱۱. امکان ارتباط همزمان سیستم برخط و سیستم پشتیبان حسابداری عضو بورس کالا پس از بررسی شرایط موضوع بند الف، نظر خود را مبنی بر تایید یا رد، در قالب گزارش کارشناسی به معاونت نظارت بر بورس‌ها و ناشران سازمان ارایه می‌نماید. بر این اساس معاونت نظارت بر بورس‌ها و ناشران سازمان بر اساس گزارش بورس کالا اقدام به صدور تاییدیه زیرساخت دسترسی برخط بازار می‌نماید.
- ب) شرایط تداوم ارایه خدمات:
۱. دارای سامانه ارتباط با مشتریان جهت پشتیبانی زیرساخت دسترسی برخط بازار از دو ساعت قبل از جلسه معاملاتی تا دو ساعت پس از آخرین جلسه معاملاتی باشد.
 ۲. حداکثر قطعی خدمت به کاربر در یک جلسه معاملاتی پنج دقیقه و در ماه در مجموع شصت دقیقه باشد.
 ۳. اطلاع‌رسانی در خصوص رویدادهای موثر بر خدمات برخط بازار به اعضا و مشتریان ارایه شود.
 ۴. هیچ یک از سرویس‌هایی که بر اساس مقررات و یا قرارداد فی مابین که باید به عضو یا مشتری ارایه شود، قطع یا حذف نشود.
 ۵. تغییراتی در سخت‌افزار یا نرم‌افزار که به هر نحو شرایط اولیه صدور تاییدیه را نقض ننماید، ایجاد نشود.

*** زیرگروه هم‌ماه**

مجموعه قراردادهای اختیار معامله یک گروه اختیار معامله که زمان سررسید آنها یکسان است.

«س»

* سازمان بورس و اوراق بهادار

این سازمان یک موسسه عمومی غیردولتی دارای شخصیت حقوقی و مالی مستقل است که به موجب قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۸۴/۰۹/۰۱ تشکیل شده است و از محل کارمزدهای دریافتی و سهمی از حق پذیرش شرکتها در بورسها و دیگر درآمدها اداره می‌شود.

گفتنی است پیش از تاسیس سازمان بورس و اوراق بهادار در سال ۱۳۸۴، سازمان کارگزاران بورس اوراق بهادار تهران همزمان، عهده‌دار نظارت و عملیات بازار اوراق بهادار ایران بود؛ ولی با تصویب قانون بازار اوراق بهادار توسط مجلس در روز یکم آذرماه ۱۳۸۴، عملیات اجرایی بورسها به بورس اوراق بهادار تهران، فرابورس ایران، بورس کالای ایران و بورس انرژی (همگی در قالب شرکت سهامی عام) سپرده و مسئولیت نظارت بر این بورسها، نهادهای مالی و اوراق بهادار به شورای عالی بورس و اوراق بهادار و سازمان بورس و اوراق بهادار واگذار شد.

بر این اساس پذیرش اوراق بهادار در بورسها طبق دستورالعملی است که به پیشنهاد هر بورس و به تصویب سازمان بورس می‌رسد.

بنابراین بورسها مجاز به پذیرش اوراق بهاداری نیست که نزد سازمان بورس ثبت نشده است.

همچنین بورسها مکلف هستند فهرست، تعداد و قیمت اوراق بهادار معامله شده در روزهای معامله را طبق ضوابط مصوب سازمان بورس تهیه و به اطلاع عموم برساند.

طبق قانون، منابع درآمدی سازمان بورس به قرار زیر است:

۱. وجوه دریافتی بابت ثبت اوراق بهادار و صدور مجوزهای مذکور در ماده ۷ قانون.

۲. وجوه دریافتی از ناشران اوراق بهادار.

۳. وجوه دریافتی بابت بخشی از کارمزد معاملات اوراق بهادار در بورس‌های اوراق بهادار و کالایی، بازار خارج از بورس، بازار مشتقه.
۴. وجوه دریافتی بابت هزینه‌های رسیدگی به اختلافات اشخاص در سازمان.
۵. وجوه دریافتی بابت نظارت بر فعالیت‌های اشخاصی که مطابق قانون برای آنها مجوز صادر شده است.
۶. سایر منابع درآمدی.

*** سازمان کارگزاران بورس اوراق بهادار تهران**

این سازمان موسسه‌ای غیرتجاری و غیرانتفاعی بود که طبق قانون تاسیس بورس اوراق بهادار (۲۷ اردیبهشت ۱۳۴۵) در بهمن ۱۳۴۶ تاسیس شد. سازمان کارگزاران بورس اوراق بهادار تهران پس از تصویب قانون بازار اوراق بهادار (یکم آذرماه ۱۳۸۴) منحل شد و وظایف و اختیارات ضابطه‌گذاری و نظارتی آن به سازمان بورس و اوراق بهادار و وظایف و اختیارات عملیاتی آن به شرکت بورس اوراق بهادار تهران انتقال یافت.

*** سازمان کارگزاران بورس فلزات تهران**

بورس فلزات در شهریورماه ۱۳۸۲ به عنوان نخستین بورس کالایی در ایران در راستای تحقق اهداف برنامه سوم و چهارم توسعه، که مطابق با آنها شورای عالی بورس موظف به راه‌اندازی و گسترش بورس‌های کالایی در ایران شناخته شده بود، آغاز به فعالیت کرد و پس از آن نیز بورس کالای کشاورزی در شهریورماه ۱۳۸۳ تاسیس شد. بر مبنای قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران (مصوب یکم آذرماه ۱۳۸۴، مجلس شورای اسلامی) و با تصویب شورای عالی بورس، شرکت بورس کالای ایران در آذرماه ۱۳۸۵ با درهم آمیختن بورس فلزات و بورس کالای کشاورزی تشکیل شد و پس از پذیرهنویسی و برگزاری مجمع عمومی، از مهرماه ۱۳۸۶ کار خود را زیر نظر سازمان بورس و اوراق بهادار آغاز کرد.

*** سازمان کارگزاران بورس کالای کشاورزی**

این سازمان در راستای تحقق اهداف برنامه سوم و چهارم توسعه، که مطابق با آنها شورای عالی بورس موظف به راهاندازی و گسترش بورس‌های کالایی در ایران شناخته شده بود در شهریورماه ۱۳۸۳ و پس از سازمان کارگزاران بورس فلزات تهران (که در شهریورماه ۱۳۸۲ به عنوان نخستین بورس کالایی در ایران تاسیس شده بود)، آغاز به فعالیت کرد.

البته بر مبنای قانون بازار اوراق بهادار (مصوب یکم آذرماه ۱۳۸۴ مجلس) و با تصویب شورای عالی بورس، شرکت بورس کالای ایران در آذرماه ۱۳۸۵ با درهم آمیختن بورس فلزات و بورس کالای کشاورزی تشکیل شد و پس از پذیرهنویسی و برگزاری مجمع عمومی، از مهرماه ۱۳۸۶ کار خود را زیر نظر سازمان بورس و اوراق بهادار آغاز کرد.

*** سامانه بازار مجازی معاملات مشتقه**

سامانه بازار مجازی معاملات مشتقه شرکت بورس کالای ایران (vdex) که با هدف آشنایی فعالان بازار سرمایه با معاملات مشتقه در بورس کالا، تمرین عملی سرمایه‌گذاری در بورس کالا و آموزش صحیح سرمایه‌گذاری و ایجاد مقدمه‌ای برای ورود آگاهانه به بازار سرمایه در بهار سال ۱۳۹۶ راه‌اندازی شده است،

این سامانه شبیه‌سازی معاملات بازار واقعی بورس کالای ایران در حوزه مشتقه است که شامل قراردادهای آتی و اختیار به‌صورت معاملات مجازی می‌شود.

همچنین سامانه بازار مجازی معاملات مشتقه بورس کالای ایران یا ویدکس، ریسکی را به مشتریان متحمل نمی‌کند، بدین معنا که آنان با اعتبار مجازی وارد بازار می‌شوند و می‌توانند با سازوکار معاملات و جزییات بازار آشنا شوند.

طبیعی است که در این حالت، سرمایه‌گذاران به هنگام ورود به بازار واقعی، توانایی‌های بیشتری در حوزه معاملاتی خواهند داشت و می‌توانند با سطح آگاهی بیشتری که ناشی از تجربه واقعی و تجربه عملیاتی در بازار مجازی است، معاملات را انجام دهند و در نتیجه تریدهای موفق‌تری در حوزه معاملات مشتقه داشته باشند.

این سامانه سرمایه‌گذاران را قادر می‌سازد تا در فضایی کاملاً عملیاتی با سازوکار معاملات مشتقه آشنایی پیدا کنند.

گفتنی است این سامانه، سازوکار اجرایی متفاوتی با معاملات واقعی ندارد؛ به‌گونه‌ای که تصور می‌شود فرد در بازار واقعی این معاملات را انجام می‌دهد؛ با این تفاوت که نحوه ورود به این بازار بسیار ساده‌تر از بازار واقعی است.

برای نمونه در معاملات واقعی، سرمایه‌گذاران لازم است از طریق یک کارگزار اقدام به گرفتن کد معاملاتی کنند.

برای گرفتن کد معاملاتی نیز باید مدارک احراز هویت بفرستد. مدارک احراز هویت باید از طریق کارگزار به بورس ارسال شود. بورس نیز پس از این مراحل، اقدام به صدور کد می‌کند و پس از آن فرد اقدام به افتتاح حساب بانکی خواهد کرد و در نهایت بعد از واریز وجوه به حساب بانکی، سرمایه‌گذار می‌تواند وارد معاملات شود. بر این اساس سازوکار معاملات در مورد سامانه بازار مجازی معاملات مشتقه بورس کالا بسیار ساده است و سرمایه‌گذار می‌تواند تنها با ورود به این سامانه و ثبت نام، اقدام معامله کند.

از قابلیت‌های این سامانه که ابزاری مناسب برای گسترش فرهنگ معاملاتی ابزار مشتقه کالایی در کشور است، می‌توان به کاربری آسان، قابلیت مشاهده پرتفوی لحظه‌ای، تفکیک معاملات به‌صورت موقعیت‌های باز و بسته شده، امکان انتخاب مبلغ اولیه سرمایه، مشاهده سود و زیان لحظه‌ای و مشاهده موجودی حساب در لحظه و با معامله هر قرارداد اشاره کرد.

همچنین در این سامانه ساعت معاملاتی، آمار، قیمت‌های معامله شده، قیمت‌های تسویه، قیمت‌های لحظه‌ای حد نوسان قیمت روزانه و سایر اطلاعات در بازار مجازی کاملاً واقعی و منطبق بر شرایط واقعی بازار مشتقه است و گویی کاربر واقعاً در حال سرمایه‌گذاری و معامله در بازار مشتقه شرکت بورس کالای ایران است.

از دیگر امکانات این سامانه، امکان مشاهده لحظه‌ای بازدهی سرمایه‌گذاری و میزان سود کسب شده یا ضرر متحمل شده است.

عضویت در بازار مجازی معاملات مشتقه فقط از طریق سایت رسمی شرکت بورس کالای ایران امکان‌پذیر می‌باشد که پس از تکمیل اطلاعات مربوطه از طریق لینک

vdex.ir و vdex.ime.co.ir، کد فعال‌سازی به شماره تلفن همراه اعلام شده و پیامک و حساب کاربری فعال خواهد شد.

در زمان عضویت در بازار مجازی معاملات مشتقه شرکت بورس کالای ایران، کاربر می‌تواند مبلغ سرمایه خود را یکی از مبالغ ۵، ۱۰، ۲۰ و یا ۵۰ میلیون تومان انتخاب نماید. بدیهی است مبلغ انتخابی، مبلغی فرضی است و نیاز به پرداخت هیچ وجهی نیست.

*** سامانه ثبت اطلاعات کشاورزان**

این سامانه به منظور ساماندهی ورود اطلاعات کشاورزان در راستای عملیاتی شدن طرح سیاست قیمت تضمینی (ماده ۳۳ قانون افزایش بهره‌وری بخش کشاورزی و منابع طبیعی) تهیه و راه‌اندازی شده است.

در این سامانه برای هر استان سه سطح دسترسی در نظر گرفته شده است و تنها مراکز خدمات کشاورزی می‌توانند مشخصات کشاورز را وارد سامانه ثبت اطلاعات کشاورزان کنند.

در این راستا تمامی استان‌های کشور ملزم به ثبت اطلاعات هویتی و معرفی‌نامه کشاورزان و نیز وارد نمودن شماره حساب منحصر به فرد از بانک کشاورزی برای هر کشاورز در سامانه ثبت اطلاعات کشاورزان می‌باشند.

*** سامانه جامع معاملات الکترونیکی بورس کالا**

سامانه جامع معاملات الکترونیکی (TTS) در پاییز سال ۱۳۹۴ آغاز به کار کرده که با راه‌اندازی این سامانه، امکان دسترسی به کلیه معاملات بورس کالا برای همه کارگزاران کشور به طور همزمان فراهم شده است.

با استفاده از سامانه جامع معاملات الکترونیکی، هر یک از کارگزاران می‌توانند از طریق تالارهای معاملاتی یا دفاتر خود در سراسر کشور پس از اتصال به هسته اصلی معاملات بورس کالا، سفارش‌های خود را به طور همزمان وارد سامانه معاملات کنند.

همچنین با بکارگیری از این سامانه، امکان معامله هر کالایی همواره برای تمام ایستگاه‌های معاملاتی کارگزاری‌ها فراهم بوده و علاوه بر سرعت بخشیدن به روند دادوستدها، دسترسی آسان‌تر معامله‌گران به سامانه معاملات بورس کالا فراهم شده است.

*** سامانه جمع‌آوری معاملات مشکوک**

سامانه‌ای است مستقر در واحد اطلاعات مالی سازمان بورس که به منظور جمع‌آوری گزارش‌های معاملات مشکوک به پولشویی و تامین مالی تروریسم و اطلاعات مربوط به آنها از سازمان‌های مشمول قانون، طراحی و راهاندازی شده است.

*** سامانه مدیریت سفارش**

سامانه مدیریت سفارش (OMS) سامانه‌ای است که از طریق آن تمامی تماس‌های تلفنی که با استفاده از مرکز تماس دریافت می‌گردد، به سامانه معاملات ارسال می‌شود. به عبارت دیگر تمامی تماس‌های تلفنی که با استفاده از مرکز تماس دریافت می‌گردد، طبق شرایط ابلاغی توسط سازمان بورس، ثبت و سفارش‌های تلفنی توسط کاربر پاسخگوی عضو از طریق سامانه مدیریت سفارش به سامانه معاملات ارسال می‌شود. گفتنی است ارسال سفارش‌های تلفنی به صورت مستقیم توسط مشتری به سامانه معاملات از طریق سامانه مدیریت سفارش تابع مقررات معاملات برخط می‌باشد.

*** سامانه مدیریت فناوری بورس تهران**

وبسایت مدیریت فناوری بورس یا در اصطلاح عموم TSE یکی از سایت‌های کاربردی بازار سرمایه به نشانی www.tsetmc.com است که به عنوان پل ارتباطی میان سرمایه‌گذاران، معامله‌گران و فعالان بازار سرمایه با اطلاعات و آمار معاملات مربوط به بورس‌های مختلف محسوب می‌شود.

این سایت با توجه به این که تنها مرجع رسمی آمار لحظه‌ای معاملات است، اطلاعات بسیار مهم و حساسی در اختیار فعالان بازار سرمایه می‌گذارد. بنابراین تسلط بر تمامی بخش‌های این وبسایت می‌تواند به استفاده هر چه بهتر از اطلاعات و گرفتن تصمیمات منطقی‌تر کمک شایانی کند.

در این سامانه زبانه‌های مختلف نظیر بورس اوراق بهادار، فرابورس ایران، بورس انرژی، شبکه کدال، صندوق‌های سرمایه‌گذاری و بورس کالا وجود دارد که با کلیک بر هر کدام از آنها، اطلاعات اختصاصی و جزئی مربوط به هر بخش قابل مشاهده است.

بر این اساس در زبانه مربوط به بورس کالا، جزئیاتی شامل نام نماد، قیمت دیروز، قیمت پایانی، آخرین معامله، کمترین قیمت، بیشترین قیمت، تعداد، حجم و ارزش معاملات و نیز نام کالا، نوع کالا، میزان عرضه، تقاضا، حجم و ارزش معامله، واحد قیمت، آخرین معامله قبلی، تغییر نسبت به معامله قبلی، درصد قیمت در تالار، تولیدکننده، نوع قرارداد، نحوه عرضه، تاریخ معامله و ... به تفکیک مربوط به دادستدهای سلف استاندارد، صندوق‌های کالایی، گواهی سپرده کالایی، نمای بازار آتی، نمای بازار اختیار معامله، اطلاعیه عرضه بازار فیزیکی، قیمت نمادهای فیزیکی و معاملات بازار فیزیکی قابل دسترسی است که باید به این موارد پیام ناظر و نیز اعلانات و اطلاعیه‌های مربوط به معاملات بورس کالای ایران را اضافه کرد.

همچنین جستجوی نماد، امکان مرتب‌سازی لیست نمادها با توجه به متغیرهای متفاوت و مدنظر کاربر، مشاهده یا مخفی نمودن اطلاعات هر نماد و ... از دیگر قابلیت‌های این سامانه است.

علاوه بر این در بخش سفارشات، اطلاعات سه سفارش خرید و فروش بر اساس اولویت قیمتی و زمانی نمایش داده می‌شود و در بخش اطلاعیه نیز لیستی از اطلاعیه‌های شرکت مدنظر که در سایت کدال موجود است، برای سهولت بررسی سهامداران قابل دسترسی و دریافت است.

ضمن این که بخش سابقه نیز توضیح مختصری از اطلاعات و آمار معاملات سهم در روزهای اخیر مشاهده می‌شود.

* سامانه معاملاتی

شبکه الکترونیک یا غیرالکترونیکی است که بورس‌ها و کارگزاران از آن برای انجام معاملات استفاده می‌کنند.

به عبارت دیگر سامانه معاملاتی سیستم رایانه‌ای است که عملیات مربوط به معاملات از قبیل ورود و ثبت سفارش‌های خرید و فروش، تطبیق سفارش‌ها و در نهایت انجام معاملات از طریق آن صورت می‌گیرد.

طبق قانون معاملات کالا و اوراق بهادار مبتنی بر کالا در بورس کالا، صرفاً از طریق سامانه معاملاتی این بورس و توسط کارگزاران پذیرفته شده در بورس کالا انجام می‌شود.

بر این اساس بورس کالا باید به تفکیک کالاها و یا اوراق بهادار مبتنی بر کالاهایی که در این بورس عرضه می‌شود، نماد معاملاتی مجزا تعریف نموده و بازار و تابلوی معاملاتی مربوط به هر یک را مشخص کند. چرا که معاملات نمادهای معاملاتی صرفاً در بازار و تابلو معین شده قابل انجام است.

افزون بر این، سفارش‌های وارد شده به سامانه معاملات، دستکم باید حاوی موارد زیر باشد:

۱. نماد معاملاتی
 ۲. تعیین خرید یا فروش بودن سفارش
 ۳. اعتبار زمانی سفارش
 ۴. حجم سفارش
 ۵. نوع سفارش و شرایط قیمتی آن.
- علاوه بر این در صورتی که هیات مدیره بورس کالا برای یک نماد محدودیت نوسان قیمت مجاز تعریف کند، کلیه سفارش‌های وارده به سامانه معاملاتی برای آن نماد باید در محدوده نوسان قیمت مجاز باشد.
- محدوده نوسان قیمت مجاز توسط هیات مدیره بورس کالا تصویب و تا پایان روز قبل از عرضه اطلاع‌رسانی می‌شود.

ضمن این که انتشار اطلاعات مربوط به جزییات سفارشات ثبت شده در سامانه معاملاتی مجاز نبوده و صرفاً انتشار قیمت و حجم تجمیعی برای سفارش‌هایی با بهترین سه قیمت ثبت شده در سامانه معاملاتی به تفکیک نماد معاملاتی مجاز می‌باشد.

همچنین اطلاعیه عرضه که سندی است که بورس بر اساس اطلاعات دریافتی عرضه از کارگزار فروشنده، تنظیم می‌کند باید از طریق سایت رسمی بورس و سامانه معاملاتی به عموم و کارگزاران اطلاع‌رسانی شود.

از سوی دیگر در جریان معاملات بورس کالای ایران در صورتی که کارگزار فروشنده تغییر در اطلاعات عرضه را به این بورس اعلام نکند، اطلاعیه عرضه بورس کالا حداکثر برای ۳ روز کاری پس از روز عرضه نوبت اول معتبر خواهد بود، اما بورس کالا موظف است دستکم تا ساعت ۲۴ هر روز، برنامه عرضه‌های نوبت اول رینگ صادراتی روز کاری آینده خود را از طریق سایت رسمی و سامانه معاملاتی خود به عموم و کارگزاران اعلام کنند.

همچنین بورس کالا موظف است اطلاعات هر عرضه را که به تایید فروشنده رسیده است از طریق کارگزار فروشنده دریافت و دستکم ۳ روز کاری قبل از عرضه در این بورس، از طریق سایت رسمی خود و سامانه معاملاتی در قالب اطلاعیه عرضه به عموم و کارگزاران اطلاع‌رسانی کند.

گفتنی است اجرای سفارشات بر اساس اولویت قیمت و در صورت تساوی قیمت‌ها بر اساس اولویت زمانی ورود سفارش به سامانه معاملاتی خواهد بود.

*** سامانه معاملات برخط بازار مشتقه کالایی**

این سامانه که در بهمن‌ماه سال ۱۳۹۳ در بورس کالای ایران راه‌اندازی شده است، همه سرمایه‌گذاران در سراسر دنیا می‌توانند در سیستم معاملاتی آتی بورس کالای ایران ثبت سفارش دهند و معامله کنند.

گفتنی است یکی از استراتژی‌های اصلی شرکت بورس کالای ایران، توسعه بازار مشتقه و ابزارهای مالی است که در این بین یکی از موضوعات مهم، دسترسی آسان، امن و سریع سرمایه‌گذاران به سامانه معاملات آتی بوده که با راه‌اندازی معاملات آنلاین آتی، گامی مهمی در بازار سرمایه کشور در حوزه ابزارهای مشتقه داشته شده است.

* سامانه مونی‌تورینگ پویای بورس کالا (سمپاک)

سامانه‌ای است که عمدتاً گزارش‌گیری از داده‌های معاملات بازارهای فیزیکی، مشتقه و مالی را بر عهده دارد و گزارش‌ها و اطلاعات تولید شده توسط آن مورد استفاده سازمان‌های نظارتی از جمله سازمان بورس و مدیران و کارشناسان بورس کالای ایران قرار می‌گیرد.

در کنار این خدمات همچنین گزارش‌های خاص مدیریتی و تحلیلی، رویدادهای معاملاتی، تسویه قراردادهای و هشدارهای نظارتی توسط این سامانه به ذینفعان ارائه می‌شود.

گفتنی است سامانه مونی‌تورینگ پویای بورس کالای ایران (سمپاک) در سال ۱۳۸۵ به‌صورت رسمی رونمایی شده و در آینده نزدیک نیز قرار است نسخه جدید آن تحت وب، با قابلیت‌های خاص سیستم‌های نظارتی در بازار آتی و فیزیکی، داشبوردهای مدیریتی و سوابق داده‌های گذشته جهت تحلیل توسعه‌دهندگان ایجاد شود.

* ساه (سامانه احراز هویت اشخاص)

سامانه‌ای مستقر در وزارت امور اقتصادی و دارایی است که از طریق ارتباط با پایگاه‌های ذی‌ربط (از قبیل سازمان ثبت احوال کشور، سازمان ثبت اسناد و املاک کشور، شرکت پست، سازمان امور مالیاتی) پاسخ به استعلام اشخاص تحت نظارت در مورد احراز هویت اشخاص مختلف و نشانی آنها را تسهیل می‌کند.

طبق قانون لازم است هنگام شناسایی کامل مشتری، وکیل، قیم و یا ولی وی، مسئول مربوط کدپستی مندرج در کارت ملی و یا اسناد شخص حقوقی را با نشانی مندرج در

سها تطبیق داده و پس از حصول اطمینان از مطابقت و تایید آنها، تصاویر اسناد برابر اصل شده در پرونده اطلاعات مشتری نگهداری شود.

*** سبأ**

منظور سازمان بورس و اوراق بهادار موضوع ماده (۵) قانون بازار اوراق بهادار مصوب آذرماه سال ۱۳۸۴ است.

*** سبد دارایی**

مجموعه دارایی‌های مالی است که از محل وجوه سرمایه‌گذاران خریداری می‌شود. بر این اساس سبد سهام یا پرتفوی نیز ترکیبی مناسب از سهام یا سایر دارایی‌ها است که یک سرمایه‌گذار آنها را خریداری کرده است. هدف از تشکیل سبد سهام، تقسیم کردن ریسک سرمایه‌گذاری بین چند سهم است؛ بدین ترتیب سود یک سهم می‌تواند ضرر سهام دیگر را جبران کند.

*** سبذگردان**

شخص حقوقی است که در قالب قراردادی مشخص و به منظور کسب انتفاع، به خرید و فروش اوراق بهادار برای سرمایه‌گذار می‌پردازد. در جریان معاملات بورس کالای ایران سبذگردان‌ها در معاملات مربوط به گواهی سپرده کالایی و صندوق‌ها کالایی فعالیت دارند. گفتنی است سبذگردان‌ها، شرکت‌های سپرده‌گذاری مرکزی اوراق بهادار و تسویه وجوه و شرکت‌های مادر (هلدینگ) از مصادیق نهاد مالی محسوب می‌شوند.

*** سبک اعمال**

یکی از روش‌های مختلف اعمال در جریان معاملات قرارداد اختیار معامله در بورس کالای ایران است که تعیین‌کننده مواعید زمانی مجاز اعمال می‌باشد.

* سپرده‌گذار

شخصی است که اقدام به سپردن کالا به انبار می‌نماید.

* سرمایه‌گذار

شخصی است که مالک کالاهای پذیرفته شده یا اوراق بهادار مبتنی بر کالای پذیرفته شده در بورس کالا بوده و یا برای خرید کالا یا اوراق بهادار مبتنی بر کالا در این بورس اقدام کرده است.

* سفارش

درخواست خرید یا فروش کالا یا اوراق بهادار مبتنی بر کالا است که توسط مشتری به کارگزار ارایه می‌شود.

در جریان معاملات بورس کالا مربوط به قرارداد آتی سفارش، دستور مشتری جهت اتخاذ موقعیت تعهدی خرید یا فروش است.

در خصوص معاملات برخط و اوراق بهادار مبتنی بر کالا در بورس کالای ایران نیز سفارش عبارتست از درخواست خرید یا فروش کالا و اوراق بهادار مبتنی بر کالایی است که توسط مشتری از طریق زیرساخت دسترسی برخط بازار، جهت اجرا به سامانه معاملاتی، ارسال می‌شود.

طبق قانون معاملات بورس باید همواره بر مبنای رقابت و به یکی از روش‌های حراج انجام شود. بر این اساس اجرای سفارش‌ها بر اساس اولویت قیمت و در صورت تساوی قیمت‌ها، بر اساس اولویت زمانی ورود سفارش به سامانه معاملاتی خواهد بود.

علاوه بر این در صورتی که هیات مدیره بورس برای یک نماد محدودیت نوسان قیمت مجاز تعریف نماید، کلیه سفارش‌های وارده به سامانه معاملاتی برای آن نماد باید در محدوده نوسان قیمت مجاز باشد.

محدوده نوسان قیمت مجاز توسط هیات مدیره بورس تصویب و تا پایان روز قبل از عرضه اطلاع‌رسانی می‌شود.

بر این اساس در جریان معاملات بورس کالای ایران انواع سفارش به لحاظ شرایط قیمتی و اعتبار زمانی توسط هیات مدیره بورس تعیین و دستکم ۳ روز کاری قبل از اعمال اطلاع‌رسانی می‌شود. بورس کالا باید از ورود سفارش‌هایی که در آن شرایط اطلاعیه عرضه رعایت نشده است، جلوگیری کند.

کارگزار خریدار نیز مکلف است هنگام دریافت سفارش خرید دستکم معادل پنج درصد ارزش معامله را بر اساس قیمت پایه کالای عرضه شده جهت تامین هزینه‌ها و خسارت‌ها از خریدار دریافت و در حساب پیش دریافت از مشتری منظور نماید.

بر اساس قانون میزان واحد پایه تخصیص، حداقل خرید، حداقل تغییر قیمت سفارش، حداقل عرضه و حداکثر خرید توسط هیات مدیره بورس کالا مصوب می‌شود.

از این رو کارگزاران باید در دریافت، ثبت و تخصیص سفارش‌ها محدودیت‌های فوق‌الذکر را رعایت نمایند. در این راستا بورس کالا از ورود سفارش‌ها و یا انجام معاملاتی که محدودیت‌های مذکور را رعایت ننماید، جلوگیری خواهد کرد.

همچنین در صورتی که سفارش‌های تطبیق یافته یک نماد طی یک جلسه معاملاتی کمتر از حداقل خرید جهت کشف نرخ باشد، تطبیق سفارش‌های مذکور نمی‌تواند مورد تایید بورس کالا قرار گیرد و معامله‌ای انجام نمی‌شود.

علاوه بر این در صورتی که خریدار پس از ارایه سفارش و قبل از انجام معامله از خرید کالا منصرف شود و یا چنانچه کارگزار خریدار به هر علت نتواند نسبت به خرید کالای موضوع سفارش اقدام کند، پیش دریافت مشتری آزاد می‌شود. ضمن این که مراتب انصراف خریدار باید قبل از تحقق معامله ذیل فرم سفارش مربوطه درج و به امضای طرفین برسد.

گفتنی است در خصوص معاملات بورس کالا، مطابق ماده ۶ دستورالعمل ثبت سفارش کالا شیوه‌های ارائه سفارش عبارتند از:

- . سفارش حضوری،
- . سفارش تلفنی،
- . سفارش برخط
- . و سفارش الکترونیکی.

*** سفارش الکترونیکی**

سفارشاتى هستند که با استفاده از وسایل الکترونیکی نظیر پست الکترونیکی، فاکس و ... ارسال می‌شوند. مطابق این تعریف سفارش‌های تلفنی نیز از جمله سفارشات الکترونیکی محسوب می‌شوند، چرا که تلفن نیز یکی از وسایل الکترونیکی است.

*** سفارش برخط**

درخواست خرید یا فروش کالا و اوراق بهادار مبتنی بر کالا است که توسط مشتری از طریق زیرساخت دسترسی برخط بازار، جهت اجرا به سامانه معاملاتی ارسال می‌شود.

*** سفارش به قیمت بازار**

سفارشی است که باید با قیمت بازار معامله شود. به عبارت دیگر سفارشی است که مشتری تعیین می‌کند در قیمت بازار معامله شود.

*** سفارش به قیمت معین**

سفارشی است که باید در قیمت تعیین شده یا قیمت بهتر معامله شود.

*** سفارش به لحاظ اعتبار**

سفارشات به لحاظ اعتبار گونه‌ای از سفارش‌ها است که به انواع زیر دسته‌بندی می‌شود:

الف) اعتبار روزانه: اعتبار تا پایان روز معاملاتی ثبت سفارش

ب) اعتبار جلسه معامله: اعتبار تا پایان جلسه معاملاتی ثبت سفارش

ج) اعتبار همه یا هیچ: اجرای سفارش به شرط انجام تمام آن و در غیر این صورت حذف سفارش

د) اعتبار تا زمان ابطال: اعتبار تا زمان حذف سفارش

ه) اعتبار تا زمان تعیین شده: اعتبار تا زمان تعیین شده در سفارش.

گفتنی است سقف اعتباری معاملات هر مشتری و هر کارگزار توسط هیات مدیره بورس‌ها تعیین می‌شود.

همچنین در معاملاتی که به‌صورت اعتباری تسویه می‌شود، کارگزار خریدار کلیه کارمزدهای مصوب دو طرف معامله را جهت تسویه معامله پرداخت می‌نماید و کارگزار فروشنده مکلف است سهم فروشنده از کارمزدهای معامله مذکور را حداکثر ظرف مهلت ۱۰ روز تقویمی از زمان تسویه به کارگزار خریدار پرداخت کند. ارایه سند تسویه اعتباری به اتاق پایاپای به منزله تایید تسویه و احراز اسناد مربوطه توسط فروشنده و همچنین کارگزاران خریدار و فروشنده می‌باشد.

*** سفارش جلوگیری از زیان**

سفارشی است که در صورت رسیدن قیمت بازار به یک قیمت مشخص اجرا می‌شود.

*** سفارش حضوری**

یکی از انواع شیوه‌های سفارش در جریان معاملات بورس کالای ایران است که در آن مشتری (خریدار یا فروشنده) با مراجعه به محل کارگزاری درخواست خرید یا فروش کالا را ارائه می‌کند. درخواستی که به این شیوه ارائه می‌شود در خصوص اشخاص حقیقی نیازمند امضای آنها و در خصوص اشخاص حقوقی نیازمند امضای صاحبان امضای مجاز و مهر شرکت است. در این دسته از سفارشات، کنترل دقیق هویت مشتریان و نیز صاحبان امضای مجاز اشخاص حقوقی از طریق بررسی روزنامه رسمی مربوط به تصمیمات شرکت توسط کارگزار ضروری است.

*** سفارش تلفنی**

عبارتست از ثبت و اجرای سفارشات مشتری که به‌صورت تلفنی و به منظور خرید و فروش اوراق بهادار و کالا در بورس‌ها و بازارهای خارج از بورس توسط عضو با استفاده از مرکز تماس کارگزاری صورت می‌گیرد.

به بیان دیگر سفارش‌های تلفنی عبارتند از دریافت سفارش‌هایی که به‌صورت تلفنی جهت انجام معاملات اوراق بهادار و کالا در بورس‌ها و بازارهای خارج از بورس با استفاده از مرکز تماس کارگزاری صورت می‌گیرد.

این سفارش‌ها بر اساس درخواست خرید یا فروش اوراق بهادار و کالا و اخذ سایر اطلاعات مربوط به آن، طبق مقررات است که توسط مشتری با استفاده از مرکز تماس جهت اجرا به عضو ارسال می‌شود.

طبق قانون، ساعت و روزهای ارایه خدمات از طریق مرکز تماس باید در قرارداد فی‌مابین عضو و مشتری مشخص شده و عضو متعهد است در زمان‌های توافق شده در قرارداد نسبت به دریافت سفارش‌های تلفنی و اجرای آنها اقدام کند. در خارج از زمان‌های تعیین شده در قرارداد، عضو مسئولیتی در قبال دریافت و اجرای سفارش‌های تلفنی نخواهد داشت.

همچنین در صورتی که در زمان ارایه سفارش‌های تلفنی نماد معاملاتی اوراق بهاداری متوقف و یا اطلاعیه عرضه کالایی منتشر نشده باشد، چنانچه تا یک هفته نماد مذکور باز نشده و یا اطلاعیه عرضه کالای مورد نظر منتشر نشود، سفارش مذکور ملغی‌الاثرب خواهد شد.

گفتنی است ارسال سفارش‌های تلفنی به‌صورت مستقیم توسط مشتری به سامانه معاملات از طریق سامانه مدیریت سفارش (OMS) تابع مقررات معاملات برخط می‌باشد.

مطابق ماده ۴ دستورالعمل دریافت سفارش‌های تلفنی، مشتریانی که متقاضی دریافت این خدمت از هر یک از کارگزاری‌های عضو بورس کالا هستند (در صورتی که مشتری شخص حقوقی باشد، شخص معرفی شده از سوی وی باید واجد این شرایط باشد)، باید حائز این شرایط باشند:

۱. داشتن ۱۸ سال تمام
۲. نداشتن منع معاملات اوراق بهادار و کالا که توسط سازمان یا سایر مراجع ذی‌صلاح اعلام شده باشد.

*** سفارش فعال**

عبارتست از درخواست خرید یا فروش کالا یا اوراق بهادار مبتنی بر کالا که توسط مشتری به کارگزار ارایه می‌شود و قابلیت دادوستد را در بورس کالای ایران دارد.

*** سفته‌بازان**

این افراد بر اساس تحلیل و نظر خود اقدام به خرید و فروش برای کسب بازده حاصل از نوسان قیمت می‌کنند که حضور آنها در بازار آتی سکه نمایان است.

به عبارت دیگر سفته‌بازان به نوعی تمایل دارند موضع معاملاتی کوتاه‌مدت اختیار کنند، چرا که به دنبال این موضوع هستند که از فرصت‌های موجود در بازار برای سودآوری بهره‌برداری کنند.

از این رو سفته‌بازان به سرعت وارد بازار شده، مدتی در بازار حضور دارند و دست به دادوستد و معامله می‌زنند، و سپس به بازار دیگری می‌روند که احتمال سودآوری در آنجا بیشتر باشد.

برخی کارشناسان به رفتار سفته‌بازان در جریان معاملات بازار سرمایه انتقاد دارند، این در حالی است که برخی دیگر، حضور سفته‌بازان را کمک به نقدشوندگی بازار تلقی می‌کنند.

*** سقف اعتباری**

حداکثر ارزش معاملاتی است که متناسب با تضامین ارایه شده برای هر عضو اتاق پایاپای، توسط هیات مدیره شرکت بورس کالا تعیین و ابلاغ می‌شود.

*** سقف سفارش**

حداکثر تعداد مجاز قرارداد اختیار معامله به ازای هر سفارش است.

*** سقف موقعیت‌های باز**

حداکثر تعداد مجاز موقعیت‌های باز مشتری، کارگزار یا بازار در هر زیرگروه هم‌ماه است که در مشخصات قرارداد در جریان معاملات قرارداد اختیار معامله در بورس کالای ایران تعیین می‌شود.

*** سقف موقعیت‌های هم جهت**

حداکثر تعداد مجاز موقعیت‌های هم جهت مشتری و کارگزار در هر زیرگروه هم‌ماه است که در مشخصات قرارداد در جریان معاملات قرارداد اختیار معامله در بورس کالای ایران تعیین می‌شود.

*** سند تسویه خارج از پایاپای**

سندی است که جهت اتمام فرآیند معامله در بورس کالا، به اتاق پایاپای ارائه می‌شود و طی آن فروشنده به ایفای تعهدات طرفین در چارچوب شرایط اعلامی در اطلاعیه عرضه اقرار می‌نماید. فرم این سند به تصویب هیات مدیره بورس می‌رسد.

طبق قانون در جریان معاملات بازار فرعی بورس کالای ایران، قطعیت معامله در عرضه یکجا منوط به پرداخت بخش نقدی از سوی خریدار و ارائه سند تسویه خارج از پایاپای مطابق مقررات و با رعایت موارد زیر می‌باشد:

۱. خریدار مکلف است از طریق کارگزار خود طی مهلت واریز بخش نقدی معامله، نسبت به تسویه بخش نقدی معامله از طریق اتاق پایاپای اقدام کند.

۲. در صورتی که خریدار مطابق مقررات، برنده رقابت بوده و شرایط تحقق معامله مندرج در اطلاعیه عرضه را فراهم نماید، فروشنده مکلف به امضای سند تسویه خارج از پایاپای و ارائه آن به کارگزار خود می‌باشد.

۳. کارگزار فروشنده مکلف است سند تسویه خارج از پایاپای بخش غیرنقدی را که پس از تأمین شرایط اعلامی معامله از سوی خریدار و ایفای تعهدات ناشی از معامله تکمیل

شده است، به بورس کالا تسلیم نماید. تسلیم سند مذکور که با رعایت ترتیبات فوق به امضای فروشنده رسیده است، موجب قطعیت معامله در بورس خواهد شد.

۴. در صورت عدم واریز بخش نقدی معامله طبق شرایط اطلاعیه عرضه به حساب اتاق پایاپای در موعد مقرر یا عدم ایفای سایر تعهدات ناشی از معامله از سوی خریدار(که توسط هیات داوری یا بنا به اقرار طرفین برای اتاق پایاپای محرز شده باشد) اتاق پایاپای کلیه کارمزدها و سایر کسورات مصوب را از محل تضامین مورد اشاره در قانون کسر و بقیه آن را به عنوان وجه‌الضمان ناشی از عدم انجام تعهدات خریدار به حساب کارگزار فروشنده جهت پرداخت آن به فروشنده واریز می‌نماید.

۵. در صورتی که فروشنده با وجود ایفای تعهدات از سوی خریدار به شرح مفاد دستورالعمل‌ها، از امضای سند تسویه خارج از پایاپای خودداری نماید(این موضوع باید توسط هیات داوری یا بنا به اقرار طرفین برای اتاق پایاپای محرز شده باشد)، کلیه کارمزدهای مربوط به معامله از محل تضمین کسر و بقیه به عنوان وجه‌الضمان به خریدار پرداخت می‌شود.

۶. در صورت عدم تسلیم سند تسویه خارج از پایاپای از سوی کارگزار فروشنده به اتاق پایاپای، معامله محقق نشده و به اختلاف طرفین براساس ترتیبات مقرر در ماده ۳۶ قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران رسیدگی خواهد شد.

۷. در صورتی که معامله به هر دلیل محقق نشود، بخش نقدی واریزی از سوی خریدار(غیر از ۳ درصد) به کارگزار خریدار جهت پرداخت به خریدار مسترد خواهد شد. لازم به ذکر است دستگاه‌ها و شرکت‌های دولتی و سایر دستگاه‌های اجرایی موضوع ماده ۵ قانون مدیریت خدمات دولتی از شمول حکم بند ۵ مستثنی هستند.

۸. ارائه سند تسویه خارج از پایاپای به بورس کالا و تایید معامله توسط این بورس، به منزله تحقق قطعی و پایان فرآیند معامله و تسویه آن در بورس است و بورس کالا در خصوص ایفای تعهدات ناشی از معامله از سوی طرفین، از جمله تحویل کالا و تسویه بخش غیرنقدی معامله هیچ‌گونه مسئولیتی نخواهد داشت.

همچنین در معاملات اموال غیرمنقول، مبایعه‌نامه امضا شده طبق فرمتی که در اطلاعیه عرضه ارائه شده است، جزء لاینفک سند تسویه خارج از پایاپای می‌باشد. این

مبايعه‌نامه در مرجعی که هیات مدیره بورس تعیین می‌کند و طبق ترتیبات اجرایی مصوب آن هیات مدیره، تنظیم می‌شود.

* سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی

سیاست‌هایی است کلی مربوط به اصل ۴۴ قانون اساسی که توسط رهبر انقلاب مشخص شده است و نظام اقتصادی ایران را به سه بخش دولتی، تعاونی و خصوصی متکی می‌سازد و حدود هر بخش را مشخص می‌کند.

بر اساس این سیاست‌ها بخش دولتی شامل کلیه صنایع بزرگ، صنایع مادر، بازرگانی خارجی، معادن بزرگ، بانکداری، بیمه، تامین نیرو، سدها و شبکه‌های بزرگ آبرسانی، رادیو و تلویزیون، پست و تلگراف و تلفن، هواپیمایی، کشتیرانی، راه و راه‌آهن و مانند اینها است که به‌صورت مالکیت عمومی و در اختیار دولت است.

همچنین بخش خصوصی شامل آن قسمت از کشاورزی، دامداری، صنعت، تجارت و خدمات می‌شود که مکمل فعالیت‌های اقتصادی دولتی و تعاونی است و بخش تعاون نیز شامل شرکت‌ها و موسسات تعاونی تولید و توزیع می‌باشد که در شهر و روستا بر طبق ضوابط اسلامی تشکیل می‌شود.

بر اساس قانون مالکیت در این سه بخش تا جایی که با اصول دیگر اصل ۴۴ مطابق باشد و از محدوده قوانین اسلام خارج نشود و موجب رشد و توسعه اقتصادی کشور گردد و مایه زیان جامعه نشود، مورد حمایت قانونی جمهوری اسلامی است. بعلاوه این که تفصیل ضوابط و قلمرو و شرایط هر سه بخش را قانون معین می‌کند.

طبق قانون هرگونه فعل یا ترک فعل اشخاص تحت نظارت که منجر به نقض قوانین و مقررات بازار سرمایه از قبیل قانون بازار اوراق بهادار، قانون توسعه ابزارها و نهادهای مالی جدید به منظور تسهیل در اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، مصوبات شورا، سازمان، یا تشکلهای خودانتظام گردد، تخلف محسوب و متخلف طبق این دستورالعمل و سایر مقررات مربوط، به تنبیهات مقرر محکوم می‌گردد.

همچنین اعضای هیات مدیره و مدیرعامل تمامی اشخاص حقوقی که تحت یکی از عناوین نهادهای مالی موضوع قانون بازار اوراق بهادار و یا قانون توسعه ابزارها و نهادهای مالی جدید به منظور تسهیل اجرای سیاست‌های اصل ۴۴ قانون اساسی تا کنون تشکیل شده‌اند و نزد مرجع ثبت شرکت‌ها در سراسر کشور به ثبت رسیده‌اند و نیز آن دسته از اشخاص حقوقی که موضوع فعالیت اصلی آنها نهاد مالی است موظفند نهاد مالی تحت مدیریت خود را نزد سازمان بورس و اوراق بهادار به ثبت برسانند. از سوی دیگر به منظور تنظیم مناسب بازار، افزایش سطح رقابت، ارتقای بهره‌وری شبکه توزیع و شفاف‌سازی فرآیند توزیع کالا و خدمات، دولت می‌تواند با رعایت قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی قیمت‌گذاری را به کالاهای و خدمات عمومی و انحصاری و کالاهای اساسی یارانه‌ای و ضروری محدود نماید. وزارت بازرگانی نیز مجاز است در راستای اجرا سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، امور اجرایی تنظیم بازار اعم از تامین، ذخیره‌سازی، توزیع، بازرسی و قیمت‌گذاری کالاهای و خدمات را به تشکلهای صنفی تولیدی، توزیعی و خدماتی، اتحادیه‌ها و تعاونی‌ها و همچنین تشکلهای مردم نهاد واگذار کند. گفتنی است در راستای اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی شفاف‌سازی معاملات، از بین رفتن رانت، ایجاد فضای رقابتی در معاملات، توانمندسازی بخش خصوصی، ایجاد زمینه مناسب برای حضور مردم و بخش خصوصی در اقتصاد، کمرنگ شدن نقش دولت در اقتصاد، از میان رفتن واسطه‌ها و ... از جمله مواردی هستند که بورس کالای ایران می‌تواند با سازوکارها و مکانیزم‌های خود در دستیابی به این اهداف یاری‌رسان باشد.

*** سیستم معاملاتی**

عبارت است از یک سیستم معاملاتی مستقل از مکان فیزیکی بازار بورس اوراق بهادار که با هدف تطبیق سفارش‌های خریداران و فروشندگان، از طریق واسطه‌ها و نمایندگی‌ها طراحی شده است. این سیستم‌ها به طور الکترونیکی بین خریداران و

فروشنندگان بالقوه اوراق بهادار، ارتباط برقرار می‌کنند و بر اساس معیارهای تعریف شده از سوی آنها، معاملات را انجام می‌دهند. به عبارت دیگر سیستم معاملاتی عبارتست از دستگاه فیزیکی یا سامانه الکترونیکی که با استفاده از آن سرمایه‌گذاران اقدام به ثبت سفارش‌های خرید و فروش خود برای دادوستد اوراق و کالاها می‌کنند و معاملات توسط این سیستم‌ها انجام می‌شود.

به بیانی دیگر سیستم معاملاتی بستری الکترونیکی است که مشتری با استفاده از آن نسبت به دریافت خدمات الکترونیکی از درگاه‌های غیرحضوری در راستای دادوستد اوراق و کالاها اقدام می‌کند.

گفتنی است طبق قانون کلیه کارکنان کارگزار که برای انجام دادوستد با سیستم معاملاتی کار می‌کنند باید دستکم دارای گواهی‌نامه اصول مقدماتی کارگزاری باشند.

*** سیستم چند کالایی بورس کالا**

سیستم چند کالایی از بهمن‌ماه سال ۱۳۸۹ در بورس کالای ایران راه‌اندازی شده است که در آن محصولات مختلف پذیرفته شده در این بورس مورد معامله قرار می‌گیرند. در ابتدا این امکان تنها برای محصولات کشاورزی فراهم بود تا این که در مهرماه سال ۱۳۹۰ برخی از فرآورده‌های نفت و پتروشیمی نیز از این طریق در بورس کالا عرضه شدند که در سیستم چند کالایی بورس کالا مورد معامله قرار می‌گیرند.

گفتنی است در حال حاضر محصولات و کالاهای مختلفی در سیستم چند کالایی بورس دادوستد می‌شوند که به این ترتیب امکان افزایش زمان حراج و رقابت در مقایسه با سیستم معاملات تک کالایی و امکان معامله از طریق دفاتر شرکت‌های کارگزاری برای معامله این فرآورده‌ها وجود دارد.

«ش»

* شخص حقوقی

شخص حقوقی در اصطلاح عبارت از گروهی از افراد انسان یا منفعتی از منافع عمومی است که قوانین موضوعه، آن را در حکم شخص طبیعی و موضوع حقوق و تکالیف قرار داده باشند که از جمله اشخاص حقوقی می‌توان به شرکت‌های تجاری اشاره کرد. به موجب قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و سایر قوانین کشور، شخص حقوقی بر سه گونه است: دولتی، عمومی و خصوصی.

در راستای انجام معاملات بورس برای کلیه اشخاص حقوقی که فرم درخواست اخذ کد و مستندات مربوطه را ارایه می‌نمایند، کد عام ایجاد می‌شود.

علاوه بر این اعضای هیات مدیره و مدیرعامل تمامی اشخاص حقوقی که تحت یکی از عناوین نهادهای مالی موضوع قانون بازار اوراق بهادار و یا قانون توسعه ابزارها و نهادهای مالی جدید به منظور تسهیل اجرای سیاست‌های اصل ۴۴ قانون اساسی تا کنون تشکیل شده‌اند و نزد مرجع ثبت شرکت‌ها در سراسر کشور به ثبت رسیده‌اند و نیز آن دسته از اشخاص حقوقی که موضوع فعالیت اصلی آنها نهاد مالی است موظفند نهاد مالی تحت مدیریت خود را نزد سازمان بورس و اوراق بهادار به ثبت برسانند.

وکیل یا نماینده قانونی شخص حقیقی یا حقوقی در صورتی می‌تواند موضوع پذیرش آنها را پیگیری نماید که سند رسمی وکالت از موکل خود داشته و مدارک شناسایی خود را نیز به بورس کالا ارایه نماید.

همچنین کلیه اشخاص حقیقی و حقوقی که به عنوان مدیران نهادهای مالی، تشکلهای خودانتظام و ناشران اوراق بهادار(موضوع ماده (۱۳) قانون توسعه ابزارها و نهادهای مالی جدید در راستای اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی) انتخاب شده یا می‌شوند مکلفند مدارک هویت و کلیه اسناد و مدارک مربوط به سوابق

شغلی و تحصیلی خود را جهت ثبت در پایگاه اطلاعاتی مدیران مربوطه به سازمان بورس و اوراق بهادار ارایه کنند.

گفتنی است در صورتی که هر شخص حقیقی یا حقوقی مقیم ایران که سهامدار شرکت پذیرفته شده در بورس یا بازار خارج از بورس، سهام یا حق تقدم خود را در بورس‌ها یا بازارهای خارج از بورس خارجی بفروشد، از این بابت هیچ‌گونه مالیاتی در ایران دریافت نخواهد شد.

ضمن این که کالای فروخته شده به اشخاص حقیقی و حقوقی خارج از کشور صرفاً به منظور صادرات است.

*** شخص حقیقی**

شخص در لغت به معنای ذات مخصوص یا فرد مشخص معین و انسان است و در اصطلاح حقوقی به کسی گفته می‌شود که موضوع حق قرار می‌گیرد. بنابراین شخص شامل شخص حقیقی یا شخص طبیعی که آن را انسان می‌نامند و نیز شخص حقوقی است.

در اصطلاح حقوقی، شخص حقیقی به هر یک از افراد نوع بشر گفته می‌شود. این واژه در مقابل واژه شخص حقوقی که ممکن است شخص حقوقی، حقوق عمومی مانند دولت یا شخص حقوقی، حقوق خصوصی مانند یک شرکت تجاری یا یک نهاد غیرتجارتی باشد، قرار می‌گیرد.

*** شخص مرتبط**

هر شخص حقیقی یا حقوقی که از طریق قرارداد یا هر رابطه حقوقی دیگر، حقوق و تعهدات متقابلی نسبت به شرکت داشته باشد شخص مرتبط با شرکت محسوب می‌شود.

*** شرایط پرداخت**

عبارتست از شرایط تسویه وجه معامله اعم از نقدی، اعتباری، نقدی و اعتباری و یا هر روش پرداخت دیگر که طبق مقررات مورد قبول بورس کالا بوده و در اطلاعیه عرضه اعلام می‌شود.

*** شرایط تحویل کالا**

شرایطی است شامل کیفیت کالا، نوع بسته‌بندی، وسیله حمل‌ونقل، مابه‌التفاوت حمل، وضعیت اظهارنامه گمرکی و سایر مواردی که طبق مقررات مربوط به بازار فیزیکی بورس کالا در اطلاعیه عرضه اعلام و فروشنده کالای معامله شده را بر اساس آن به خریدار تحویل می‌دهد.

*** شرکت بورس کالای ایران**

در راستای تحقق اهداف برنامه سوم و چهارم توسعه که مطابق با آنها شورای عالی بورس موظف به راه‌اندازی و گسترش بورس‌های کالایی در ایران شناخته شده بود، بورس فلزات در شهریورماه ۱۳۸۲ (نخستین بورس کالایی در ایران) و بورس کالای کشاورزی در شهریورماه ۱۳۸۳ آغاز به فعالیت کردند.

بر مبنای قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران (مصوب یکم آذرماه ۱۳۸۴ مجلس شورای اسلامی) و با تصویب شورای عالی بورس، شرکت بورس کالای ایران در آذرماه ۱۳۸۵ با درهم آمیختن سازمان کارگزاران بورس فلزات تهران و سازمان کارگزاران بورس کالای کشاورزی تشکیل شد و پس از پذیره‌نویسی و برگزاری مجمع عمومی، از مهرماه ۱۳۸۶ کار خود را زیر نظر سازمان بورس و اوراق بهادار آغاز کرد. طبق قانون ارکان این شرکت عبارتند از:

۱. مجامع عمومی

۲. هیات مدیره

۳. مدیر عامل

۴. بازرس/حسابرس.

شرکت بورس کالای ایران از نوع سهامی عام بوده و اداره آن بر عهده هیات مدیره‌ای غیرموظف مرکب از هفت شخص است که مجمع عمومی عادی با توجه به اساسنامه، قانون تجارت و ضوابط سازمان بورس و اوراق بهادار، آنها را برای مدت دو سال انتخاب می‌کند.

طبق قانون هیات مدیره باید یک نفر شخص حقیقی را خارج از اعضا هیات مدیره، به مدیرعاملی شرکت برگزیند. مدت تصدی وی به این سمت دو سال خواهد بود.

همچنین شرکت بورس کالای ایران تابعیت ایرانی دارد و مدت فعالیت آن از تاریخ تاسیس نامحدود است. مرکز اصلی شرکت در تهران است و تعیین و تغییر نشانی مرکز اصلی منوط به تصویب هیات مدیره شرکت خواهد بود. هیات مدیره شرکت می‌تواند طبق مقررات در هر موقع و هر کجا که لازم بداند شعبه یا نمایندگی در داخل یا خارج کشور دایر یا منحل نماید که بر اساس قانون تمامی ارکان شرکت بورس کالای ایران اعم از مجامع عمومی، مدیران، بازرس/حسابرس و همچنین اعضای شرکت و اشخاص تحت کنترل آن مکلفند کلیه قوانین و مقررات را رعایت و اجرا نمایند.

مقررات اشاره شده شامل این موارد هستند:

۱. وظایف، اختیارات و مسئولیت‌های شرکت و هر یک از ارکان یا مدیران
۲. الزام شرکت به ارائه اطلاعات به ارکان بازار اوراق بهادار، اشخاص یا مراجع ذی‌صلاح دیگر یا انتشار اطلاعات برای عموم حسب مورد
۳. نحوه پذیرش، تعلیق و لغو عضویت اعضا یا خودداری از پذیرش متقاضیان عضویت، صلاحیت‌های حرفه‌ای و اخلاقی مدیران اعضا، مقررات انضباطی حاکم بر آنها، وظایف آنها و همچنین نحوه خاتمه فعالیت آنها در شرکت
۴. منابع درآمد شرکت، پرداخت‌کنندگان، زمان پرداخت، نحوه پرداخت منابع یاد شده و ضمانت اجرای عدم پرداخت آنها و همچنین نحوه ثبت و نگهداری حساب‌ها
۵. رویه‌های اجرایی، نحوه اداره، تشکیلات سازمانی، صلاحیت حرفه‌ای و اخلاقی مدیران و کارکنان شرکت، وظایف و مسئولیت‌های آنها، الزام به گذراندن دوره‌های آموزشی خاص توسط آنها و حداقل تعداد کارکنان مورد نیاز شرکت

۶. اصلاح و بهبود نرم‌افزارهای مورد استفاده یا الزام به استفاده از نرم‌افزارهای خاص
 ۷. نحوه تبلیغات شرکت و اعضا آن
 ۸. نحوه رسیدگی به شکایت‌های مربوط به معاملات کالاهای پذیرفته شده و اوراق بهادار مبتنی بر کالای پذیرفته شده و همچنین فعالیت‌های اعضا توسط شرکت
 ۹. نحوه استقرار سیستم کنترل‌های داخلی، مدیریت ریسک و کنترل تضاد منافع با سرمایه‌گذاران
 ۱۰. پذیرش کالاها و اوراق بهادار مبتنی بر کالا، نوع کالاهای قابل پذیرش، وظایف و مسئولیت‌های شرکت در مورد نظارت بر حفظ و رعایت شرایط پذیرش توسط عرضه‌کنندگان و ناشران، و تعلیق یا لغو پذیرش کالاهای پذیرفته شده و اوراق بهادار مبتنی بر کالای پذیرفته شده
 ۱۱. نحوه نظارت بر حسن انجام معاملات کالاهای پذیرفته شده و اوراق بهادار مبتنی بر کالای پذیرفته شده جهت جلوگیری از وقوع تخلفات و جرایم و ضرورت اعلام آنها به سازمان بورس
 ۱۲. مسئولیت شرکت، مدیران، کارکنان و اشخاص مرتبط شرکت در خصوص ارایه یا افشای اطلاعات مربوط به نقض قانون و مقررات.
- همچنین بر اساس قانون موضوع فعالیت شرکت بورس کالای ایران عبارت است از:
۱. تشکیل، سازماندهی و اداره بورس کالا به صورت متشکل، سازمان یافته و خودانتظام به منظور انجام معاملات کالاهای پذیرفته شده و اوراق بهادار مبتنی بر کالای پذیرفته شده، توسط اشخاص ایرانی و غیرایرانی مطابق قانون و مقررات.
 ۲. پذیرش کالاها و اوراق بهادار مبتنی بر آن از قبیل کالاهای صنعتی، معدنی و کشاورزی و اوراق بهادار مبتنی بر هر کدام مطابق قانون و مقررات.
 ۳. تعیین شرایط عضویت برای گروه‌های مختلف از اعضا، پذیرش متقاضیان عضویت، وضع و اجرای ضوابط حرفه‌ای و انضباطی برای اعضا، تعیین وظایف و مسئولیت‌های اعضا و نظارت بر فعالیت آنها و تنظیم روابط بین آنها مطابق قانون و مقررات.
 ۴. فراهم آوردن شرایط لازم برای دسترسی منصفانه اعضا به منظور انجام معاملات کالاها و اوراق بهادار مبتنی بر کالای پذیرفته شده مطابق قانون و مقررات.

۵. همکاری و هماهنگی با نهادهای مالی، شرکت‌ها، ارگان‌ها و سازمان‌هایی که بخشی از وظایف مربوط به دادوستد کالاهای پذیرفته شده و اوراق بهادار مبتنی بر کالای پذیرفته شده، یا انتشار و پردازش اطلاعات مرتبط با بورس کالا را به عهده دارند، از جمله شرکت‌های سپرده‌گذاری مرکزی اوراق بهادار و تسویه وجوه.
 ۶. انجام تحقیقات، آموزش و فرهنگ‌سازی مرتبط با فعالیت بورس کالا برای تسهیل، بهبود و گسترش دادوستد در بورس کالا.
 ۷. همکاری با بورس‌های دیگر در ایران و خارج از ایران به منظور تبادل اطلاعات و تجربیات، یکسان‌سازی مقررات و استانداردها.
 ۸. نظارت بر حُسن انجام معاملات کالاهای پذیرفته شده و اوراق بهادار مبتنی بر کالای پذیرفته شده در بورس کالا.
 ۹. تهیه، جمع‌آوری، پردازش، انتشار و یا اعلام اطلاعات مربوط به سفارش‌ها و معاملات کالاهای پذیرفته شده و اوراق بهادار مبتنی بر کالای پذیرفته شده طبق قانون و مقررات.
 ۱۰. نظارت بر عرضه‌کنندگان کالاهای پذیرفته شده، در بورس کالا و ناشران اوراق بهادار مبتنی بر کالای پذیرفته شده، مطابق قانون و مقررات.
 ۱۱. پذیرش انبارها، نظارت بر فعالیت آنها و انجام عملیات مربوط به انبارها که در جهت تسهیل دادوستد معاملات در بورس کالا انجام می‌شود.
 ۱۲. اجرای سایر وظایفی که مطابق قانون و مقررات به عهده شرکت گذاشته شده یا می‌شود.
- همچنین سهامداران شرکت به‌صورت زیر دسته‌بندی می‌شوند:
۱. دسته اول: اشخاص حقوقی که مطابق قانون تاسیس بورس اوراق بهادار مصوب اردیبهشت‌ماه ۱۳۴۵ مجوز فعالیت کارگزاری دریافت کرده‌اند یا مطابق قانون بازار اوراق بهادار مصوب آذرماه ۱۳۸۴ مجوز کارگزاری یا کارگزار/معامله‌گری دریافت داشته و به عضویت شرکت پذیرفته می‌شوند.
 ۲. دسته دوم: تولیدکنندگان، توزیع‌کنندگان و سایر فعالان مربوط به بورس و انواع کالاهای قابل پذیرش در بورس کالا.

۳. دسته سوم: نهادهای مالی به استثنای اشخاص دسته اول فوق.

۴. دسته چهارم: اشخاصی که جزو دسته اول، دوم یا سوم نیستند.

طبق قانون فهرست اشخاصی که جزو دسته اول، دوم و سوم محسوب می‌شوند، توسط سازمان بورس تعیین می‌گردد. بعلاوه این که حداکثر درصد سهام متعلق به هر یک از دسته‌های اول، دوم و سوم در زمان تاسیس و تغییرات بعدی آن توسط این سازمان تعیین می‌شود.

هر شخص در هر زمان می‌تواند بطور مستقیم یا غیرمستقیم (از طریق اشخاص وابسته به خود) حداکثر ۲/۵ درصد از سهام شرکت را در مالکیت داشته باشد. ضمن این که نقل و انتقال سهام و حق تقدم خرید سهام فقط درون هر یک از دسته‌های سهامداری تعریف شده مجاز است، مگر با تصویب هیات مدیره سازمان بورس. در نقل و انتقال سهام و حق تقدم خرید سهام نیز علاوه بر قانون تجارت، رعایت مقررات الزامی است. کلیه منابع درآمدی شرکت نیز از محل کارمزد معاملات، حق پذیرش و درج کالاها و اوراق مبتنی بر کالا، حق عضویت و استفاده از تسهیلات اعطایی به اعضا و سایر درآمدها به همراه زمان‌بندی دریافت، اشخاص پرداخت‌کننده، ضمانت‌های اجرایی برای دریافت و سایر موارد مرتبط باید به تصویب سازمان بورس برسد. به علاوه این که بر اساس قانون پذیرش شرکت بورس کالا در بورس اوراق بهادار و بازارهای خارج از بورس منوط به موافقت سازمان بورس است.

همچنین بورس کالا کارمزدهای زیر را دریافت می‌کند:

۱. کارمزد پذیرش کالا، که به همراه درخواست پذیرش و تکمیل مدارک اولیه از متقاضی دریافت می‌شود.

۲. کارمزد درج کالا، که بر اساس آمار سالانه عرضه کالا در بورس از عرضه‌کننده برای هر سال دریافت می‌شود.

بر این اساس متقاضی و عرضه‌کننده موظف است حسب مورد، کارمزدهای فوق را بر اساس مصوبه هیات مدیره بورس کالا و حداکثر تا میزان سقف‌های تعیین شده توسط هیات مدیره سازمان بورس، در مهلت مقرر پرداخت کند. در صورت عدم پرداخت

کارمزد توسط عرضه‌کننده در مهلت مقرر، بورس کالا می‌تواند این مبلغ را از مطالبات و یا موجودی عرضه‌کننده نزد اتاق پایاپای رسماً برداشت کند.

همچنین طبق قانون نرخ‌های معادل ریال اعلام شده در هر روز مبنای کلیه محاسبات بورس کالا برای تسویه معاملات آن روز، کارمزدها، خسارت‌ها و سایر هزینه‌ها خواهد بود. ضمن این که کالای فروخته شده به اشخاص حقیقی و حقوقی خارج از کشور صرفاً به منظور صادرات است.

نکته دیگر این که همه دادوستدها در بورس کالا در قالب قراردادهای استاندارد انجام می‌گیرد. به طور کلی، قراردادهای زیر برای دادوستد هر کالا وجود دارد:

. قرارداد نقدی spot

. قرارداد سلف forward

. قرارداد نسبه credit

. قرارداد آتی Futures

. قرارداد اختیار معامله option

. قرارداد اختیار خرید Call Option

. قرارداد اختیار فروش Put Option

. قرارداد صلح

. قراردادهای خاص موضوع ماده ۱۰ قانون مدنی

. قراردادهای معاوضه swap.

همچنین در انعقاد هر کدام از قراردادهای این موارد باید تعیین شود:

. مشخصات کالا و نوع قرارداد مورد معامله

. مقدار کالای مورد معامله

. واحد اندازه‌گیری کالای مورد معامله

. زمان معامله (روز و ساعت)

. استاندارد و ابعاد کالا

. تاریخ تحویل

. استاندارد تحویل و نوع بسته‌بندی

. انبار یا محل تحویل

. واحد پول.

از سوی دیگر کلیه قراردادهای قابل معامله در بورس کالا صرفاً بر اساس کالاها یا اوراق بهادار مبتنی بر کالای پذیرفته شده تعریف می‌شود. انجام معاملات کالاها یا اوراق بهادار مبتنی بر کالایی که طبق مقررات پذیرفته نشده‌اند، به هیچ وجه مجاز نمی‌باشد. نکته دیگر این که بورس کالای ایران دارای بازار معاملات کالای فیزیکی، مشتقه و فرعی است.

بازار معاملات کالای فیزیکی شامل چند تابلو از جمله تابلوی محصولات فلزی، صنعتی، کشاورزی و پتروشیمی و بازار مشتقه شامل چند تابلو از جمله تابلوی قرارداد آتی می‌باشد. پذیرش کالا صرفاً در یکی از تابلوهای بازار معاملات کالای فیزیکی و پذیرش اوراق بهادار مبتنی بر کالا صرفاً در یکی از تابلوهای بازار مشتقه صورت می‌پذیرد. همچنین ایجاد بازارها و تابلوهای جدید با پیشنهاد بورس کالا و تصویب سازمان بورس امکان‌پذیر است.

در یک تقسیم‌بندی کلی معاملات در بورس کالای ایران در دو دسته بازارهای فیزیکی و بازارهای اوراق بهادار مبتنی بر کالا جای می‌گیرند. معاملات بازارهای فیزیکی در سه تالار (بازار) داخلی، صادراتی و فرعی انجام می‌پذیرد.

ابزارهای معاملاتی در بازارهای فیزیکی عبارتند از معاملات نقدی با تسویه نقدی، نقدی با تسویه اعتباری، نسبه، سلف با تسویه نقدی و سلف با تسویه اعتباری. معاملات انواع اوراق بهادار و ابزارهای مشتقه از جمله قراردادهای آتی، پیمان آتی، اختیار معامله، اوراق سلف موازی استاندارد، اوراق خرید دین و گواهی سپرده کالایی نیز در دسته بازار اوراق بهادار مبتنی بر کالا جای می‌گیرند.

علاوه بر این ابزارهای معاملاتی شرکت بورس کالای ایران اعم از ابزارهایی که در حال حاضر پیاده‌سازی شده و توسط فعالان اقتصادی مورد استفاده قرار می‌گیرند عبارتند از: قرارداد نقدی، قرارداد نسبه، قرارداد سلف، اوراق سلف موازی استاندارد، قراردادهای بلندمدت، گواهی سپرده کالایی، قرارداد آتی، اختیار معامله و صندوق کالایی. ابزارهایی

هم که هنوز به مرحله اجرا نرسیده ولی در دست اقدام هستند شامل اوراق خرید دین، معاملات کشف پرمیوم و پیمان آتی می‌شوند.
علاوه بر این، مراحل دادوستد در بورس کالا عبارتند از:
انتخاب کارگزار

تکمیل فرم ثبت سفارش نزد کارگزار و پیشنهاد قیمت
واریز حداقل سپرده مورد نیاز معامله به حساب کارگزار نزد اتاق پایاپای
انتقال سفارش مشتری به تالار معاملات توسط کارگزار
شرکت در حراج توسط کارگزار و انجام معامله در تالار
واریز باقی‌مانده وجه معامله پس از کسر سپرده اولیه به حساب کارگزار نزد اتاق پایاپای

تسویه اسنادی معاملات در اتاق پایاپای و صدور اسناد معاملاتی
تسویه مالی معاملات در اتاق پایاپای

نقل و انتقال وجوه پس از کسر هزینه‌ها به حساب معامله‌گران از طریق حساب بانکی.
شایان ذکر است پس از معامله اوراق بهادار ثبت شده نزد سازمان بورس که در یکی از بورس‌ها یا بازارهای خارج از بورس معامله شده‌اند و کالاهای معامله شده در بورس‌های کالایی، عملیات تسویه وجوه و پایاپای (نقل و انتقال) پس از معاملات در شرکت‌های سپرده‌گذاری مرکزی اوراق بهادار و تسویه وجوه صورت می‌گیرد.

افزون بر این کالاهایی که در بورس‌های کالایی به عنوان بازار متشکل، سازمان یافته و تحت نظارت پذیرفته شده و مورد دادوستد قرار می‌گیرد طبق قوانین و مقررات حاکم بر آن بورس‌ها عرضه شده و مورد معامله قرار می‌گیرند. ضمن این که عرضه، معامله، تسویه و تحویل نهایی کالاهای مذکور مشمول قوانین و مقررات مربوط به بازارهای غیرمتشکل کالایی نیست.

طبق قانون خرید کالا یا خدمات از طریق بورس کالا بدون رعایت احکام و تشریفات قانون برگزاری مناقصات، توسط دستگاه‌های اجرایی، بلامانع است.

همچنین بورس کالا مکلف است نسبت به انتشار موارد زیر نیز از طریق سایت اینترنتی خود اقدام نماید:

۱. اطلاعات مربوط به عرضه کالاها دستکم تا پایان روز کاری قبل از عرضه در بورس
۲. اطلاعیه عرضه رینگ صادراتی دستکم ۳ روز کاری قبل از عرضه در بورس
۳. اطلاعیه معاملاتی قراردادهای آتی دستکم ۳ روز کاری قبل از آغاز معاملات هر قرارداد

۴. هرگونه تغییر در حجم عرضه و حد نوسانات قیمت قبل از اعمال آن
۵. هرگونه تغییر در مقررات معاملاتی و عملیاتی بازار قبل از اعمال آن
۶. هرگونه تغییر در ساعات، روزهای معاملاتی، زمان شروع، خاتمه و یا طول مدت جلسه معاملاتی دستکم ۳ روز کاری قبل از اعمال
۷. روش محاسبه قیمت تسویه روزانه قراردادهای آتی و تغییرات بعد از آن حداقل یک روز کاری قبل از اعمال
۸. هرگونه اطلاعات دیگری که بورس کالا بر اساس قوانین و مقررات نسبت به انتشار آنها ملزم شده است.

از سوی دیگر طبق قانون شرکت بورس کالا نمی‌تواند در سهام شرکت‌های عرضه‌کننده کالاهای پذیرفته شده، ناشران اوراق بهادار مبتنی بر کالای پذیرفته شده، اعضا و شرکت‌هایی که مبادرت به انجام معاملات کالاهای پذیرفته شده و اوراق بهادار مبتنی بر کالای پذیرفته شده می‌نمایند، سرمایه‌گذاری کند یا به آنها وام دهد یا کالاهایی که توسط آنها عرضه شده یا اوراق بهاداری را که توسط آنها انتشار یافته است، خریداری کند. ضمن این که انتشار هرگونه اوراق بهادار توسط شرکت منوط به تصویب سازمان بورس است.

علاوه بر این در صورت وقوع هر یک از موارد ذیل شرکت بورس کالا بر اساس ضوابط مربوط به عضویت نسبت به تعلیق عضویت اعضا تا زمان رفع دلایل تعلیق اقدام و موضوع را فوراً به سازمان بورس اطلاع می‌دهد:

۱. عدم ارایه تضامین و سپرده‌ها طبق مقررات
۲. عدم ایفای تعهدات مالی اعم از مبلغ معامله، کارمزدها، جریمه‌ها و خسارات مترتبه طبق مقررات. همچنین بورس کالا باید از انجام معامله اشخاصی که عضویت ایشان نزد اتاق پایاپای تعلیق شده است، جلوگیری کند.

طبق قانون به منظور حمایت از بهره‌برداران و مصرف‌کنندگان و شفافیت قیمت‌ها و ایجاد تعادل در بازار محصولات و تولیدات کشاورزی، خرید و فروش نهاده‌ها و محصولات تولیدی، در صورتی که از اقلام قابل معامله در بورس کالا باشد، باید از طریق شرکت در بورس کالا انجام شود. تولیدکنندگان محصولات کشاورزی می‌توانند محصولات خود را در بازار بورس تخصصی کالای کشاورزی عرضه کنند.

بر این اساس در صورت کاهش قیمت بورس نسبت به قیمت تضمینی اعلام شده از سوی دولت، مابه‌التفاوت آن توسط دولت به تولیدکنندگان پرداخت می‌شود.

گفتنی است عرضه محصولات کشاورزی در بورس کالا منوط به ارایه تاییدیه سازمان جهاد کشاورزی استان برای تولیدکنندگان حقیقی کشاورزی و مصوبه مجمع عمومی مربوط به تفکیک نوع محصول و نیز مجوز وزارت جهاد کشاورزی (سازمان جهاد کشاورزی استان) برای تشکیل‌های بخش کشاورزی است.

بر این اساس در راستای عرضه محصولات کشاورزی در بورس کالای ایران وزارت جهاد کشاورزی مکلف است با همکاری بورس کالا تا پایان اردیبهشت ماه هر سال نسبت به تهیه فهرست محصولات کشاورزی قابل معامله در بورس کالا اقدام نماید. مرجع تعیین کیفیت و درجه‌بندی محصولات موضوع این آیین‌نامه، بورس کالا با همکاری وزارت جهاد کشاورزی می‌باشد.

وزارت جهاد کشاورزی همچنین موظف است پس از دریافت فهرست قطعی معاملات از بورس کالا ظرف دو هفته نسبت به پرداخت مابه‌التفاوت قیمت تابلو بورس و قیمت تضمینی اعلام شده از سوی هیات وزیران اقدام نماید. البته در شرایط اضطراری و با هماهنگی سازمان بورس، تغییر مواعد زمانی اشاره شده امکان‌پذیر می‌باشد.

از سوی دیگر در صورتی که اوراق بهادار پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار یا بازار خارج از بورس و یا اوراق بهادار مبتنی بر کالا که در بورس کالا پذیرفته می‌شود متضمن سود مصوب، سررسید شده یا تضمین شده باشد، باید به موقع و در چارچوب مقررات توزیع و پرداخت شود. در صورت خودداری ناشران و شکایت صاحبان اوراق بهادار یا سازمان بورس، موضوع در هیات داوری قانون بازار اوراق بهادار طرح و آرا صادره در این خصوص از طریق اجرای احکام دادگاه‌ها قابل اجرا است.

همچنین خرید و فروش کالاهای پذیرفته شده در بورس‌های کالایی که با رعایت مقررات حاکم بر آن بورس‌ها مورد دادوستد قرار می‌گیرند توسط وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها، نهادها و دستگاه‌های دولتی و عمومی و دستگاه‌های اجرایی نیاز به برگزاری مناقصه یا مزایده و تشریفات مربوط به آنها ندارد.

علاوه بر این دولت مکلف است کالای پذیرفته شده در بورس کالا را از نظام قیمت‌گذاری خارج نماید که البته دارو از شمول این ماده مستثنی است.

از سوی دیگر طبق قانون در صورت وجود مازاد تولید محصولات دامی اعم از خام و فرآوری شده، دولت موظف است شرایط حضور تولیدکنندگان در بازارهای جهانی را تسهیل نماید. همچنین دولت باید زمینه‌های گسترش بورس کالاهای کشاورزی به محصولات دامی را فراهم نماید. صادرکنندگان این محصولات مشمول جایزه صادراتی نیز خواهند گردید.

همچنین کلیه شرکت‌های ایرانی یا خارجی می‌توانند در بورس کالا به خرید و فروش کالا مبادرت نمایند و کد معاملاتی دریافت دارند.

گفتنی است به باور کارشناسان، بورس کالای ایران در راستای تحقق شعار اقتصاد مقاومتی می‌تواند با ایجاد فضای رقابتی سالم و شفاف در عرضه کالای ایرانی، مانع واردات بی‌رویه به کشور شده تا محصول ایرانی با کیفیت خوب و قیمتی مناسب به مصرف‌کننده داخلی برسد.

شایان ذکر است بخش عمده مقررات و ضوابط حاکم بر فرایندهای بورس کالای ایران به تصویب یکی از دو رکن بازار اوراق بهادار یعنی شورای عالی بورس و هیأت مدیره سازمان بورس اوراق بهادار رسیده است.

*** شرکت سپرده‌گذاری مرکزی اوراق بهادار و تسویه وجوه**

شرکتی است که امور مربوط به ثبت، نگهداری، انتقال مالکیت اوراق بهادار و تسویه وجوه را انجام می‌دهد. بر این اساس مطابق بند(پ) ماده ۳۶ قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور پس از معامله اوراق بهادار ثبت شده نزد سازمان بورس که در

یکی از بورس‌ها یا بازارهای خارج از بورس معامله شده‌اند و کالاهای معامله شده در بورس‌های کالایی، عملیات تسویه وجوه و پایاپای (نقل و انتقال) در شرکت‌های سپرده‌گذاری مرکزی اوراق بهادار و تسویه وجوه صورت می‌گیرد.

بر اساس قانون شرکت سپرده‌گذاری مرکزی اوراق بهادار و تسویه وجوه مکلف است نسبت به ثبت سوابق مالکیت اوراق بهادار ثبت شده نزد سازمان بورس و هرگونه تغییرات بعدی آن اقدام کند. سوابق مربوط به مالکیت اوراق بهادار و تغییرات بعدی آن این موارد را شامل می‌شود:

۱. مشخصات مالک اوراق بهادار
 ۲. کلیه نقل و انتقالات و نوع، تاریخ، زمان و تعداد اوراق بهادار منتقل شده
 ۳. مشخصات کامل انتقال‌دهنده و انتقال‌گیرنده
 ۴. توثیق و توقیف اوراق بهادار و رفع آن
 ۵. وقف، صلح و هبه اوراق بهادار
 ۶. تغییرات دارایی ناشی از تغییرات سرمایه.
- همچنین طبق قانون شرکت‌های سپرده‌گذاری مرکزی اوراق بهادار و تسویه وجوه، شرکت‌های مادر (هلدینگ) و سبذگردان‌ها از مصادیق نهاد مالی محسوب می‌شوند.
- گفتنی است سیستم سپرده‌گذاری اوراق بهادار، یک سازوکار ثبت الکترونیک است که نگهداری اوراق بهادار و ثبت نقل و انتقال آنها را بر عهده دارد.
- در این سیستم مالکیت اوراق بهادار، بدون نیاز به مبادله فیزیکی گواهی سهام یا هر سند کاغذی دیگر، همزمان با انتقال اوراق از یک حساب به حساب دیگر تغییر می‌کند. از این رو عملکرد آن بسیار شبیه عملکرد بانک است.

* شناسایی اولیه

عبارتست از تطبیق و ثبت مشخصات اظهار شده توسط مشتری با مدارک شناسایی و در صورت اقدام توسط نماینده یا وکیل، علاوه بر ثبت مشخصات وکیل یا نماینده، ثبت مشخصات اصیل.

طبق دستورالعمل شناسایی مشتریان بازار سرمایه مصوب مهرماه ۱۳۹۰، اشخاص تحت نظارت موظف هستند هنگام ارایه تمامی خدمات به مشتری نسبت به شناسایی اولیه مشتری به شرح مندرج در این دستورالعمل اقدام نموده و اطلاعات آن را در سیستم‌های اطلاعاتی و پرونده اطلاعات مشتری ثبت نماید.

- شناسایی اولیه شخص حقیقی

. اطلاعات مورد نیاز شامل نام و نام خانوادگی، شماره ملی، تاریخ تولد، نام پدر، نشانی کامل، کدپستی محل سکونت و شماره تلفن می‌باشد. اشخاص تحت نظارت موظف هستند پس از اخذ این اطلاعات از مشتری آنها را با مندرجات اصل کارت ملی وی تطبیق نمایند.

. در مورد مجبورین لازم است علاوه بر اطلاعات شخص مجبور، اطلاعات مذکور در خصوص ولی و قیم نامبرده نیز دریافت شود.

. در صورت امکان ارتباط بر خط اشخاص تحت نظارت (به طور مستقیم یا غیرمستقیم) با سازمان ثبت احوال کشور و برخورداری از امکان تطبیق مشخصات اظهار شده توسط مشتری با مندرجات شناسنامه عکس‌دار یا گواهینامه رانندگی یا گذرنامه معتبر، انجام شناسایی اولیه مشتری بر اساس این مدارک نیز بلامانع است.

. در صورت مخدوش بودن یا وجود ابهام در خصوص اصالت مدارک شناسایی ارایه شده توسط مشتری، متصدیان شناسایی اولیه در اشخاص تحت نظارت موظف هستند با تحقیق از سایر پایگاه‌های ذی‌ربط، اخذ مدارک معتبر طبق مقررات این دستورالعمل، و یا استعلام از مراجع ذی‌ربط، نسبت به رفع ابهام و شناسایی مشتری اقدام کنند. در صورت عدم ابهام، لازم است موضوع به واحد مبارزه با پولشویی سازمان گزارش شود.

. در صورت اطمینان از جعلی یا غیرواقعی بودن مشخصات، اشخاص تحت نظارت موظف هستند علاوه بر جلوگیری از ادامه خدمات، مراتب را بلافاصله در همان روز کاری به واحد مبارزه با پولشویی سازمان گزارش دهند.

- شناسایی اولیه شخص حقوقی

شناسایی اولیه شخص حقوقی بر اساس شناسه ملی و کدپستی اقامتگاه قانونی شخص حقوقی (مذکور در آیین نامه الزام استفاده از شناسه ملی اشخاص حقوقی) صورت می گیرد.

. در صورتی که اطلاعات مشتری در سیستم های اطلاعاتی موجود باشد، هنگام شناسایی اولیه تطبیق مشخصات درج شده در سیستم های مزبور با مدرک شناسایی معتبر کفایت می کند.

* شناسایی کامل

عبارتست از شناسایی دقیق مشتری به هنگام ارائه خدمات پایه به شرح مذکور در دستورالعمل شناسایی مشتریان در بازار سرمایه.

طبق دستورالعمل شناسایی مشتریان بازار سرمایه مصوب مهرماه ۱۳۹۰، اشخاص تحت نظارت موظف هستند هنگام ارائه خدمات پایه به مشتری علاوه بر شناسایی اولیه، نسبت به شناسایی کامل وی اقدام نمایند .

- شناسایی کامل شخص حقیقی

. برای شناسایی کامل شخص حقیقی، اشخاص تحت نظارت موظف هستند علاوه بر شناسایی اولیه مشتری، اطلاعات و مدارک لازم را به منظور شناسایی کامل و تعیین سطح فعالیت مورد انتظار وی اخذ و در پرونده اطلاعات مشتری درج نمایند.

. شناسایی کامل شخص حقیقی از طریق دریافت اطلاعات مندرج در کارت ملی و استعلام از پایگاه ثبت احوال صورت می پذیرد. لازم است برآورد سطح فعالیت مورد انتظار مشتری و سابقه پرونده اطلاعات وی به نحوی تنظیم شده باشد که امکان شناسایی و گزارش معاملاتی که با سطح فعالیت تعیین شده مغایرت دارد، فراهم باشد.

. شناسایی کامل شخص حقیقی معرفی شده از سوی شخص حقوقی برابر ضوابط مقرر در مورد اشخاص حقیقی است.

. مدارک و مستندات مورد نیاز برای تعیین سطح فعالیت مشتریان مطابق ضوابط اعلامی از سوی سازمان خواهد بود.

- شناسایی کامل شخص حقوقی

. هنگام ارایه خدمات پایه به اشخاص حقوقی، اشخاص تحت نظارت موظف هستند علاوه بر شناسایی اولیه، اطلاعات و مدارک لازم به منظور شناسایی کامل و تعیین سطح فعالیت مورد انتظار وی را اخذ و در پرونده اطلاعات مشتری درج نمایند. لازم است برآورد سطح فعالیت مورد انتظار مشتری و سابقه پرونده اطلاعات وی به نحوی تنظیم شده باشد که امکان شناسایی و گزارش معاملاتی که با سطح فعالیت تعیین شده مغایرت دارد، فراهم گردد. اطلاعات و مستندات مورد نیاز برای شناسایی کامل اشخاص حقوقی به شرح زیر است:

۱. نوع، ماهیت، میزان و سابقه فعالیت شخص حقوقی

۲. مشخصات فرد یا افرادی که حق برداشت از حساب شخص حقوقی را دارند(شامل نام و نام خانوادگی، شماره ملی، نام پدر، تاریخ تولد، نشانی و کدپستی) و سمت آنها(همراه نمونه امضای مجاز آنها)

۳. اسامی، مشخصات، نشانی و کدپستی محل سکونت اعضای هیات مدیره، هیات عامل/ مدیر عامل، حسابرس(حسابرسان) مستقل، بازرس یا بازرسان قانونی و سهامدارانی(شرکایی) که بیش از ۱۰ درصد سهام(سرمایه) شخص حقوقی را در اختیار دارند. (در مورد سایر اشخاص حقوقی از قبیل سازمان‌های غیر انتفاعی و بنیادها و ... ، مشخصات، نشانی و کدپستی موسسین یا هیات امناء و ارکان مشابه آنها).

۴. محل اصلی فعالیت، نشانی و کد پستی دفتر مرکزی(اقامتگاه قانونی) شماره‌های تلفن و دورنگار آن، اسامی صاحبان امضای مجاز و نمونه امضای آنها و اطلاعات مربوط به نحوه رسمیت داشتن کلیه اسناد مالی و مکاتبات مربوط، مدت و حدود اختیارات هیات مدیره و مدی عامل و یا ارکان مشابه موسسه در مورد حساب‌ها.

۵. اخذ تعهد از مدیران و صاحبان امضای مجاز در شخص حقوقی مبنی بر این که آخرین مدارک و اطلاعات مربوط به شخص حقوقی را ارایه داده‌اند و تعهد در مورد

این که هر نوع تغییر در موارد مذکور را بلافاصله به اشخاص تحت نظارت اطلاع می‌دهند.

۶. اطلاعات حساب‌های بانکی نزد موسسات اعتباری، که برای فعالیت در بازار سرمایه معرفی شده است.

۷. اطلاعات و مستندات مربوط به رتبه‌بندی شرکت از مراجع ذی‌ربط .

*** شناسایی مشتری**

عبارتست از شناخت و تایید هویت مشتری با استفاده از منابع اطلاعاتی، مستندات و داده‌های مستقل، معتبر و قابل اتکا.

به بیانی دیگر شناسایی مشتری عبارتست از شناخت و تایید هویت مشتری با استفاده از منابع اطلاعاتی

شناسایی مشتری که به دو گروه از اقدامات شامل شناسایی اولیه و شناسایی کامل تقسیم می‌شود.

طبق قانون شناسایی مشتری به‌صورت الکترونیکی و با استفاده از گواهی‌های امضای دیجیتال و یا سایر ابزارهای شناسایی مورد تایید سازمان بورس برای شناسایی اولیه و یا ارسال اسناد و مدارک لازم برای شناسایی کامل بلامانع است.

*** شناسه کالا و خدمات ایران(ایران کد)**

عبارتست از نظام ملی شماره‌گذاری کالا و خدمات ایران که امروزه به اختصار ایران کد نامیده می‌شود.

این نظام ملی با تهیه و تصویب آئین‌نامه قانونی، توسط هیات وزیران کار خود را در قالب مرکز ملی شماره‌گذاری و خدمات ایران به عنوان یکی از زیرمجموعه‌های وزارت بازرگانی و معاونت امور اقتصادی این وزارتخانه از آذرماه سال ۸۵ آغاز کرده است.

به بیان دیگر سیستم ملی طبقه‌بندی و کدگذاری کالا سیستمی است که اطلاعات پایه زنجیره تامین در حوزه کالا را تحت کنترل درآورده و به عناصر سیستم تزریق

می‌نمایند. این سیستم با استفاده از ابزار خبره طبقه‌بندی و کدگذاری کالا، زبان مشترک و مفاهیم مشترکی را در سطح ملی ایجاد نموده و کلیه اطلاعات اعتباری قلم کالا را از قبیل مراجع عرضه‌کننده، مشخصات فنی و استانداردهای ملی و بین‌المللی و ... در خود ثبت و ذخیره می‌کند.

این طرح با هدف کمک به شکل‌گیری بازار شفاف، روان و کارآمد، ایجاد امکان عرضه مستقیم کالا، تحقق تامین حداکثر نیازها از منابع داخلی، ایجاد شفافیت اقتصادی، سلامت اقتصادی و حل معضل قاچاق کالا در کشور اجرا شده است.

به استناد اصل یکصد و سی و هشتم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و ماده ۹۷ قانون تجارت الکترونیکی مصوب سال ۱۳۸۲، وزارت بازرگانی موظف شده است نسبت به ایجاد نظام ملی طبقه‌بندی کالا و خدمات شناسه کالا و خدمات (شامل تامین و توسعه بستر اطلاعاتی زنجیره تامین ملی کالا، استانداردها، روش‌ها، ابزار و دستورالعمل‌های طبقه‌بندی و کدگذاری کالا جهت دستیابی به زبان مشترک ملی کالا و اطلاعات پایگاه مرکزی داده‌ها و نیز تامین سازوکار لازم برای طبقه‌بندی و کدگذاری خدمات برای رسیدن به درگاه (پرتال) اطلاع‌رسانی ملی کالا و خدمات) اقدام نماید.

گفتنی است طرح پیشنهادی کد ملی که توسط مرکز ملی شماره‌گذاری کالا و خدمات ایران به هیات وزیران ارائه شده بود در نامه شماره ۱۱۶۲۲۵/ت/۳۵۸۱۸ هـ مورخ ۱۳۸۵/۹/۱۲ به تصویب رسیده و اجرای آن به مرکز ملی شماره‌گذاری کالا و خدمات ایران ابلاغ شده است.

طبق قانون به منظور تنظیم مناسب بازار، افزایش سطح رقابت، ارتقای بهره‌وری شبکه توزیع و شفاف‌سازی فرآیند توزیع کالا و خدمات دولت می‌تواند نسبت به توسعه نظام ملی طبقه‌بندی و خدمات شناسه کالا و خدمات ایران (ایران‌کد) به منظور ایجاد نظام منسجم و یکپارچه برای تبادل اطلاعات مربوط به کالاها و خدمات اقدام نموده و کلیه عرضه‌کنندگان کالا و خدمات را مکلف به اخذ و روزآمد کردن این کد و دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط را موظف به استفاده از آن کند.

* شناسه معاملات

عبارت است از کد رهگیری (شناسه‌ای) واحد که هر شخص یا کالا در سامانه اطلاعاتی بورس دارد و به وسیله این کد، شناسایی می‌شود. بر اساس قانون بورس کالا مکلف است برای کالاهایی که در رینگ صادراتی عرضه می‌شوند شناسه معاملاتی مجزا از شناسه آن کالا در سایر رینگ‌های معاملاتی خود تعریف و از آن استفاده کند.

* شورای عالی بورس و اوراق بهادار

شورایی است که به موجب ماده (۳) قانون بازار اوراق بهادار در راستای حمایت از حقوق سرمایه‌گذاران و با هدف ساماندهی، حفظ و توسعه بازار شفاف، منصفانه و کارایی اوراق بهادار و به منظور نظارت بر حسن اجرای این قانون تشکیل شده است. شورای عالی بورس اوراق بهادار بالاترین رکن بازار اوراق بهادار است که تصویب سیاست‌های کلان این بازار را بر عهده دارد.

اعضای شورا به شرح ذیل می‌باشد:

۱. وزیر امور اقتصادی و دارایی
۲. وزیر بازرگانی
۳. رئیس کل بانک مرکزی
۴. روسای اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران و اتاق تعاون
۵. رئیس سازمان بورس که به عنوان دبیر شورا و سخنگوی سازمان بورس نیز انجام وظیفه خواهد کرد.
۶. دادستان کل کشور یا معاون وی
۷. یک نفر نماینده از طرف کانون‌ها
۸. سه نفر خبره مالی منحصر از بخش خصوصی با مشورت تشکلهای حرفه‌ای بازار اوراق بهادار به پیشنهاد وزیر امور اقتصادی و دارایی و تصویب هیات وزیران

۹. یک نفر خبره منحصر از بخش خصوصی به پیشنهاد وزیر ذی ربط و تصویب هیات وزیران برای هر بورس کالایی.
- ریاست شورا نیز با وزیر امور اقتصادی و دارایی است و مصوبات شورای عالی بورس و اوراق بهادار پس از تایید وزیر اقتصاد لازم الاجرا خواهد بود.
- طبق قانون اعضای شورا و سازمان بورس موظفند فعالیت‌های اقتصادی و مالی خود و نیز مشاغل تمام وقت یا پاره وقت خود را که طی دو سال اخیر به آن اشتغال داشته‌اند یا دارند، به رییس قوه قضاییه گزارش دهند.
- همچنین وظایف شورا به شرح زیر می‌باشد:
۱. اتخاذ تدابیر لازم جهت ساماندهی و توسعه بازار اوراق بهادار و اعمال نظارت عالیه بر اجرای این قانون
۲. تعیین سیاست‌ها و خط‌مشی بازار اوراق بهادار در قالب سیاست‌های کلی نظام و قوانین و مقررات مربوط
۳. پیشنهاد آیین‌نامه‌های لازم برای اجرای این قانون جهت تصویب هیات وزیران
۴. تصویب ابزارهای مالی جدید
۵. صدور، تعلیق و لغو مجوز فعالیت بورسها، بازارهای خارج از بورس، شرکت‌های سپرده‌گذاری مرکزی اوراق بهادار و تسویه وجوه و شرکت‌های تامین سرمایه
۶. تصویب بودجه و صورت‌های مالی سازمان بورس
۷. نظارت بر فعالیت و رسیدگی به شکایت از سازمان بورس
۸. تصویب نوع و میزان وصولی‌های سازمان بورس و نظارت بر آنها
۹. انتخاب بازرس/حسابرس سازمان بورس و تعیین حق الزحمه آن
۱۰. انتخاب اعضای هیات مدیره سازمان بورس
۱۱. تعیین حقوق و مزایای رییس و اعضای هیات مدیره سازمان بورس
۱۲. انتخاب اعضای هیات داوری و تعیین حق الزحمه آنان
۱۳. اعطای مجوز به بورس‌ها به منظور عرضه اوراق بهادار شرکت‌های پذیرفته شده خود در بازارهای خارجی
۱۴. اعطای مجوز پذیرش اوراق بهادار خارجی به بورس‌ها

۱۵. اعطای مجوز به بورس‌ها جهت معاملات اشخاص خارجی در بورس
 ۱۶. سایر اموری که به تشخیص هیات وزیران، به بازار اوراق بهادار مربوط باشد.
- افزون بر این تصویب درخواست صدور، تعلیق و لغو مجوز تاسیس بورسها و سایر نهادهایی بر عهده شورا است.
- اعضای شورا، سازمان بورس، مدیران و شرکای موسسه حسابرسی سازمان بورس مکلفاند از افشای مستقیم یا غیرمستقیم اطلاعات محرمانه‌ای که در اجرای وظایف خود از آنها مطلع می‌شوند، حتی پس از خاتمه دوران تصدی خود، خودداری کنند.
- طبق قانون انجام هرگونه معاملات اوراق بهادار ثبت شده یا در شرف ثبت نزد سازمان بورس یا هرگونه فعالیت و مشارکت مستقیم یا غیرمستقیم در انجام معاملات مذکور توسط اعضای شورا، سازمان بورس، مدیران و شرکای موسسه حسابرسی سازمان بورس و نیز اشخاص تحت تکفل آنها ممنوع است.
- از سوی دیگر تایید صلاحیت حرفه‌ای مدیران نهادهای مالی بر اساس دستورالعملی است که به تصویب شورای عالی بورس و اوراق بهادار می‌رسد. ضمن این که اعضای هیات مدیره سازمان بورس به پیشنهاد رئیس و تصویب اعضای شورا تعیین می‌شوند.
- همچنین بر اساس قانون بورس‌ها، کانون‌ها، بازارهای خارج از بورس و شرکت‌های سپرده‌گذاری مرکزی اوراق بهادار و تسویه وجوه، تشکل خودانتظام محسوب می‌شوند و مصادیق سایر تشکل‌های خودانتظام نیز توسط شورا تعیین می‌شوند.
- افزون بر این بازار سرمایه تحت نظارت شورای عالی بورس و اوراق بهادار و سازمان قرار دارد که کالا یا اوراق بهادار در آن توسط کارگزاران و با معامله‌گران طبق قانون بازار اوراق بهادار و سایر مقررات مرتبط مورد دادوستد قرار می‌گیرد. ضمن این که شورا مرجع تعیین و تصویب انواع اوراق بهادار قابل معامله است.
- گفتنی است مبالغ جزای نقدی در قبال تخلفات صورت گرفته در بازار سرمایه نیز هر سه سال یک بار متناسب با رشد شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی که توسط بانک مرکزی به طور رسمی اعلام می‌شود با پیشنهاد شورای عالی بورس و اوراق بهادار و تصویب هیات وزیران تعدیل می‌شود.

* شورای عالی مبارزه با پولشویی

این شورا به منظور هماهنگ کردن دستگاه‌های ذی‌ربط در امر جمع‌آوری، پردازش و تحلیل خبرها، اسناد و مدارک، اطلاعات و گزارش‌های واصله، تهیه سیستم‌های اطلاعاتی هوشمند، شناسایی معاملات مشکوک و به منظور مقابله با جرم پولشویی تشکیل شده است.

شورای عالی مبارزه با پولشویی به ریاست و مسئولیت وزیر امور اقتصادی و دارایی و با عضویت وزرای بازرگانی، اطلاعات، کشور و رئیس بانک مرکزی با وظایف ذیل فعالیت می‌کند:

۱. جمع‌آوری و کسب اخبار و اطلاعات مرتبط و تجزیه و تحلیل و طبقه‌بندی فنی و تخصصی آنها در مواردی که قرینه‌ای بر تخلف وجود دارد طبق مقررات.

۲. تهیه و پیشنهاد آیین‌نامه‌های لازم در خصوص اجرای قانون به هیات وزیران.

۳. هماهنگ کردن دستگاه‌های ذی‌ربط و پیگیری اجرای کامل قانون در کشور.

۴. ارزیابی گزارش‌های دریافتی و ارسال به قوه قضاییه در مواردی که به احتمال قوی صحت دارد و یا محتمل آن از اهمیت برخوردار است.

۵. تبادل تجارب و اطلاعات با سازمان‌های مشابه در سایر کشورها.

دبیرخانه شورای عالی مبارزه با پولشویی نیز در وزارت امور اقتصادی و دارایی است و ساختار و تشکیلات اجرایی این شورا هم متناسب با وظایف قانونی آن با پیشنهاد شورا به تصویب هیات وزیران رسیده است.

بر اساس قانون کلیه اشخاص حقوقی از جمله بانک مرکزی، بانک‌ها، موسسات مالی و اعتباری، بیمه‌ها، بیمه مرکزی صندوق‌های قرض‌الحسنه، بنیادها و موسسات خیریه و شهرداری‌ها مکلفند آیین‌نامه‌های مصوب هیات وزیران در اجرای قانون را در راستای مبارزه با پولشویی به مورد اجرا گذارند.

دفتر اسناد رسمی، وکلای دادگستری، حساب‌برسان، حسابداران، کارشناسان رسمی دادگستری و بازرسان قانونی نیز مکلفند اطلاعات مورد نیاز در اجرای قانون را که هیات وزیران مصوب می‌کند، حسب درخواست شورای عالی مبارزه با پولشویی ارائه نمایند.

در این رابطه اشخاص، نهادها و دستگاه‌های مشمول بر حسب نوع فعالیت و ساختار سازمانی خود نیز مکلف به رعایت این موارد هستند:

الف. احراز هویت ارباب رجوع و در صورت اقدام توسط نماینده یا وکیل، احراز سمت و هویت نماینده و وکیل و اصیل در مواردی که قرینه‌ای بر تخلف وجود دارد.

ب. ارایه اطلاعات، گزارش‌ها، اسناد و مدارک مربوط به شورای عالی مبارزه با پولشویی در چارچوب آیین‌نامه‌های مصوب هیات وزیران.

ج. گزارش معاملات و عملیات مشکوک به مرجع ذی‌صلاحی که شورای عالی مبارزه با پولشویی تعیین می‌کند.

د. نگهداری سوابق مربوط به شناسایی ارباب رجوع، سوابق حساب‌ها، عملیات و معاملات به مدتی که در آیین‌نامه‌های اجرایی تعیین می‌شود.

هـ. تدوین معیارهای کنترل داخلی و آموزش مدیران و کارکنان به منظور رعایت مفاد قانون و آیین‌نامه‌های اجرایی آن.

گفتنی است قوانین مربوط به پولشویی و نیز احکام صادر شده توسط شورای عالی مبارزه با پولشویی، بر دادوستدهای بازار سرمایه و نیز معاملات بورس کالای ایران حاکم و اجرایی است.

«ص»

* صندوق سرمایه‌گذاری مشترک

صندوق‌های سرمایه‌گذاری مشترک (Mutual Funds) گونه‌ای نهاد مالی است که وجوه دریافتی از سرمایه‌گذاران را در یک مجموعه اوراق بهادار سرمایه‌گذاری می‌کنند و هر سرمایه‌گذار به نسبت سهم خود در مجموعه، از سود یا ضررهای حاصل از این سرمایه‌گذاری سهم می‌برد.

به عبارت دیگر صندوق سرمایه‌گذاری مشترک وجوه را از دست عامه مردم جمع‌آوری می‌کند و پرتفوی اوراق بهادار تشکیل داده و از طریق همین نیروهای متخصص خود به مدیریت اوراق بهادار موجود در سبد سرمایه‌گذاری می‌پردازد.

عمده عملکرد صندوق‌های سرمایه‌گذاری بستگی به عملکرد اوراق بهادار و سایر دارایی‌هایی دارد که صندوق‌ها در آنها سرمایه‌گذاری کرده‌اند.

از سوی دیگر صندوق‌های سرمایه‌گذاری مشترک ابزاری برای سرمایه‌گذاران ریسک‌گریز و بدون تخصص است و این صندوق‌ها معمولاً مدیرانی کارآزموده دارند که تنوع‌بخشی صحیح سبد اوراق بهادار را برای سرمایه‌گذاران خود انجام می‌دهند. بر این اساس با توجه به امکان و اجبار بازخرید سهام توسط صندوق، سهامداران در هر لحظه قادرند سهام خود را به فروش برسانند.

طبق قانون هر صندوق سرمایه‌گذاری مشترک می‌بایستی امیدنامه (چشم‌انداز) صندوق شامل اهداف و اشکال سرمایه‌گذاری، هزینه‌ها، نحوه فروش و بازخرید سهام صندوق و سایر موارد را به سرمایه‌گذاران بالقوه و عموم ارائه نماید.

سه رکن اصلی هر صندوق سرمایه‌گذاری عبارت است از: مدیر صندوق، متولی و ضامن. با توجه به اعتبار بالای این شرکت‌ها و همچنین نظارت دقیق سازمان بورس بر این شرکت‌ها، ریسک نکول پول سرمایه‌گذاران در صندوق‌های سرمایه‌گذاری مشترک تقریباً به صفر رسیده است.

طبق قانون سازمان ثبت اسناد و املاک کشور موظف است صرفاً با مجوز سازمان بورس صندوق‌هایی را که به موجب مقررات قانون بازار اوراق بهادار نهاد مالی محسوب می‌شوند، ثبت نماید. این صندوق‌ها از تاریخ ثبت دارای شخصیت حقوقی می‌باشند. در خصوص تاریخچه شکل‌گیری صندوق سرمایه‌گذاری مشترک در دنیا باید گفت این صندوق‌ها در اواسط دهه ۱۹۲۰ در کشور آمریکا رواج پیدا کردند.

در ایران نیز صندوق‌های سرمایه‌گذاری از سال ۱۳۸۷ تاسیس شده‌اند که طبق قانون سازمان صادرکننده مجوز تاسیس صندوق سرمایه‌گذاری مشترک، سازمان بورس می‌باشد.

گفتنی است صندوق‌های سرمایه‌گذاری انواع مختلفی دارد که برخی از آنها از جمله صندوق‌های سرمایه‌گذاری کالایی در بورس کالای ایران حضور داشته و واحدهای آن معامله می‌شود.

* صندوق سرمایه‌گذاری کالایی

صندوق‌های کالایی (Exchange Traded Commodity یا Exchange Traded Currency) از مناسب‌ترین ابزار تامین مالی برای صنایع مختلف هستند، به طوری که می‌توان با تشکیل صندوقی متشکل از گواهی سپرده کالایی موجودی انبار مورد نظر، تقسیم صندوق به واحدهای مجزا، فروش واحدها به سرمایه‌گذاران در بازار و بازخرید گواهی سپرده کالایی در سررسید از صندوق توسط تولیدکننده، از صندوق‌های کالایی جهت تامین مالی بهره برد.

صندوق کالایی (ETC) با جذب سرمایه از طریق فروش واحدهای سرمایه‌گذاری، منابع جذب شده را بر روی اوراق بهادار مبتنی بر کالا سرمایه‌گذاری می‌کند.

این صندوق‌ها به سرمایه‌گذاران این امکان را می‌دهد که به جای خرید و نگهداری کالای مورد نظر و تحمل هزینه‌های حمل‌ونقل، انبارداری و خسارت‌های احتمالی آن، اوراق این صندوق‌ها را خریداری نمایند. به عبارت دیگر، این صندوق‌ها بخش قابل ملاحظه‌ای از وجوه گردآوری شده خود را به سرمایه‌گذاری در کالایی خاص اختصاص

می‌دهند و علاقه‌مندان به سرمایه‌گذاری در آن کالای خاص اقدام به خرید واحدهای این صندوق‌ها می‌کنند.

به طور مثال صندوق‌های کالایی می‌توانند با جمع‌آوری سرمایه‌های خرد، اقدام به خرید اوراق سپرده کالاهای کشاورزی نموده و سپس با نگهداری و فروش محصولات فوق، ضمن حذف دلالتان از بازار این محصولات، سودی که قبلاً به دلالتان تعلق می‌گرفت را به ذینفعان اصلی و صاحبان صندوق‌های کالایی برگردانند.

صندوق‌های کالایی یکی از پرتعدادترین ابزارهای مالی هستند که رشد کاملاً محسوس آنها بعد از پیدایش، مؤید موفقیت غیرقابل انکار آنها در بازارهای مالی جهان است. این صندوق‌ها امکان پیروی از بازده تغییرات قیمتی یک یا چند کالای معین را فراهم می‌آورند و واحدهای آنها در بورس قابل معامله است.

همان‌طور که اشاره شد فعالیت اصلی این صندوق‌ها سرمایه‌گذاری در اوراق بهادار مبتنی بر کالاهایی است که به عنوان دارایی پایه صندوق در نظر گرفته می‌شوند. بنابراین عملکرد صندوق، به عملکرد دارایی پایه آن بستگی دارد.

همچنین سرمایه‌گذاران یا دارندگان واحدهای سرمایه‌گذاری صندوق به نسبت سهم یا میزان سرمایه‌گذاری خود در صندوق، در سود و زیان آن شریک می‌شوند. به طور کلی عملکرد صندوق‌های سرمایه‌گذاری به عملکرد دارایی‌ها و اوراق بهادار موجود در سبد آنها بستگی دارد.

بر این اساس در جریان معاملات بورس کالای ایران به منظور سرمایه‌گذاری در صندوق‌های کالایی این امکان برای عموم سرمایه‌گذاران اعم از حقیقی و حقوقی، فراهم شده است تا در زمان تاسیس صندوق در پذیرهنویسی اولیه واحدهای سرمایه‌گذاری صندوق به ارزش اسمی هر واحد ۱۰ هزار ریال مشارکت نمایند.

خرید واحدهای سرمایه‌گذاری مستلزم دارا بودن کد معاملاتی فعال در سیستم شرکت سپرده‌گذاری مرکزی یا همان کد سهامداری است. جهت اخذ این کد معاملاتی می‌توان به تمامی کارگزاران فعال در بازار سرمایه کشور مراجعه و درخواست صدور کد معاملاتی نمود.

واحدهای خریداری شده با نام هستند و گواهی خرید مربوطه توسط شرکت سپرده‌گذاری مرکزی صادر می‌شود. فرآیند کار دقیقاً مشابه با خرید و فروش سهام در بازار بورس اوراق و فرابورس است.

معاملات واحدهای سرمایه‌گذاری صندوق کالایی قابل معامله پس از اتمام پذیرهنویسی و ثبت صندوق، در بازار صندوق‌های سرمایه‌گذاری کالایی بورس کالای ایران آغاز می‌گردد. دارندگان و متقاضیان خرید می‌توانند با مراجعه به کارگزاران عضو بورس کالای ایران، که مجوز معامله صندوق‌های سرمایه‌گذاری کالایی را دارند، اقدام به خرید و فروش این واحدها نمایند.

خرید واحدهای صندوق در پذیرهنویسی و همچنین انجام معاملات ثانویه (خرید و فروش) واحدها مانند سایر ابزارهای بازار مالی از طریق اخذ کد بورسی و با رویه مشابه با دیگر ابزارهای مالی امکان‌پذیر است.

ضمن این که تابلو معاملات صندوق کالایی نیز از طریق سایت بورس کالای ایران و سایت شرکت مدیریت فناوری بورس در دسترس است.

گفتنی است صندوق سرمایه‌گذاری طلا (Gold Funds) نوعی از صندوق‌های کالایی قابل معامله در بورس کالای ایران است که سرمایه‌های جمع‌آوری شده از مشتریان را به جای سپرده و اوراق مشارکت، در گواهی سپرده طلا و اوراق مبتنی بر طلا سرمایه‌گذاری می‌کند.

هدف از تشکیل و راه‌اندازی صندوق‌های سرمایه‌گذاری طلا تشکیل یک پرتفوی از دارایی‌های مبتنی بر طلا است و این صندوق‌ها معمولاً روی شرکت‌های تولیدکننده طلا و جواهرات، شرکت‌های مالک معادن طلا، شمش و سکه‌های طلا و اوراق مشتقه یا آپشن طلا سرمایه‌گذاری می‌کنند و پرتفویی از آنها تشکیل می‌دهند.

در خصوص مزایا و فواید تشکیل صندوق‌های سرمایه‌گذاری طلا باید گفت هدف از تشکیل و مزیت چنین پرتفویی کاهش ریسک مربوط به خرید و فروش طلا است که یک سرمایه‌گذار معمولی ممکن است متحمل شود. بر این اساس سرمایه‌گذاران خردی که شاید نتوانند یک شمش طلا بخرند، می‌توانند با مبلغ کمتری روی طلا

سرمایه‌گذاری کنند، ضمن این که وجود پرتفوی در این صندوق‌ها ریسک ضرر آنها را کاهش می‌دهد.

همچنین مزیت دیگر صندوق‌های سرمایه‌گذاری طلا، کاهش ریسک و خطرات نوسانات ناشی از بی‌ثباتی سیاسی، اقتصادی و جغرافیایی است.

ضمن این که عدم نیاز به نگهداری فیزیکی طلا و جواهرات از دیگر مزایای صندوق های طلا است؛ به ویژه اگر این سرمایه‌گذاری‌ها روی طلا زیاد باشد.

نکته قابل توجه دیگر در این زمینه این است که بسته به این که موسسان این صندوق روی کدام یک از انواع دارایی‌های مرتبط با طلا (سهام معادن طلا، اوراق اختیار خرید طلا، شمش طلا و ...) سرمایه‌گذاری کرده باشند، بازده این صندوق‌ها و ارزش اوراق این صندوق‌ها متغیر است.

بر این اساس نگاهی به سابقه راه‌اندازی صندوق‌های سرمایه‌گذاری طلا در کشور نشان می‌دهد در ایران صندوق پشتوانه طلای لوتوس از نوع صندوق‌های سرمایه‌گذاری قابل معامله در بورس کالا و اولین صندوق کالایی بازار سرمایه کشور است که موضوع فعالیت آن سرمایه‌گذاری در اوراق بهادار مبتنی بر گواهی سکه طلا، اوراق مشتقه مبتنی بر سکه طلا، اوراق بهادار با درآمد ثابت، سپرده و گواهی سپرده بانکی است و از آن در نیمه نخست امسال رونمایی شده است.

همچنین در پی تجربه نخست حضور اولین صندوق، پذیرهنویسی صندوق سرمایه‌گذاری قابل معامله زرافشان امید ایرانیان که از نوع صندوق‌های سرمایه‌گذاری در گواهی سپرده سکه طلا و اوراق مشتقه سکه طلا است نیز، در مهرماه سال ۱۳۹۶ در بورس کالای ایران انجام شد.

در این راستا هدف از تشکیل صندوق سرمایه‌گذاری قابل معامله زرافشان امید ایرانیان جمع‌آوری سرمایه از سرمایه‌گذاران و اختصاص آنها به خرید انواع اوراق بهادار مبتنی بر کالا به منظور کاهش ریسک سرمایه‌گذاری، بهره‌گیری از صرفه‌جویی‌های ناشی از مقیاس و تامین منافع برای سرمایه‌گذاران عنوان شده است.

اما سومین معاملات ثانویه سومین صندوق طلای بازار سرمایه کشور موسوم به صندوق طلای کیان نیز پس از پذیرهنویسی و اخذ مجوز فعالیت از سازمان بورس و اوراق

بهادار، از اسفندماه سال ۱۳۹۶ آغاز شده است. به این ترتیب معاملات ثانویه صندوق طلای کیان با نماد "گوهر" در شرایطی شروع شده است که قسمتی از پرتفوی این صندوق اوراق مشتقه مبتنی بر سکه طلا و قسمتی دیگر گواهی سپرده سکه طلا است.

*** صورت وضعیت حساب**

گزارشی از وضعیت حساب معاملات هر عضو اتاق پایاپای است که طبق ضوابط توسط اتاق پایاپای به تفکیک هر عضو صادر و به وی اعلام می‌شود.

«ض»

* ضامن

در جریان معاملات بورس کالای ایران شخص حقوقی است که پرداخت مبالغ اجاره بها و حسب مورد بهای خرید دارایی مورد اجاره و نیز سایر وجوهی که بانی ملزم به پرداخت آن به ناشر می باشد را تعهد و تضمین می کند.

* ضد قیمت شکنی (ضد دامپینگ)

واژه دامپینگ که وارد ادبیات اقتصادی جهان شده است، از ریشه دامپ به معنای زیر قیمت فروختن است. برخی آن را به قیمت شکنی و ارزان فروشی عمده معنا کرده و برخی دیگر نیز آن را به بازار شکنی، قیمت شکنی، شکستن در بازار و نیز به رقابت مکارانه یا تبعیض در قیمت در بازرگانی با خارج معنا می کنند.

کارشناسان معادل فارسی این واژه را رقابت مخرب می دانند و در زبان فارسی گاهی معادل هایی چون رقابت مکارانه، تبعیض در قیمت ها، رقابت مخرب و قیمت شکنی برای دامپینگ پیشنهاد شده است.

علاوه بر این در قوانین و مقررات نیز، لفظ دامپینگ مورد استفاده قرار گرفته است. به عنوان نمونه ماده ۷ قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۵۰ مقرر می دارد: هر گاه کالایی با قیمت نامتناسب با تسهیلات غیرعادی از کشوری برای ورود به ایران عرضه شود (دامپینگ) و این عمل برای اقتصاد کشور، رقابت ناسالم تلقی گردد، هیات وزیران می تواند در هر موقع بنا به پیشنهاد وزارت اقتصاد برای ورود کالای مزبور از آن کشور، سود بازرگانی ویژه ای برقرار کند.

از سوی دیگر دامپینگ در برخی لغت نامه های خارجی، به معنای فروش کالای خارجی در داخل کشور پایین تر از ارزش معمولی تعریف شده است.

طبق ماده ۶ گات ۱۹۹۴ و نیز ماده ۲۱ موافقت‌نامه ضددامپینگ، هنگامی که کالایی با ارزش کمتر از ارزش عادی آن وارد جریان تجارت کشور دیگری شود، دامپینگ صورت می‌گیرد. بنابراین وقتی کالا به‌صورت دامپینگ به فروش می‌رسد که بهای صادرات آن کمتر از ارزش عادی آن کالا باشد؛ یعنی بهای متناظر آن کالا در جریان معمول تجارت بازار، کمتر از بهای محصول مشابه تولید شده به منظور مصرف در کشور صادرکننده است.

دولت‌ها عمدتاً از این ابزار با هدف حذف رقبای خارجی و افزایش سهم از بازار کالا و در نهایت مقابله با مازاد عرضه کالا (که به نوبه خود کاهش قیمت داخلی را به همراه دارد) استفاده می‌کنند. مطالعات انجام شده در این خصوص نشانگر آن است که در بخش کشاورزی اعمال این سیاست عمدتاً معطوف به محصولات اساسی از جمله گندم، ذرت، برنج، پنبه و نظایر آن است. ولی دامپینگ در کالاهای کشاورزی دیگر نیز به‌صورت جسته و گریخته وجود دارد.

گفتنی است کشورهای جهان اعم از پیشرفته و یا در حال توسعه برای مقابله با آثار سوء دامپینگ، راهکارهای متفاوتی را مدنظر قرار داده‌اند که به عنوان نمونه می‌توان به قانون ضددامپینگ مصوب سال ۱۹۲۱ در آمریکا اشاره کرد که بر اساس آن دولت می‌توانست در صورت ضرر تولیدکنندگان داخلی از دامپینگ، نسبت به وضع تعرفه‌های ضددامپینگ اقدام کند.

بر این اساس باید گفت کشورهای پیشرفته در تعاملات اقتصادی خود از سیاست دامپینگ و راه‌های مقابله با دامپینگ سایر کشورها به طور پویا و همزمان به نفع مقاصد اقتصادی خود بهره‌برداری می‌کنند. بدین معنی که در زمان عرضه انبوه محصولات کشاورزی تولید داخلی (با توجه به ویژگی عرضه متراکم در فصل برداشت) با اعمال سیاست‌های حمایتی صادراتی از جمله تعرفه‌های ضددامپینگ و یارانه‌های صادراتی با ایجاد بستر مناسب صادرات از تولیدکننده داخلی حمایت و در دوره تولید این محصولات و همزمان با کاهش عرضه محصول داخلی از دامپینگ سایر کشورها که بالطبع کاهش قیمت داخلی را به همراه دارد به نفع مصرف‌کنندگان کشور خود بهره می‌جویند.

در ایران نیز اعمال سیاست‌های ضد دامپینگ موضوع جدیدی نبوده، به طوری که همان‌گونه که اشاره شد بر اساس ماده ۷ قانون امور گمرکی مصوب سال ۱۳۵۰، به وزارت اقتصاد اجازه داده شد تا با وضع سود بازرگانی ویژه از واردات کالا با قیمت نامتناسب و متأثر از دامپینگ به نفع تولیدات داخلی جلوگیری کند.

در مجموع می‌توان ضد قیمت‌شکنی (ضددامپینگ) را این‌گونه تعریف کرد که اقدام و تدبیری است که توسط دولت‌ها در راستای حفاظت، جبران و اقدامات ضد قیمت‌شکنی در مواردی که کالایی با شرایط غیرمعارف و با امتیاز قابل توجه به کشور وارد می‌شود، اتخاذ و اعمال کنند.

گفتنی است در قانون برنامه پنجم توسعه مصوب ۱۳۸۹ در موارد مرتبط با بورس کالای ایران آمده است: دولت تدابیر و اقدامات موثر حفاظتی، جبرانی و ضد قیمت‌شکنی (ضددامپینگ) در مواردی که کالایی با شرایط غیرمعارف و با امتیاز قابل توجه به کشور وارد می‌شود را اتخاذ و اعمال کند.

*** ضمانت‌نامه بانکی**

ضمانت‌نامه بانکی عبارت است از تعهد غیرقابل برگشت یک بانک به پرداخت وجه مورد ضمانت در صورت عدم ایفای تعهدات تحت قرارداد توسط شخص ثالث (فروشنده یا متعهد انجام قرارداد).

به عبارت دیگر ضمانت‌نامه بانکی تعهدی است که بانک در قبال قرارداد متقاضی با کارفرما صادر می‌کند و در صورت درخواست کارفرما به هر دلیل، بانک وجه ضمانت‌نامه را بدون قید و شرط به کارفرما ذینفع پرداخت می‌کند.

ضمانت‌نامه‌های بانکی در سطح داخلی و بین‌المللی اقسام مختلفی دارند که حسب توافق طرفین، تنظیم و اجرا می‌شوند.

بر این اساس انواع ضمانت‌نامه‌های بانکی عبارتند از: ضمانت‌نامه شرکت در مناقصه یا مزایده / ضمانت‌نامه استرداد کسور وجه‌الضمان / ضمانت‌نامه حُسن انجام تعهدات /

ضمانت‌نامه تعهد پرداخت / ضمانت‌نامه حُسن انجام کار / ضمانت‌نامه گمرکی / ضمانت‌نامه پیش پرداخت / ضمانت‌نامه متفرقه.

گفتنی است در جریان معاملات بورس کالای ایران در صورتی که حسب اطلاعیه عرضه، پرداخت تمام یا بخشی از وجه معامله از طریق اعتبار اسنادی یا ضمانت‌نامه بانکی مورد قبول فروشنده باشد، خریدار مکلف است حداکثر ظرف مدت ۵ روز کاری پس از تاریخ معامله اعلامیه پیش‌گشایش و حداکثر ظرف مدت ۱۰ روز کاری پس از تاریخ معامله، اعتبار اسنادی را بر اساس شرایط اعلامی از طرف فروشنده در اطلاعیه عرضه گشایش یا ضمانت‌نامه بانکی را ارایه نماید و همزمان به فروشنده، کارگزار فروشنده و بورس اطلاع دهد.

بر این اساس مدارک و اسنادی که لازم است خریدار ضمن اعلام گشایش اعتبار اسنادی یا ارایه ضمانت‌نامه بانکی به فروشنده، کارگزار فروشنده و بورس ارایه کند، توسط هیات مدیره بورس کالا تعیین می‌شود.

همچنین در صورت گشایش اعتبار اسنادی یا ارایه ضمانت‌نامه بانکی توسط خریدار پس از سپری شدن ۱۰ روز کاری از تاریخ معامله، کارگزار خریدار مکلف است به ازای هر روز تقویمی تاخیر معادل ۰.۲۵ درصد ارزش کالا به قیمت معامله را به عنوان خسارت تاخیر از طریق بورس به فروشنده پرداخت نماید. دوره پرداخت خسارت تاخیر حداکثر ۱۰ روز تقویمی است.

«ع»

* عدم رقابت

در بازارهای گوناگون عدم رقابت حکایت از وضعیتی دارد که در آن تقاضای برای یک کالا از مقدار عرضه آن کالا کمتر است. به عنوان مثال در جریان معاملات بورس کالای ایران عدم رقابت وضعیتی است که در رینگ صادراتی متقاضیان خرید قیمت پایه عرضه را پذیرفته‌اند، اما جمع تقاضای کالا از عرضه کالا کمتر است.

* عرضه

عبارت است از اعلام آمادگی برای فروش مقدار معینی کالا از طرف کارگزار فروشنده. در جریان معاملات بورس کالای ایران عرضه به معنای اعلام آمادگی برای فروش کالا و یا اوراق بهادار مبتنی بر کالا از طریق کارگزار فروشنده طبق مقررات است. بر این اساس جهت عرضه کالاها در بورس کالا، کارگزار عرضه‌کننده باید فرم سفارش فروش تکمیل شده توسط عرضه‌کننده را به همراه اطلاعات و مستندات زیر در قالب فرم اطلاعیه عرضه و حداکثر تا ساعت ۱۲ ظهر روز کاری قبل از روز عرضه به این بورس ارایه نماید:

۱. مشخصات کالای قابل عرضه
۲. حجم کالای قابل عرضه
۳. حداکثر افزایش عرضه توسط عرضه‌کننده
۴. نوع معامله، در معامله سلف ذکر سررسید تحویل کالا و در معامله نسبه ذکر شرایط پرداخت
۵. قیمت پایه
۶. تاریخ عرضه

۷. نام عرضه‌کننده و تولیدکننده
 ۸. نوع تسویه شامل نقدی یا اعتباری و در صورت تسویه اعتباری تعیین میزان دقیق بخش نقدی و اعتباری و همچنین ذکر اسناد مورد نیاز جهت تسویه
 ۹. زمان‌بندی و مکان تحویل
 ۱۰. نوع بسته‌بندی
 ۱۱. سایر اطلاعات به درخواست بورس.
- همچنین در صورتی که مستندات و مدارک طی مهلت مقرر و به‌صورت کامل به بورس کالا ارایه شود، بورس موظف است پس از حصول اطمینان از رعایت مقررات حداکثر تا ساعت ۱۴ همان روز کاری، اطلاعیه عرضه را تایید و به اتاق پایاپای ارایه کند. اطلاعیه عرضه در صورت اعلام موافقت اتاق پایاپای، حداکثر تا ساعت ۱۶ روز کاری قبل از عرضه توسط بورس کالا منتشر می‌شود.
- از سوی دیگر بورس کالا موظف است اطلاعات هر عرضه را که به تایید فروشنده رسیده است از طریق کارگزار فروشنده دریافت و دستکم ۳ روز کاری قبل از عرضه در بورس، از طریق سایت رسمی خود و سامانه معاملاتی در قالب اطلاعیه عرضه به عموم و کارگزاران اطلاع‌رسانی کند.

* عرضه اولیه

عرضه اولیه سهام (Initial Public Offerings) که به اختصار با IPO نشان داده می‌شود، عبارتست از اولین فروش سهام توسط یک شرکت خصوصی که طی آن به یک شرکت عمومی تبدیل می‌شود.

به عبارت دیگر عرضه عمومی اولیه، عرضه اوراق بهادار شرکت به عموم برای اولین بار و بدون سابقه قبلی قیمت‌گذاری پس از پذیرش آن در بورس است.

البته عرضه اولیه یک شرکت در بورس به این معنی نیست که آن شرکت، شرکت تازه‌ای است؛ بلکه به این معنی است که به تازگی اجازه خرید و فروش سهام آن در بورس صادر شده است.

به بیانی دیگر هنگامی که شرکتی برای اولین بار در بورس پذیرفته می‌شود و بر این اساس سرمایه‌گذاران بتوانند سهام آن شرکت را از طریق بورس خریداری کنند، به این کار اصطلاحاً عرضه اولیه گفته می‌شود. در این هنگام درصد مشخصی از کل سهام شرکت برای نخستین بار از طریق بورس اوراق بهادار توسط سرمایه‌گذاران خریداری می‌شود.

بر این اساس در جریان معاملات بورس کالای ایران قراردادهای سلف استاندارد به یکی از روش‌های زیر عرضه اولیه می‌شوند:

۱. عرضه اولیه به روش حراج حضوری

۲. عرضه اولیه به روش گشایش

۳. عرضه اولیه به روش عرضه گسترده با قیمت ثابت

جهت عرضه اولیه قراردادهای سلف استاندارد می‌توان از یک یا چند روش استفاده نمود. روش‌های عرضه اولیه برای هر قرارداد سلف استاندارد در مشخصات قرارداد و توسط هیأت پذیرش تعیین می‌شود.

- عرضه اولیه به روش حراج حضوری به شرح زیر است:

۱. انتشار اطلاعیه عرضه موضوع ماده ۱۳ دستورالعمل معاملات کالا و اوراق مبتنی بر کالا در بورس کالای ایران با قید قابلیت معامله در قالب قرارداد سلف استاندارد

۲. عرضه کالا در قالب قراردادهای سلف استاندارد در بازار معاملات کالای فیزیکی به روش حراج حضوری

۳. تکمیل امور تسویه معامله و قطعی شدن معاملات انجام شده در بازار معاملات کالای فیزیکی

۴. ایجاد فایل دارایی مشتریان روی نماد معاملاتی مربوط به قراردادهای سلف استاندارد به نام خریداران

۵. گشایش نماد معاملاتی قرارداد سلف استاندارد از طریق حراج تک قیمتی، ۱۰ روز کاری پس از روز عرضه اولیه

- عرضه اولیه به روش گشایش به شرح زیر است:

۱. ایجاد و تکمیل فایل دارایی عرضه‌کنندگان بر اساس رویه ثبت دارایی عرضه‌کنندگان

۲. انتشار اطلاعیه عرضه اولیه
۳. گشایش نماد معاملاتی قرارداد سلف استاندارد از طریق حراج تک‌قیمتی، یک روز کاری پس از انتشار اطلاعیه عرضه اولیه
۴. تداوم معاملات در قالب حراج پیوسته بلافاصله پس از حراج تک‌قیمتی
- عرضه اولیه به روش عرضه گسترده با قیمت ثابت به شرح زیر است:
 ۱. کارگزار عرضه‌کننده موظف است اطلاعیه عرضه اولیه و مستندات پیوست آن را حداکثر تا ۱۰ روز کاری قبل از عرضه به بورس کالا ارایه نماید. این بورس موظف است پس از بررسی رعایت مقررات مربوطه، مراتب موافقت یا عدم موافقت خود را حداکثر تا ۳ روز کاری بعد به کارگزار عرضه‌کننده و اتاق پایاپای اعلام نماید.
 ۲. کارگزار عرضه‌کننده موظف است پس از اخذ موافقت‌نامه بورس کالا در خصوص عرضه، جهت ثبت و سپرده‌گذاری قراردادهای سلف استاندارد، مستندات زیر را حداکثر تا ۶ روز کاری قبل از عرضه به اتاق پایاپای ارایه نماید. در صورتی که مستندات و مدارک موضوع این بند طی مهلت مقرر و به‌صورت کامل به اتاق پایاپای ارایه شود، اتاق پایاپای موظف است پس از بررسی رعایت ضوابط مربوط به تعهدات، تضامین و سایر مقررات مربوطه، مراتب موافقت یا عدم موافقت خود را حداکثر تا ۲ روز کاری بعد به کارگزار عرضه‌کننده و بورس اعلام نماید:
- . تضامین و سپرده‌های مورد نیاز جهت عرضه کالا طبق ضوابط تضمین مصوب هیات مدیره شرکت
- . تضامین مربوط به بازارگردانی قراردادها؛ حسب مورد
- . اطلاعیه عرضه اولیه که به تایید بورس رسیده است.
۳. بورس کالا اطلاعیه عرضه اولیه قراردادهای سلف استاندارد را که مشتمل بر این موارد است حداکثر تا یک روز کاری پیش از عرضه اولیه از طریق سایت رسمی خود منتشر می‌نماید:
- . مشخصات قرارداد سلف استاندارد
- . تاریخ شروع و پایان دوره عرضه اولیه
- . قیمت ثابت عرضه اولیه

- . تاریخ گشایش نماد معاملاتی مربوط به قرارداد سلف استاندارد در بورس کالا
. عاملین عرضه شامل شبکه کارگزاری و یا شبکه بانکی.
۴. ایجاد و تکمیل فایل دارایی مشتریان براساس نتایج عرضه اولیه
۵. گشایش نماد معاملاتی قرارداد سلف استاندارد از طریق حراج تک قیمتی، ۱۰ روز کاری پس از پایان عرضه اولیه
- طبق قانون، کارگزار عرضه کننده با اخذ مجوزهای لازم می تواند جهت عرضه اولیه به روش عرضه گسترده با قیمت ثابت از خدمات بانکها، موسسات مالی و اعتباری دارای مجوز از بانک مرکزی و نهادهای مالی استفاده نموده و ترتیبی اتخاذ نماید تا سفارش گیری جهت خرید سلف استاندارد، از طریق اشخاص مذکور نیز انجام شود.
- عرضه اولیه از ابتدای دوره معاملاتی تا ۱۰ روز کاری قبل از پایان آن با شروط زیر امکان پذیر است:
۱. حجم عرضه های اولیه جدید با احتساب عرضه های اولیه قبلی، نباید بیشتر از حداکثر حجم قابل عرضه باشد.
 ۲. عرضه کننده باید جهت عرضه های اولیه جدید تضامین لازم را نزد اتاق پایاپای تودیع نماید تا اتاق پایاپای متناسب با آن فایل دارایی وی را افزایش دهد.
 ۳. تا یک روز کاری قبل از شروع عرضه های اولیه جدید، موضوع به نحو مقتضی توسط بورس کالا اطلاع رسانی شود.

* عرضه مازاد

عبارتست از مازاد حجم عرضه در مقابل تقاضا.

طبق قانون در جریان معاملات بورس کالا در صورتی که حجم عرضه در پایان مرحله مظنه یابی از تقاضاهایی که قیمت عرضه کننده را پذیرفته اند بیشتر باشد، مازاد عرضه در این مرحله قابل معامله می باشد. خریداران می توانند با ارایه تقاضای خرید با قیمت معاملات انجام شده در پایان مرحله مظنه یابی، اقدام به خرید عرضه های مازاد نمایند.

بر این اساس مرحله عرضه مازاد از پایان مرحله نظارت آغاز و حداکثر تا پایان زمانی از روز جاری معاملاتی که هیات مدیره بورس کالا تعیین می‌کند ادامه می‌یابد.

شرایط معاملات عرضه مازاد به این شرح می‌باشد:

۱. در صورتی که قسمتی از حجم عرضه اعلامی طبق اطلاعیه عرضه یا عرضه افزایش یافته در مرحله مظنه‌یابی معامله نشود، این مازاد در سامانه معاملاتی باقی‌مانده و تا پایان مرحله عرضه مازاد قابل معامله می‌باشد.

۲. عرضه مازاد با پیشنهاد عرضه‌کننده و موافقت بورس کالا می‌تواند تا پایان روز کاری قبل از روز عرضه بعدی نماد معاملاتی یا یک هفته پس از روز عرضه، هر کدام که کمتر باشد، معامله شود.

۳. در صورت منتقل شدن عرضه مازاد به روزهای کاری بعد، کارگزار عرضه‌کننده صرفاً تا ۹ صبح روز کاری بعد می‌تواند عرضه مازاد را از سامانه معاملاتی حذف نماید. در غیر این صورت عرضه مازاد تا پایان مرحله عرضه مازاد آن روز معاملاتی قابل معامله خواهد بود.

۴. در صورتی که در پایان مرحله نظارت کارگزار عرضه‌کننده درخواست افزایش مازاد عرضه را بدهد، افزایش مازاد با تایید بورس کالا امکان‌پذیر است.

گفتنی است طول مدت هر یک از مراحل فوق توسط هیات مدیره بورس کالا تعیین و دستکم ۳ روز کاری قبل از اعمال اطلاع‌رسانی می‌شود. ضمن این که تغییر طول مدت مراحل فوق حین جلسه معاملاتی مجاز نمی‌باشد.

*** عرضه مجدد**

منظور عرضه‌هایی است که پس از عدم معامله کالا در عرضه نوبت اول، دوباره انجام می‌شود.

در جریان معاملات بورس کالای ایران در صورتی که برای یک نماد معاملاتی حراج حضوری انجام شود و به دلیل عدم وجود تقاضای کافی معامله‌ای بر روی آن نماد صورت نپذیرد، امکان حراج مجدد نماد تا پایان آن جلسه معاملاتی وجود دارد. در این

حالت باید کارگزاران متقاضی خرید، درخواست خود را قبل از پایان جلسه معاملاتی به بورس کالا اعلام کنند. در صورت موافقت بورس با عرضه مجدد، عرضه‌کننده ملزم به عرضه مجدد در همان جلسه معاملاتی می‌باشد.

بر اساس دستورالعمل اجرایی رینگ صادراتی بورس کالای ایران نیز در صورت عدم رقابت، کالای مازاد تا پایان همان رینگ صادراتی با قیمت پایه قابل، عرضه مجدد به متقاضیان خواهد بود.

*** عرضه نوبت اول**

منظور اولین نوبت عرضه یک کالا در بورس کالای ایران است. بر این اساس در جریان معاملات بورس کالای ایران در رینگ صادراتی، در صورتی که کارگزار فروشنده تغییری در اطلاعات عرضه را به بورس اعلام نکند، اطلاعیه عرضه بورس کالا حداکثر برای ۳ روز کاری پس از روز عرضه نوبت اول معتبر خواهد بود، اما بورس کالا موظف است حداقل تا ساعت ۲۴ هر روز، برنامه عرضه‌های نوبت اول رینگ صادراتی روز کاری آینده خود را از طریق سایت رسمی و سامانه معاملاتی خود به عموم و کارگزاران اعلام کند.

*** عرضه یکجا**

عرضه کالا به صورت یکجا و توسط یک عرضه‌کننده در جریان معاملات بورس کالای ایران است.

در بازار فرعی بورس کالای ایران دو نوع عرضه به شرح ذیل انجام می‌شود که روش عرضه توسط کمیته عرضه و بر اساس درخواست عرضه‌کننده تعیین می‌شود:

۱: عرضه به روش حراج حضوری.

۲: عرضه یکجا.

در خصوص ضوابط عرضه و معاملات به روش عرضه یکجا باید گفت در عرضه یکجا، کارگزار فروشنده در صورتی مجاز به عرضه خواهد بود که معادل ۳ درصد ارزش کالای

موضوع معامله بر اساس قیمت پایه را به صورت نقد یا ضمانت‌نامه بانکی بدون قید و شرط از فروشنده دریافت و حسب مورد به حساب اتاق پایاپای واریز یا به این اتاق تحویل دهد و تاییدیه اتاق پایاپای را مبنی بر سپردن تضامین مربوطه به بورس کالا ارایه کند.

طبق قانون عرضه‌کنندگان دولتی از شمول این ماده مستثنی می‌باشند. در خصوص سایر دستگاه‌های اجرایی موضوع ماده (۵) قانون مدیریت خدمات کشوری که نسبت به عرضه یکجای کالا اقدام می‌نمایند، اخذ وجوه یا تضامین دیگر جهت عرضه کالا بر اساس مصوبه هیات مدیره شرکت موضوع بند (۱۹) ماده (۱) دستورالعمل تسویه و پایاپای معاملات بورس کالای ایران، خواهد بود.

در صورتی که کارگزار فروشنده پس از انتشار اطلاعیه عرضه و قبل از اولین روز عرضه، انصراف کتبی خود را از عرضه اعلام نماید و این انصراف مورد تایید بورس کالا قرار گیرد یا چنانچه به دلیل عدم وجود خریدار معامله انجام نشود، تضامین وی با تایید بورس کالا مبنی بر عدم مغایرت اقدامات کارگزار با مقررات در جریان معامله مذکور، حداکثر تا دو روز کاری پس از زمان انصراف یا پایان جلسه معاملات مسترد می‌شود.

همچنین در صورتی که کارگزار خریدار موفق به انجام معامله نگردد، تضامین وی با تایید بورس کالا مبنی بر عدم مغایرت اقدامات کارگزار با مقررات در جریان معامله مذکور، حداکثر تا ۲ روز کاری پس از زمان انجام معامله مسترد می‌شود.

اطلاعیه عرضه یکجا باید حداقل ۵ روز کاری قبل از عرضه توسط بورس کالا منتشر شود. این اطلاعیه حداقل حاوی اطلاعات زیر است:

۱. نام و مشخصات کالای مورد عرضه و عرضه‌کننده.

۲. تاریخ عرضه.

۳. نوع معامله، در معامله سلف ذکر سررسید تحویل کالا و در معامله نسیه ذکر شرایط پرداخت.

۴. قیمت پایه.

۵. نحوه تسویه وجه معامله از جمله نقدی یا اقساطی بودن ثمن معامله و در صورت اقساطی بودن نحوه تقسیط و وثایق مورد نیاز.

۶. اعلام مهلت‌های واریز بخش نقدی و تنظیم سند تسویه خارج از پایاپای طبق مقررات شامل روز و ساعت پایان مهلت‌های مذکور

۷. شرایط و مهلت بازدید از کالا.

۸. اطلاعات خاص کالای مورد عرضه طبق مقررات یا درخواست بورس کالا.

محدودیت نوسان قیمت در خصوص عرضه یکجا اعمال نمی‌شود.

در معاملات عرضه یکجا هر کارگزار خریدار تنها می‌تواند در قالب یک سفارش خرید رقابت نماید و امکان شرکت در رقابت توسط یک کارگزار با سفارش‌های مختلف برای چند شخص یا گروه وجود ندارد. ضمن این که یک کارگزار در عرضه یکجا نمی‌تواند همزمان در دو سمت عرضه و تقاضا فعالیت نماید.

همچنین حداقل تغییر قیمت مجاز هر سفارش در عرضه یکجا، توسط هیات مدیره بورس کالا تعیین و در اطلاعیه عرضه یکجا اعلام می‌شود.

بر این اساس مدیرعامل بورس کالا می‌تواند بر اساس وضعیت بازار، حداقل تغییر قیمت مجاز هر سفارش را از سومین جلسه معاملاتی به بعد تغییر دهد، لیکن باید قبل از شروع جلسه معاملاتی، مراتب را از طریق سایت رسمی خود به اطلاع عموم برساند.

*** عرضه‌کننده**

شخصی است که کالای وی در فهرست نرخ‌های بورس درج شده است.

در جریان معاملات بورس کالای ایران درخواست درج و عرضه کالاهای مشابه و پذیرش عرضه‌کننده آن در کمیته عرضه مورد بررسی قرار می‌گیرد و پس از آن طبق قانون کمیته عرضه موافقت یا عدم موافقت با درج و عرضه را ظرف مدت حداکثر ۷ روز کاری پس از تکمیل مدارک، به مشاور پذیرش ابلاغ می‌نماید.

همچنین کمیته عرضه در زمان موافقت با درج و عرضه هر کالای مشابه و پذیرش عرضه‌کننده آن، حداقل عرضه سالانه و حداقل درصد عرضه در بورس کالا از کل تولید سالانه برای تولیدکنندگان و از کل واردات کالا برای واردکنندگان را مشخص می‌کند.

علاوه بر این در صورت عدم عرضه کالای یک عرضه‌کننده در بورس کالا ظرف مدت ۶ ماه از درج آن در فهرست نرخ‌های بورس، پذیرش آن در این بورس لغو شده و پذیرش مجدد آن منوط به طی فرایند پذیرش خواهد بود.

در صورتی که عرضه‌کننده، تمام یا بخشی از وظایف مندرج در قانون را رعایت نکند، بورس کالا می‌تواند پذیرش کالای وی را برای مدت حداکثر ۳ ماه به حال تعلیق درآورد. تعلیق یک کالا برای مدتی بیش از ۳ ماه منوط به موافقت هیات پذیرش خواهد بود. در هر صورت مدت تعلیق موضوع این ماده حداکثر ۶ ماه خواهد بود.

همچنین رفع تعلیق پذیرش کالای یک عرضه‌کننده، منوط به رفع موجبات تعلیق، مطابق نظر سازمان بورس، هیات پذیرش یا بورس کالا حسب مورد می‌باشد. گفتنی است پذیرش کالای یک عرضه‌کننده در بورس کالای ایران به موجب هر یک از موارد زیر لغو می‌شود:

۱. در صورت تداوم تعلیق پذیرش بیش از شش ماه و عدم رفع موجبات تعلیق
 ۲. در صورت انحلال یا ورشکستگی عرضه‌کننده کالا
- بر این اساس هیات پذیرش می‌تواند پذیرش کالای یک عرضه‌کننده را در دوره‌ای که به عرضه‌کننده برای رفع موارد لغو مهلت داده می‌شود، به حالت تعلیق درآورد. شایان ذکر است کارمزد درج کالا، بر اساس آمار سالانه عرضه کالا در بورس از عرضه‌کننده برای هر سال دریافت می‌شود.

همچنین در صورت تمایل عرضه‌کننده به انتشار آگهی عرضه اولیه از طریق جراید توسط عرضه‌کننده، متن آگهی باید قبل از انتشار به تایید بورس کالا برسد، ضمن این که در صورت هرگونه مغایرت، اطلاعات منتشره در سایت رسمی بورس کالا مبنای انجام معاملات است.

افزون بر این در جریان معاملات بورس کالای ایران عرضه‌کننده باید تضامین خود را جهت عرضه‌های جدید نزد اتاق پایاپای افزایش دهد.

بعلاوه این که طبق قانون عرضه‌کننده کالا در بورس کالای ایران، موظف است مقررات و ضوابط مربوط در خصوص افشای اطلاعات عرضه کالا را رعایت کند.

همچنین در جریان معاملات بورس کالای ایران عرضه‌کننده باید مقدار معینی از دارایی پایه را بر اساس مشخصات قرارداد سلف در ازای بهای نقد به فروش برساند تا در دوره تحویل به خریدار تسلیم کند.

ضمن این که کلیه مدارک و مستنداتی که در جریان بررسی عرضه کالای مشابه و پذیرش عرضه‌کننده آن به بورس کالا ارایه می‌شود، باید مستقلاً در سوابق بورس کالا نگهداری شده و حسب درخواست سازمان بورس بلافاصله ارایه شود.

*** عضو**

کارگزار پذیرفته شده در هر یک از بورس‌ها یا فرابورس است که امکان دریافت سفارش‌های تلفنی مشتریان را با استفاده از مرکز تماس فراهم نموده است.

بر این اساس درخواست خرید یا فروش اوراق بهادار و کالا و اخذ سایر اطلاعات مربوط به آن طبق مقرراتی است که توسط مشتری با استفاده از مرکز تماس، جهت اجرا به عضو ارسال می‌شود.

عضو می‌تواند خدمات مرکز تماس خود را در اختیار مشتریانی که حایز شرایط زیر باشند، قرار دهد:

۱. داشتن ۱۸ سال تمام

۲. نداشتن منع معاملات اوراق بهادار و کالا که توسط سازمان بورس یا سایر مراجع ذی‌صلاح اعلام شده باشد.

همچنین ساعت و روزهای ارایه خدمات از طریق مرکز تماس باید در قرارداد بین عضو و مشتری مشخص شده و عضو متعهد است در زمان‌های توافق شده در قرارداد نسبت به دریافت سفارش‌های تلفنی و اجرای آنها اقدام کند. در خارج از زمان‌های تعیین شده در قرارداد، عضو مسئولیتی در قبال دریافت و اجرای سفارش‌های تلفنی نخواهد داشت. بر این اساس مشتری می‌تواند در چارچوب مقررات و قرارداد منعقد شده با عضو، نسبت به ارسال، تغییر یا لغو سفارش تلفنی از طریق مرکز تماس اقدام کند. علاوه بر این عضو

نمی‌تواند بابت ارایه خدمات مرکز تماس، علاوه بر کارمزدهای مصوب سازمان بورس وجهی را از مشتری دریافت نماید.

گفتنی است در صورت وقوع هرگونه تخلف از قوانین و مقررات بازار اوراق بهادار و کالا و یا در صورت از بین رفتن شرایط لازم برای ارایه خدمات مرکز تماس، سازمان بورس می‌تواند اقدامات زیر را به تنهایی یا توأمان انجام دهد:

۱. تعلیق و یا توقف خدمات مرکز تماس متعلق به عضو
۲. الزام عضو به تعلیق و یا توقف امکان استفاده از خدمات مرکز تماس برای یک یا چند مشتری و یا نمایندگان آنها.

*** عضو اتاق پایاپای**

کارگزار، کارگزار/معامله‌گر و هر شخص حقوقی دیگری است که تحت این عنوان مطابق دستورالعمل پذیرش اعضا در اتاق پایاپای، به عنوان عضو اتاق پایاپای پذیرفته شده است.

طبق قانون عضو اتاق پایاپای موظف است موافقت‌نامه عضویت در اتاق پایاپای را امضا نموده و حق عضویت خود را طبق مقررات پرداخت کند.

میزان حق عضویت اتاق پایاپای توسط هیات مدیره شرکت بورس کالا در چارچوب سقف‌های مصوب هیات مدیره سازمان بورس به صورت سالانه تعیین می‌شود. همچنین عضو اتاق پایاپای مکلف است اطلاعات زیر را به ترتیبی که مشخص شده است به شرکت بورس کالا ارایه نماید:

۱. هر نوع مجازات یا وضعیتی که موجب ممنوعیت عضو اتاق پایاپای و یا مدیرعامل و یا هر یک از اعضای هیات مدیره اشخاص حقوقی عضو اتاق پایاپای از تصرف در اموال و یا محرومیت از انجام معاملات می‌شود (از قبیل ورشکستگی، توقیف اموال یا منع شرکت در معاملات ویژه)
۲. تغییرات ثبتي عضو اتاق پایاپای اعم از تغییر در مدیران، اقامتگاه شرکت و سایر موارد پس از ثبت تغییرات

۳. سایر اطلاعات مورد درخواست از اعضا اتاق پایاپای طبق مصوبات هیات مدیره بورس کالا.

گفتنی است در صورتی که عضو اتاق پایاپای تعهدات خود را ظرف مهلت مقرر ایفا نکند، اتاق پایاپای می‌تواند یک یا تمام اقدامات زیر را حسب مورد به‌صورت مجزا یا توأمان انجام دهد:

۱. توقف موقت فعالیت عضو اتاق پایاپای و اعلام به بورس کالا جهت جلوگیری از تداوم معاملات وی

۲. تامین تعهدات از سپرده‌ها و تضامین عضو نزد اتاق پایاپای

۳. تامین کسورات از محل وجوه صندوق تضمین.

همچنین عضو اتاق پایاپای موظف است موافقت‌نامه عضویت در اتاق پایاپای را امضا نموده و حق عضویت خود را طبق مقررات پرداخت نماید.

«ف»

* فاصله قیمت اعمال

عبارتست از فاصله بین قیمت اعمال نمادهای معاملاتی یک زیرگروه هم‌ماه است که در مشخصات در جریان معاملات قرارداد اختیار معامله در بورس کالای ایران تعیین می‌شود.

* فرم تطابق کالا

فرمی است که بر اساس فرم نمونه بورس کالا، جهت تطبیق مشخصات و استاندارد کالای مشابه با مشخصات و استاندارد یکی از کالای پذیرفته شده پس از تایید توسط مشاور پذیرش، به بورس کالا ارایه می‌شود.

* فروشنده

شخص حقوقی یا حقیقی معتبر است که اقدام به فروش دارایی به نهاد واسط می‌کند. در جریان دادوستدهای بازار سرمایه فروشنده به فردی اطلاق می‌شود که اقدام به عرضه و فروش اوراق بهادار، کالا یا اوراق مبتنی بر کالا می‌کند. در جریان معاملات آتی در بورس کالای ایران نیز فروشنده شخصی است که تعهد به فروش دارایی پایه در سررسید می‌کند و مطابق عرف بازار فروشنده نامیده می‌شود. طبق قانون پس از انتشار اطلاعیه عرضه توسط بورس کالا، فروشنده نمی‌تواند از عرضه کالا در بورس خودداری نماید، مگر اینکه مراتب و دلایل انصراف خود را قبل از عرضه به بورس کالا اعلام و موافقت این بورس را دریافت کند.

*** فهرست نرخ‌های بورس**

سندی رسمی است که به منظور مشخص نمودن اوراق بهادار قابل معامله، معاملات انجام شده اوراق بهادار و قیمت آنها به تفکیک بازارهای اول و دوم، توسط بورس تنظیم و به اطلاع عموم می‌رسد.

«ق»

* قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور

این قانون در اجرای اصل یکصد و بیست و سوم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران که با عنوان لایحه در سال ۱۳۹۴ به مجلس شورای اسلامی تقدیم شده بود، در بهمن‌ماه سال ۱۳۹۵ به تصویب نمایندگان مجلس و تایید شورای نگهبان رسیده است. در خصوص موارد مرتبط با بازار سرمایه در قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور می‌توان به ماده ۳۶ این قانون به شرح زیر اشاره کرد:

به‌منظور ارتقای جایگاه بازار سرمایه در اقتصاد کشور و ساماندهی بازار متشکل اوراق بهادار اقدامات زیر انجام می‌شود. سایر تدابیر ساماندهی، مطابق ماده ۴ قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران مصوب یکم آذرماه ۱۳۹۴ است.

الف) کلیه اشخاصی که تا کنون نسبت به انتشار اوراق بهادار اقدام کرده‌اند حداکثر ظرف مدت شش‌ماه پس از لازم‌الاجرا شدن این قانون مکلفند نسبت به ثبت آن نزد سازمان بورس و اوراق بهادار اقدام نمایند. عدم ثبت، تخلف محسوب می‌شود لیکن مانع از اجرای تکالیف قانونی برای ناشر اوراق بهادار نمی‌باشد. ناشران اوراق بهادار ثبت شده نزد سازمان مذکور باید اطلاعات مالی خود را براساس ترتیبات مقرر در ماده ۴۵ قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران منتشر نمایند.

ب) معاملات اوراق بهادار ثبت‌شده در سازمان فقط در بورس‌ها و بازارهای خارج از بورس دارای مجوز و با رعایت مقررات معاملاتی هر یک از آنها حسب مورد امکان‌پذیر است و معامله اوراق بهادار مذکور بدون رعایت ترتیبات فوق فاقد اعتبار است.

پ) پس از معامله اوراق بهادار ثبت شده نزد سازمان که در یکی از بورس‌ها یا بازارهای خارج از بورس معامله شده‌اند و کالاهای معامله‌شده در بورس‌های کالایی، عملیات تسویه وجوه و پایاپای (نقل و انتقال) پس از معاملات در شرکت‌های سپرده‌گذاری مرکزی اوراق بهادار و تسویه وجوه صورت می‌گیرد.

ت) سوابق معاملات اوراق بهادار و معامله‌کنندگان آنها باید به‌گونه‌ای ثبت و نگهداری شود که قابلیت بازسازی معاملات را داشته باشد. دستورالعمل اجرایی این بند حداکثر تا دو ماه پس از لازم‌الاجرا شدن این قانون توسط سازمان بورس و اوراق بهادار تهیه و ابلاغ می‌شود.

ث) اعضای هیات‌مدیره و مدیرعامل تمامی اشخاص حقوقی که تحت یکی از عناوین نهادهای مالی موضوع قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران و یا قانون توسعه ابزارها و نهادهای مالی جدید به‌منظور تسهیل اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی تاکنون تشکیل شده‌اند و نزد مرجع ثبت شرکت‌ها در سراسر کشور به ثبت رسیده‌اند و نیز آن دسته از اشخاص حقوقی که موضوع فعالیت اصلی آنها نهاد مالی است، موظفند نهاد مالی تحت مدیریت خود را نزد سازمان بورس و اوراق بهادار به ثبت برسانند. خودداری از ثبت نهاد مالی تخلف محسوب می‌شود و فعالیت مدیران آنها مشمول بند (۱) ماده ۴۹ قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران است. سازمان ثبت اسناد و املاک کشور مکلف است نهادهای مالی را فقط با مجوز سازمان بورس و اوراق بهادار ثبت کند و از ثبت نهادهای مالی بدون مجوز خودداری کند. هرگونه تغییرات در اساسنامه و سرمایه نهادهای مالی نیز منوط به تایید سازمان بورس و اوراق بهادار طبق ضوابط مربوط است. تایید صلاحیت حرفه‌ای مدیران نهادهای مالی بر اساس دستورالعملی است که به تصویب شورای عالی بورس و اوراق بهادار می‌رسد.

ج) کالاهایی که در بورس‌های کالایی به عنوان بازار متشکل، سازمان‌یافته و تحت نظارت پذیرفته می‌شوند و مورد دادوستد قرار می‌گیرند طبق قوانین و مقررات حاکم بر آن بورس‌ها عرضه شده و مورد معامله قرار می‌گیرند. عرضه، معامله، تسویه و تحویل نهایی کالاهای مذکور مشمول قوانین و مقررات مربوط به بازارهای غیرمتشکل کالایی نیست.

چ) کلیه اشخاص حقیقی و حقوقی که به عنوان مدیران نهادهای مالی، تشکلهای خودانتظام و ناشران اوراق بهادار موضوع ماده ۱۳ قانون توسعه ابزارها و نهادهای مالی جدید به منظور تسهیل اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی

مصوب ۱۳۸۸/۹/۲۵ انتخاب شده یا می‌شوند مکلفند مدارک هویت و کلیه اسناد و مدارک مربوط به سوابق شغلی و تحصیلی خود را جهت ثبت در پایگاه اطلاعاتی مدیران مربوطه به سازمان بورس و اوراق بهادار ارائه کنند. سازمان بورس و اوراق بهادار موظف است مشخصات و سوابق تحصیلی و تجربی مدیران یاد شده را در پایگاه اطلاعاتی مذکور ثبت کند و عملکرد آنها را از حیث رعایت قوانین و مقررات حاکم بر بازار اوراق بهادار و سوابق تخلفاتی و کیفری مربوط به آنها در طول مدیریت در نهادهای مالی و ناشران اوراق بهادار بر اساس ترتیبات اجرایی که به تصویب شورای عالی بورس و اوراق بهادار می‌رسد منتشر نماید.

*** قانون افزایش بهره‌وری بخش کشاورزی و منابع طبیعی**

بر اساس این قانون که در جلسه ۲۳ تیرماه ۱۳۸۹ مجلس شورای اسلامی به تصویب رسیده، دولت مکلف است در راستای تحقق سند چشم‌انداز بیست ساله کشور، سیاست‌های کلی نظام و قانون سیاست‌های اجرایی اصل ۴۴ قانون اساسی زمینه‌ها، برنامه‌ها، تسهیلات و امکانات ارتقای بهره‌وری و اصلاح الگوهای تولید و مصرف در بخش کشاورزی و منابع طبیعی را فراهم و به مرحله اجرا درآورد.

همچنین به منظور:

الف) ارائه مشاوره فنی، اجرایی، ترویجی و مدیریتی برای بهبود شرایط و افزایش کمی و کیفی محصولات، اصلاح و بهبود شیوه‌های مصرف عوامل تولید و نهاده‌ها در محصولات و تولیدات کشاورزی و منابع طبیعی؛

ب) انجام فعالیت‌های مهندسی و تامین زمینه‌های افزایش ارزش افزوده و ارتقای بهره‌وری بخش کشاورزی و منابع طبیعی؛

ج) تشخیص و درمان آفات و بیماری‌های گیاهی و دامی

بر اساس این قانون دولت مکلف است وظایف تصدی‌گری خود در خصوص اقدامات اجرایی خریدهای تضمینی، تهیه و توزیع کلیه نهاده‌های تولید، اقدامات اجرایی خرید، انبارداری و توزیع اقلام مورد نیاز تنظیم بازار، اداره کشتارگاه‌ها، آزمایشگاه‌های گیاهی

و دامی(به جز آزمایشگاه‌های مرجع به تشخیص وزارت جهاد کشاورزی و تصویب هیات وزیران)، انبارها، سیلوها، سردخانه‌ها، صنایع تبدیلی و تکمیلی، امور اجرایی آموزشی، ترویجی و بیمه‌گری را متناسب با وظایف و اختیارات هر تشکل، به تشکل‌های اشاره شده در قانون، مطابق با قوانین و مقررات مربوط واگذار نماید.

بر اساس تبصره ۴ ماده ۶ این قانون، به منظور حمایت از بهره‌برداران و مصرف‌کنندگان و شفافیت قیمت‌ها و ایجاد تعادل در بازار محصولات و تولیدات کشاورزی، خرید و فروش نهاده‌ها و محصولات تولیدی، در صورتی که از اقلام قابل معامله در بورس کالا باشد، باید از طریق شرکت در این بورس انجام شود.

ضمن این که خریدهای تضمینی در محصولات غیراساسی منوط به پذیرش شرایط الگوی کشت از طرف کشاورزان و تولیدکنندگان می‌باشد.

شایان ذکر است بر اساس ماده ۳۳ قانون افزایش بهره‌وری بخش کشاورزی و منابع طبیعی از تاریخ تصویب قانون یاد شده، علاوه بر اجرای قانون خرید تضمینی محصولات کشاورزی در قالب بودجه‌های سنواتی و اعتبار مصوب، سیاست قیمت تضمینی نیز برقرار می‌شود.

در این راستا تولیدکنندگان محصولات کشاورزی می‌توانند محصولات خود را در بازار بورس تخصصی کالای کشاورزی(بورس کالای ایران) عرضه کنند. ضمن این که در صورت کاهش قیمت بورس نسبت به قیمت تضمینی اعلام شده از سوی دولت، مابه‌التفاوت آن توسط دولت به تولیدکنندگان پرداخت می‌شود.

همچنین وزارت جهاد کشاورزی مکلف است هر ساله متناسب با شرایط تولید و بازار، محصولات تحت سیاست خرید و قیمت تضمینی را انتخاب و اعلام کند.

گفتنی است در اجرای ماده ۳۳ قانون بهره‌وری بخش کشاورزی و منابع طبیعی کلیه محصولاتی را که دولت خرید تضمینی می‌کند به تدریج می‌بایست از طریق بورس کالا به صورت قیمت تضمینی معامله شوند.

بر اساس مواد مختلف آیین‌نامه ماده ۳۳ قانون افزایش بهره‌وری بخش کشاورزی و منابع طبیعی(ماده ۲: وزارت جهاد کشاورزی مکلف است حداکثر تا پانزدهم شهریور ماه هر سال متناسب با شرایط تولید، نوع محصول و وضعیت بازار، قیمت تضمینی

سال آینده محصولات کشاورزی و دامی که قابل معامله در بورس کالا می‌باشد را برای تصویب به هیات وزیران پیشنهاد نماید.

*** قانون بازار اوراق بهادار ج.ا.ایران**

این قانون مشتمل بر شصت ماده و ۲۹ تبصره است که در راستای پاسخگویی به نیازهای بازار سرمایه کشور در اول آذرماه ۱۳۸۴ مجلس تصویب و در تاریخ دوم آذرماه همان سال به تایید شورای نگهبان رسیده است.

قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران اصلی‌ترین قانون حاکم بر اوراق بهادار و بورس‌های ایران است که در قالب هفت فصل در آن به موضوعاتی همچون تعاریف و اصطلاحات، ارکان بازار اوراق بهادار، بازار اولیه، بازار ثانویه، اطلاع‌رسانی در بازارهای اولیه و ثانویه، جرایم و مجازات‌ها و مقررات متفرقه اشاره شده است.

همچنین بر اساس این قانون در راستای حمایت از حقوق سرمایه‌گذاران و با هدف ساماندهی، حفظ و توسعه بازار شفاف، منصفانه و کارای اوراق بهادار و به منظور نظارت بر حسن اجرای این قانون، شورای عالی بورس و اوراق بهادار و سازمان بورس و اوراق بهادار (به عنوان ارکان اصلی بازار اوراق بهادار ایران) با ترکیب، وظایف و اختیارات مندرج در این قانون تشکیل شده‌اند.

گفتنی است بر مبنای قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران (مصوب یکم آذرماه ۱۳۸۴ مجلس شورای اسلامی) و با تصویب شورای عالی بورس، شرکت بورس کالای ایران در آذرماه ۱۳۸۵ با درهم آمیختن بورس فلزات و بورس کالای کشاورزی تشکیل شد و پس از پذیره‌نویسی و برگزاری مجمع عمومی، از مهرماه ۱۳۸۶ کار خود را زیر نظر سازمان بورس و اوراق بهادار آغاز کرد.

ماده ۵۸ این قانون بدین نحو اشاره به بورس‌های کالایی کرده است: دولت اقدامات لازم برای فعال کردن بورس‌های کالایی و تطبیق آن با این قانون و ارائه راه کارهای قانونی مورد نیاز را به عمل خواهد آورد.

تاسیس بورس کالای ایران در قالب شرکت سهامی عام را می‌توان یکی از مصادیق تطبیق بورس کالا با قانون بازار اوراق بهادار به شمار آورد.

* قانون برنامه توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ج.ا.ایران

به مجموعه برنامه‌های میان مدتی گفته می‌شود که به‌صورت پنج ساله توسط دولت وقت تنظیم و برای تصویب به مجلس شورای اسلامی ارسال می‌شود.

تا کنون شش برنامه توسعه در کشور به این شرح تصویب و اجرایی شده است: برنامه اول توسعه سال ۱۳۶۸ تا ۱۳۷۲ / برنامه دوم توسعه سال ۱۳۷۴ تا ۱۳۷۸ / برنامه سوم توسعه سال ۱۳۷۹ تا ۱۳۸۳ / برنامه چهارم توسعه سال ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۸ / برنامه پنجم توسعه سال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۴ / برنامه ششم توسعه سال ۱۳۹۶ تا ۱۴۰۰.

گفتنی است در برنامه‌های مختلف توسعه کشور تکالیف مختلفی برای توسعه و رونق بازار سرمایه مورد اشاره قرار گرفته است. بعنوان مثال در قانون برنامه چهارم توسعه شورای بورس مکلف به ایجاد و گسترش بازارهای تخصصی (بورس کالا) شده است.

همچنین در ماده ۳۲ قانون برنامه ششم توسعه آمده است:

الف) به منظور کاهش التهابات بازار کالاهای اساسی کشاورزی و کاهش نوسان غیرعادی فصلی محصولات کشاورزی و به منظور کاهش بار مالی دولت برای تامین نقدینگی در گردش و هزینه تبعی مورد استفاده در سیاست‌های تنظیم بازار و تامین ذخایر محصولات راهبردی (استراتژیک)، شرکت بازرگانی دولتی ایران یا هر یک از شرکت‌های دولتی مسئول تنظیم بازار هر محصول به تشخیص وزارت جهاد کشاورزی حسب مورد، بر اساس برآوردهای ماهانه، فصلی و سالانه عرضه داخلی و تقاضای هر یک از محصولات، نسبت به اتخاذ موقعیت مناسب خرید یا فروش در قراردادهای سلف و ابزارهای مالی موضوع بند (۲۴) ماده (۱) قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۸۴/۹/۱ بر روی هر یک از دارایی‌های مشمول صدر این بند در چهارچوب مقررات بازار سرمایه اقدام می‌نمایند.

ب) دولت مکلف است اقدامات ذیل را به عمل آورد:

۱. ایجاد ردیف مستقل پرداخت خسارت به بیمه‌گذاران محصولات کشاورزی و صندوق بیمه کشاورزی در لوایح بودجه سالانه و پیش‌بینی اعتبار به‌صورت ۱۰۰ درصد تخصیص یافته در طول اجرای قانون برنامه
۲. اصلاح و بهبود خاک کشاورزی و افزایش کربن(ماده آلی) خاک به میزان سالانه پانصد هزار هکتار
۳. ارائه کمک‌های فنی و اعتباری برای نوسازی باغ‌های فرسوده کشور
۴. اختصاص معادل ریالی ۱۰ درصد ورودی سالانه صندوق توسعه ملی نزد بانک عامل مطابق ضوابط صندوق جهت پرداخت تسهیلات به متقاضیان غیردولتی سرمایه‌گذار بخش کشاورزی، صنایع تبدیلی و تکمیلی این بخش، محیط زیست مرتبط با بخش کشاورزی و منابع طبیعی و احداث بندهای انحرافی و سدهای کوچک مطابق بند(۴)-۱۰ سیاست‌های کلی برنامه ششم و در چهارچوب اساسنامه صندوق توسعه ملی.

*** قانون توسعه ابزارها و نهادهای مالی جدید**

این قانون به منظور تسهیل اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی مصوب ۱۳۸۸ به کار می‌روند.

بر این اساس هرگونه فعل یا ترک فعل اشخاص تحت نظارت که منجر به نقض قوانین و مقررات بازار سرمایه از قبیل قانون بازار اوراق بهادار، قانون توسعه ابزارها و نهادهای مالی جدید به منظور تسهیل در اجرای سیاست‌های کلی اصل(۴۴) قانون اساسی، مصوبات شورای عالی بورس و اوراق بهادار، سازمان بورس، یا تشکلهای خودانتظام گردد، تخلف محسوب و متخلف طبق دستورالعمل‌ها و مقررات مربوط، به تنبیهات مقرر محکوم می‌شود.

این قانون در چندین مورد به بورس کالای ایران اشاره کرده است به عنوان مثال ۶ این قانون، ضمن اصلاح ماده ۱۴۳ قانون مالیات‌های مستقیم معادل ۱۰ درصد از مالیات بر درآمد حاصل از فروش کالاهایی که در بورس‌های کالایی پذیرفته شده و به فروش می‌رسند را از بخشودگی مالیاتی برخوردار نمود.

این قانون در ماده ۸ خود ضمن اصلاح ماده ۱۰۴ قانون مالیات مستقیم، کارمزد بورس‌ها و نیز کارمزد معاملات و تسویه کالا در بورس کالای ایران را از مشمول مالیات خارج کرده است..

همچنین این قانون در ماده ۹ خود با اصلاح بند ۱۱ ماده ۱۲ قانون مالیات بر ارزش افزوده خدمات معاملات و تسویه اوراق بهادار و کالا در بورس‌ها را از پرداخت مالیات بر ارزش افزوده معاف نمود.

با توجه به فقدان قوانین و مقررات در خصوص جرایم ارتكابی در حوزه بورس کالات و نحوه رسیدگی به آنها و نیز عدم صراحت قانون بازار، مبنی بر حاکم بودن فصل ششم آن قانون (جرایم و مجازات‌ها) بر بورس‌های کالایی، قانون توسعه ابزارها در ماده ۱۰ مقرر نمود: معاملات کالا و اوراق بهادار در بورس‌های کالایی و کلیه فعالیت‌های اشخاص در آنها مشمول احکام مندرج در فصل ششم قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران بوده و مرتکبان جرائم مندرج در ذیل فصل مذکور با رعایت ماده ۵۲ همان قانون تحت پیگرد قرار خواهند گرفت.

ماده ۱۷ قانون توسعه ابزارها خرید و فروش کالاهای پذیرش شده در بورس کالا توسط وزارتخانه‌ها و دستگاه‌های دولتی را معاف از طی تشریفات برگزاری مزایده و مناقصه اعلام نمود. همچنین با توجه به آن که قیمت کالا در بورس بر مبنای رقابت میان خریداران و فروشندگان تعیین می‌شود، دخالت دولت در تعیین قیمت کالاهای کشف قیمت شده در بورس وجهی نخواهد داشت. در همین راستا ماده ۱۸ قانون توسعه ابزارها دولت را مکلف نمود تا کالاهایی که در بورس پذیرش شده و مورد خرید و فروش قرار می‌گیرد (به جز دارو) را از نظام قیمت‌گذاری خارج کند.

*** قانون رفع موانع تولید رقابت پذیر و ارتقای نظام مالی کشور**

قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقای نظام مالی کشور در اجرای اصل ۱۲۳ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در جلسه علنی روز اول اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۴ مجلس شورای اسلامی تصویب و در تاریخ ۱۳۹۴/۲/۹ به تایید شورای نگهبان رسیده است.

مطابق ماده ۳۷ قانون رفع موانع تولید به دولت اجازه داده شده است برای فرآوری مواد خام و تبدیل کالاهای با ارزش افزوده پایین داخلی و وارداتی به کالاهای با ارزش افزوده بالا از انواع مشوق‌های لازم استفاده کند.

همچنین وضع هرگونه عوارض بر صادرات کالاها و خدمات غیریارانه‌ای و مواد خام و کالاهای با ارزش افزوده پایین مازاد بر نیاز داخلی و یا فاقد توجیه فنی و اقتصادی برای فرآوری در داخل با لحاظ حفظ درصدی از سهم بازار جهانی به تشخیص وزارتخانه صنعت، معدن و تجارت ممنوع است.

ضمن این که میزان عوارض بر سایر مواد خام و کالاهای با ارزش افزوده پایین نباید به کاهش یا توقف تولید مواد خام یا کالاهای با ارزش افزوده پایین بیانجامد. علاوه بر این، عوارض دریافتی از صادرات مواد خام و کالاهای با ارزش افزوده پایین برای تشویق صادرات کالاهای با ارزش افزوده بالای مرتبط با همان مواد خام و کالای با ارزش افزوده پایین در بودجه‌های سنواتی منظور می‌شود.

همچنین دولت مکلف است از تاریخ وضع و تصویب عوارض توسط شورای اقتصاد و ابلاغ عمومی آن پس از حداقل سه ماه نسبت به اخذ عوارض اقدام کند.

گفتنی است ماده ۳۷ قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و آیین‌نامه اجرایی آن در حالی بر عرضه مواد خام از طریق عرضه محصولات در بورس کالا تاکید می‌کند که بر اساس آن کارشناسان معتقدند اجرای واقعی و کامل آن می‌تواند ضمن شفاف‌سازی در بازار صنایع مختلف، به کشف واقعی قیمت محصولات نیز کمک کند.

ضمن این که این ماده قانونی به صادرات محصولات از طریق بورس کالای ایران برای جلوگیری از خام‌فروشی تاکید کرده و اجرای آن می‌تواند ضمن شفاف‌سازی در بازار صنایع مختلف، به کشف واقعی قیمت محصولات نیز کمک کند.

افزون بر این، طبق این ماده دولت باید زمینه صادرات مواد با ارزش افزوده بالاتر را فراهم کرده و برای تحقق آن از عوارض یا مشوق‌هایی استفاده کند.

* قانون مبارزه با پولشویی

این قانون با عنوان لایحه مبارزه با جرم پولشویی به مجلس شورای اسلامی تقدیم شده و در بهمن‌ماه ۱۳۸۶ تصویب و به تائید شورای نگهبان رسیده است.

گفتنی است واژه پولشویی برای توصیف فرآیندی مورد استفاده قرار می‌گیرد که در آن پول غیرقانونی یا کثیفی که حاصل فعالیت‌های مجرمانه مانند قاچاق مواد مخدر، قاچاق اسلحه و کالا، قاچاق انسان، رشوه، اخاذی، کلاهبرداری و ... است، در چرخه‌ای از فعالیت‌ها و معاملات مالی و با گذر از مراحل، شسته شده و به عنوان پولی قانونی، موجه و مشروع جلوه داده می‌شود.

پولشویی دارای آثار و تبعات منفی فراوانی در عرصه‌های مختلف اقتصادی و اجتماعی همچون گسترش فساد و ارتشا در سطح جامعه، تضعیف بخش خصوصی، کاهش اعتماد به بازارهای مالی، کاهش درآمد دولت، تقویت منابع و شبکه مالی مجرمین است.

تبعات منفی این پدیده شوم موجب شده است تا حاکمیت کشورها - همگام با مراجع بین‌المللی - در صدد مبارزه با آن برآیند و با تصویب قوانین و مقررات لازم و اجرایی کردن آنها، از وقوع این جرم در موسسات مالی پیشگیری نموده و یا در صورت وقوع، متخلفان را شناسایی و به مراجع قضایی معرفی کنند.

کشور ما نیز از جمله کشورهایی است که با تصویب قانون مبارزه با پولشویی و آیین‌نامه اجرایی آن، در صدد مقابله با این پدیده مذموم برآمده است.

در این راستا، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران به عنوان مرجع نظارت بر بانک‌ها، موسسات اعتباری و دیگر نهادهای فعال در بازار پولی کشور وظیفه دارد تا علاوه بر فراهم ساختن زیرساخت‌های لازم برای پیشگیری از پولشویی در بازار پولی کشور و مقابله با آن، بر حسن اجرای قوانین و مقررات ذیربط در این بازار نظارت نماید.

همچنین بر اساس این قانون کلیه اشخاص حقوقی از جمله بورس کالای ایران مکلف شده‌اند ضمن احراز هویت ارباب رجوع و نگهداری سوابق مربوط به شناسایی آنها و نیز سوابق حساب‌ها، معاملات و عملیات مشکوک را به مرجع ذی‌صلاح گزارش دهند. با

توجه به صراحت ماده ۵ این قانون کلیه اشخاص حقوقی ملزم به اجرای آیین‌نامه‌های مصوب هیات وزیران در خصوص این قانون هستند.

*** قانون نظام جامع دامپروری کشور**

عبارت است از مجموعه مقررات، ضوابط، چارچوب‌ها، استانداردها و الگوهایی که بر اساس آن کلیه فعالیت‌های مطالعاتی، طراحی، اجرایی، مدیریتی در خصوص پرورش، اصلاح نژاد، تغذیه، تولیدمثل و زیست فناوری جدید (بیوتکنولوژی) منابع دام در جهت ارتقای کمی و کیفی تولیدات مربوط سامان می‌یابد. قانون نظام جامع دامپروری کشور در اجرای اصل یکصد و بیست و سوم قانون اساسی که با عنوان طرح حفظ، حمایت، توسعه و بهره‌برداری از منابع دامی کشور به مجلس تقدیم شده بود، با تصویب در جلسه علنی مورخ ۱۳۸۸/۵/۷ به تصویب رسیده است. حفظ، توسعه و تشویق سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های دامپروری، قانونمند کردن و ساماندهی امور مرتبط با دام در جهت حفظ منابع ژنتیکی، افزایش تولید، ایجاد امنیت شغلی، اشتغال‌زایی و کاربرد فناوری‌های روز در امر پرورش، تغذیه، اصلاح نژاد، نگهداری و همچنین ساختمان‌ها و تاسیسات مربوط به این فعالیت‌ها به موجب این قانون صورت می‌گیرد.

در خصوص مواد مرتبط با بورس کالای ایران در قانون جامع دامپروری می‌توان به ماده ۱۹ این قانون به این شرح اشاره کرد: در صورت وجود مازاد تولید محصولات دامی اعم از خام و فرآوری شده، دولت موظف است شرایط حضور تولیدکنندگان در بازارهای جهانی را تسهیل نماید. همچنین دولت باید زمینه‌های گسترش بورس کالاهای کشاورزی به محصولات دامی را فراهم کند. صادرکنندگان این محصولات مشمول جایزه صادراتی نیز خواهند شد.

*** قبض انبار**

سندی است که در قبال سپردن کالا به انبار توسط انباردار با شرایط مندرج در دستورالعمل‌ها در جریان معاملات بازار فیزیکی بورس کالای ایران صادر می‌شود.

بر این اساس پس از احراز شرایط انبار در بورس کالا و صلاحدید انباردار، قبض انبار کالای سپرده شده در انبار صادر می‌شود. همچنین انباردار با توجه به کیفیت کالا و با رعایت استانداردهای ابلاغی بورس در زمان صدور هر قبض انبار، تاریخ انقضای کالا را بر روی آن درج می‌کند. علاوه بر این پشتوانه گواهی سپرده کالایی (ورقه بهاداری که مؤید مالکیت دارنده آن بر مقدار معینی کالای سپرده شده در انبار است) قبض انباری است که توسط انباردار صادر می‌شود.

از این رو انباردار پس از ارزیابی کالا اقدام به ثبت اطلاعات آن در سامانه نموده و قبض انبار را طبق فرمت شرکت سپرده‌گذاری مرکزی صادر می‌کند. اطلاعات مندرج در قبض انبار دستکم شامل این موارد است: شماره قبض انبار / نام و آدرس انبار / نام و نوع کالا / کیفیت و وزن کالا بر اساس گواهی ارزیابی کیفی و کمی / تاریخ انقضای کالا / نام و آدرس سپرده‌گذار کالا / تاریخ صدور / محدود بودن مدت اعتبار قبض انبار تا زمان صدور گواهی سپرده کالایی.

بر این اساس در صورت تایید اطلاعات توسط سپرده‌گذار، نسخه چاپی قبض انبار توسط وی امضا شده و تصویر آن در سامانه به عنوان مستندات، جهت صدور گواهی سپرده کالایی ثبت می‌شود.

گفتنی است پیش از صدور گواهی سپرده کالایی، در صورتی که سپرده‌گذار برای نخستین بار اقدام به سپردن کالا به انبارهای مورد تایید بورس کالا نماید، انباردار اطلاعات مورد نیاز را جهت صدور کد معاملاتی به شرکت سپرده‌گذاری مرکزی ارائه می‌کند.

پس از صدور قبض انبار مورد تایید سپرده‌گذار، شرکت سپرده‌گذاری مرکزی به پشتوانه قبض انبار صادره، اقدام به صدور گواهی سپرده کالایی می‌کند که مندرجات گواهی سپرده کالایی شامل این موارد است:

. شماره قبض انبار که گواهی سپرده کالایی بر اساس آن صادر شده است.

. شماره گواهی سپرده کالایی

. نام و کد پذیرش انبار

. نام و نوع کالا

. وزن کالا و خطای مجاز تحویل

. کیفیت کالا و خطای مجاز آن

. تاریخ انقضای اعتبار گواهی سپرده کالایی جهت عرضه و معامله

. نام دارنده گواهی سپرده کالایی

. تاریخ صدور

. امضا و مهر انباردار.

گفتنی است طبق گزارش‌های منتشر شده از سوی نهادهای بین‌المللی مانند صندوق بین‌المللی پول (IMF)، فائو (FAO) و ...، قبوض انبار از ابزارهای متداول تامین مالی در کشورهای توسعه یافته و برخی کشورهای در حال توسعه از جمله آمریکا، هند، اوگاندا، برزیل، آرژانتین، قزاقستان، ترکیه، تانزانیا، اوکراین و فرانسه به حساب می‌آیند.

بر اساس تجربیات جهانی، کاربرد قبوض انبار در تامین مالی برای تمامی بخش‌های اقتصادی با اهمیت است که این موضوع می‌تواند به توسعه بخش کشاورزی و گسترش تامین مالی بازار محور کشاورزان منجر شود.

* قرارداد

در جریان دادوستدهای بورس کالای ایران قرارداد توافقی مبتنی بر خرید و فروش مقدار معینی کالا یا اوراق بهادار مبتنی بر کالا میان خریدار و فروشنده است که از طریق کارگزاران فروشنده و خریدار در این بورس انجام می‌شود.

* قرارداد آتی

قرارداد آتی (Futures) توافق‌نامه‌ای است قانونی، دارای حد و مرز معین و برای خرید یا فروش یک کالا یا ابزار مالی، برای زمانی در آینده با قیمتی توافق شده هنگام امضای قرارداد. طبق قانون، کالای تحویلی قرارداد آتی باید دارای استاندارد کیفیت و کمیت باشد و زمان تحویل و محل تحویل آن نیز مشخص باشد. تنها متغیر در معاملات آتی قیمت است که در مرحله معامله کشف می‌شود.

در واقع منظور از معاملات آتی پوشاندن ریسک سرمایه‌گذاری است و این ابزار در بازار مشتقه بورس کالا مورد استفاده قرار می‌گیرد. استفاده از معاملات آتی می‌تواند به عنوان راه‌کاری برای جذب نقدینگی محسوب شود و با قرار گرفتن معامله‌گران و بازارسازان در کنار معاملات آتی چرخه بورس برای پذیرایی از سرمایه‌های سرگردان تکمیل می‌شود.

گفتنی است طبق قانون آن دسته از شرکت‌های کارگزاری یا کارگزار/ معامله‌گران، مجاز به انجام معامله آتی خواهند بود که مجوز انجام معاملات آتی را از سازمان بورس اخذ نموده و بدین منظور در بورس کالا پذیرش شده باشند.

همچنین آن دسته از نمایندگان شرکت‌های کارگزاری امکان دسترسی به سامانه معاملات برای انجام معاملات آتی را خواهند داشت که صلاحیت‌های لازم را از نظر سازمان بورس و بورس کالا احراز نموده باشند.

در خصوص تاریخچه شروع معاملات آتی باید اشاره کرد در سال ۱۸۴۸ در شیکاگو تولیدکنندگان گندم برای فروش محصولات خود نیاز به بازاری داشتند تا معاملات نقدی را انجام دهند؛ یعنی گندم بدهند و پول آن را بستانند.

بر این اساس به تدریج کشاورزان (فروشنندگان) و دلالان (خریداران) شروع به نوعی تعهد جهت دریافت وجه نقد خود در آینده گرفتند و زمینه معاملات آتی (Futures) را پایه‌ریزی کردند. بدین معنی که تولیدکننده موافقت نماید محصول خود را به خریدار در تاریخ آینده (تاریخ تحویل کالا) با قیمت توافق شده بفروشد.

در این راستا کشاورز از قبل می‌داند که وجه خود را دریافت می‌کند و دلال نیز از قیمت کالا با خبر می‌شود و این معامله برای هر دو طرف معامله سودمند است. این نوع قراردادهای به سرعت رایج شد و قراردادها را قبل از تاریخ تحویل، دست به دست چرخاند.

همچنین اگر دلالی احساس می‌کرد نیازی به گندم ندارد، قرارداد خود را به فردی که گندم را نیاز داشت می‌فروخت، مشابه آن نیز تولیدکننده‌ای که قصد عدم تحویل گندم را داشت، مسئولیت تحویل واقعی گندم را به دیگری منتقل می‌کرد. ضمن این که

قیمت قرارداد وابستگی به وضعیت و حرکت قیمت گندم و سیستم عرضه و تقاضا در بازار داشت.

این قراردادها با اندکی تغییرات به سرعت تبدیل به ابزاری حمایتی برای طرفین معامله که بازار برخلاف نظر آنها حرکت می‌کرد، تبدیل شد. مثلاً در شرایط بد آب و هوا، افرادی که قرارداد فروش گندم منعقد کرده‌اند، علاقه‌مند هستند قراردادهای ارزشمند خود را بدلیل کاهش عرضه گندم نگه دارند، برخلاف آن چنانچه تولید مازاد بر تقاضا باشد، ارزش قراردادهای فروش نیز کاهش می‌یابد.

به علاوه این وضعیت، معامله‌گرانی را که قصد خرید و فروش گندم را نداشته و صرفاً به عنوان پذیرش ریسک قیمت گندم و تحصیل سود وارد معامله شده‌اند را نیز ترغیب می‌کند.

در نتیجه معامله در قراردادهای آتی حالتی بسیار سودمند در سرمایه‌گذاری پیدا کرد و باعث ورود کالاهای دیگر به بازار آتی شد و زمینه‌ای را ایجاد کرد که شکل قراردادهای آتی منظم و قانونمند شوند و به دنبال آن، بورس CBOT در سال ۱۸۴۸ میلادی در آمریکا شکل گرفت.

بر این اساس با توجه به این که اولین معاملات قراردادهای آتی در دنیا به‌صورت استاندارد در بورس‌های کالایی انجام شده است، در کشور ما نیز معاملات اولین قرارداد آتی در بورس کالای ایران با راه‌اندازی قرارداد آتی بر روی شمش طلای یک اونس که در سال ۱۳۸۷ مورد پذیرش قرار گرفته بود آغاز شد.

به عبارت دیگر قرارداد آتی، قراردادی است که بر اساس آن فروشنده متعهد می‌شود در سررسید معین، مقدار معینی از کالای مشخص را به قیمت مشخص بفروشد و در مقابل، طرف دیگر قرارداد متعهد می‌شود همان کالا با همان مشخصات را در سررسید معین بخرد.

در این نوع قراردادها که در بازار معاملات مشتقه بورس کالای ایران صورت می‌گیرد، برای این که هر دو طرف به تعهدات خود عمل کنند باید مبلغی را به عنوان وجه تضمین اولیه نزد اتاق پایاپای بگذارند که متناسب با تغییرات قیمت آتی باید این وجه تضمین اولیه را تعدیل کنند.

از این رو اتاق پایاپای از طرف آنان وکالت دارد متناسب با تغییرات، بخشی از وجه تضمین هر یک از طرفین را به عنوان اباحه تصرف در اختیار دیگری قرار دهد و او حق استفاده از آن را خواهد داشت تا در سررسید با هم تسویه کنند.

به عبارت دیگر قرارداد آتی، توافق نامه‌ای مبنی بر خرید و فروش یک دارایی در زمان معین در آینده و با قیمت مشخص است. به همین دلیل در بازار آتی، خرید و فروش دارایی پایه قرارداد بر اساس توافق نامه‌ای که به قرارداد استاندارد تبدیل شده است، صورت می‌گیرد که در آن به دارایی با مشخصات خاصی اشاره می‌شود.

در بازارهای آتی الزامی نیست که کالا یا دارایی به طور فیزیکی رد و بدل شود و برخلاف بازارهای نقدی، در بازار آتی انتقال مالکیت فوری دارایی مطرح نمی‌شود. بنابراین در این بازارها بدون در نظر گرفتن این که فرد مالک دارایی باشد یا نباشد، قراردادها قابل خرید و فروش هستند.

افزون بر این برخلاف بازارهای نقد که پشتوانه آن تحویل دارایی است، بازارهای معاملات آتی مبتنی بر تسویه نقدی است و یکی از اهداف آن، خرید و فروش دارایی در آینده است.

بر اساس قانون اطلاعات معاملات قراردادهای آتی پذیرفته شده در بورس کالا که باید به تفکیک نماد معاملاتی قرارداد آتی اعلام شود عبارتند از:

۱. نام و نماد دارایی پایه
۲. اندازه قرارداد
۳. واحد قیمت‌ها
۴. ماه تحویل (سررسید)
۵. قیمت شامل آغازین، کمترین، بیشترین، میانگین و آخرین معامله
۶. قیمت تسویه و میزان تغییرات آن نسبت به روز گذشته در مورد اطلاعات روزانه، هفته گذشته در مورد اطلاعات هفتگی و ماه گذشته در مورد اطلاعات ماهانه بر حسب ریال و درصد
۷. حداکثر و حداقل قیمت در طول دوره قرارداد
۸. حجم و ارزش معاملات

۹. تعداد کل قراردادهای باز و اختلاف آن با روز گذشته در مورد اطلاعات روزانه، هفته گذشته در مورد اطلاعات هفتگی و ماه گذشته در مورد اطلاعات ماهانه به تعداد و درصد

۱۰. تعداد دفعات معامله، تعداد خریداران و فروشندگان

۱۱. حجم و ارزش معاملات به تفکیک خریداران و فروشندگان حقیقی و حقوقی.

علاوه بر این به طور اجمالی مشخصات قرارداد آتی باید شامل موارد زیر باشد: دارایی پایه، قرارداد آتی پذیرش شده، اندازه قرارداد آتی، استاندارد تحویل، ماه قرارداد آتی، حد نوسان قیمت روزانه، دوره معاملات، اولین روز معاملاتی، آخرین روز معاملاتی، تاریخ تحویل، محل تحویل، حداقل تغییر قیمت سفارش، وجه تضمین اولیه، حداقل وجه تضمین، حداکثر هر سفارش، واحد قیمت، کارمزد معاملات، نماد معاملاتی، ساعات معامله، مهلت ارایه گواهی آمادگی تحویل، پیش پرداخت تحویل، سقف مجاز موقعیت‌های معاملاتی باز، جریمه‌ها.

گفتنی است فعالیت مشتری در بازار معاملات آتی منوط به افتتاح حساب بانکی توسط مشتری جهت معاملات آتی خواهد بود. ضمن این که دامنه نوسان قیمت روزانه هر قرارداد آتی و سقف حجم هر سفارش در زمان پذیرش قرارداد آتی مشخص می‌شود.

بر این اساس تغییر دامنه نوسان قیمت و سقف حجم هر سفارش در طول دوره معاملاتی قرارداد آتی با پیشنهاد بورس کالا و پس از تصویب هیات پذیرش امکان‌پذیر می‌باشد. این تغییرات دستکم ۳ روز کاری قبل از اعمال، باید به اطلاع عموم برسد.

همچنین معاملات قرارداد آتی با یک حراج تک قیمتی آغاز و با حراج پیوسته ادامه می‌یابد. در صورتی که مشتری اقدام به بستن موقعیت خود نماید تفاوت ارزش قرارداد معکوس با ارزش دارایی تعهد شده در قرارداد آتی بر حسب آخرین قیمت تسویه روزانه به حساب مشتری منظور می‌شود.

البته در صورتی که حجم معاملات در دوره زمانی کمتر از ۲۰ درصد کل معاملات همان روز باشد، قیمت تسویه روزانه میانگین وزنی قیمت کل معاملات روزانه قرارداد آتی می‌باشد.

از سوی دیگر در صورتی که در یک روز معاملاتی، قرارداد آتی معامله انجام نشود، میانگین قیمت بهترین سفارش خرید و فروش ثبت شده در سامانه معاملاتی که در محدوده مجاز نوسان قیمت روزانه قرار داشته باشد، در لحظه اتمام آخرین جلسه معاملات آن روز، محاسبه و به عنوان قیمت تسویه روزانه در نظر گرفته خواهد شد. قرارداد آتی پس از آخرین روز معاملاتی، وارد دوره تحویل می‌شود و طرفین قرارداد آتی باید نسبت به طی فرایند تحویل اقدام نمایند.

بر اساس قانون، قرارداد آتی آن دسته از خریداران و فروشندگانی که با وجود اعلام آمادگی تحویل، به دلیل عدم اعلام آمادگی تحویل از سوی طرف مقابل امکان تحویل ندارد، بر اساس قیمت تسویه روزانه روز پایان مهلت ارایه گواهی آمادگی تحویل، تسویه نقدی می‌شود.

همچنین دارندگان موقعیت تعهدی خرید در پایان آخرین روز معاملاتی، حداکثر تا ساعت ۱۲ روز کاری بعد از آخرین روز معاملاتی باید کل وجه دارایی تعهد شده قرارداد آتی بر حسب قیمت تسویه روزانه آخرین روز معاملاتی را به حساب اتاق پایاپای واریز و فیش واریزی را توسط کارگزار مربوطه به اتاق پایاپای ارایه کنند.

چنانچه وجه فوق در مهلت مقرر پرداخت نشود، قرارداد آتی بر حسب قیمت تسویه روزانه آخرین روز معاملاتی تسویه نقدی شده و دارنده موقعیت تعهدی خریدی که تسویه نقدی شده است، مشمول جریمه‌های مقرر در مشخصات قرارداد آتی می‌شود.

همچنین قرارداد آتی آن دسته از خریدارانی که به دلیل عدم ارایه رسید انبار از سوی فروشنده یا فروشندگانی که به دلیل عدم واریز وجه از سوی خریدار، امکان تحویل ندارد، بر اساس قیمت تسویه روزانه آخرین روز معاملاتی، تسویه نقدی می‌شود. چنانچه خریدار در موعد مقرر نسبت به دریافت کالا از انبار معرفی شده از طرف فروشنده اقدام ننماید، کلیه هزینه‌ها و خسارات مترتبه بعد از آن تاریخ به عهده خریدار می‌باشد.

از سوی دیگر چنانچه خریدار پس از دریافت کالا هرگونه اختلافی در مورد مشخصات کالای دریافتی با مشخصات قرارداد آتی مشاهده نماید، باید مراتب را حداکثر تا پانزده روز کاری بعد از پایان دوره تحویل به صورت کتبی به شرکت بورس کالا و هیات داوری

اعلام کند. عدم اعلام مراتب طی مهلت مقرر به منزله تایید ایفای تعهدات فروشنده و اسقاط حق اعتراض به آن از سوی خریدار می‌باشد.

طبق قانون به شرکت‌های کارگزاری عضو بورس کالای ایران (اعم از فعال در بخش محصولات کشاورزی، فلزی یا پتروشیمی) با احراز شرایط زیر، مجوز معامله قراردادهای آتی در این بورس اعطا می‌شود:

الف) تعیین و معرفی مسئول پذیرش سفارش‌های معامله قراردادهای آتی که می‌تواند هم‌زمان مسئولیت پذیرش سفارش سایر معاملات را نیز به عهده داشته باشد و ارایه آموزش‌های لازم به وی

ب) تعیین و معرفی معامله‌گر قراردادهای آتی دارای مجوز معامله‌گری قراردادهای آتی (ج) تدوین رویه‌های مکتوب به منظور افتتاح حساب، اخذ، ثبت و اجرای سفارش‌های متقاضیان انعقاد قراردادهای آتی و ثبت معاملات قراردادهای آتی و نگهداری اسناد و مدارک مربوطه و گزارشگری

د) نصب و راه‌اندازی نرم‌افزارهای مورد نیاز و تامین تجهیزات و سخت‌افزارهای ضروری.

گفتنی است قرارداد آتی قابل معامله در بورس کالا بر اساس قرارداد آتی پذیرش شده تعیین می‌شود.

همچنین بر اساس قانون مدیران و کارکنان شرکت‌های کارگزاری، بورس کالا و سازمان بورس و نیز همسر و فرزندان تحت تکفل ایشان حق خرید و فروش قرارداد آتی را ندارند.

شایان ذکر است قرارداد آتی سکه طلا نوعی ابزار مشتقه است که به واسطه آن در جریان معاملات بازار مشتقه بورس کالای ایران فروشنده تعهد می‌کند در زمان مشخصی (سررسید)، تعداد معینی از یک کالای مشخص (سکه طلا) را به قیمتی که در لحظه حال (الان) تعیین می‌کنند، به خریدار بفروشد. خریدار نیز طبق این قرارداد تعهد می‌کند کالای مذکور را با همان مشخصات (مقدار و زمان)، خریداری کند.

بنابراین به‌طور خلاصه قرارداد آتی سکه طلا توافق‌نامه‌ای است مبتنی بر خرید یا فروش دارایی مشخص (سکه طلا) در زمان معینی در آینده، با قیمت مشخص حال.

بر اساس سازوکارهای تعریف شده در بورس کالا در معاملات آتی سکه طلا برای هر روز قیمت پایه تعیین می‌شود که قیمت تسویه روز قبل است. (در اولین روز راه‌اندازی این معاملات استثنائاً قیمت پایه توسط کمیته اجرایی قراردادهای آتی و با توجه به قیمت نقدی و زمان تحویل تعیین شده است.)

در خصوص وجه تضمین اولیه این قراردادهای نیز باید گفت وجه تضمین اولیه در هر قرارداد ۱۰ درصد قیمت ۱۰ عدد سکه است که در هنگام خرید از خریدار دریافت می‌شود. (برای اولین قرارداد این مبلغ ۲۰۰ هزار تومان محاسبه شده بود که این روزها این مبلغ با توجه به افزایش قیمت سکه افزایش یافته است.)

از سوی دیگر منظور از موقعیت معاملاتی باز هر مشتری، قراردادهای خریداری شده توسط وی می‌باشد که هنوز به فروش نرفته‌اند.

از این رو در مورد سقف مجاز موقعیت‌های معاملاتی باز باید اشاره کرد جمع این قراردادهای برای مشتریان حقیقی ۱۰۰ قرارداد می‌باشد؛ یعنی هر مشتری می‌تواند ۱۰۰۰ سکه خریداری کند. البته مشتریان حقوقی نیز می‌توانند تا اندازه‌ای خریداری کنند که مجموع وجوه تضمین اولیه پرداخت شده حداکثر به میزان ۱۰ درصد سرمایه ثبت شده آنها باشد.

بر این اساس مشتری با خرید قرارداد معاملات آتی، سکه را به قیمت روز قرارداد و با پرداخت ۱۰ درصد کل ارزش خریداری می‌کند و می‌تواند در تاریخ تعیین شده با مراجعه به صرافی‌های اعلام شده آنها را دریافت کند.

نکته دیگر این که ارزش قراردادهای بر حسب زمان تحویل سکه‌ها متفاوت خواهد بود. بنابراین چنانچه در طول دوره معاملاتی، قیمت سکه افزایش پیدا کرد آن شخص می‌تواند قرارداد خود را در بازار بفروشد و مابه‌التفاوت قیمت سکه را (نسبت به زمانی که خودش قرارداد را خریده بود و برحسب مقدار پولی که تا آن زمان پرداخت کرده است) از خریدار بعدی دریافت کند و اگر قیمت سکه پایین آمد زیان کرده و این ریسک بازار است.

ضمن این که اگر فکر می‌کند قیمت باز هم پایین‌تر می‌آید می‌تواند برای جلوگیری از ضرر بیشتر نیز قرارداد خود را بفروشد.

در مجموع مزایای قرارداد آتی سکه طلا عبارتند از:

- . سرمایه‌گذاران با استفاده از معاملات قرارداد آتی از قرار گرفتن دارایی‌هایشان در معرض نوسانات قیمت بازار جلوگیری می‌کنند.
- . امکان فروش استقراضی دارایی: در قراردادهای آتی برای این که سرمایه‌گذار قادر به فروش قرارداد آتی باشد نیاز به مالک بودن آن کالا یا دارایی معین ندارد بلکه با عمل پیش فروش می‌تواند یک قرارداد آتی را در بازار بفروشد و در صورت نیاز به تحویل، آن را از بازار فیزیکی تهیه نماید.
- علاوه بر این در خصوص قرارداد آتی سکه طلا موارد زیر قابل بیان است:
- . برای ورود به بازار قراردادهای آتی سکه، اشخاص حقیقی و حقوقی ملزم به اخذ کد معاملاتی بازار مشتقه بورس کالای ایران و افتتاح حساب در اختیار بورس کالا به نام خود در یکی از بانک‌های ملت یا سامان نمایند.
- . با واریز وجه تضمین به حساب در اختیار افراد می‌توانند معاملات خود در این بازار را آغاز نمایند.
- . معاملات قرارداد سکه طلا در روزهای شنبه تا چهارشنبه از ساعت ۱۰ الی ۱۹ و پنج‌شنبه ۱۰ الی ۱۶ انجام می‌شود.
- . نیم ساعت ابتدایی جلسات معاملاتی یعنی از ساعت ۱۰:۰۰ الی ۱۰:۳۰ زمان پیش‌گشایش است و اشخاص با وارد نمودن سفارش در فرآیند کشف قیمت به رقابت می‌پردازند.
- لازم به ذکر است که در زمان پیش‌گشایش حتی در صورت عبور قیمت‌ها از هم، معامله‌ای انجام نمی‌شود. سفارشات در زمان پیش‌گشایش قابلیت حذف یا ویرایش حجمی و یا ویرایش قیمتی دارند.
- . در انتهای زمان پیش‌گشایش یعنی در مقطع زمانی ۱۰:۳۰ بر اساس سفارشات که در دوره پیش‌گشایش وارد شده‌اند حراج تک قیمتی انجام شده و پس از آن حراج پیوسته آغاز شده و تا انتهای بازار اشخاص به معامله می‌پردازند.
- . پنج دقیقه انتهایی بازار دوره پایانی نامیده شده و در این دوره امکان حذف سفارشات و ثبت سفارش جدید وجود ندارد.

. در بازار قراردادهای آتی سکه به طور متوسط پنج نماد معاملاتی فعال برای سررسیدهای ماههای زوج آتی وجود دارد. به عنوان مثال در مقطع زمانی خردادماه، حداقل پنج نماد معاملاتی با سررسیدهای تیر، شهریور، آبان، دی و اسفند فعال خواهند بود.

. اشخاص با استراتژیهای کوتاهمدت و بلندمدت امکان معامله در بازار قراردادهای آتی را خواهند داشت.

. عمده کارگزاران فعال در بازار قراردادهای آتی سکه خدمات معاملات برخط (آنلاین) را به صورت رایگان در اختیار مشتریان خود قرار می دهند.

اشخاص پس از اخذ کد معاملاتی و واریز وجه تضمین به حساب در اختیار، می توانند معاملات خود را با ثبت سفارش فروش یا سفارش خرید در بازار آغاز نمایند.

. در صورتی که سفارش خرید به معامله منجر شود متناسب با حجم معامله شده برای شخص، موقعیت باز خرید در بازار ایجاد خواهد شد.

. در صورتی که سفارش فروش به معامله منجر شود متناسب با حجم معامله شده برای شخص، موقعیت باز فروش در بازار ایجاد خواهد شد.

. مشتری امکان ویرایش سفارش را از نظر حجم (بین ۱ تا ۲۵ قرارداد) و از نظر قیمت (در حدود دامنه مجاز قیمت) خواهد داشت.

. جهت ثبت سفارش باید به میزان متناسب با حجم هر سفارش وجه تضمین در حساب موجود باشد. (مگر این که سفارش معکوس جهت بستن موقعیت ثبت شود).

. برای بستن موقعیت باز شخص می بایست سفارشی به صورت معکوس وارد بازار نماید. به عنوان مثال اگر شخص در یک نماد معاملاتی دارای ۳ موقعیت باز فروش باشد برای بستن ۲ موقعیت از ۳ موقعیت خود باید سفارش فروشی با حجم ۲ در بازار ثبت نماید.

. انجام معامله با ثبت سفارش بستگی به قیمت سفارش دارد. در شرایطی که سفارش از نوع خرید باشد در صورتی که سفارش یا سفارشهای فروشی به قیمت سفارش مذکور

و یا پایین تر از آن در بازار موجود باشد، معامله انجام خواهد شد.

بالعکس در شرایطی که سفارش از نوع فروش باشد در صورتی که سفارش یا سفارشهای خریدی به قیمت سفارش مذکور و یا بالاتر از آن در بازار موجود باشد،

معامله انجام خواهد شد. حجم معامله انجام شده نیز بستگی به حجم سفارش یا سفارش‌هایی دارد که قیمت آنها متناسب با سفارش وارده شده است.

. مجموعه سفارش‌هایی که منجر به معامله نشده‌اند، تشکیل صف سفارشات را در هر سمت می‌دهند و به مجموعه صف‌های سفارشات در سمت خرید و فروش دفتر سفارشات گفته می‌شود. اولویت سفارشات در صف سفارش برحسب قیمت و پس از آن برحسب زمان ثبت سفارش است.

. سود و زیان معاملات روزانه و مابه‌التفاوت تسویه موقعیت‌های باز مشتریان در هر روز معاملاتی در حساب معاملاتی آنان منعکس می‌شود.

. مشتریان در صورت داشتن موقعیت باز در یک سررسید در صورت کفایت وجه تضمین می‌توانند از تخفیف در سررسید استفاده نموده و در یک سررسید دیگر موقعیت با جهت معکوس اتخاذ نمایند.

به عنوان مثال وجه تضمین لازم برای اتخاذ موقعیت خرید (یا فروش) در یک سررسید معادل وجه تضمین لازم برای اخذ همزمان یک موقعیت خرید و یک موقعیت فروش در دو سررسید متفاوت است. بنابراین وجه تضمین بر اساس بیشترین موقعیت‌های باز در جهت خرید یا در جهت فروش (کل وجه تضمین برابر است با وجه تضمین لازم برای یک قرارداد ضربدر ماکزیمم کل موقعیت‌های خرید و کل موقعیت‌های فروش) مدنظر قرار می‌گیرد.

. چنانچه موجودی حساب مشتری کمتر از ۷۰ درصد وجه تضمین اولیه ضربدر تعداد موقعیت‌های باز شود، اخطاریه وجه تضمین برای شخص ارسال شده و بر اساس آن او ملزم به افزایش موجودی تا وجه تضمین اولیه به ازای هر موقعیت و یا کاهش تعداد موقعیت‌های باز تا کفایت موجودی خواهد بود. در صورتی که امکان بستن قراردادها وجود نداشته باشد (صف عرضه یا تقاضا خالی باشد) و شخص از افزایش موجودی حساب استنکاف نماید، موقعیت‌های اضافی وی در بازار جبرانی به حراج گذاشته خواهد شد.

گفتنی است نگاهی به تاریخچه قرارداد آتی سکه در ایران نشان می‌دهد اولین معاملات قرارداد آتی سکه تمام بهار آزادی (طرح امام) در شرکت بورس کالای ایران در ساعت ۱۰ صبح سه‌شنبه ۵ آذرماه ۱۳۸۷ با انجام دو قرارداد آغاز شد.

*** قرارداد آتی پذیرش شده**

اوراق بهادار مبتنی بر کالایی است که توسط هیات پذیرش بورس کالا به منظور معاملات آتی در این بورس پذیرش شده است. طبق قانون قرارداد آتی قابل معامله در بورس کالا بر اساس قرارداد آتی پذیرش شده تعیین می‌شود.

*** قرارداد اختیار خرید**

قراردادهای اختیار خرید (Call Option) قراردادی است که صاحب اختیار (خریدار اختیار خرید) پس از پرداخت مبلغی مشخص (تعیین شده توسط بازار رسمی بورس) به فروشنده اختیار، این حق را پیدا می‌کند که تا زمانی مشخص (تعیین شده توسط بازار رسمی بورس)، دارایی رسمی مشخص را با کیفیت مشخص با قیمت مشخص (تعیین شده توسط بازار رسمی بورس) اگر بخواهد از فروشنده اختیار خریداری کند. البته قرارداد اختیار خرید صرفاً یک حق یا امتیاز خرید است نه اجبار. بنابراین فروشنده اختیار خرید تا زمانی که خریدار اختیار خرید حق خود را اجرا نکرده، هیچ تعهدی در این قرارداد ندارد. بر این اساس زمانی که خریدار اختیار خرید حق خود را اجرا کند، فروشنده اختیار خرید اجبار دارد که تعهد را طبق قرارداد انجام دهد. به عبارتی دیگر، خریدار اختیار خرید دارای یک حق است و فروشنده اختیار خرید در زمان اجرای این حق دارای تعهد می‌شود.

این قرارداد به صورت رسمی در بورس‌های دنیا روی دارایی‌های واقعی و مالی معامله می‌شود. چنانچه صاحب اختیار به دلایل قیمت‌های بازار، از حق خود استفاده کند، حالتی ایجاد می‌شود که به آن درون پولی (in The money) اطلاق می‌شود.

مطابق این قرارداد که در جریان معاملات بازار مشتقه بورس کالای ایران صورت می‌گیرد، خریدار اختیار با پرداخت مبلغی این حق را دارد تا مقدار معینی کالا یا اوراق بهادار مبتنی بر کالا به قیمت معین در تاریخ معین از فروشنده اختیار خریداری کند و فروشنده اختیار متعهد می‌شود در صورت درخواست خریدار اختیار، آن مقدار کالا یا اوراق بهادار مبتنی بر کالا را به قیمت مذکور به وی بفروشد.

* قرارداد اختیار فروش

قراردادهای اختیار فروش (Put option) قراردادی است که صاحب اختیار (خریدار اختیار فروش) پس از پرداخت مبلغی مشخص (تعیین شده توسط بازار رسمی بورس) به فروشنده اختیار، این حق را پیدا می‌کند که تا زمان مشخص (تعیین شده توسط بازار رسمی بورس) دارایی مشخص را با کیفیتی مشخص با قیمتی مشخص (تعیین شده توسط بازار رسمی بورس) اگر بخواهد به فروشنده اختیار بفروشد.

در قرارداد اختیار فروش نیز این صرفاً یک حق یا امتیاز فروش است نه اجبار. بنابراین فروشنده اختیار فروش تا زمانی که خریدار اختیار فروش حق خود را اجرا نکرده، هیچ تعهدی در این قرارداد ندارد. زمانی که خریدار اختیار فروش حق خود را اجرا کند، فروشنده اختیار فروش اجبار دارد که تعهد را طبق قرارداد انجام دهد. به عبارتی دیگر، خریدار اختیار فروش دارای یک حق است و فروشنده اختیار فروش در زمان اجرای این حق دارای تعهد می‌شود.

این قراردادها به صورت رسمی در بورس‌های دنیا روی دارایی‌های فیزیکی و مالی معامله می‌شوند.

اگر قرارداد اختیار معامله به گونه‌ای بسته شود که دارنده برگه بتواند در هر زمان (پیش از سررسید نهایی) از حق خود استفاده کند، آن را اوراق آمریکایی و اگر در برگ قرارداد این جمله قید شده باشد که دارنده تنها در زمان انقضا می‌تواند از آن حق استفاده کند، آن را اوراق اروپایی می‌نامند. گواهی اختیار معامله قابل معامله در بازار دست دوم (بورس) نیز هست.

مطابق این قرارداد که در جریان معاملات بازار مشتقه بورس کالای ایران صورت می‌گیرد، خریدار اختیار با پرداخت مبلغی می‌تواند مقدار معینی کالا یا اوراق بهادار مبتنی بر کالا را به قیمت معین در تاریخ معین به فروشنده اختیار بفروشد، و فروشنده اختیار متعهد می‌شود در صورت درخواست خریدار اختیار، آن مقدار کالا یا اوراق بهادار مبتنی بر کالا را به قیمت مذکور از وی خریداری کند.

*** قرارداد اختیار خرید تبعی**

اختیار معامله‌ای است که همراه با معامله سلف، از سوی خریدار به عرضه‌کننده داده می‌شود و بر اساس آن اختیار خرید تعداد مشخصی از دارایی پایه به قیمت اعمال تعیین شده در مشخصات قرارداد در تاریخ سررسید به عرضه‌کننده داده می‌شود. تعهد موضوع قرارداد اختیار خرید تبعی به موجب قرارداد سلف موازی استاندارد، منحصر به خریدار سلف موازی استاندارد انتقال می‌یابد.

*** قرارداد اختیار فروش تبعی**

اختیاری است که از سوی عرضه‌کننده همراه با معامله سلف به خریدار داده می‌شود و بر مبنای آن خریدار می‌تواند تعداد مشخصی از دارایی پایه را به قیمت قیمت اعمال تعیین شده در مشخصات قرارداد به فروش رساند. در قرارداد سلف موازی استاندارد این اختیار تنها به خریدار سلف موازی استاندارد انتقال می‌یابد.

در جریان معاملات بورس کالا اعمال اختیار خرید تبعی یا اختیار فروش تبعی صرفاً در آخرین روز معاملاتی و به شرح زیر امکان‌پذیر است:

۱. دارنده اختیار خرید تبعی یا اختیار فروش تبعی موضوع قرارداد سلف باید مراتب اعمال اختیار خود را حداکثر تا پایان آخرین روز معاملاتی طبق رویه‌ای که هیأت مدیره بورس کالا تعیین می‌کند به اتاق پایاپای اعلام نماید.

۲. اتاق پایاپای پس از تطبیق درخواست‌های اعمال ارایه شده با میزان دارایی مشتریان در پایان آخرین روز معاملاتی، لیست معاملات منتج از اعمال اختیارات تبعی را به بورس ارایه می‌کند.

۳. معاملات در سامانه معاملاتی این بورس ثبت و طبق ضوابط تسویه معاملات دستورالعمل تسویه می‌شود.

*** قرارداد اختیار معامله**

اختیار معامله (option) قراردادی است که به خریداران حق خرید یا فروش دارایی پایه یا ابزار مالی با یک قیمت اعمال معین، در یک تاریخ خاص را می‌دهد ولی خریدار در اجرای آن تعهد ندارد؛ در مقابل فروشنده نزد کارگزاری برای انجام کامل معامله (خرید یا فروش) اگر خریدار خواهان اعمال باشد تعهد می‌دهد.

به بیان دیگر قراردادی است که در آن یک طرف، اختیار (حق) خرید و فروش کالایی را از طرف دیگر خریداری می‌کند.

به عبارت دیگر قرارداد اختیار معامله نوعی قرارداد است که بر اساس آن خریدار اختیار معامله، این حق را پیدا می‌کند که مقدار مشخصی از دارایی پایه را با مبلغ مشخص در زمان مشخصی در آینده از فروشنده اختیار معامله خریداری کند و یا به او بفروشد.

قرارداد اختیار معامله دو نوع کلی اختیار خرید (Call Option) و همچنین اختیار فروش (Put Option) تقسیم می‌شود که در هر کدام از این دو نوع قرارداد، دو طرف خریدار و فروشنده با یکدیگر وارد معامله می‌شوند.

بر اساس دستورالعمل اجرایی معاملات قرارداد اختیار معامله در بورس کالای ایران اجرای سفارش‌های ثبت شده در سامانه معاملاتی بر اساس اولویت قیمت و در صورت برابری قیمت‌ها، بر اساس اولویت زمانی ثبت سفارش انجام می‌شود.

بورس کالا قیمت پایانی قرارداد اختیار معامله را حداکثر یک ساعت پس از پایان معاملات روزانه بر اساس رویه زیر محاسبه و اعلام می‌کند:

۱. اگر قرارداد اختیار معامل‌های در یک روز معاملاتی معامله شود، قیمت پایانی قرارداد اختیار معامله، میانگین وزنی قیمت معاملات انجام شده طی آن روز معاملاتی است.
 ۲. اگر قرارداد اختیار معامله‌ای در یک روز معاملاتی، معامله نشود، میانگین قیمت بهترین سفارش خرید و فروش ثبت شده در سامانه معاملاتی در لحظه اتمام آخرین جلسه معاملات آن روز، محاسبه و به عنوان قیمت پایانی در نظر گرفته می‌شود.
 ۳. در صورت عدم وجود سفارش خرید و فروش در خصوص قرارداد اختیار معامله در یک روز معاملاتی، قیمت پایانی قرارداد اختیار معامله در روز کاری قبل به عنوان قیمت پایانی در نظر گرفته خواهد شد.
 ۴. در صورت عدم وجود قیمت پایانی موضوع بند ۳ تا حداکثر ۲ روز کاری، قیمت پایانی قرارداد اختیار معامله توسط بورس کالا و به صورت تئوریک محاسبه می‌گردد. روش محاسبه تئوریک قیمت پایانی توسط هیات مدیره بورس تعیین می‌شود.
- بر اساس دستورالعمل اجرایی معاملات قرارداد اختیار معامله در بورس کالای ایران، مشخصات قرارداد یک گروه اختیار معامله شامل موارد زیر است:
- . دارایی پایه و مشخصات کامل آن
 - . نماد معاملاتی (متشکل از دارایی پایه، سال و ماه قرارداد، قیمت اعمال، نوع قرارداد اختیار معامله)
 - . اندازه قرارداد
 - . فاصله قیمت اعمال
 - . وجه تضمین (شامل وجه تضمین اولیه، وجه تضمین لازم، حداقل وجه تضمین و نحوه تعیین وجه تضمین اضافی)
 - . سبک اعمال
 - . روش تخصیص
 - . حداقل تغییر قیمت
 - . ماه‌های قرارداد
 - . دوره معاملاتی

- . واحد پولی قیمت
 - . مهلت تحویل و شرایط آن
 - . سقف موقعیت‌های باز و هم جهت
 - . خسارت‌ها
 - . سقف وثیقه قابل دریافت از مشتری
 - . نحوه درج قرارداد اختیار معامله
 - . نحوه اعمال
 - . ساعات و روزهای معاملاتی
 - . کارمزدهای معاملاتی
 - . نوع تسویه پس از اعمال
 - . سقف سفارش.
- گفتنی است توقف و بازگشایی نماد معاملاتی قراردادهای اختیار معامله مبتنی بر قرارداد آتی به طور همزمان با توقف و بازگشایی نماد معاملاتی در بازار آتی و به یک روش انجام می‌شود.
- ضمن این که اعمال قرارداد اختیار معامله در زمان توقف نماد معاملاتی آن امکان‌پذیر نیست و صرفاً قرارداد اختیار معامله‌ای که تا پایان دوره معاملاتی متوقف باشد، در آخرین روز معاملاتی می‌تواند اعمال شود که در این صورت قرارداد اختیار معامله بر اساس آخرین قیمت پایانی دارایی پایه در بازار نقدی، تسویه نقدی می‌شود.
- نکته دیگر این که بازار اختیار معامله (آپشن) سکه طلا که یکی از بازارهایی است که مورد توجه سرمایه‌گذاران قرار گرفته، از سال ۱۳۹۵ به ابزارهای مشتقه معاملاتی بازارهای مالی ایران پیوسته است و فرصتی را برای سرمایه‌گذاران فراهم کرده تا با تدوین استراتژی‌های متناسب با ریسک‌پذیری خود، به کسب سود بپردازند.
- بر این اساس اختیار معامله را می‌توان مهم‌ترین مکمل برای بازار آتی سکه و سهام و کاربردی‌ترین ابزار پوشش‌دهنده ریسک این دسته از دارایی‌ها دانست.
- برای نمونه، تطابق سررسیدهای اختیار معامله با آتی این امکان را فراهم می‌کند تا با پیاده‌سازی استراتژی‌های متنوع، هم ریسک موقعیت‌های اخذ شده در بازار آتی را

کاهش داد و هم با تحلیل صحیح از روند بازار و تغییر نوسانات، روش‌های متنوعی برای اخذ بازدهی مطلوب بکار گرفت.

اختیار معامله در بازار سکه طلا، برخلاف اغلب ابزارهای مالی که به‌صورت یک طرفه معامله می‌شوند (مانند سهام، مسکن، ارز و کالا که کسب سود تنها با اخذ موقعیت خرید میسر می‌شود)، بازاری دو طرفه با تنوعی بی‌نظیر در امکان اخذ موقعیت‌ها است. علاوه بر این فعالان بازارهای نقدی سکه (از جمله طلافروشان، صرافی‌ها و همه کسانی که در گاوصندوق خود سکه فیزیکی نگه می‌دارند) در کنار سرمایه‌گذاران بازار سهام با کمک این ابزار می‌توانند ریسک نوسانات شدید قیمتی در دارایی‌های خود را به میزان چشمگیری کاهش دهند.

بر این اساس جهت فعالیت در بازار اختیار معامله سکه در بورس کالای ایران، دریافت کد معاملاتی بازار مشتقه بورس کالای ایران و افتتاح حساب در اختیار بورس به نام شخص ضروری است.

اشخاصی که سابقاً این رویه را برای فعالیت در بازار قرارداد آتی سکه طی نموده‌اند با همان کد و حساب معاملاتی سابق امکان فعالیت در بازار اختیار معامله سکه را دارند. در خصوص اختیار معامله سکه طلا در بازار مشتقه بورس کالای ایران موارد زیر قابل بیان است:

. ساعات معاملاتی اختیار معامله سکه طلا مشابه معاملات قراردادهای آتی سکه است.
 . اختیار معاملات سکه هم برای اختیار خرید و هم برای اختیار فروش و به ازای تمامی قیمت‌های اعمال تعریف شده است.

. در زمان انجام معامله، خریدار اختیار خرید یا اختیار فروش در یک سررسید مشخص ملزم به پرداخت مبلغ انعقاد قرارداد به فروشنده جهت اتخاذ موقعیت خرید در اختیار معامله است.

. خریدار اختیار خرید یا فروش از آنجا که دارای اختیار اعمال قرارداد است نیازی به تودیع وجه تضمین ندارد ولی فروشنده اختیار خرید یا اختیار فروش به دلیل تعهد موجود در قرارداد برای وی ملزم تودیع وجه تضمین و تعدیل آن در صورت لزوم است.

. با خرید اختیار خرید سکه می‌توان در سررسید با اعمال اختیار و پرداخت ارزش اعمال صاحب سکه شد و با خرید اختیار فروش می‌توان در سررسید با اعمال اختیار سکه‌های خود را با قیمت اعمال فروخت. مبلغی که در زمان انعقاد قرارداد در سررسید به فروشنده اختیار پرداخت می‌گردد، هزینه در اختیار گرفتن اختیار ذکر شده است. شایان ذکر است برای نخستین بار در کشور معاملات آپشن تحت عنوان اختیار معامله روی قرارداد تحویل سکه در سررسید دی‌ماه ۹۵ با اهرم ۱۰ درصدی در آذرماه سال ۱۳۹۵ آغاز شده است.

*** قرارداد اختیار معامله بی تفاوت**

قرارداد اختیار معامله‌ای در هر زیرگروه هم‌ماه است که قیمت اعمال آن با قیمت پایانی دارایی پایه برابر است.

*** قرارداد اختیار معامله در زیان**

در مورد قرارداد اختیار معامله فروش، به هر قرارداد اختیار معامله یک زیرگروه هم‌ماه که قیمت اعمال آن از قیمت پایانی دارایی پایه کمتر است و در مورد قرارداد اختیار معامله خرید، به هر قرارداد اختیار معامله یک زیرگروه هم‌ماه که قیمت اعمال آن از قیمت پایانی دارایی پایه بیشتر است، گفته می‌شود.

*** قرارداد اختیار معامله در سود**

در مورد قرارداد اختیار معامله فروش، به هر قرارداد اختیار معامله یک زیرگروه هم‌ماه که قیمت اعمال آن از قیمت پایانی دارایی پایه بیشتر است و در مورد قرارداد اختیار معامله خرید، به هر قرارداد اختیار معامله یک زیرگروه هم‌ماه که قیمت اعمال آن از قیمت پایانی دارایی پایه کمتر است، گفته می‌شود.

* قرارداد بلندمدت

قراردادهای بلندمدت یکی از نوآوری‌هایی است که در بورس کالای ایران به جهت رفع نگرانی شرکت‌های تولیدی به خصوص شرکت‌های پتروشیمی در خصوص امکان فروش محصول خود در آینده و در عین حال رفع نگرانی خریداران صنایع پایین دستی محصولات پتروشیمی از امکان تامین مواد اولیه مورد نیاز خود انجام گرفته است و در سایر حوزه‌های کالایی نیز قابل پیاده‌سازی خواهد بود.

بر این اساس قراردادهای بلندمدت این امکان را برای تولیدکنندگان و خریداران فراهم می‌نماید که با اطمینان خاطر نسبت به ادامه تولید و خرید محصولات خود در آینده برنامه‌ریزی نمایند.

به عبارتی بهتر با راهاندازی این نوع قراردادها تولیدکنندگان می‌توانند با آرامش خاطر به تولید محصولاتی بپردازند که از وجود خریداران آن در آینده مطمئن هستند.

در این نوع قراردادها تولیدکنندگان می‌توانند بر مبنای قیمت‌های عمده‌فروشی که در بورس کالای ایران کشف می‌گردد با مشتریان ثابت خود قراردادهای بلندمدت منعقد نمایند و قیمت آن نیز با توجه به قیمت استخراج شده برای معاملات عمده‌فروشی در بورس کالای ایران تنظیم می‌شود.

در عین حال بورس کالای ایران با توجه به مکانیزم‌هایی که در اختیار دارد ریسک نکول طرفین معامله را نسبت به عدم ایفای تعهدات از بین می‌برد. همان‌طور که مشخص است این نوع معاملات علاوه بر جلوگیری از توزیع رانت و ایجاد شفافیت، جریان معاملات را روان می‌سازد.

در مدل اجرایی کنونی قراردادهای بلندمدت سقف عرضه در هر هفته برای مشتریان بلندمدت نسبت به عرضه عمده قبل مشخص می‌شود. حجم کل کالای خریداری شده توسط مشتری بلندمدت در طی دوره قرارداد بلندمدت نیز با تایید کمیته عرضه از قبل مشخص شده و در قرارداد بلندمدت ذکر می‌شود. به عنوان مثال مشخص می‌شود که پس از هر عرضه عمده، عرضه‌کننده حداکثر می‌تواند ۲۰ درصد حجم عرضه عمده را برای مشتریان بلندمدت عرضه کند. از طرف دیگر، کل حجم خرید مشتری بلندمدت

در طی دوره قرارداد نیز نباید از حجم مشخص شده در قرارداد بلندمدت تجاوز کند. قیمت عرضه‌های بلندمدت نیز برابر با قیمت کشف شده در عرضه عمده قبل خواهد بود.

* قرارداد پیمان آتی

قرارداد پیمان آتی (Forward Contracts) قراردادی است که در آن دو طرف تعهد می‌کنند که در یک تاریخ مشخص (توافقی است طبق ضوابط بازار غیررسمی بورس) با یک قیمت مشخص (توافقی است طبق ضوابط بازار غیررسمی بورس) یک کالا با کیفیت مشخص (توافقی است طبق ضوابط بازار غیررسمی) را مبادله کنند.

به عبارت دیگر پیمان آتی یکی از معروف‌ترین قراردادهای مشتقه و قراردادی است که فروشنده بر اساس آن متعهد می‌شود در سررسید معین، مقدار معینی از کالای مشخص را به قیمتی که در زمان انعقاد قرارداد تعیین شده، بفروشد و در مقابل طرف دیگر قرارداد متعهد می‌شود آن کالا را با آن مشخصات خریداری کند. برای جلوگیری از امتناع طرفین از انجام قرداد نیز، طرفین به‌صورت شرط ضمن عقد مجاب به تودیع تضامین نزد اتاق پایاپای و تعدیل آن متناسب با تغییرات آتی قیمت‌ها هستند.

هر چند پیمان آتی به لحاظ ماهیت بسیار مشابه قرداد آتی است، اما در اجرا تفاوت‌های زیادی بین این دو وجود دارد. به عنوان مثال در قراردادهای آتی، وجه تضمین لزوماً نقد است در حالی که در پیمان آتی تضامین با نقدشوندگی کمتری با تشخیص اتاق پایاپای قابل اخذ است.

گفتنی است در قراردادهای آتی معاملات به‌صورت روزانه در طی دوره معاملاتی انجام شده و در انتهای هر روز معاملاتی حساب تضامین مشتریان به‌روز رسانی می‌گردد. این به‌روزرسانی شامل لحاظ سود و زیان روزانه معاملات مشتریان و همچنین تعدیل حساب به موجب موقعیت‌های باز بر اساس قیمت تسویه روزانه است.

قیمت تسویه در قراردادهای آتی نیز بر حسب معاملات انجام شده در آن روز معاملاتی تعیین می‌گردد. این در حالی است که در معاملات پیمان‌های آتی تنها در روزهای

معدودی با نام "روزهای معاملاتی مجاز" قابل انجام است و بهروز رسانی تنها در این روزها انجام می‌شود (در صورتی که دوره معاملاتی یک پیمان آتی منحصر به روز اول و روز سررسید قرارداد باشد، بهروز رسانی پیمان آتی در دوره‌های زمانی که در مشخصات قرارداد تعیین شده است انجام خواهد شد). در پیمان‌های آتی نیز قیمت تسویه مبنای بهروز رسانی است ولی قیمت تسویه لزوماً برحسب معاملات روز مورد نظر محاسبه نشده و یک مرجع مانند قیمت معاملات جهانی مبنای تعیین قیمت تسویه قرار می‌گیرد. جریمه نکول در قراردادهای آتی معمولاً کم در نظر گرفته می‌شود و قراردادهای آتی تسویه نقدی می‌شوند، ولی جریمه نکول در پیمان‌های آتی به میزانی در نظر گرفته می‌شود که امکان نکول از بین رفته و افراد اقدام به تحویل فیزیکی کالا نمایند.

* قرارداد جز

بخشی از قرارداد است که بر مبنای تخصیص کارگزار ایجاد می‌شود.

* قرارداد سلف

قرارداد سلف یا عقد سلف قراردادی است که در آن عرضه‌کننده بخشی از دارایی پایه را به ازای بهای نقد و مطابق قرارداد سلف به فروش می‌رساند تا در دوره تحویل به خریدار تسلیم کند.

بر این اساس خریدار می‌تواند معادل دارایی پایه خریداری شده را در یک قرارداد سلف موازی استاندارد به فروش رساند که به این قرارداد نیز به اختصار سلف می‌گویند. اوراق سلف نوعی صکوک است و امنیت بیشتری نسبت به اوراق مشارکت دارد. به بیان دیگر قرارداد سلف قراردادی است که بر اساس آن عرضه‌کننده مقدار معینی از دارایی پایه را بر اساس مشخصات قرارداد سلف در ازای بهای نقد به فروش می‌رساند تا در دوره تحویل به خریدار تسلیم کند، خریدار می‌تواند معادل دارایی پایه خریداری شده را طی قرارداد سلف موازی استاندارد به فروش رساند.

قراردادهای سلف روشی برای تامین نیاز نقدینگی شرکت‌ها از راه حذف سرمایه‌گذاری هستند. به عبارت دیگر قراردادی است که بر اساس آن، کالا با قیمت معین در زمانی مشخص در آینده تحویل گردیده و بهای آن در هنگام معامله و بر اساس دستورالعمل تسویه و پایاپای پرداخت می‌شود.

در قراردادهای نقدی و سلف حداکثر تا پایان مهلت تسویه، کارگزار خریدار باید نسبت به تسویه قرارداد اقدام نماید. تسویه قراردادهای مذکور به دو روش تسویه نقدی یا تسویه اعتباری امکان‌پذیر می‌باشد.

طبق قانون در جریان معاملات بورس کالای ایران تحویل کالای موضوع قراردادهای سلف، طبق زمان تحویل اعلام شده در اطلاعیه عرضه توسط کارگزار فروشنده انجام می‌گیرد. بر این اساس حداکثر زمان تحویل به این شرح می‌باشد: در قراردادهای سلف با سررسید کمتر از ۳۰ روز، حداکثر تا ۵ روز تقویمی پس از سررسید تحویل / در قراردادهای سلف با سررسید ۳۰ روز و بیشتر، حداکثر تا ۱۵ روز تقویمی پس از سررسید تحویل.

همچنین در قراردادهای سلف کارگزار فروشنده مکلف است حداکثر تا پایان روز کاری انجام امور تسویه از سوی کارگزار خریدار، نسبت به صدور حواله خرید کالا و ارایه آن به اتاق پایاپای اقدام کند.

در این قرارداد، کل مبلغ در زمان انجام معامله توسط خریدار پرداخت می‌گردد و فروشنده متعهد می‌شود در تاریخ مشخص و زمان معین کالا را به خریدار تحویل دهد. این نوع قرارداد نوعی ابزار تامین مالی برای فروشندگان به شمار می‌رود.

مشخصات قرارداد سلف به پیشنهاد بورس کالا به تصویب هیأت پذیرش می‌رسد و حداقل شامل موارد زیر است:

۱. دارایی پایه
۲. مشخصات دارایی پایه و حسب مورد استاندارد دارایی پایه
۳. نام و مشخصات تولیدکنندگان و
۴. اندازه قرارداد
۵. دوره عرضه اولیه قرارداد

۶. دوره معاملاتی قرارداد
 ۷. دوره تحویل
 ۸. سررسید قرارداد
 ۹. حجم عرضه در عرضه اولیه
 ۱۰. حداکثر حجم قابل عرضه
 ۱۱. واحد/ واحدهای پولی قیمت
 ۱۲. مکان‌های تحویل
 ۱۳. کارمزدها
 ۱۴. خسارت‌ها
 ۱۵. حداقل تغییر قیمت
 ۱۶. سقف خرید هر مشتری
 ۱۷. شرایط لازم جهت تحویل فیزیکی کالا
 ۱۸. قیمت اعمال در اختیار فروش ضمنی
 ۱۹. قیمت اعمال در اختیار خرید ضمنی
 ۲۰. نرخ تسعیر ارز
 ۲۱. شرایط بازارگردانی طی دوره معاملاتی
 ۲۲. سایر اطلاعات و مستندات به تشخیص هیات پذیرش.
- گفتنی است در قراردادهای سلف در صورت عدم صدور حواله خرید کالا طی مهلت مقرر، قرارداد منفسخ می‌گردد و اصل وجه و خسارت‌ها و کارمزدها به شرح زیر پرداخت می‌شود: در صورتی که فروشنده به هر نحو از صدور حواله خرید کالا توسط کارگزار فروشنده طی مهلت مقرر جلوگیری کند، وی مکلف است ۵ درصد ارزش معامله را به عنوان خسارت انفساخ به همراه کلیه هزینه‌های مصوب شامل دو سرکارمزد بورس، کارمزد کارگزار خریدار و فروشنده، دو سر کارمزد تسویه و دو سر حق نظارت سازمان را پرداخت نماید. در این حالت خسارت و کارمزدها از محل وثایق یا مطالبات فروشنده نزد اتاق پایاپای و در صورت عدم تکافو، از محل وثایق کارگزار فروشنده نزد اتاق پایاپای تامین می‌شود.

نکته دیگر این که از دیگر کاربردهای مهم این اوراق جبران کسری بودجه دولت‌ها است، به این شکل که دولت به جای پیش فروش محصولات و مواد خام به خارج از کشور، به ویژه در زمانی که بنا به دلایل سیاسی و اقتصادی قیمت پیش‌فروش مواد خام پایین است، با انتشار اوراق سلف، محصولات را مستقیماً به مردم پیش‌فروش می‌کند و در زمان سررسید به وکالت از طرف صاحبان اوراق محصولات یا مواد خام را در بازار جهانی نقداً به فروش می‌رساند و از این راه با صاحبان اوراق تسویه می‌کند؛ در این فرایند تفاوت قیمت نقد و سلف در غالب سود به مردم تعلق می‌گیرد. در جریان معاملات بازار مشتقه بورس کالا قرارداد سلف پس از آخرین روز معاملاتی، وارد دوره تحویل می‌شود و طرفین قرارداد باید نسبت به طی فرایند تحویل اقدام کنند.

*** قرارداد سلف موازی استاندارد**

قراردادی است که بر اساس آن مقدار معینی از کالا بر اساس مشخصات قرارداد سلف موازی استاندارد به فروش می‌رسد. وجه مذکور باید به صورت نقدی در مهلت تسویه و طبق مشخصات قرارداد، پرداخت و کالا در سررسید تحویل شود. خریدار می‌تواند معادل کالای خریداری کرده را طی قرارداد سلف موازی استاندارد با شرایط زیر به فروش برساند: هر قرارداد سلف موازی استاندارد مستقل از قراردادهای دیگر است. / طی آن معادل کالای خریداری شده، به فروش می‌رسد. / مطابق مشخصات قرارداد در عرضه اولیه، منعقد می‌شود.

طبق قانون قرارداد سلف موازی استاندارد دارای این شرایط می‌باشد:

۱. هر قرارداد سلف موازی استاندارد مستقل از قراردادهای سلف دیگر است.

۲. طی آن معادل دارایی پایه خریداری شده به فروش می‌رسد.

۳. مطابق مشخصات قرارداد در عرضه اولیه، منعقد می‌شود.

همچنین همزمان با عقد قرارداد سلف موازی استاندارد، عقد حواله‌ای منعقد می‌شود که بر اساس آن فروشنده، تحویل کالا را به عرضه‌کننده حواله می‌کند و عرضه‌کننده متعهد به تحویل کالا بر اساس حواله مذکور خواهد بود.

در طول دوره معاملاتی قرارداد، خریداران می‌توانند به فروش قرارداد سلف موازی استاندارد به میزان خریداری شده به شخص دیگری اقدام کنند. این دو قرارداد از هم مستقل هستند و فروشنده به استناد گواهی سلف موازی استاندارد، خریدار را به فروشنده اولیه جهت تحویل فیزیکی حواله می‌دهد. در این حالت پذیرنده حواله مسئولیت مراجعه به فروشنده اولیه را پذیرفته و حق رجوع به فروشنده در معامله ثانویه را ندارد.

گفتنی است مهلت زمانی تسویه وجوه قرارداد سلف موازی استاندارد از سوی خریدار است که طبق مشخصات قرارداد تعیین می‌شود.

طبق قانون مشخصات قرارداد سلف موازی استاندارد به پیشنهاد بورس کالا به تصویب هیات پذیرش می‌رسد و حداقل شامل ای موارد است:

۱. دارایی پایه
۲. مشخصات دارایی پایه و حسب مورد استاندارد دارایی پایه
۳. نام و مشخصات تولیدکنندگان و عرضه‌کنندگان
۴. اندازه قرارداد
۵. دوره معاملاتی قرارداد
۶. ماه‌های قرارداد
۷. واحد پولی قیمت
۸. دوره تحویل
۹. مکان‌های تحویل
۱۰. کارمزد معامله و تسویه و تحویل
۱۱. خسارات
۱۲. دامنه نوسان قیمت روزانه
۱۳. حداقل تغییر قیمت
۱۴. سقف سفارش و سقف خرید
۱۵. حداقل و حداکثر خرید جهت تحویل فیزیکی

۱۶. روش‌های مورد قبول جهت تسویه معاملات، مهلت‌های تسویه مربوط به آن و سایر شرایط آن

۱۷. سایر اطلاعات و مستندات به تشخیص هیات پذیرش.

همچنین دارایی پایه قرارداد سلف موازی استاندارد از بین محصولات پذیرفته شده در بورس کالا انتخاب می‌شود و امیدنامه دارایی پایه نیز باید به همراه مشخصات قرارداد سلف موازی استاندارد منتشر گردد.

نکته دیگر این که بورس کالا اطلاعیه عرضه قرارداد سلف موازی استاندارد را که مشتمل بر موارد زیر است دستکم یک روز کاری پیش از آغاز دوره معاملاتی از طریق سایت رسمی خود منتشر می‌نمایند:

۱. مشخصات قرارداد سلف موازی استاندارد

۲. تاریخ شروع و پایان دوره معاملاتی

۳. تاریخ سررسید و زمان‌بندی امور تحویل

۴. سایر شرایط تسویه فیزیکی و نقدی

۵. رینگ معاملاتی

۶. اطلاعات و اسنادی که جهت تحویل فیزیکی باید به شرکت ملی نفت ایران ارائه گردد و مهلت ارائه آن

۷. سایر اطلاعات به تشخیص بورس.

از سوی دیگر طبق قانون، معاملات قرارداد سلف موازی استاندارد در رینگ داخلی و رینگ صادراتی بر اساس مقررات انجام می‌شود که مطابق آن رینگ مورد معامله باید در تعریف نماد معاملاتی و اطلاعیه عرضه قید شود.

همچنین معاملات قراردادهای سلف موازی استاندارد در بورس کالا از طریق کارگزاران عضو بورس انجام می‌شود. کلیه کارگزاریانی که مجوز فعالیت در بازار معاملات نقدی دارایی پایه را دارند و وثایق لازم را جهت انجام معاملات قرارداد سلف موازی استاندارد نزد اتاق پایاپای تودیع کرده‌اند، می‌توانند قرارداد سلف موازی استاندارد آن دارایی پایه را نیز معامله کنند.

ضمن این که دریافت سفارش مشتریان به صورت کتبی، تلفنی، از طریق اینترنت و یا سایر روش‌های تعیین شده مطابق مقررات خواهد بود. البته اجرای سفارشات بر اساس اولویت قیمت و در صورت تساوی قیمت‌ها بر اساس اولویت زمانی ورود سفارش به سامانه معاملاتی می‌باشد.

افزون بر این کلیه معاملات قرارداد سلف موازی استاندارد به صورت رقابتی و در جلسه رسمی معاملات انجام می‌شود. در موارد خاص انجام معاملات خارج از جلسه رسمی معاملات صرفاً با مصوبه هیات مدیره سازمان بورس امکان‌پذیر است.

از سوی دیگر بر اساس قانون برای کلیه خریدارانی که اقدام به خرید قرارداد سلف موازی استاندارد نموده‌اند، گواهی سلف موازی استاندارد صادر می‌شود. دارندگان گواهی سلف موازی استاندارد می‌توانند در طول دوره معاملاتی اقدام به فروش قرارداد سلف موازی استاندارد تا سقف دارایی خود طبق گواهی سلف موازی استاندارد نمایند.

تسویه معاملات قرارداد سلف موازی استاندارد نیز طی مهلت تسویه توسط کارگزاری که قرارداد سلف موازی استاندارد را خریداری نموده است، انجام می‌شود. در هر حال تحویل گواهی سلف موازی استاندارد به خریدار منوط به پرداخت وجه و تسویه وی با کارگزار است. ضمن این که کارگزار باید وجوه یا تضامین لازم را جهت تسویه بهای قرارداد سلف موازی استاندارد، قبل از معامله از خریدار دریافت نماید.

از سوی دیگر اعضای اتاق پایاپای مکلفند بر اساس اطلاعیه اتاق پایاپای نسبت به تسویه وجوه معاملات قرارداد سلف موازی استاندارد طی مهلت تسویه اقدام کنند.

همچنین در صورتی که عضو اتاق پایاپای تعهدات خود را ظرف مهلت مقرر ایفا نکند، اتاق پایاپای می‌تواند یک یا تمام اقدامات زیر را حسب مورد انجام دهد:

۱. تعلیق عضویت عضو اتاق پایاپای و اعلام به بورس جهت جلوگیری از تداوم معاملات

وی

۲. تامین تعهدات از سپرده‌ها و تضامین عضو نزد اتاق پایاپای و در صورت عدم تکافو، فروش به میزان قراردادهای سلف موازی استاندارد خریداری شده توسط عضو از حساب

وی

۳. تامین کسورات از محل وجوه صندوق تضمین.

شایان ذکر است قرارداد سلف موازی استاندارد پس از آخرین روز معاملاتی، وارد دوره تحویل می‌شود و طرفین قرارداد باید نسبت به طی فرایند تحویل اقدام نمایند. دوره تحویل از روز کاری بعد از آخرین روز معاملاتی شروع و تا پایان ماه قرارداد ادامه می‌یابد.

همچنین در صورتی که در مشخصات قرارداد سلف موازی استاندارد، حداقلی جهت تحویل فیزیکی تعیین شده باشد، کمتر بودن دارایی خریداران در پایان آخرین روز معاملاتی از حداقل تعیین شده در مشخصات قرارداد سلف موازی استاندارد، به منزله انصراف خریدار از تحویل فیزیکی دارایی پایه است.

از سوی دیگر در صورتی که در مشخصات قرارداد سلف موازی استاندارد حداکثری جهت تحویل فیزیکی تعیین شده باشد، وجود مازاد دارایی یک خریدار در پایان آخرین روز معاملاتی نسبت به حداکثر تعیین شده، به عنوان انصراف وی از تحویل فیزیکی مازاد است.

همچنین ساعات و روزهای انجام معامله قرارداد سلف موازی استاندارد و مدت هر یک از مراحل جلسه معاملات توسط هیات مدیره بورس کالا تعیین و اعلام می‌شود. تغییرات ساعات و روزهای معامله دستکم ۳ روز کاری قبل از اعمال، باید به اطلاع عموم برسد. در صورت تغییر اضطراری ساعت شروع، خاتمه یا طول مدت جلسه رسمی معاملاتی در اثر اشکالات فنی، بورس کالا باید تغییرات را قبل از اعمال، از طریق سایت رسمی خود اعلام و مستندات مربوط به دلایل بروز شرایط اضطراری را در سوابق خود نگهداری کند و حسب درخواست، مستندات را به سازمان بورس ارائه نماید.

از سوی دیگر تغییر دامنه نوسان قیمت و سقف حجم هر سفارش در طول دوره معاملاتی قرارداد سلف موازی استاندارد با پیشنهاد بورس کالا و پس از تصویب هیات پذیرش امکان‌پذیر می‌باشد. این تغییرات دستکم ۳ روز کاری قبل از اعمال، باید به اطلاع عموم برسد.

علاوه بر این در صورت وجود اطلاعات یا وقوع شرایط اضطراری که تاثیر با اهمیتی بر قیمت قرارداد سلف موازی استاندارد و یا تصمیم سرمایه‌گذاران دارد، بورس کالا می‌تواند معاملات را حداکثر به مدت یک جلسه معاملاتی متوقف نموده و موضوع را

جهت رفع موارد توقف پیگیری کند. توقف معاملات بیش از یک جلسه معاملاتی با موافقت سازمان بورس امکان پذیر می باشد.

همچنین در صورتی که کارگزار خریدار یا فروشنده نسبت به معاملات انجام شده معترض باشند باید اعتراض خود را با ذکر دلایل برای رسیدگی تا ۲ ساعت قبل از شروع جلسه معاملاتی روز بعد به بورس کالا اعلام نمایند. تصمیم بورس در این خصوص لازم الاجرا است.

افزون بر این در صورتی که ظن استفاده از اطلاعات نهانی یا دستکاری قیمت در معاملات وجود داشته باشد و یا تغییرات غیرعادی قیمت مشاهده شود، سازمان بورس می تواند دستور توقف نماد معاملاتی قرارداد سلف موازی استاندارد را صادر نماید. در این حالت بورس کالا باید بلافاصله اقدام به توقف نماد معاملاتی مربوطه نموده و تا رفع دلایل توقف نماد، موضوع را پیگیری کند. بازگشایی مجدد نماد با موافقت سازمان بورس امکان پذیر خواهد بود.

❖ قرارداد قابل معامله در بورس کالا

عبارتست از قراردادهایی که در بورس کالای ایران قابلیت معامله را دارند. بر این اساس انواع قراردادهای قابل معامله در بورس کالای ایران عبارتند از:

. قرارداد نقدی

. قرارداد سلف

. قرارداد نسیه

. قرارداد آتی

. قرارداد اختیار خرید

. قرارداد اختیار فروش

. قرارداد سلف موازی استاندارد.

گفتنی است در کلیه قراردادهای قابل معامله در بورس کالا این موارد بایستی لحاظ شود:

- . مشخصات کالا و نوع قرارداد مورد معامله
- . مقدار کالای مورد معامله
- . واحد اندازه‌گیری کالای مورد معامله
- . زمان معامله (روز و ساعت)
- . استاندارد و ابعاد کالا
- . تاریخ تحویل
- . استاندارد تحویل و نوع بسته‌بندی
- . انبار یا محل تحویل
- . واحد پول.

همچنین طبق قانون کلیه قراردادهای قابل معامله در بورس کالا صرفاً بر اساس کالاها یا اوراق بهادار مبتنی بر کالای پذیرفته شده تعریف می‌شود. انجام معاملات کالاها یا اوراق بهادار مبتنی بر کالایی که طبق مقررات پذیرفته نشده‌اند، به هیچ وجه مجاز نمی‌باشد.

* قرارداد کشف پریمیوم

قراردادی است که به موجب آن، مقدار معینی مابه‌التفاوت نسبت به قیمت مبنا مورد توافق طرفین معامله قرار می‌گیرد و طرفین متعهد می‌شوند که در زمان مشخصی در آینده، کالا را بر اساس قیمت نهایی که عبارت است از قیمت مبنا به علاوه مابه‌التفاوت توافق شده معامله کنند.

بر این اساس در ابتدای انجام توافق، طرفین باید قسمتی از ارزش حدودی معامله را نزد اتاق پایاپای به عنوان وجه‌الضمان تودیع کنند.

به بیان دیگر قرارداد کشف پریمیوم معاملاتی است که در آن یک قیمت مبنا (به عنوان مثال قیمت محصول در یکی از بازارهای جهانی) برای استعلام قیمت در سررسید در اطلاعیه عرضه اعلام شده و خریداران تنها بر روی صرف و یا کسر قیمت نسبت به قیمت مبنا، باهم به رقابت می‌پردازند. بنابراین قیمت در سررسید قرارداد جهت تسویه

معامله، برابر است با آخرین قیمت مبنا با لحاظ صرف (Premium) یا کسری (Discount) که در زمان انعقاد تعیین شده است.

به عبارت دیگر قراردادی است که در بازار فیزیکی معامله می‌شود و طی آن مابه‌التفاوتی، مورد توافق طرفین معامله قرار می‌گیرد و طرفین متعهد می‌شوند که در زمان مشخصی در آینده (تحويل، حمل یا بارگیری) کالا را بر اساس قیمت نهایی (قیمت مبنا به علاوه مابه‌التفاوت توافق شده) معامله نمایند. خریدار بخشی از ثمن معامله را در زمان توافق، به فروشنده پرداخت و تسویه بقیه وجه متعاقبا و بر اساس شرایطی انجام می‌شود که در زمان عقد قرارداد مشخص می‌گردد.

برای روشن شدن موضوع قرارداد پرمیوم فرض کنید که شخصی نیازمند کالای مشخصی در آینده باشد و شخص دیگری نیز توانایی تامین این کالا را برای آینده داشته باشد. این دو شخص می‌توانند وارد معامله شده و کالا را برای آینده مورد معامله قرار دهند ولی مهم‌ترین نکته در مورد این معامله بحث قیمت مبادله کالا در آینده و در زمان تحويل است. طرفین معامله می‌توانند قیمت کشف شده در یک بازار قابل قبول دیگر یا قیمتی را که توسط یک مرجع مشخص معرفی می‌شود را به عنوان قیمت مبنا انتخاب نمایند و توافق نمایند که قیمت نهایی (قیمت مبادله) برابر قیمتی با مابه‌التفاوت مشخص نسبت به قیمت مبنا باشد.

واژه پرمیوم در حقیقت همین مابه‌التفاوت ذکر شده است و برای کشف شفاف آن، باید عرضه و تقاضا در قالب یک بازار به رقابت بپردازند. به عنوان نمونه اگر نوع مشخصی از فولاد در کشور مورد معامله قرار می‌گیرد، برای معاملات آینده آن می‌توان بازار کشف پرمیوم را راه‌اندازی نمود که در آن خریدار و فروشنده متعهد به مبادله کالا در آینده بر اساس نرخ مرجع قیمتی تعیین شده (مثلا آخرین قیمت تسویه این کالا در بورس فلزات لندن (LME) با احتساب پرمیوم کشف شده، هستند. فرض کنید پرمیوم توافق شده در زمان عقد قرارداد ۵ دلار در واحد و در سررسید قرارداد کشف پرمیوم آخرین قیمت تسویه در بورس فلزات لندن ۶۰ دلار در واحد باشد، در نتیجه در سررسید این مبادله بر اساس قیمت ۶۵ دلار در واحد انجام خواهد پذیرفت.

بر این اساس در ابتدای انجام توافق، طرفین باید قسمتی از ارزش حدودی معامله را نزد اتاق پایاپای به عنوان وجه‌الضمان تودیع کنند.

در قراردادهای کشف پرمیوم، طرفین معامله موظفند جهت تضمین ایفای تعهدات خود، تضامین مورد نیاز از قبیل تضمین قرارداد کشف پرمیوم و تضمین معامله نهایی را مطابق ضوابطی که به تصویب هیات مدیره شرکت می‌رسد ارائه نمایند.

طبق قانون در قراردادهای کشف پرمیوم کارگزار خریدار مکلف است طی مهلت مندرج در اطلاعیه عرضه، بر اساس گزارش تسویه نسبت به انجام امور تسویه اقدام کند. ضمن این که در این نوع قراردادها مبنای محاسبه جریمه تاخیر در امر مربوط به تسویه، قیمت علی‌الحساب می‌باشد.

اتاق پایاپای پس از دریافت گواهینامه انجام معاملات یا قرارداد کشف پرمیوم نسبت به صدور گزارش تسویه شامل اطلاعات قرارداد از جمله ارزش قرارداد، بخشی از ثمن معامله، کارمزدهای مصوب اعم از کارمزدهای کارگزار، بورس، حق نظارت سازمان و سایر هزینه‌های مصوب اقدام می‌نماید.

در قراردادهای کشف پرمیوم، کارگزار خریدار خسارات را از محل تضمین قرارداد کشف پرمیوم پرداخت می‌نماید.

باید اشاره کرد که معمولاً در عمده معاملات مشکلی که وجود دارد این است که فعالان صنایع پایین‌دستی مدعی هستند که باید اجناس مورد نیاز را به‌صورت نقد خریداری کنند و تولیدکنندگان هم می‌گویند که در بازار نقد نمی‌توان پیش‌بینی کرد که تولیدات به فروش می‌رسند یا خیر.

به همین دلیل تلاطم‌های قیمت بازار هم در مواقعی به نفع خریدار و گاهی هم به نفع فروشنده است و همین تلاطم بازار و عدم پیش‌بینی قیمت‌ها مانع از فروش سلف می‌شود.

از سوی دیگر بازار ایران تحت تاثیر بازارهای جهانی است؛ بنابراین معاملات کشف پرمیوم گونه‌ای از معاملات است که مطابق آن هم امکان انجام معاملات بلندمدت وجود دارد و هم این که فعالان، نگران نوسانات قیمتی نباشند.

همچنین در خصوص مزیت معاملات کشف پرمیوم باید گفت در این روش علاوه بر قیمت پایه، یک قیمت پرمیوم کشف می‌شود و در سررسید قرارداد، قیمت پایه و قیمت پرمیوم احتساب می‌شود. گفتنی است معاملات کشف پرمیوم معاملاتی هستند که بر مبنای قراردادهای بلندمدت شکل می‌گیرد و جدیدترین خدمتی است که به‌زودی وارد بازار سرمایه می‌شود.

* قرارداد مشتقه

قراردادهای مشتقه به نوعی از قراردادهای مالی اطلاق می‌شود که ارزش خود را از کالای فیزیکی (دارایی پایه) می‌گیرند. دارایی پایه می‌تواند به شکل سهام، کالا، نرخ‌های بهره، صنعت ساخت‌وساز یا هر نوع دارایی دیگر باشد. امروزه اوراق مشتقه در قالب چهار نوع قرارداد مشتقه اصلی مورد معامله قرار می‌گیرند که عبارتند از:

. قراردادهای آتی (Futures)

. قراردادهای سلف (Forwards)

. قراردادهای اختیار معامله (Options)

. قراردادهای معاوضه (Swaps).

همچنین قراردادهای مشتقه در این بازارها قابل معامله هستند:

. بورس اوراق بهادار

. بورس کالا

. فرابورس

از سوی دیگر انواع قراردادهای مشتقه نیز عبارتند از:

. قرارداد آتی (Futures Contracts)

. پیمان آتی (Forward Contracts)

. قرارداد سلف forward

. قراردادهای استصناع

. قراردادهای معاوضه‌ای (Swap Contracts).

گفتنی است در جریان معاملات بورس کالای ایران کلیه معامله‌گران کالا و اوراق بهادار مبتنی بر کالا در قالب قراردادهای مشتقه لازم که در این بورس صورت می‌گیرد، بایستی کد معاملاتی عام دریافت کنند.

*** قرارداد مشتری / کارگزار**

قراردادی که بین مشتری و کارگزار منعقد و حقوق و تعهدات طرفین بر اساس آن مشخص می‌شود.

*** قراردادهای معاوضه‌ای**

قراردادهای معاوضه‌ای (Swap Contracts) قراردادی است که در آن دو طرف متعهد هستند که برای مدت مشخص (توافقی است)، دو دارایی یا منافع حاصله از دو دارایی را با کیفیت مشخص (توافقی است) به نسبت تعیین شده، معاوضه کنند. پس از سررسید قرارداد دو دارایی یا منافع این دو دارایی به صاحبان اولیه آنها برمی‌گردد.

این دارایی‌ها می‌توانند فیزیکی مثل گندم، طلا، نفت، چوب و ... یا مالی مثل اوراق قرضه، مشارکت، وام و ... باشند. در این قرارداد دو طرف متعهد هستند که طبق ضوابط قرارداد عمل کنند. این قرارداد به صورت غیررسمی (خارج از بورس) انجام می‌گیرد.

*** قرارداد نسبه**

قراردادی است که مطابق آن کالا به صورت فوری به خریدار تحویل داده می‌شود و بهای آن در تاریخ سررسید، به فروشنده پرداخت می‌شود. این نوع قرارداد نوعی ابزار تامین مالی برای خریداران به شمار می‌رود.

به بیان دیگر قرارداد نسبه قراردادی است که در بازار فیزیکی بورس کالای ایران صورت گرفته و بر اساس آن، کالا در هنگام معامله تحویل و بهای آن در تاریخ سررسید و بر اساس دستورالعمل تسویه و پایاپای پرداخت می‌شود.

طبق قانون در قراردادهای نسبه، اسناد مالی مورد قبول جهت تسویه معامله توسط فروشنده باید در اطلاعیه عرضه قید شود. بنابراین کارگزار خریدار مکلف است حداکثر تا پایان مهلت تسویه نسبت به ارایه اسناد مورد اشاره در اطلاعیه عرضه به کارگزار فروشنده اقدام و تاییدیه فروشنده و کارگزار وی مبنی بر پذیرش تعهدات مربوط به تسویه معامله را طبق فرمت ابلاغی شرکت بورس کالا به اتاق پایاپای ارایه کند.

در صورتی که در معاملات نسبه و طبق اعلام فروشنده در اطلاعیه عرضه، بخشی از ثمن معامله به صورت نقدی به عنوان پیش‌پرداخت تعیین شده باشد، کارگزار خریدار مکلف است حداکثر تا پایان مهلت تسویه و همزمان با ارایه اسناد، وجه پیش‌پرداخت را واریز کند.

تحویل کالای موضوع قراردادهای نسبه نیز طبق زمان تحویل اعلام شده در اطلاعیه عرضه توسط کارگزار فروشنده انجام می‌گیرد. زمان تحویل در قراردادهای نسبه، حداکثر تا سه روز کاری پس از مهلت تسویه است و در صورتی که انجام امور تسویه با تاخیر صورت پذیرد، به میزان روزهای تاخیر به این مهلت اضافه می‌شود.

در قراردادهای نسبه کارگزار فروشنده مکلف است حداکثر تا پایان روز کاری انجام امور تسویه از سوی کارگزار خریدار، نسبت به صدور حواله خرید کالا و ارایه آن به اتاق پایاپای اقدام می‌نمایند.

همچنین در این قراردادها در صورت عدم صدور حواله خرید کالا طی مهلت مقرر، قرارداد منفسخ می‌گردد و اصل وجه و خسارت‌ها و کارمزدها پرداخت می‌شود.

* قرارداد نقدی

قراردادی است که بر اساس آن، پرداخت بهای کالای مورد معامله و تحویل آن در هنگام معامله و بر اساس دستورالعمل تسویه و پایاپای انجام می‌شود.

در این قرارداد خریدار می‌بایست کل مبلغ قرارداد را به علاوه کارمزد کارگزار به صورت نقد پرداخت کند و فروشنده نیز می‌بایست حداکثر ظرف سه روز، کالای مورد معامله را به خریدار تحویل دهد.

تحویل کالای موضوع قراردادهای نقد طبق زمان تحویل اعلام شده در اطلاعیه عرضه توسط کارگزار فروشنده انجام می‌گیرد. زمان تحویل در قراردادهای نقدی حداکثر تا سه روز کاری پس از مهلت تسویه است که در صورتی که انجام امور تسویه با تاخیر صورت پذیرد، به میزان روزهای تاخیر به این مهلت اضافه می‌شود.

در قراردادهای نقد کارگزار فروشنده مکلف است حداکثر تا پایان روز کاری انجام امور تسویه از سوی کارگزار خریدار، نسبت به صدور حواله خرید کالا و ارایه آن به اتاق پایاپای اقدام می‌کند. در این قراردادها حداکثر تا پایان مهلت تسویه، کارگزار خریدار باید نسبت به تسویه قرارداد اقدام نماید. تسویه قراردادهای مذکور به دو روش تسویه نقدی یا تسویه اعتباری امکان‌پذیر می‌باشد.

گفتنی است در قراردادهای نقد در صورت عدم صدور حواله خرید کالا طی مهلت مقرر، قرارداد منفسخ می‌گردد و اصل وجه و خسارت‌ها و کارمزدها پرداخت می‌شود.

*** قرائن و شواهد منطقی**

عبارت است از شرایط و مقتضیاتی که یک انسان متعارف را وادار به تحقیق در خصوص منشاء مال و سپرده‌گذاری یا سایر عملیات مربوط می‌نمایند.

به بیان دیگر قرائن و شواهد منطقی شرایط و مقتضیاتی است که یک انسان متعارف را در مورد منشاء مال، سرمایه‌گذاری، سپرده‌گذاری یا سایر عملیات یک شخص (حقیقی، حقوقی) به شک و تردید می‌اندازد.

در جریان دادوستدهای بازار سرمایه برخی از این عملیات و معاملات مشکوک عبارتند از:

۱. معاملات و عملیات مالی مربوط به ارباب رجوع که بیش از سطح فعالیت مورد انتظار وی باشد.

۲. کشف جعل، اظهار کذب و یا گزارش خلاف واقع از سوی ارباب رجوع قبل یا بعد از آن که معامله‌ای صورت گیرد و نیز در زمان اخذ خدمات پایه.
۳. معاملاتی که به هر ترتیب مشخص شود ذی‌نفع واقعی حداقل یکی از متعاملین ظاهری آن شخص یا اشخاص دیگری بوده‌اند.
۴. معاملات تجاری بیش از سقف مقرر که با موضوع فعالیت ارباب رجوع و اهداف تجاری شناخته شده از وی مغایر باشد.
۵. معاملاتی که اقامتگاه قانونی طرف معامله در مناطق پرخطر (از نظر پولشویی) واقع شده باشد.
۶. معاملات بیش از سقف مقرر که ارباب رجوع، قبل یا حین معامله از انجام آن انصراف داده و یا بعد از انجام معامله بدون دلیل منطقی نسبت به فسخ قرارداد اقدام نماید.
۷. معاملاتی که طبق عرف کاری اشخاص مشمول، پیچیده، غیرمعمول و بدون اهداف اقتصادی واضح می‌باشد.

* قیمت اعمال

قیمت توافقی خریدار و فروشنده در اختیار معامله برای خرید یا فروش دارایی پایه است که در مشخصات قرارداد قید می‌شود.

گفتنی است بر اساس دستورالعمل اجرایی معاملات قرارداد اختیار معامله در شرکت بورس کالای ایران ارزش اعمال قرارداد اختیار معامله، حاصل ضرب اندازه قرارداد در قیمت اعمال ذکر شده است.

ضمن این که به موجب قرارداد اختیار معامله، فروشنده اوراق متعهد می‌شود در صورت درخواست خریدار، تعداد مشخصی از دارایی پایه را به قیمت اعمال معامله کند.

همچنین تعداد قراردادهای اختیار معامله اولین روز معاملاتی یک زیرگروه هم ماه، نحوه تعیین قیمت‌های اعمال بر اساس فاصله قیمت اعمال و شرایط درج قراردادهای اختیار معامله جدید است که در مشخصات قرارداد اعلام می‌شود.

* قیمت پایانی

قیمتی است که مطابق روش تعیین شده در دستورالعمل‌ها و بر اساس میانگین موزون قیمت معاملات انجام شده برای هر نماد معاملاتی در پایان هر جلسه رسمی معاملاتی توسط بورس محاسبه و اعلام می‌شود.

بر این اساس بورس کالا پس از پایان جلسه معاملات روزانه، قیمت پایانی معاملات را به شرح زیر تعیین و از طریق سایت رسمی خود منتشر می‌نماید:

۱. در صورت انجام معامله طی آن جلسه معاملات، میانگین وزنی قیمت معاملات انجام شده به عنوان قیمت پایانی آن روز تعیین می‌شود.

۲. در صورت عدم انجام معامله طی آن جلسه معاملات، قیمت پایانی بر اساس روش محاسبه قیمت تئوریک مصوب هیات پذیرش تعیین می‌شود.

* قیمت پایه

قیمت مشخص و بدون قید و شرطی است که توسط فروشنده برای عرضه سهام در معاملات عمده تعیین و از طریق کارگزار فروشنده به بورس اعلام می‌شود و مبنای رقابت در معاملات عمده می‌باشد.

در خصوص معاملات بورس کالا، قیمت پایه قیمت مشخصی است که کارگزار فروشنده در درخواست خود برای عرضه هر کالا اعلام می‌نماید و پس از تایید بورس کالا در اطلاعیه عرضه قید می‌شود.

به عبارت دیگر قیمت پایه، قیمتی است که عرضه‌کننده ملزم است برای عرضه کالا در بورس طبق مقررات اعلام نماید. این قیمت مبنای شروع حراج است.

طبق قانون در صورتی که قیمت پایه پیشنهاد شده در اطلاعیه عرضه، خارج از محدوده نوسان قیمت پایه باشد، بورس کالا می‌تواند از انتشار اطلاعیه عرضه جلوگیری کند.

همچنین بورس کالا می‌تواند روش محاسبه قیمت پایه برخی از کالاهای پذیرفته شده را بر اساس فرمول مشخصی اعلام کند. در این صورت عرضه‌کننده مکلف به عرضه کالای خود با قیمت پایه محاسبه شده بر اساس فرمول مذکور می‌باشد. فرمول تعیین

قیمت پایه به پیشنهاد عرضه‌کننده به تایید بورس کالا رسیده و دستکم ۳ روز کاری قبل از اعمال توسط این بورس اطلاع‌رسانی می‌شود. علاوه بر این کارگزار خریدار مکلف است هنگام دریافت سفارش خرید دستکم معادل ۵ درصد ارزش معامله را، بر اساس قیمت پایه کالای عرضه شده جهت تامین هزینه‌ها و خسارت‌ها از خریدار دریافت و در حساب پیش دریافت از مشتری منظور نماید. در هر صورت جبران تمامی کارمزدها، هزینه‌ها و خسارت‌هایی که طبق مقررات باید از محل پنج درصد مذکور تامین شود، بر عهده کارگزار خریدار خواهد بود.

*** قیمت پایانی دارایی پایه**

عبارت است از قیمت تسویه روزانه قرارداد آتی یا قیمت کالا در بازار نقدی که توسط بورس کالا محاسبه و اعلام می‌شود.

*** قیمت پایانی قرارداد اختیار معامله**

قیمت پایانی هر قرارداد اختیار معامله که بورس کالا پس از پایان روز معاملاتی محاسبه و اعلام می‌کند.

*** قیمت پیشنهادی**

قیمتی است که توسط کارگزار در جریان حراج وارد سامانه معاملاتی بورس کالای ایران می‌شود.

*** قیمت تسویه روزانه**

قیمتی است که روزانه جهت به‌روز رسانی حساب‌ها توسط بورس کالا محاسبه و اعلام می‌شود.

طبق قانون در پایان هر روز معاملاتی، قیمت تسویه روزانه بر اساس رویه‌های ذیل محاسبه می‌شود:

الف) قیمت تسویه روزانه، میانگین وزنی قیمت معاملات انجام شده طی ۳۰ دقیقه پایانی آخرین جلسه معاملات آن روز معاملاتی است.

ب) در صورتی که حجم معاملات در دوره زمانی بند الف کمتر از ۲۰ درصد کل معاملات همان روز باشد، قیمت تسویه روزانه، میانگین وزنی قیمت معاملات انجام شده طی یک ساعت پایانی آخرین جلسه معاملات آن روز معاملاتی است.

ج) در صورتی که حجم معاملات در دوره زمانی بند ب کمتر از ۲۰ درصد کل معاملات همان روز باشد، قیمت تسویه روزانه میانگین وزنی قیمت کل معاملات روزانه قرارداد آتی می باشد.

د) در صورتی که در یک روز معاملاتی قرارداد آتی معامله انجام نشود، میانگین قیمت بهترین سفارش خرید و فروش ثبت شده در سامانه معاملاتی که در محدوده مجاز نوسان قیمت روزانه قرار داشته باشد، در لحظه اتمام آخرین جلسه معاملات آن روز، محاسبه و به عنوان قیمت تسویه روزانه در نظر گرفته خواهد شد.

ه) در صورتی که تعیین قیمت تسویه روزانه به هیچ یک از روش های فوق ممکن نباشد، قیمت تسویه روزانه توسط کمیته آتی و به صورت تثوریک محاسبه می شود.

بر این اساس روش محاسبه تثوریک قیمت تسویه روزانه به پیشنهاد کمیته آتی به تصویب هیات مدیره بورس کالا خواهد رسید.

شایان ذکر است اتاق پایاپای پس از اعلام قیمت تسویه روزانه، باید تا پایان ساعات کاری همان روز گزارش تسویه را برای کارگزاران ارسال کند. این گزارش شامل حداقل اطلاعات مربوط به هر کارگزار به تفکیک مشتریان وی به شرح ذیل می باشد:

۱. تعداد موقعیت های تعهدی باز موجود

۲. تعداد موقعیت های تعهدی بسته شده طی روز

۳. تعداد موقعیت های تعهدی باز شده طی روز

۴. میزان وجه تضمین موجود

۵. میزان وجه تضمین اولیه مورد نیاز

۶. وجه تضمین جبرانی

۷. کارمزدها.

همچنین قرارداد آتی آن دسته از خریداران و فروشندگانی که با وجود اعلام آمادگی تحویل، به دلیل عدم اعلام آمادگی تحویل از سوی طرف مقابل امکان تحویل ندارد، بر اساس قیمت تسویه روزانه روز پایان مهلت ارایه گواهی آمادگی تحویل، تسویه نقدی می‌شود.

دارندگان موقعیت تعهدی خرید در پایان آخرین روز معاملاتی، حداکثر تا ساعت ۱۲ روز کاری بعد از آخرین روز معاملاتی باید کل وجه دارایی تعهد شده قرارداد آتی بر حسب قیمت تسویه روزانه آخرین روز معاملاتی را به حساب اتاق پایاپای واریز و فیش واریزی را توسط کارگزار مربوطه به اتاق پایاپای ارایه کنند.

چنانچه وجه فوق در مهلت مقرر پرداخت نشود، قرارداد آتی بر حسب قیمت تسویه روزانه آخرین روز معاملاتی تسویه نقدی شده و دارنده موقعیت تعهدی خریدی که طبق این تبصره تسویه نقدی شده است، مشمول جریمه‌های مقرر در مشخصات قرارداد آتی می‌شود.

گفتنی است اتاق پایاپای بر اساس قیمت تسویه روزانه، عملیات به‌روز رسانی حساب‌ها را به این شرح انجام می‌دهد:

۱. در مورد موقعیت‌های تعهدی باز، تفاوت ارزش دارایی تعهد شده در قرارداد آتی را بر حسب تفاوت قیمت تسویه روزانه روز معاملاتی جاری با روز معاملاتی قبل محاسبه و به حساب مشتریان منظور می‌نمایند.

۲. در صورتی که پس از انجام عملیات بند فوق وجه تضمین اولیه مشتری از سطح حداقل وجه تضمین کمتر شود، اتاق پایاپای اختاریه افزایش وجه تضمین را برای کارگزار مربوطه ارسال می‌کنند.

* قیمت تضمینی

عبارتست از قیمت تعیین شده از سوی هیات وزیران برای تضمین حداقل دریافتی تولیدکننده حقیقی یا حقوقی بر اساس هزینه تولید محصولات کشاورزی.

به بیان دیگر قیمت تضمینی یا Guaranteed Price نوعی دخالت اقتصادی دولت در مکانیسم بازار آزاد است که بر پایه آن دولت آمادگی و تعهد خود را برای خرید هر مقدار از کالایی خاص (معمولا محصولات کشاورزی استراتژیک مانند گندم) به قیمتی معین اعلام می‌دارد و تولیدکنندگان در صورت افت قیمت بازار به سطحی پایین‌تر از قیمت یا نیافتن مشتری در بازار می‌توانند کالای خود را به این قیمت به دولت بفروشند.

بر این اساس در سیاست قیمت تضمینی دولت قیمتی را برای کشاورز تضمین می‌کند، به نحوی که اگر کشاورز محصول خود را در بورس کالای ایران در قیمتی پایین‌تر از قیمت تضمینی فروخت، دولت مابه‌التفاوت آن را تامین کند.

شایان ذکر است که کشاورزان طی سال‌های گذشته همواره با چالش وصول مطالبات خود مواجه بوده و دولت نیز برای تامین منابع مالی مورد نیاز اجرای این سیاست، فشار مالی هنگفتی را متحمل می‌شده است. به همین دلیل طرح قیمت تضمینی در قالب اجرای ماده ۳۳ قانون افزایش بهره‌وری بخش کشاورزی به میان آمد تا ضمن کاهش بار مالی تحمیل شده بر دوش دولت، پرداخت مطالبات کشاورزان نیز سروسامان یابد.

در این راستا در خرداد ماه سال ۱۳۹۶ هیات وزیران نحوه خرید تضمینی گندم برای این سال را تعیین و بر این اساس، دولت مقرر کرد محصول گندم استان‌های مرکزی، خراسان شمالی، اردبیل و زنجان به صورت پایلوت در قالب سیاست قیمت تضمینی از طریق بورس کالای ایران برای مصارف صنف و صنعت معامله شده و طبق ماده ۳۳ قانون افزایش بهره‌وری بخش کشاورزی در صورت کاهش قیمت بورس نسبت به قیمت تضمینی اعلام شده از سوی دولت، مابه‌التفاوت آن از سوی دولت به کشاورزان پرداخت شود.

گفتنی است از زمان تصویب قانون افزایش بهره‌وری بخش کشاورزی و منابع طبیعی در سال ۱۳۸۹، تولیدکنندگان محصولات کشاورزی می‌توانند محصولات خود را در بازار بورس تخصصی کالای کشاورزی (بورس کالای ایران) عرضه نمایند. ضمن این که در صورت کاهش قیمت بورس نسبت به قیمت تضمینی اعلام شده از سوی دولت، مابه‌التفاوت آن توسط دولت به تولیدکنندگان پرداخت می‌شود.

در این راستا وزارت جهاد کشاورزی مکلف است هر ساله متناسب با شرایط تولید و بازار، محصولات تحت سیاست خرید و قیمت تضمینی را انتخاب و اعلام کند.

طبق قانون وزارت جهاد کشاورزی مکلف است حداکثر تا پانزدهم شهریورماه هر سال متناسب با شرایط تولید، نوع محصول و وضعیت بازار، قیمت تضمینی سال آینده محصولات کشاورزی و دامی که قابل معامله در بورس کالا می‌باشد را برای تصویب به هیأت وزیران پیشنهاد نماید.

همچنین وزارت جهاد کشاورزی مکلف است با همکاری بورس کالا تا پایان اردیبهشت ماه هر سال نسبت به تهیه فهرست محصولات کشاورزی قابل معامله در بورس کالا اقدام کند. مرجع تعیین کیفیت و درجه‌بندی محصولات، بورس کالا با همکاری وزارت جهاد کشاورزی می‌باشد.

همچنین عرضه محصولات کشاورزی در بورس کالا منوط به ارایه تاییدیه سازمان جهاد کشاورزی استان برای تولیدکنندگان حقیقی کشاورزی و مصوبه مجمع عمومی مربوط به تفکیک نوع محصول و نیز مجوز وزارت جهاد کشاورزی (سازمان جهاد کشاورزی استان) برای تشکیل‌های بخش کشاورزی است.

وزارت جهاد کشاورزی موظف است پس از دریافت فهرست قطعی معاملات از بورس کالا ظرف دو هفته نسبت به پرداخت مابه‌التفاوت قیمت تابلو بورس و قیمت تضمینی اعلام شده از سوی هیأت وزیران اقدام نماید.

معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رییس جمهور هم مکلف است بنا به پیشنهاد وزارت جهاد کشاورزی، میزان مابه‌التفاوت قیمت تضمینی با قیمت تابلوی بورس به تفکیک محصولات منتخب را در بودجه سنواتی پیش‌بینی کند.

گفتنی است اعمال سیاست خرید تضمینی برای آن دسته از کالاهای کشاورزی که مشمول فهرست کالاهای قیمت تضمینی می‌شوند، ممنوع است.

همچنین آن دسته از کالاهای مشمول خرید قیمت تضمینی که توسط وزارت صنعت، معدن و تجارت مشمول خرید تضمینی می‌شود، از شمول این موضوع خارج است.

از سوی دیگر طبق ماده ۳۳ قانون افزایش بهره‌وری بخش کشاورزی و منابع طبیعی مصوب سال ۱۳۸۹، مقرر شد به جای این که دولت محصولات اساسی کشاورزی را خرید تضمینی کند، قیمت تضمینی را ارایه دهد.

در خصوص تفاوت طرح قیمت تضمینی با خرید تضمینی باید گفت در طرح قیمت تضمینی دولت محصول را نمی‌خرد بلکه متعهد می‌شود که کشاورز محصول خود را در بورس کالا عرضه کند و به هر قیمتی که در بورس به فروش رفت، ۶۵ درصد مبلغ را نقدی دریافت و بقیه مبلغ در قالب مابه‌التفاوت توسط دولت تامین و پرداخت شود. نکته قابل اشاره دیگر این که سیاست قیمت تضمینی به عنوان جایگزینی برای سیاست خرید تضمینی در سال ۱۳۹۴ معرفی و در خصوص محصولاتی مانند جو در کرمانشاه و ذرت در خوزستان عملیاتی شده است.

علاوه بر این همان‌گونه که اشاره شد در سال ۱۳۹۶ هم گندم چهار استان مرکزی، آذربایجان غربی، خراسان رضوی و اردبیل به‌صورت پایلوت در راستای اجرای سیاست قیمت تضمینی در بورس کالای ایران عرضه شده است.

گفتنی است معاملات قیمت تضمینی محصولات کشاورزی نیز در قالب معاملات گواهی سپرده کالایی انجام می‌پذیرد. بر این اساس کشاورز کالا را به انباردار تحویل داده و در ازای آن پس از اخذ کد معاملات بورسی اوراق بهادار، گواهی سپرده کالایی دریافت می‌نماید و از طریق سامانه معاملات اوراق بهادار اقدام به فروش محصول می‌نمایند.

وجه معامله نیز پس از دو روز به حساب کشاورز واریز شده و خریدار پس از خرید امکان تحویل آن را از انبار خواهد داشت.

*** قیمت قرارداد اختیار معامله**

قیمت قرارداد اختیار معامله به ازای یک واحد از دارایی پایه که سفارش خرید یا فروش بر اساس آن اجرا می‌شود.

*** قیمت معامله**

قیمتی است که معامله بر اساس آن صورت می‌گیرد و علاوه بر ثبت در سیستم معاملاتی بورس کالا توسط این بورس اعلام می‌شود.

*** قیمت نهایی**

قیمتی است که در جریان معاملات بورس کالای ایران حسب شرایط پرداخت اعلام شده در اطلاعیه عرضه، در زمان تحویل، حمل یا بارگیری کالای معامله شده مشخص می‌شود.

«ک»

* کاربر پاسخگوی عضو

کاربری از کارکنان عضو (کارگزار پذیرفته شده در بورس‌ها) است که وظیفه دریافت تماس‌های تلفنی و ثبت آن در سامانه معاملات را (مطابق دستورالعمل اجرایی دریافت سفارش‌های تلفنی با استفاده از مرکز تماس کارگزاری به منظور دریافت سفارش‌های تلفنی جهت انجام معاملات اوراق بهادار و کالا در بورس‌ها و بازارهای خارج از بورس) بر عهده دارد.

* کارگزار / معامله‌گر

موسسه یا شرکتی است که با مجوز سازمان بورس به نمایندگی از طرف اشخاص و یا به حساب خود حسب مورد و بر اساس قوانین و مقررات مربوط، به دادوستد اوراق بهادار پذیرفته شده در بورس و سایر خدمات کارگزاری می‌پردازد. به عبارت دیگر کارگزار شخص حقوقی است که پس از اخذ مجوزهای لازم و پذیرش در بورس کالای ایران طبق مقررات، کالا یا اوراق بهادار مبتنی بر کالا را برای دیگران و به حساب آنها و یا به نام و حساب خود معامله می‌کند.

بر این اساس کارگزار از طریق واحدی که "شعبه" نام دارد به ارائه خدمات به سرمایه‌گذاران می‌پردازد. این شعبه در شهری واقع شده است که سازمان بورس در آن شهر تالار دارد. تالارهای اختصاصی کارگزار نیز شعبه تلقی می‌شود.

طبق قانون کارگزار می‌تواند عملیات زیر را انجام دهد:

الف) سرمایه‌گذاری و خدمات کارگزاری: این بخش شامل خرید و فروش اوراق بهادار پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار به نمایندگی از طرف اشخاص و یا به حساب خود، پذیره‌نویسی اوراق بهادار پذیرفته شده در بورس، اداره امور سرمایه‌گذاری‌ها به نمایندگی از طرف اشخاص و بازارگردانی اوراق بهادار است.

ب) خدمات مالی: این قسمت نیز شامل ارائه مشاوره و راهنمایی به شرکت‌ها به منظور نحوه عرضه سهام آنها برای فروش در بورس اوراق بهادار، راهنمایی شرکت‌ها در مورد روش‌های افزایش سرمایه و نحوه عرضه سهام و سایر اوراق بهادار برای فروش در بورس اوراق بهادار تهران و انجام بررسی‌های مالی، اقتصادی، سرمایه‌گذاری، ارائه خدمات و نظرات مشورتی به سرمایه‌گذاران است.

بر این اساس معاملات کالا و اوراق بهادار مبتنی بر کالا در بورس کالا، صرفاً از طریق سامانه معاملاتی بورس و توسط کارگزاران پذیرفته شده در بورس انجام می‌شود. کارگزاران می‌توانند جهت شرکت در رقابت برای خرید از یک کد تجمیعی استفاده کنند. کد تجمیعی صرفاً بر اساس سفارش‌های ثبت شده مشتریان در سامانه و پس از کنترل مقررات مربوط به ثبت سفارش استفاده می‌شود.

کارگزاران مکلفند فرم‌های ثبت سفارش را برای هر مشتری به ترتیب شماره سریال بایگانی و حسب استعلام به بورس و یا سازمان بورس ارایه نمایند.

جهت رعایت نوبت مشتریان، ثبت زمان و تاریخ دقیق هنگام تکمیل فرم سفارش الزامی است. این قاعده در مورد سفارش‌های الکترونیکی یا تلفنی نیز صادق می‌باشد. کارگزاران مکلفند بر اساس اولویت زمانی دریافت سفارش مشتری، نسبت به اجرای سفارش اقدام نمایند.

اخذ سفارش خرید از مشتری توسط کارگزار منوط به واریز وجه به عنوان پیش پرداخت خرید، دستکم به میزان ۱۰ درصد بهای تقریبی معامله به حساب بانکی خاصی که کارگزار طبق شرایط اعلامی بورس جهت دریافت پیش پرداخت مشتریان افتتاح نموده است، می‌باشد.

همچنین بخش دیگری از وظایف کارگزاران بر عهده گرفتن امور مربوط به عرضه سهام، اوراق بهادار و نیز کالا و اوراق بهادار مبتنی بر کالا است. بر این اساس در جریان معاملات بورس کالای ایران کارگزار عرضه‌کننده موظف است مستندات زیر را حداکثر تا ساعت ۱۴/۳۰ روز کاری قبل از عرضه به اتاق پایاپای ارایه کند:

۱. اطلاعیه عرضه که قبلاً به تایید بورس کالا رسیده است.

۲. تضامین و سپرده‌های مورد نیاز جهت عرضه کالا طبق ضوابط تضمین

۳. گواهی عرضه‌کننده مبنی بر تفویض اختیار صدور حواله خرید کالا توسط کارگزار فروشنده طبق فرمت اعلامی شرکت بورس کالا

۴. سایر مستندات طبق مقررات مصوب هیات مدیره شرکت بورس کالا.

در صورتی که مستندات و مدارک اشاره شده طی مهلت مقرر و به‌صورت کامل به اتاق پایاپای ارایه شود، اتاق پایاپای موظف است پس از بررسی رعایت ضوابط مربوط به تعهدات، تضامین و سایر مقررات مربوطه، حداکثر تا ساعت ۱۵/۳۰ همان روز مراتب موافقت یا عدم موافقت خود را در خصوص عرضه، به بورس اعلام کند.

همچنین آن دسته از شرکت‌های کارگزاری یا کارگزار/ معامله‌گران، مجاز به انجام معامله آتی خواهند بود که مجوز انجام معاملات آتی را از سازمان بورس اخذ نموده و بدین منظور در بورس کالا پذیرش شده باشند.

گفتنی است کد مشتری باید قبل از معاملات به درخواست مشتری، توسط کارگزار اخذ شده باشد.

علاوه بر این کارگزار عرضه‌کننده موظف است پس از اخذ موافقت‌نامه بورس کالا در خصوص عرضه، جهت ثبت و سپرده‌گذاری قراردادهای سلف، مستندات زیر را حداکثر تا ۶ روز کاری قبل از عرضه به اتاق پایاپای ارایه نماید:

۱. تضامین و سپرده‌های مورد نیاز جهت عرضه کالا طبق ضوابط تضمین مصوب هیات مدیره شرکت بورس کالا

۲. تضامین مربوط به بازارگردانی قراردادهای سلف؛ حسب مورد

۳. اطلاعیه عرضه اولیه که به تایید بورس کالا رسیده است.

کارگزار باید کل وجوه معامله را جهت تسویه بهای قرارداد سلف، قبل از معامله از خریدار دریافت نماید.

در خصوص تاسیس کارگزاری نیز باید گفت طبق قانون سازمان بورس و اوراق بهادار (سبا) تعداد مجوزهای قابل صدور برای تاسیس کارگزاری یا فعالیت را تعیین و طی اعلان فراخوان، از متقاضیان تاسیس شرکت کارگزاری یا دریافت مجوز فعالیت در بورس مورد نظر دعوت به عمل می‌آورد تا مدارک و اطلاعات خود را ارایه دهند.

از سوی دیگر جمع تعهدات کارگزار برای تسویه در هر زمان نباید بیش از مبلغی باشد که از طریق حساب تضمین بورس پوشش داده شده است.

همچنین کارگزار باید برای جبران خسارتی که ممکن است از عملیات وی متوجه طرفین معامله شود، افزون بر سپردن تضمین مقرر در ماده ۱۳ قانون تاسیس بورس نزد بانک مرکزی، نسبت به واریز سهم‌الشرکه خود به حساب تضمین بورس اقدام نماید.

افزون بر این کلیه کارکنان کارگزار که برای انجام دادوستد با سیستم معاملاتی کار می‌کنند باید حداقل دارای گواهی‌نامه اصول مقدماتی کارگزاری باشند.

شایان ذکر است مشتری مستقیماً در بورس معامله نمی‌کند بلکه معامله در بورس صرفاً از طریق کارگزار صورت می‌گیرد. بر این اساس کارگزار به استناد سفارشی که از مشتری دریافت کرده، با هدف متعهد نمودن مشتری اقدام به معامله می‌کند.

گفتنی است بررسی پراکندگی شرکت‌های کارگزاری در بورس‌ها و بازارهای خارج از بورس نشان می‌دهد هم اکنون ۱۰۵ کارگزار فعال در بورس اوراق بهادار، ۸۷ کارگزار فعال در بورس کالا، ۱۰۵ کارگزار در فرابورس و ۶۱ کارگزار فعال در بورس انرژی وجود دارد و این در حالی است که تعداد ۲۱ کارگزار صرفاً فعال در بازار اوراق بهادار، ۳ کارگزار صرفاً فعال در بازار کالایی و ۸۴ کارگزار فعال در بازار کالایی و اوراق بهادار فعالیت می‌کنند.

* کارگزار بورس کالا

از کارگزاران مجاز پذیرفته شده در بورس کالا است که کالا را برای دیگران و به حساب آنها معامله می‌کنند.

به عبارت دیگر کارگزار بورس کالای ایران شخص حقوقی است که پس از اخذ مجوزهای لازم و پذیرش در بورس کالای ایران طبق مقررات، کالا یا اوراق بهادار مبتنی بر کالا را برای دیگران و به حساب آنها و یا به نام و حساب خود معامله می‌کنند.

شرایط فعالیت کارگزاران در بورس کالای ایران به این شرح زیر تعیین می‌شود:

۱. کارگزاران بورس کالای ایران نبایستی در امر تجارت فولاد و سایر محصولات پذیرفته شده در بورس ذی‌نفع باشند.

۲. کارگزار در موارد زیر ذی‌نفع محسوب می‌شود:

. کالاهای پذیرفته شده را در بورس یا خارج از آن به نام یا برای خود معامله کند.

. بیش از ۱۰ درصد از سهام شرکت کارگزاری به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم (از طریق شرکت‌ها، موسسات، انجمن‌ها، اتحادیه‌ها یا تعاونی‌های مرتبط) در اختیار اشخاص زیر انفراداً یا اجتماعاً قرار گیرد:

الف) تولیدکنندگان، مصرف‌کنندگان، واسطه‌ها و توزیع‌کنندگان کالاهای پذیرفته شده در بورس

ب) اشخاص حقوقی که بعضی از مدیران آنها توسط اشخاص مذکور در بند الف تعیین می‌شوند.

ج) مدیران اشخاص مذکور در بند الف و افراد تحت تکفل آنها.

همچنین دسته‌بندی کارگزاری‌ها و تعیین دوره‌های ارزیابی هر دسته از آنها، به عهده مدیریت نظارت بر کارگزاران سبا است.

طبق قانون معیارهای رتبه‌بندی شرکت‌های کارگزاری بورس کالا عبارتند از: دفاتر اداری شرکت کارگزاری، سرمایه پرداخت شده، دفاتر پذیرش فعال، اعضای هیات مدیره و مدیرعامل، پرسنل دارای گواهی‌نامه، سایر پرسنل، قابلیت سیستم کارگزاری، قابلیت‌های سیستم حسابداری، قابلیت سایت اینترنتی، ارزش معاملات، تعداد مشتریان، امتیاز اعطایی توسط شرکت بورس کالای ایران، امتیاز اعطایی توسط کانون کارگزاران. از سوی دیگر روش‌های امتیازدهی معیارهای رتبه‌بندی کارگزاران بورس کالای ایران عبارتند از:

الف) معیارهای عادلانه:

۱. دفاتر اداری شرکت کارگزاری

۲. سرمایه پرداخت شده

۳. دفتر پذیرش یا نمایندگی فعال

۴. هیات مدیره و مدیرعامل
۵. نیروی انسانی دارای گواهی‌نامه
۶. سایر پرسنل
۷. قابلیت سیستم کارگزاری شامل ثبت اطلاعات مشتریان در سیستم کارگزاری، ثبت سفارش‌ها، دریافت اطلاعات در شعب، وضعیت بایگانی سفارش‌ها، وضعیت بایگانی مدارک هویتی
۸. قابلیت سیستم حسابداری
۹. قابلیت سایت اینترنتی
۱۰. ارزش معاملات شامل امتیاز ارزش معاملات خرید، امتیاز ارزش معاملات فروش، امتیاز معاملات آتی
۱۱. معیار تعداد مشتریان شامل تعداد مشتریان معاملات کالای کارگزاری، امتیاز تعداد مشتریان معاملات قراردادهای آتی کارگزاری
۱۲. امتیاز اعطایی توسط شرکت بورس کالای ایران
۱۳. امتیاز اعطایی توسط کانون.
- ب) معیارهای تشویقی و تنبیهی:
۱۴. مشاوره پذیرش
۱۵. ارزش معاملات صادراتی
۱۶. پذیرش و اجرای سفارش‌های الکترونیکی
۱۷. گواهی‌نامه‌های سازمانی
۱۸. ضبط مکالمات سفارش‌دهندگان
۱۹. تعداد قراردادهای ابطالی
۲۰. اظهار نظر مشروط، عدم اظهار نظر یا اظهار نظر مردود حسابرس و بندهای بازرسی قانونی
۲۱. تخلفات.

در خصوص شرایط فعالیت شرکت های کارگزاری عضو بورس کالای ایران برای معاملات قراردادهای آتی باید گفت بر اساس مصوبه هیات مدیره سازمان بورس و اوراق بهادار به شرکت های کارگزاری عضو بورس کالای ایران (اعم از فعال در بخش محصولات کشاورزی، فلزی یا پتروشیمی) با احراز شرایط زیر، مجوز معامله قراردادهای آتی در این بورس اعطا می شود:

الف) تعیین و معرفی مسئول پذیرش سفارش های معامله قراردادهای آتی که می تواند همزمان مسئولیت پذیرش سفارش سایر معاملات را نیز به عهده داشته باشد و ارایه آموزش های لازم به وی

ب) تعیین و معرفی معامله گر قراردادهای آتی دارای مجوز معامله گری قراردادهای آتی (ج) تدوین رویه های مکتوب به منظور افتتاح حساب، اخذ، ثبت و اجرای سفارش های متقاضیان انعقاد قراردادهای آتی و ثبت معاملات قراردادهای آتی و نگهداری اسناد و مدارک مربوطه و گزارشگری

د) نصب و راه اندازی نرم افزارهای مورد نیاز و تامین تجهیزات و سخت افزارهای ضروری. گفتنی است بررسی پراکندگی شرکت های کارگزاری در بورس ها و بازارهای خارج از بورس نشان می دهد هم اکنون ۱۰۵ کارگزار فعال در بورس اوراق بهادار، ۸۷ کارگزار فعال در بورس کالا، ۱۰۵ کارگزار در فرابورس و ۶۱ کارگزار فعال در بورس انرژی وجود دارد و این در حالی است که تعداد ۲۱ کارگزار صرفا فعال در بازار اوراق بهادار، ۳ کارگزار صرفا فعال در بازار کالایی و ۸۴ کارگزار فعال در بازار کالایی و اوراق بهادار فعالیت می کنند.

همچنین طبق قانون کارگزاریانی که متقاضی فعالیت در زمینه معاملات کالا و اوراق بهادار مبتنی بر کالا در بورس کالای ایران می باشند، افزون بر عضویت در کانون کارگزاران باید به عضویت بورس کالای ایران نیز در آیند.

نکته قابل توجه این که حضور قابل توجه شرکت های کارگزاری در بورس کالای ایران، شبکه بازاریابی گسترده ای را برای انواع محصولات عرضه شده فراهم کرده است که

عرضه‌کنندگان با عرضه در بورس کالای ایران، علاوه بر اطلاع‌رسانی گسترده در مورد عرضه محصولات خود، از این شبکه بازاریابی برای فروش محصولات استفاده می‌کنند.

* کارگزار متعهد پذیرهنویسی

کارگزاری است که در عرضه اولیه اوراق بهادار در بورس، هماهنگی برای تامین مالی خرید بخشی از اوراق را که به فروش نمی‌رسد، به عمل آورده باشد.

* کارمزد اعمال

کارمزدی که از طرفین قرارداد اختیار معامله در صورت اعمال قرارداد اختیار معامله دریافت می‌شود.

* کارمزد معاملات

کارمزد در لغت به معنای اجرت و حق‌العمل است. بر این اساس کارمزد معاملات عبارتست از مبلغی که سرمایه‌گذار و یا معامله‌گر به بروکر (کارگزاری) برای انجام معاملات آنها پرداخت می‌کنند. به بیانی دیگر کارمزد معاملات کارمزدی است که در قبال انجام معامله قرارداد اختیار معامله در بازار مشتقه از مشتری اخذ می‌شود. طبق قانون، سازمان بورس از محل کارمزدهای دریافتی و سهمی از حق پذیرش شرکت‌ها در بورس‌ها و سایر درآمدها اداره می‌شود. در جریان معاملات قرارداد اختیار معامله در بورس کالای ایران کارمزد معامله عبارتست از مبلغی که در قبال انجام معامله قرارداد اختیار معامله در بازار مشتقه از مشتری اخذ می‌شود.

طبق قانون نرخ‌های خدمات و کارمزدهای بورس و نحوه وصول آن در چارچوب سقف‌های مصوب هیات مدیره سازمان بورس، توسط هیات مدیره بورس تصویب و اعمال می‌شود. بر این اساس سقف کارمزد بورس از معاملات بازارگردان ۱۰ درصد

سقف کارمزد بورس از معاملات معمول است. بورس می‌تواند کارمزد خود از معاملات بازارگردان را کمتر از سقف مقرر تعیین نماید.

گفتنی است بورس کالا کارمزدهای زیر را دریافت می‌کند:

۱. کارمزد پذیرش کالا که به همراه درخواست پذیرش و تکمیل مدارک اولیه از متقاضی دریافت می‌شود.

۲. کارمزد درج کالا که بر اساس آمار سالانه عرضه کالا در بورس از عرضه‌کننده برای هر سال دریافت می‌شود.

متقاضی و عرضه‌کننده موظفند حسب مورد، کارمزدهای فوق را بر اساس مصوبه هیات مدیره بورس کالا و حداکثر تا میزان سقف‌های تعیین شده توسط هیات مدیره سازمان بورس در مهلت مقرر پرداخت کنند.

در صورت عدم پرداخت کارمزد توسط عرضه‌کننده در مهلت مقرر، بورس کالا می‌تواند این مبلغ را از مطالبات و یا موجودی عرضه‌کننده نزد اتاق پایاپای رسماً برداشت کند.

چنانچه خریدار پس از اعمال سفارش توسط کارگزار خریدار از پرداخت باقی وجه موضوع سفارش ظرف مهلت مقرر خودداری کند معامله مورد نظر محقق نشده و کارگزار خریدار کلیه کارمزدهای انجام معامله را از محل پیش دریافت مشتری یا اعتبار اعطایی به وی کسر و فروشنده برای مطالبه خسارات وارده به خود به کانون کارگزاران مراجعه خواهد کرد.

کارمزدهای انجام معامله و کسورات قانونی حسب مورد بر اساس ریال دریافت می‌شود. ضمن این که نرخ‌های معادل ریال اعلام شده در هر روز مبنای کلیه محاسبات بورس برای تسویه معاملات آن روز، کارمزدها، خسارت‌ها و سایر هزینه‌ها خواهد بود.

*** کالا یا اوراق بهادار پذیرفته شده**

منظور کالا یا اوراق بهادار مبتنی بر کالا است که طبق مقررات مربوطه در بورس کالا پذیرفته شده و قابلیت معامله دارد.

کالایی است که مطابق قانون و مقررات در شرکت بورس کالای ایران پذیرفته شده و این شرکت، تسهیلات خرید و فروش آن را فراهم آورده است.

*** کالاهای فاقد محدودیت**

به کالاهایی اطلاق می‌شود که حد تخصیص نداشته باشند. طبق قانون کلیه مشتریان بورس کالا می‌توانند از کالاهای فاقد محدودیت به هر مقدار خرید نمایند.

*** کالاهای مشمول محدودیت**

به کالاهایی اطلاق می‌شود که در یک دوره زمانی طبق مقررات یا دستور مقامات ذیصلاح حد تخصیص یا حد خرید برای آنها در نظر گرفته شده است. جهت پذیرش هر کالا در بورس کالای ایران، کالا نباید مشمول محدودیت‌هایی از جمله محدودیت قیمت‌گذاری قانونی و انحصار در عرضه یا تقاضا باشد که مانع از کشف عادلانه قیمت کالا شود.

*** کالای خارج از گونه**

کالایی است که مشخصات اصلی آن منطبق بر یکی از کالاهای پذیرفته شده در بورس کالا می‌باشد اما یک یا چند مشخصه آن با کالای اصلی متفاوت است؛ به گونه‌ای که تفاوت مزبور موجب تغییر در ماهیت، نوع یا کاربرد آن نمی‌شود. بر اساس قانون عرضه کالاهای خارج از گونه (Off-grade) در بورس کالا منوط به موافقت کمیته عرضه می‌باشد. کمیته عرضه مکلف است بر اساس تعریف کالای خارج از گونه، مطابقت کالای خارج از گونه را با یکی از کالاهای پذیرفته شده در بورس کالا احراز نماید.

* کالای مشابه

عبارتست از کالای منطبق بر مشخصات و استاندارد یکی از کالاهای پذیرش شده در بورس کالا با تولیدکننده متفاوت.

به عبارت دیگر پس از پذیرش کالای یک تولیدکننده در بورس کالا، سایر تولیدکنندگان آن کالا نیز می‌توانند درخواست عرضه کالای خود را به این بورس ارائه کنند. کالایی که عرضه آن به این شیوه در بورس کالا میسر می‌شود کالای مشابه نامیده می‌شود.

* کالای معاملاتی

کالایی است که پس از پذیرش، شرایط دادوستد آن در بورس کالا فراهم شده است و مورد معامله قرار می‌گیرد.

گفتنی است طبق قانون انواع کالاهای قابل پذیرش در بورس کالای ایران عبارتند از: کالای مشابه و کالای خارج از گونه

* قانون کارگزاران بورس و اوراق بهادار

تشکل خودانتظامی است که به منظور تنظیم روابط بین اشخاصی که طبق قانون به فعالیت در بازار اوراق بهادار اشتغال دارند، بر اساس دستورالعمل‌های مصوب سازمان بورس به صورت موسسه غیردولتی، غیرتجاری و غیرانتفاعی به ثبت رسیده و فعالیت می‌کند.

بر این اساس در اجرای بند ۵ ماده (۱) و ماده ۵۳ قانون بازار اوراق بهادار مصوب آذرماه ۱۳۸۴، و پس از تصویب دستورالعمل تشکیل و ثبت کانون‌های فعال در بازار اوراق بهادار توسط هیات مدیره سازمان بورس، اساسنامه کانون کارگزاران بورس اوراق بهادار در ۲۰ اسفندماه ۱۳۸۵ به عنوان یک موسسه غیردولتی، غیرتجاری و غیرانتفاعی به تصویب هیات مدیره سازمان بورس و اوراق بهادار رسید.

در پی آن کانون کارگزاران بورس و اوراق بهادار در مهرماه ۱۳۸۶ نزد اداره ثبت شرکت‌ها ثبت شد و فعالیت خود را به عنوان یک تشکل خودانتظام مطابق بند ۵ ماده (۱) قانون بازار اوراق بهادار برای حُسن انجام وظایفی که به موجب قانون بازار اوراق بهادار بر عهده دارد و همچنین برای تنظیم فعالیت‌های حرفه‌ای خود و انتظام بخشیدن به روابط بین اعضا بطور رسمی آغاز کرد.

گفتنی است بر اساس ماده ۳۳ قانون بازار اوراق بهادار مصوب آذرماه ۱۳۸۴، شروع به فعالیت کارگزاری، کارگزاری/معامله‌گری و بازارگردانی به هر شکل و تحت هر عنوان، منوط به عضویت در کانون مربوط و رعایت مقررات قانون و آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های اجرایی آن است. بنابراین انجام فعالیت کارگزاری، کارگزار/معامله‌گری و بازارگردانی در کلیه بورس‌ها و بازارهای خارج از بورس بدون عضویت در کانون کارگزاران غیر قانونی قلمداد می‌شود.

همچنین دبیرخانه کمیته سازش نیز در محل کانون مستقر است و امور مربوط را از قبیل دریافت شکایات، تشکیل پرونده، تعیین وقت جلسه، دعوت از تمامی اعضا، تشکیل جلسات و تنظیم صورت جلسه‌ها و گواهی‌های سازش و عدم سازش انجام خواهد داد.

مسئول دبیرخانه کمیته سازش که توسط کانون انتخاب می‌شود، به عنوان دبیر کمیته سازش در جلسات شرکت خواهد کرد. دبیرخانه کمیته سازش، از نظر سازمانی زیر نظر دبیر کل کانون فعالیت می‌کند.

از سوی دیگر در جریان معاملات بازار سرمایه از جمله دادوستدهای بورس کالای ایران چنانچه خریدار پس از اعمال سفارش توسط کارگزار خریدار از پرداخت باقی وجه موضوع سفارش ظرف مهلت مقرر خودداری نماید، معامله مورد نظر محقق نشده و کارگزار خریدار کلیه کارمزدهای انجام معامله را از محل پیش دریافت مشتری یا اعتبار اعطایی به وی کسر و فروشنده برای مطالبه خسارات وارده به خود به کانون کارگزاران مراجعه خواهد کرد.

* کد خرید کالا

عبارتست از کد معاملاتی که جهت خرید و فروش کالا در بورس کالا ایجاد شده و مطابق آن دارنده کد خرید کالا مجاز است اقدام به خرید کلیه کالاهای پذیرفته شده در بورس کالای ایران نماید.

گفتنی است یکی از شرایط اخذ کد مشتری، دریافت کد خرید کالا است. ضمن این که اخذ کد خرید کالا در بورس کالا صرفاً توسط اشخاص حقوقی مجاز می‌باشد.

* کد مشتری

شناسه‌ای است که در راستای خرید هر نوع کالای عرضه شده در بورس کالا باید توسط خریدار دریافت شود. این شناسه (کد مشتری) برای هر فرد تنها یک بار صادر می‌شود و ضرورت دارد هر خریداری در بورس کالا، از طریق کارگزار خود اقدام به دریافت کد مشتری نماید.

از این رو جهت اخذ کد مشتری کارگزار باید مدارک زیر را از مشتری دریافت کند:

۱. برای اشخاص حقیقی کپی شناسنامه و کارت ملی که توسط کارگزار برابر اصل شده باشد و برای اشخاص حقوقی مدارک تاسیس و دارندگان امضای مجاز و کپی شناسنامه صاحبان امضای مجاز که توسط کارگزار برابر اصل شده باشد.

۲. فرم تکمیل شده درخواست کد مشتری

۳. فرم بیانیه ریسک به امضای مشتری.

شایان ذکر است درج کد مشتری در فرم ثبت سفارش الزامی است.

همچنین کد مشتری بایستی قبلاً به درخواست مشتری توسط کارگزار از بورس کالا اخذ شده باشد. شرایط اخذ کد مشتری به شرح زیر می‌باشد:

اخذ کد خرید کالا در بورس صرفاً توسط اشخاص حقوقی مجاز می‌باشد. جهت اخذ کد مشتری کارگزاری بایستی مدارک زیر را به بورس کالا ارایه نماید. کلیه مدارک توسط کارگزار کنترل و ضمن تطبیق با اصل آن توسط کارگزار ممهور به مهر برابر اصل شده و به بورس کالا ارایه می‌شود:

- الف) فرم درخواست کد مشتری تکمیل شده که به تایید کارگزار رسیده است.
- ب) کپی اساسنامه شرکت
- ج) کپی روزنامه رسمی آخرین تغییرات شرکت
- د) کپی آخرین آگهی روزنامه رسمی در خصوص اعضای هیات مدیره و دارندگان امضای مجاز شرکت
- هـ) صورت‌های مالی آخرین دوره مالی شرکت به همراه آخرین گزارش حسابرس و بازرس قانونی و) کپی شناسنامه اعضای هیات مدیره و مدیرعامل شرکت
- ز) سایر مدارک، مجوزها و مستندات مثبتیه در خصوص فعالیت مشتری در حوزه‌های مرتبط با کالاهای پذیرفته شده حسب مصوبات کمیته پذیرش مشتری.
- گفتنی است متقاضیان خارج از کشور، ایرانیان خارج از کشور و اتباع خارجی بایستی مدارک مثبتیه خود را به دو زبان فارسی یا انگلیسی به همراه فرم درخواست کد مشتری که به تایید سفارت یا کنسولگری ایران رسیده، از طریق کارگزار مربوط به مسئول پذیرش جهت دریافت کد ارائه دهند.

* کد معاملاتی

کد بورسی، یا کد معاملاتی و یا کد سهامداری عبارت است از شناسه‌ای واحد که متشکل از تعدادی حرف و عدد است.

هر شخص اعم از حقیقی یا حقوقی در سامانه اطلاعاتی بورس، به وسیله این کد شناسایی می‌شود. اشخاص با این کد قادر به خرید و فروش سهام در بازار سرمایه خواهند بود.

به بیانی دیگر کد معاملاتی، کد ثابتی است که از طریق آن سرمایه‌گذار در سیستم معاملات شناسایی می‌شود.

این کد که بر اساس مشخصات فردی سرمایه‌گذار ایجاد شده است، متشکل از سه حرف اول نام خانوادگی فرد سرمایه‌گذار و یک عدد پنج رقمی است که به صورت اتوماتیک توسط سیستم رایانه‌ای مشخص می‌شود.

بنابراین خرید و فروش اوراق بهادار مشروط به دریافت کد معاملاتی است که این امر از طریق کارگزار و با ارائه مستندات شناسایی سرمایه‌گذار نظیر شناسنامه و کد ملی امکان‌پذیر است.

دریافت کد معاملاتی برای اشخاص حقوقی (شرکت‌ها) مستلزم ارائه اساسنامه و روزنامه رسمی شرکت است.

کد معاملاتی اشخاص حقیقی به صورت حروف ابتدایی نام خانوادگی وی و عدد در کنار آن تعریف می‌شود. برای مثال برای شخصی با نام خانوادگی "صادقی" کدی شبیه به "صاد ۰۴۵۴۸" یا "صاد ۱۲۳۲۲" خواهد بود.

این کد برای اشخاص حقوقی بسته به ماهیت آن (موسسه، شرکت و ...) شامل سه حرف ابتدایی کلمات مذکور مانند موس، شرکت و ... به همراه یک کد ۵ رقمی است.

همان‌طور که گفته شد جهت اخذ کد سهامداری لازم است شخص با در دست داشتن مدارک ذیل به یکی از شعب کارگزاری‌ها مراجعه و نسبت به اخذ کد معاملاتی خود اقدام کند. بر این اساس مدارک لازم برای اشخاص حقیقی: اصل و تصویر شناسنامه از صفحه اول و صفحه توضیحات، اصل و تصویر رو و پشت کارت ملی، شماره حساب بانکی و شماره شبای آن، تکمیل فرم مشخصات مشتریان حقیقی.

مدارک لازم برای اشخاص حقوقی هم به این شرح هستند: تصویر روزنامه رسمی آگهی تاسیس، تصویر روزنامه رسمی - آگهی کلیه تغییرات، تصویر اساسنامه، کپی شناسنامه و کارت ملی اعضای هیات مدیره، تکمیل فرم تعهدنامه، تکمیل فرم مشخصات مشتریان حقوقی.

همچنین نام کاربری و رمز عبور معاملات برخط یا آنلاین پس از اخذ کد بورسی به منظور تسهیل در انجام معاملات صادر می‌شود. با این نام کاربری فرد، مجاز به انجام معاملات به صورت مستقیم و آنلاین خواهد بود و نیاز به ثبت سفارش حضوری نخواهد داشت.

جهت دریافت کد آنلاین لازم است شخص با در دست داشتن مدارک شناسایی به یکی از شعب کارگزاری‌ها مراجعه و نسبت به اخذ کد معاملاتی خود اقدام کند.

طبق قانون، معامله ابزارهای مالی و کالا در بازار سرمایه منوط به دارا بودن کد معاملاتی از سوی مشتری می‌باشد. بر این اساس هر مشتری باید تنها دارای یک کد معاملاتی منحصر به فرد باشد. ضمن این که دادوستد در سیستم معاملات از طریق کد معاملاتی صورت می‌گیرد.

گفتنی است در جریان معاملات بورسی کالای ایران کمیته پذیرش مشتری می‌تواند بر اساس دستورالعمل‌ها و مقررات مربوط، در صورت مشاهده مواردی که از مصادیق محدودیت یا ممنوعیت مشتریان می‌باشند کد معاملات مشتریان را غیرفعال نماید. بر این اساس مصادیق محدودیت یا ممنوعیت مشتریان عبارتند از:

۱. دستور دادگاه صالح
 ۲. ورشکستگی مشتری
 ۳. عدم ارسال مدارک مورد لزوم یا ارسال مدارک ناقص
 ۴. تخلفات مالی
 ۵. ارزش معاملات نکول شده
 ۶. تغییر یا ابطال مجوز معاملات
 ۷. تعویض گروه کالا
 ۸. تقاضای سازمان بورس یا مدیرعامل شرکت بورس کالای ایران.
- همچنین بورس کالا می‌تواند بر اساس سوابق معاملاتی خریداران و نحوه ایفای تعهدات و ارزش معاملات نکول شده ایشان، محدودیت یا ممنوعیت‌هایی بر روی کدهای معاملاتی اعمال کند.
- نکته دیگر این که کدهای معاملاتی صادره شامل انواع زیر می‌باشد:
- . کد معاملاتی عام
 - . کد معاملاتی خاص گروه کالا
 - . کد معاملاتی خاص کالا.
- شایان ذکر است بورس کالای ایران برای کلیه اشخاص حقوقی که فرم درخواست اخذ کد و مستندات مربوطه را ارائه می‌نمایند، کد عام ایجاد می‌کند.

جهت صدور کد معاملاتی خاص گروه کالا و کد معاملاتی خاص کالا، درخواست مشتری به همراه مستندات ارایه شده توسط بورس کالا به کمیته پذیرش مشتری ارجاع و پس از تصویب کمیته کد مورد نظر صادر می‌شود. زمان رسیدگی به درخواست‌های مشتریان توسط کمیته پذیرش مشتری حداکثر ۱۵ روز کاری خواهد بود.

* کد معاملاتی خاص کالا

کد معاملاتی است که جهت خرید یک یا چند کالای خاص در بورس کالای ایران ایجاد شده و دارنده آن مجاز است کالا یا کالاهای خاص را نیز خرید نماید. گفتنی است جهت بررسی تقاضای مشتریان برای دریافت کد معاملاتی خاص کالا و خاص گروه کالا کمیته‌ای تحت عنوان کمیته پذیرش مشتری تشکیل می‌شود. بر این اساس جهت صدور کد معاملاتی خاص کالا، درخواست مشتری به همراه مستندات ارایه شده توسط بورس کالا به کمیته پذیرش مشتری ارجاع و پس از تصویب کمیته کد مورد نظر صادر می‌شود. زمان رسیدگی به درخواست‌های مشتریان توسط کمیته پذیرش مشتری حداکثر ۱۵ روز کاری خواهد بود. کمیته پذیرش مشتری می‌تواند برای کدهای معاملاتی خاص سقف خرید سالیانه تعیین نماید، در این صورت سقف خرید کد مذکور طی یک سال نمی‌تواند از میزان تعیین شده توسط کمیته بیشتر شود.

دبیر کمیته موظف است حداکثر ظرف مهلت ۱۵ روز پس از ارایه مدارک مشتری توسط کارگزاری، گزارش کارشناسی خود حاوی اظهار نظر در خصوص احراز یا عدم شرایط اعطای کد معاملاتی خاص کالا و یا خاص گروه کالا را به انضمام مستندات مربوط به کمیته ارسال کند. کمیته موظف است حداکثر ظرف ۱۵ روز پس از دریافت گزارش و مستندات مربوط نظر کتبی خود را با ذکر دلایل مبنی بر اعطای کد معاملاتی خاص کالا و یا گروه کالا را به متقاضی اعلام کند و در صورت رد درخواست،

متقاضی می‌تواند مراتب اعتراض خود را حداکثر ظرف مدت ۱۰ روز از تاریخ ابلاغ تصمیم کمیته به وی به بورس اعلام کند.

*** کد معاملاتی خاص گروه کالا**

کد معاملاتی است که جهت خرید و فروش یک گروه کالای خاص در بورس کالای ایران ایجاد شده و دارنده آن مجاز است به شرط عدم وجود محدودیت اعلامی جهت خرید یک کالای خاص، از کلیه کالاهای پذیرفته شده آن گروه کالایی نیز خرید نماید. جهت صدور کد معاملاتی خاص گروه کالا درخواست مشتری به همراه مستندات ارایه شده توسط بورس به کمیته پذیرش مشتری ارجاع و پس از تصویب کمیته کد مورد نظر صادر می‌گردد. زمان رسیدگی به درخواست‌های مشتریان توسط کمیته پذیرش مشتری حداکثر ۱۵ روز کاری خواهد بود.

گفتنی است طبق قانون جهت بررسی تقاضای مشتریان برای دریافت کد معاملاتی خاص کالا و خاص گروه کالا کمیته‌ای تحت عنوان کمیته پذیرش مشتری در بورس کالا تشکیل شده است.

*** کد معاملاتی عام**

کد معاملاتی است که جهت خرید و فروش کالا یا گروه کالایی خاصی ایجاد نشده و دارنده آن مجاز است به شرط عدم وجود محدودیت اعلامی جهت خرید کالا یا گروه کالایی خاصی در بورس کالا، اقدام به خرید کلیه کالاهای پذیرفته شده در بورس نماید.

بر این اساس بورس کالا برای کلیه اشخاص حقوقی که فرم درخواست اخذ کد و مستندات مربوطه را ارایه می‌نمایند، کد عام ایجاد می‌کند.

گفتنی است کد معاملاتی عام توسط مسئول پذیرش و کد معاملاتی خاص گروه کالا توسط کمیته پذیرش مشتری صادر می‌شود.

* کشف قیمت

پس از پذیرش کالا یا اوراق و سهام در بورس، عرضه آن انجام می‌شود که به مشخص شدن قیمت و کشف آن طی فرآیند عرضه و تقاضا می‌انجامد. بنابراین کشف قیمت را می‌توان مشخص شدن و کشف قیمت کالا، اوراق یا سهام در جریان عرضه در بورس مطابق سازوکار عرضه و تقاضا عنوان کرد. گفتنی است جزئیات مربوط به کشف قیمت از جمله حداقل خرید جهت کشف نرخ، توسط هیات پذیرش تعیین می‌شود و تا پایان روز قبل از عرضه اطلاع‌رسانی می‌شود.

* کلاس اختیار معامله

مجموعه قراردادهای اختیار معامله یک گروه اختیار معامله است که از یک نوع (اختیار خرید یا اختیار فروش) باشند.

* کمیته آتی

کمیته آتی کمیته‌ای است که بر اساس بند ۳۵ ماده ۱ دستورالعمل اجرایی معاملات قراردادهای آتی در شرکت بورس کالای ایران تشکیل می‌شود. اعضای این کمیته باید بر اساس مقررات و با رعایت بی‌طرفی و انصاف عمل کنند. ضوابط اجرایی فعالیت کمیته توسط هیات مدیره بورس کالا تعیین می‌شود و مدیرعامل این بورس مسئولیت نظارت بر حسن انجام وظایف این کمیته را بر عهده دارد.

این کمیته متشکل از ۳ عضو دارای تجربه و تخصص لازم به شرح زیر تشکیل می‌شود: الف) نماینده مدیرعامل بورس کالا که دبیر کمیته نیز می‌باشد.

ب) دو نفر از مدیران بورس به پیشنهاد مدیرعامل و تصویب هیات مدیره. مدت عضویت اشخاص فوق در هر دوره دو سال می‌باشد و انتخاب این اشخاص تا حداکثر ۳ دوره متوالی بلامانع است.

همچنین دبیر کمیته، مسئول اجرایی معاملات آتی در بورس کالا خواهد بود و دبیرخانه کمیته جهت هدایت و راهبردی امور اجرایی معاملات آتی زیر نظر دبیر کمیته اداره خواهد شد.

گفتنی است کمیته آتی موظف است گزارش فعالیت خود را به صورت ماهانه به هیات مدیره بورس کالا ارائه نماید.

همچنین در جریان دادوستدهای بورس کالای ایران در صورتی که تعیین قیمت تسویه روزانه به هیچ یک از روش‌های فوق ممکن نباشد، قیمت تسویه روزانه توسط کمیته آتی و به صورت تئوریک محاسبه می‌شود.

* کمیته پذیرش مشتری

این کمیته جهت بررسی تقاضای مشتریان برای دریافت کد معاملاتی خاص کالا و خاص گروه کالا در بورس کالای ایران تشکیل شده است.

کمیته دارای ۵ نفر عضو و یک دبیر می‌باشد و اعضای کمیته و دبیر آن توسط مدیرعامل بورس کالا منصوب می‌شوند.

دبیر کمیته همزمان مسئول پذیرش مشتریان نیز می‌باشد. آموزش، سازماندهی، همکاری با کارگزاران و مدیران بورس کالا، تکمیل اسناد و مدارک لازم جهت ارائه به کمیته به منظور اخذ کد معاملاتی، نگهداری و بایگانی اسناد، شرکت در جلسات مقرر، شرکت در جلسات کمیته، تهیه گزارشات لازم و اجرا مصوبات کمیته از جمله وظایف مسئول پذیرش مشتریان می‌باشد.

گفتنی است کلیه متقاضیان معاملات در بورس کالا بایستی از طریق کارگزار به مسئول پذیرش مشتری معرفی شوند. بر این اساس کارگزاران موظفند فرم تقاضای شناسایی مشتری جهت درخواست کد معاملاتی را همراه با مدارک شناسایی مشتری به مسئول پذیرش مشتری ارائه دهند.

- مدارک مورد نیاز جهت شناسایی مشتریان حقوقی عبارتند از:
- . تکمیل فرم درخواست کد مشتری که به تایید کارگزار رسیده است.

- . مدارک ثبت شرکت
- . روزنامه رسمی آخرین تغییرات شرکت
- . معرفی دارندگان امضای مجاز
- . کپی شناسنامه و کارت ملی صاحبان امضای مجاز و کلیه اعضا هیات مدیره و مدیرعامل
- . صورت‌های مالی آخرین دوره مالی شرکت به همراه گزارش حسابرس رسمی و بازرس قانونی
- . مجوزهای دریافتی جهت فعالیت شرکت
- . کد اقتصادی و اظهارنامه مالیاتی
- . سایر موارد به تشخیص کمیته.
- مدارک مورد نیاز جهت شناسایی مشتریان حقیقی هم عبارتند از:
 - . تکمیل فرم درخواست کد مشتری که به تایید کارگزار رسیده باشد.
 - . تصویر شناسنامه و کارت ملی که توسط کارگزار برابر با اصل شده باشد.
 - . نشانی کامل اقامت شامل کدپستی و شماره تلفن مشتری
 - . نشانی کامل محل کار
 - . تصویر مجوزهای فعالیت به همراه اسناد مربوط به فعالیت
 - . سایر موارد به تشخیص کمیته.
- بورس کالا برای کلیه اشخاص حقوقی که فرم درخواست اخذ کد و مستندات مربوطه را ارائه می‌نمایند، کد عام ایجاد می‌نمایند. جهت صدور کد معاملاتی خاص گروه کالا و کد معاملاتی خاص کالا، نیز درخواست مشتری به همراه مستندات ارائه شده توسط بورس کالا به کمیته پذیرش مشتری ارجاع و پس از تصویب کمیته، کد مورد نظر صادر می‌گردد. زمان رسیدگی به درخواست‌های مشتریان توسط کمیته پذیرش مشتری حداکثر ۱۵ روز کاری خواهد بود.
- همچنین کمیته پذیرش مشتری می‌تواند برای کدهای معاملاتی خاص سقف خرید سالیانه تعیین نماید، در این صورت سقف خرید کد مذکور طی یکسال نمی‌تواند از

میزان تعیین شده توسط این کمیته بیشتر شود. ضمن این که بورس کالا موظف است محدودیت مذکور را در سامانه معاملاتی خود اعمال و رعایت آن را کنترل کند. گفتنی است متقاضیان خارج از کشور می‌توانند به طور مستقیم یا از طریق کارگزار خود یک مرتبه نسبت به تصمیم کمیته پذیرش مشتری در خصوص پذیرش یا عدم پذیرش متقاضی، اعتراض کنند.

* کمیته سازش

این کمیته به منظور ایجاد سازش در اختلافات ناشی از فعالیت حرفه‌ای کارگزاران، کارگزار/معامله‌گران، بازارگردانان که بین آنها با یکدیگر یا با سایر اشخاص به وجود می‌آید، در راستای اجرای ماده ۳۶ قانون بازار اوراق بهادار در کانون کارگزاران بورس و اوراق بهادار تشکیل شده است.

کمیته سازش متشکل از سه عضو شامل نماینده‌های از بورس ذی‌ربط بر حسب موضوع اختلاف به انتخاب هیات مدیره آن بورس، نماینده‌ای از کانون کارگزاران به انتخاب کانون و نماینده‌ای از سازمان بورس به انتخاب هیات مدیره می‌باشد. همچنین بورس ذی‌ربط، کانون کارگزاران و سازمان بورس علاوه بر نماینده اصلی خود، هر یک عضو علی‌البدل تعیین و معرفی می‌نمایند تا در صورت غیبت عضو اصلی مربوط در جلسات کمیته سازش شرکت کنند.

دبیرخانه کمیته سازش نیز در محل کانون کارگزاران مستقر است و امور مربوط را از قبیل دریافت شکایات، تشکیل پرونده، تعیین وقت جلسه، دعوت از تمامی اعضا، تشکیل جلسات و تنظیم صورتجلسه‌ها و گواهی‌های سازش و عدم سازش انجام خواهد داد.

از سوی دیگر مسئول دبیرخانه کمیته سازش که توسط کانون انتخاب می‌شود، به عنوان دبیر کمیته سازش در جلسات شرکت می‌کند. دبیرخانه کمیته سازش، از نظر سازمانی زیر نظر دبیر کل کانون فعالیت می‌کند.

در این راستا دبیرخانه کمیته سازش موضوع دعوا را ظرف سه روز کاری پس از دریافت شکایت به همراه مستندات آن به خوانده ابلاغ نموده و مهلت ۱۰ روزه‌ای را برای دریافت پاسخ تعیین می‌کنند. پس از انقضای مهلت مذکور در صورت دریافت پاسخ، حداکثر ظرف سه روز پاسخ مربوطه به خواهان ابلاغ می‌شود. در غیر این صورت پرونده به کمیته سازش ارسال خواهد شد.

* کمیته عرضه

کمیته‌ای است که جهت بررسی عرضه کالاهای مشابه و پذیرش عرضه‌کننده آن در بورس کالا طبق مقررات تشکیل شده و فعالیت می‌کند.

کمیته عرضه دارای ۳ عضو و یک دبیر به شرح زیر می‌باشد:

۱. یک عضو هیات مدیره بورس کالا با تایید هیات مدیره این بورس

۲. مدیرعامل بورس کالا

۳. یک نفر خبره صنعت به پیشنهاد مدیرعامل بورس کالا و تایید هیات مدیره این

بورس

۴. مدیر پذیرش بورس کالا به عنوان دبیر کمیته و بدون حق رای.

کمیته عرضه مکلف است جهت درج و عرضه کالاهای مشابه شرایط زیر را احراز نماید:

۱. متقاضی باید سابقه فعالیت قابل اتکا در بازار کالای مورد پذیرش داشته باشد.

۲. کالا نباید مشمول محدودیت‌هایی از جمله محدودیت قیمت‌گذاری قانونی و انحصار در عرضه یا تقاضا باشد.

۳. مشخصات و استاندارد کالاهای مشابه با مشخصات و استاندارد کالای اصلی پذیرفته شده مطابقت داشته باشد.

طبق قانون درخواست درج و عرضه کالاهای مشابه و پذیرش عرضه‌کننده آن در کمیته عرضه مورد بررسی قرار می‌گیرد و این کمیته موافقت یا عدم موافقت با درج و عرضه را ظرف مدت حداکثر ۷ روز کاری پس از تکمیل مدارک به مشاور پذیرش ابلاغ می‌کند.

گفتنی است کمیته عرضه در زمان موافقت با درج و عرضه هر کالای مشابه و پذیرش عرضه‌کننده آن، حداقل عرضه سالانه و حداقل درصد عرضه در بورس از کل تولید سالانه برای تولیدکنندگان و از کل واردات کالا برای وارد کنندگان را مشخص می‌کند. البته عرضه‌کنندگان دولتی از تعهدات یاد شده معاف می‌باشند. همچنین در صورت موافقت کمیته عرضه با درج و عرضه کالای مشابه، بورس کالا موظف است امیدنامه مربوط به عرضه‌کننده کالای پذیرش شده را به سازمان بورس ارسال کند. در صورتی که سازمان بورس ظرف ۳ روز کاری نظر خود را مبنی بر عدم عرضه به بورس کالا اعلام نکند این بورس می‌تواند نسبت به انتشار عمومی امیدنامه اقدام نماید. بورس کالا موظف است دستکم سه روز قبل از عرضه، امیدنامه مذکور را جهت اطلاع عموم از طریق سایت رسمی این بورس منتشر کند. از سوی دیگر عرضه کالاهای خارج از گونه در بورس کالا نیز منوط به موافقت کمیته عرضه می‌باشد. بر این اساس کمیته عرضه مکلف است بر اساس تعریف کالای خارج از گونه، مطابقت کالای خارج از گونه را با یکی از کالاهای پذیرفته شده در بورس کالا احراز کند.

«گ»

* گروه اختیار معامله

همه قراردادهای اختیار معامله خرید و فروش مبتنی بر یک دارایی پایه است.

* گروه معاملاتی

گروه معاملاتی وضعیتی است که در آن یک نماد معاملاتی با وجود برخورداری از صف سفارش خرید یا فروش (حداقل معادل یک برابر حجم مبنا برای شرکت‌های با سه میلیارد سهم و بیشتر و دو برابر حجم مبنا برای سایر شرکت‌ها)، به علت عدم تقارن قیمت‌های درخواست خرید و فروش، دستکم به مدت ۵ جلسه معاملاتی متوالی مورد معامله قرار نگیرد یا متوسط معاملات روزانه آن در این دوره کمتر از ۵ درصد حجم مبنا باشد.

به عبارت دیگر گروه معاملاتی وضعیتی است که:

۱. در آن یک نماد معاملاتی با وجود برخورداری از صف سفارش خرید یا فروش در پایان جلسه معاملاتی حداقل معادل یک برابر حجم مبنا برای شرکت‌هایی با ۳ میلیارد سهم و بیشتر و دو برابر حجم مبنا برای سایر شرکت‌ها، به علت عدم تقارن قیمت‌های درخواست خرید و فروش، حداقل به مدت ۵ جلسه معاملاتی متوالی مورد معامله قرار نگیرد یا متوسط معاملات روزانه آن در این دوره (به استثنای معاملات در بازار معاملات عمده)، کمتر از ۵ درصد حجم مبنا باشد؛

۲. کلیه معاملات یک نماد معاملاتی در ۵ جلسه معاملاتی متوالی در سقف دامنه نوسان روزانه قیمت باشد؛

۳. کلیه معاملات یک نماد معاملاتی در ۵ جلسه معاملاتی متوالی در کف دامنه نوسان روزانه قیمت باشد.

طبق قانون فهرست شرکت‌های مشمول گره معاملاتی توسط شرکت بورس استخراج و حداکثر تا پیش از شروع روز معاملاتی از طریق سامانه معاملات و همچنین سایت رسمی این شرکت به اطلاع عموم می‌رسد.

برای رفع گره معاملاتی، تاثیر حجم مبنا در محاسبه قیمت پایانی نماد مورد نظر، برای دوره مشخصی که از ۵ جلسه معاملاتی متوالی بیشتر نیست، حذف می‌شود. بر این اساس در جریان معاملات بورس کالای ایران برای نمادهای معاملاتی که بر اساس اعلام بورس کالا مشمول گره معاملاتی می‌شوند، در ابتدای روز معاملاتی بعد و در مرحله گشایش، با دامنه نوسان ۲ برابر دامنه نوسان روزانه قیمت عادی آن نماد انجام و سپس در حراج پیوسته معاملات در دامنه نوسان روزانه قیمت انجام می‌شود. قیمت مرجع در دوره حراج پیوسته، قیمت کشف شده از طریق حراج ناپیوسته است. در صورت عدم انجام معامله از طریق حراج ناپیوسته، آخرین قیمت پایانی نماد معاملاتی، قیمت مرجع در دوره حراج پیوسته خواهد بود.

گفتنی است بر اساس مصوبه هیات مدیره سازمان بورس و اوراق بهادار، در صورت قرار گرفتن شرکت‌هایی با سرمایه کمتر از ۱۵۰ میلیارد ریال در گره معاملاتی، رفع گره و عدم اعمال حجم مبنا با پیشنهاد مدیریت بازار بورس تهران همراه با ذکر دلایل مربوطه و تایید مدیرعامل شرکت بورس صورت می‌پذیرد.

در جریان معاملات بازار مشتقه در بورس کالای ایران نیز ایجاد گره معاملاتی در معاملات قراردادهای آتی مبتنی بر یک دارایی پایه که در صورت وقوع هم‌زمان هر دو شرط زیر احراز می‌شود:

. وجود صف سفارش خرید یا فروش در تمامی نمادهای معاملاتی قراردادهای آتی مبتنی بر آن دارایی پایه معامله شود.

. در صورتی که طی یک ساعت متوالی از جلسه معاملاتی به طور میانگین کمتر از ۱۰ قرارداد به ازای هر نماد معاملاتی قرارداد آتی مبتنی بر آن دارایی پایه، معامله شود.

* گشایش اعتباری اسنادی

اعتبار اسنادی یک وسیله پرداخت در مبادلات بین‌المللی و یکی از خدماتی است که به موجب آن (بانک گشایش کننده) بنا به درخواست مشتری (مقتضای اعتبار/خریدار) و یا از طرف خود موظف می‌شود به منظور خرید یا سفارش کالا یا خدمات در مقابل اسناد مقرر و مطابق با شرایط اعتبار، پرداختی را به شخص ثالث (ذینفع/فروشنده) یا به حواله‌کرد او انجام دهد یا به بانک دیگر اجازه پرداخت یا معامله دهد.

به عبارت دیگر اعتبار اسنادی روشی برای تضمین پرداخت بهای کالا و خدمات است که به موجب آن، بانک تعهد می‌کند مبلغ معینی به فروشنده کالا یا خدمات پرداخت کند؛ به شرط عرضه کردن اسناد نشان‌دهنده ارسال کالا یا انجام خدمات در موعد مقرر و مطابق با شرایط مندرج در اعتبار اسنادی توسط فروشنده.

بر این اساس ارکان اساسی را در یک اعتبار اسنادی می‌توان به‌صورت زیر تعریف نمود: گشایش‌کننده اعتبار (خریدار):

شخصی است که قصد واردات کالا از کشور دیگری دارد و برای گشایش اعتبار اسنادی به بانک مراجعه می‌کند.

. بانک عامل:

بانکی است که به درخواست خریدار کالا اقدام به گشایش اعتبار اسنادی می‌کند.

. بانک کارگزار:

بانکی است که با بانک عامل در ارتباط بوده و از طرف خریدار و بانک عامل پرداخت وجه کالا به فروشنده را تعهد می‌کند.

. ذینفع اعتبار اسنادی (فروشنده کالا):

شخصی است که پس از ارسال کالا و ارائه مدارک مورد توافق طبق شرایط اعتبار اسنادی وجه اعتبار را از بانک کارگزار دریافت می‌کند.

گفتنی است در جریان معاملات رینگ صادراتی بورس کالای ایران اعلامیه پیش‌گشایش حاوی اطلاعات اولیه اعتبار اسنادی که در مواقع مقتضی توسط بانک گشایش‌کننده اعتبار اسنادی به بانک طرف فروشنده ارسال می‌شود.

بر این اساس در صورتی که حسب اطلاعیه عرضه، پرداخت تمام یا بخشی از وجه معامله از طریق اعتبار اسنادی یا ضمانت‌نامه بانکی مورد قبول فروشنده باشد، خریدار مکلف است حداکثر ظرف مدت ۵ روز کاری پس از تاریخ معامله اعلامیه پیش‌گشایش و حداکثر ظرف مدت ۱۰ روز کاری پس از تاریخ معامله، اعتبار اسنادی را بر اساس شرایط اعلامی از طرف فروشنده در اطلاعیه عرضه گشایش یا ضمانت‌نامه بانکی را ارائه نماید و همزمان به فروشنده، کارگزار فروشنده و بورس اطلاع دهد.

همچنین مدارک و اسنادی که لازم است خریدار ضمن اعلام گشایش اعتبار اسنادی یا ارائه ضمانت‌نامه بانکی به فروشنده، کارگزار فروشنده و بورس ارائه گردد، توسط هیات مدیره بورس کالا تعیین می‌شود.

ضمن این که از آنجایی که تمام یا بخشی از وجه معاملات به صورت اعتباری توسط فروشنده تسویه می‌شود، مسئولیت بورس کالا صرفاً تا گشایش اعتبار اسنادی یا ارائه ضمانت‌نامه بانکی در مهلت‌های مقرر می‌باشد و هرگونه شرط لازم از سوی فروشنده جهت ایفای تعهدات بعدی خریدار باید در اعتبار اسنادی یا ضمانت‌نامه بانکی پیش‌بینی و قید شود.

در صورت درخواست خریدار و موافقت فروشنده، خریدار می‌تواند معامله‌ای را که تمام یا بخشی از وجه آن طبق اطلاعیه عرضه باید از طریق گشایش اعتبار اسنادی یا ارائه ضمانت‌نامه بانکی تسویه شود، به صورت نقدی تسویه نماید و یا معامله‌ای را که طبق اطلاعیه عرضه باید به صورت نقدی تسویه شود، تمام یا بخشی از وجه آن را، از طریق گشایش اعتبار اسنادی یا ارائه ضمانت‌نامه بانکی تسویه کند.

در این صورت کارگزار خریدار موظف است مراتب را حداکثر ظرف مدت ۵ روز کاری پس از روز معامله به بورس اعلام و معامله را حسب مورد تسویه کند. همچنین کارگزار خریدار مکلف است پس از گشایش اعتبار اسنادی یا ارائه ضمانت‌نامه بانکی توسط خریدار مطابق شرایط اطلاعیه عرضه، سپرده دریافتی از خریدار را پس از کسر هزینه‌ها و خسارت‌ها به خریدار مسترد نماید.

* گواهی آمادگی تحویل

سندی است که توسط خریدار و فروشنده قرارداد آتی در بازار مشتقه بورس کالا و به منظور آگاهی اتاق پایاپای از آمادگی وی جهت تحویل کالا در قالب فرم‌های بورس کالا ارایه می‌شود.

بر این اساس دارندگان موقعیت تعهدی فروش باز، باید طی مهلت اعلام آمادگی تحویل توسط کارگزار مربوطه گواهی آمادگی تحویل را تحویل اتاق پایاپای دهند. چنانچه مدارک فوق در مهلت مذکور به بورس کالا ارایه نشود، قرارداد آتی بر اساس قیمت تسویه روزانه روز پایان مهلت ارایه گواهی آمادگی تحویل، تسویه نقدی شده و دارنده موقعیت تعهدی فروشی که تسویه نقدی شده است، مشمول جریمه‌های مقرر در مشخصات قرارداد آتی می‌شود.

همچنین در صورتی که هیات پذیرش در مشخصات قرارداد آتی پیش پرداخت تحویل تعیین نموده باشد، دارندگان موقعیت تعهدی خرید باز مکلفند پیش پرداخت تعیین شده را به حساب اتاق پایاپای واریز نموده و فیش واریز وجه را به همراه گواهی آمادگی تحویل به اتاق پایاپای ارایه کنند. افزون بر این خریداران و فروشندگانی که در روزهای معاملاتی پس از مهلت اعلام آمادگی تحویل اقدام به باز نمودن موقعیت تعهدی می‌نمایند باید گواهی آمادگی تحویل را نیز همزمان ارایه کنند. به هر ترتیب باز نمودن موقعیت تعهدی جدید طی دوره مذکور به منزله اعلام آمادگی تحویل کالای موضوع قرارداد از سوی مشتری می‌باشد.

* گواهی سپرده کالایی

اوراق بهاداری است که مؤید مالکیت دارنده آن بر مقدار معینی کالا است و پشتوانه آن قبض انبار استاندارد است که توسط انبارهای مورد تایید بورس کالا صادر می‌شود. همچنین پشتوانه دریافت تسهیلات از نظام بانکی، تضمین به منظور انجام معامله در بورس کالا، ابزار تحویل در قراردادهای آتی و نشان‌گر شدن وضعیت موجودی کالاها در انبارها برای سیاست‌گذاران از جمله کاربردهای گواهی سپرده کالایی است.

به عبارتی بهتر گواهی سپرده کالایی، سندی است که در قبال تحویل کالا به انبارهای تحت نظارت بورس کالا توسط انباردار صادر و مشخصات مربوط به کمیت و کیفیت کالا در آن درج می‌گردد. دارندگان گواهی سپرده کالایی می‌توانند با توثیق این اوراق، از شبکه بانکی کشور تسهیلات مالی دریافت نمایند.

در این روش اگر مالک گواهی سپرده کالایی به هر دلیلی نتواند به تعهدات بانکی خود عمل نماید، بانک می‌تواند با فروش گواهی سپرده کالایی با استفاده از مکانیزم بورس کالا، منابع مالی خود را وصول نماید. البته در صورتی که فروش گواهی سپرده میسر نباشد، بانک می‌تواند کالا را تحویل گرفته و در بازار به فروش رساند.

با توجه به اینکه در این روش ریسک نکول و نقدشوندگی دارایی توثیق شده برای شبکه بانکی کاهش می‌یابد، استفاده از ابزار گواهی سپرده کالایی موجب تسریع روند پرداخت وام و کاهش هزینه تامین مالی خواهد شد. بنابراین به کارگیری این روش هدایت منابع بانکی به سمت تولید را تسهیل خواهد نمود.

گواهی سپرده کالایی علاوه بر کمک به تامین مالی و کاهش هزینه‌های تامین مالی از کارکردهای گسترده دیگری نیز برای فعالان اقتصادی و اقتصاد ملی برخوردار است از جمله جلوگیری از فروش کالا در تنگناهای اقتصادی توسط تولیدکنندگان با توجه به تامین مالی انجام شده، ارائه اطلاعات دقیق به سیاست‌گذاران از وضعیت انبارهای کشور، امکان نقد کردن دارایی‌های راکد، کاهش هزینه‌های انبارداری، کمک به ثبات قیمت‌ها، استانداردسازی کالاها، کمک به رونق تجارت کالا و عدم نیاز به ارائه تضامین بانکی برای انجام معاملات در بورس کالا.

در خصوص دیگر مزایای این اوراق باید گفت با استقرار نظام انبارداری و صدور گواهی سپرده کالایی، امکان نقدینه کردن کالاهای راکد به وجود می‌آید؛ هزینه‌های انبارداری و جابجایی بین انبارها کاهش می‌یابد؛ فاصله زمانی بین تولید و مصرف کالا توسط تولیدکننده مدیریت می‌شود؛ به ثبات قیمت‌ها کمک می‌کند؛ تامین مالی تولیدکنندگان در کوتاه‌ترین زمان و کمترین هزینه انجام می‌شود؛ و به استانداردسازی کالاها منجر می‌شود.

طبق قانون معاملات قیمت تضمینی محصولات کشاورزی در بورس کالای ایران نیز در قالب معاملات گواهی سپرده کالایی انجام می‌شود.

بر این اساس در فرآیند اجرایی سیاست قیمت تضمینی، پس از تودیع محصول از سوی کشاورز و یا مالک کالا به یکی از انبارهای پذیرش شده از سوی بورس کالای ایران، گواهی سپرده کالایی (قبض انبار) از سوی انباردار صادر شده و در اختیار کشاورز و یا مالک کالا قرار می‌گیرد.

پس از صدور گواهی سپرده کالایی، کشاورز و یا مالک کالا می‌تواند با مراجعه به یکی از کارگزاران دارای مجوز معاملات در بورس کالای ایران و ارائه گواهی سپرده کالایی، درخواست فروش محصول خود را در این بورس ارائه کند.

ضمن این که امکان تامین مالی و اخذ تسهیلات از نظام بانکی به پشتوانه گواهی کالایی صادر شده وجود دارد.

معاملات گواهی سپرده با استفاده از کد بورسی اوراق بهادار که توسط شرکت سپرده‌گذاری مرکزی صادر می‌گردد امکان‌پذیر است. اشخاص با مراجعه به کارگزار و تحویل مدارک می‌توانند درخواست صدور کد بورسی نمایند.

گفتنی است شورای عالی بورس و اوراق بهادار در تاریخ ۱۲ خرداد ماه ۹۳ بر اساس بند ۲۴ ماده ۱ و بند ۴ ماده ۴ قانون بازار اوراق بهادار مصوب آذرماه ۱۳۸۴، "گواهی سپرده کالایی" را به عنوان ابزار مالی قانون بازار اوراق بهادار، شناسایی و تصویب کرده است.

*** گواهی سرمایه‌گذاری**

اوراق بهادار متحدالشکلی است که توسط صندوق سرمایه‌گذاری منتشر و در ازای سرمایه‌گذاری اشخاص در صندوق با درج مشخصات صندوق و سرمایه‌گذار و مبلغ سرمایه‌گذاری به آنها ارایه می‌شود. به بیان دیگر گواهی سرمایه‌گذاری سندی است که مطابق اساسنامه از طرف صندوق به نام یک سرمایه‌گذار صادر می‌شود و معرف تعداد واحدهای سرمایه‌گذاری در تملک آن سرمایه‌گذار است.

*** گواهی سلف استاندارد**

سندی است که توسط اتاق پایاپای صادر شده و مشتمل بر مجموع دارایی خریدار از هر قرارداد سلف موازی استاندارد می‌باشد. این گواهی در طول دوره معاملاتی مبنای انجام معاملات و پس از پایان آن دوره مبنای تسویه نقدی یا تحویل فیزیکی قرارداد سلف موازی استاندارد در بورس کالای ایران خواهد بود. همچنین برای کلیه خریدارانی که اقدام به خرید قرارداد سلف موازی استاندارد نموده‌اند، گواهی سلف موازی استاندارد صادر می‌شود. گفتنی است تسویه معاملات قرارداد سلف موازی استاندارد طی مهلت تسویه توسط کارگزاری که قرارداد سلف موازی استاندارد را خریداری نموده است، انجام می‌شود. در هر حال تحویل گواهی سلف موازی استاندارد به خریدار منوط به پرداخت وجه و تسویه وی با کارگزار است. همچنین دارندگان گواهی سلف موازی استاندارد در پایان آخرین روز معاملاتی می‌توانند حداکثر تا ساعت ۱۶ روزکاری بعد از آخرین روز معاملاتی با اعلام به اتاق پایاپای و طبق رویه‌ای که بورس کالا تعیین می‌کند، از تحویل دارایی پایه قرارداد انصراف دهند.

*** گواهی‌نامه اصول کارگزاری**

گواهی‌ای است که بر اساس آن برخی از افراد فعال در شرکت‌های کارگزاری برای انجام امور مربوط، ملزم به دریافت آن جهت تصدی پست مورد نظر هستند. طبق قانون معامله‌گران اوراق بهادار و کالا، معامله‌گران قراردادهای آتی، مسئولان سبدگردانی، مدیران صندوق‌های سرمایه‌گذاری و ... در شرکت‌های کارگزاری می‌بایست گواهی‌نامه حرفه‌ای مربوطه را دریافت کرده باشد. بنابراین قانون کارگزاران بورس و اوراق بهادار متناسب با هر یک از این گواهی‌نامه‌ها، دوره آمادگی را جهت موفقیت در آزمون‌های آن طراحی کرده است.

گفتنی است بر اساس قانون بازار اوراق بهادار مصوب آذرماه سال ۱۳۸۴، تصدی برخی از سمت‌ها و نیز اعطای مجوز برخی از فعالیت‌ها در نهادهای مالی (اعم از شرکت‌های

کارگزاری، سرمایه‌گذاری، صندوق‌های سرمایه‌گذاری، سبدگردان‌ها، صندوق‌های بازنشستگی، شرکت‌های مادر(هلدینگ)، شرکت‌های تامین سرمایه، موسسات رتبه‌بندی، پردازش اطلاعات مالی و مشاور سرمایه‌گذاری که تحت نظارت سازمان بورس و اوراق بهادار فعالیت می‌کنند) منوط به استخدام تعداد کافی از دارندگان این گواهی‌نامه‌ها است. همچنین در حال حاضر چند نوع گواهی‌نامه حرفه‌ای برای بازار سرمایه ایران طراحی شده است که عبارتند از:

. اصول بازار سرمایه

. تحلیل‌گری بازار سرمایه

. معامله‌گری بازار سرمایه

. کارشناسی عرضه و پذیرش

. مدیریت نهادهای بازار سرمایه

. مدیریت سبد اوراق بهادار

. ارزشیابی اوراق بهادار.

گفتنی است کلیه کارکنان کارگزار که برای انجام دادوستد با سیستم معاملاتی کار می‌کنند باید دستکم دارای گواهی‌نامه اصول مقدماتی کارگزاری باشند.

همچنین بررسی پراکندگی شرکت‌های کارگزاری در بورس‌ها و بازارهای خارج از بورس نشان می‌دهد هم اکنون ۸۷ کارگزار فعال در بورس کالا وجود دارد و این در حالی است که ۳ کارگزار صرفاً فعال در بازار کالایی و ۸۴ کارگزار فعال در بازار کالایی و اوراق بهادار فعالیت می‌کنند.

*** گواهی‌نامه انجام معامله**

سندی است که پس از قطعی شدن معامله، توسط بورس کالا صادر و برای اتاق پایاپای ارسال می‌شود. به عبارت دیگر گواهی‌نامه انجام معامله سندی است که در پایان معاملات، پس از تایید کارگزار خریدار و فروشنده و ناظر معاملات از طریق سامانه معاملاتی به اتاق پایاپای ارسال می‌شود.

برای کلیه معاملات قطعی شده توسط بورس کالا گواهی نامه انجام معامله صادر و جهت انجام امور تسویه به اتاق پایاپای ارسال می شود. بر این اساس اتاق پایاپای پس از دریافت گواهی نامه انجام معاملات نسبت به صدور صورتحساب شامل اطلاعات قرارداد از جمله ارزش قرارداد، مالیات، کارمزدهای مصوب اعم از کارمزدهای کارگزار، بورس کالا، حق نظارت سازمان بورس و سایر هزینه های مصوب اقدام می نمایند.

«ل»

* لغو پذیرش کالا

عبارتست از حذف قطعی کالای یک عرضه‌کننده یا اوراق بهادار مبتنی بر کالا از فهرست نرخ‌های بورس کالا. بر اساس قانون، پذیرش کالای یک عرضه‌کننده به موجب هر یک از موارد زیر لغو می‌شود:

۱. در صورت تداوم تعلیق پذیرش بیش از شش ماه و عدم رفع موجبات تعلیق
 ۲. در صورت انحلال یا ورشکستگی عرضه‌کننده کالا.
- در صورت وقوع هر یک از موارد اشاره شده، بورس کالا ضمن ارایه گزارش به هیات پذیرش مراتب را به عرضه‌کننده اعلام می‌کند. عرضه‌کننده موظف است ظرف ۳۰ روز توضیحات خود را به هیات پذیرش ارایه نماید. در صورتی که هیات پذیرش تشخیص دهد عرضه‌کننده قادر به برطرف کردن موارد منجر به لغو پذیرش است، مهلت مشخصی را حسب مورد برای وی در نظر می‌گیرد. البته این مدت قابل تمدید نمی‌باشد.
- در صورت برطرف شدن موجبات لغو پذیرش در مهلت در نظر گرفته شده، عرضه‌کننده کالا موظف است گزارش اقدامات خود و همچنین سایر اطلاعات مورد نیاز را به بورس کالا ارایه نماید.
- چنانچه در مهلت پیش‌بینی شده موارد لغو پذیرش رفع نشود، کالای آن عرضه‌کننده با تصویب هیات پذیرش از فهرست نرخ‌های بورس کالا حذف می‌شود.
- بر این اساس بورس کالا، لغو پذیرش کالا را حداکثر ظرف یک هفته از تاریخ تصویب، طی گزارشی با ذکر دلایل مربوط، به عرضه‌کننده و سازمان بورس اطلاع می‌دهد. عرضه‌کننده کالا می‌تواند مراتب اعتراض خود را حداکثر ظرف مدت ۱۰ روز پس از ابلاغ تصمیم هیات پذیرش، به دبیرخانه این سازمان اعلام کند. رای هیات مدیره

سازمان بورس در خصوص بررسی مجدد موضوع یا تایید نظر هیات پذیرش، برای هیات پذیرش، بورس کالا و عرضه‌کننده لازم‌الاجرا است.

پذیرش مجدد کالایی که پذیرش آن در بورس کالا لغو شده است، پس از گذشت یک سال از تاریخ لغو پذیرش با ارایه درخواست و احراز شرایط پذیرش امکان‌پذیر خواهد بود.

گفتنی است طبق قانون، هیات پذیرش می‌تواند پذیرش کالای یک عرضه‌کننده را در دوره‌ای که به عرضه‌کننده برای رفع موارد لغو مهلت داده می‌شود، به حالت تعلیق درآورد.

«م»

* مابه‌التفاوت حمل

میزان نوسان وزن یا حجم کالاهای معامله شده در هنگام تحویل است که از نظر بورس کالا مجاز می‌باشد.

* مالیات

یک نوع هزینه اجتماعی است که آحاد یک ملت در راستای بهره‌وری از امکانات و منابع یک کشور موظفند آن را پرداخت نمایند تا توانایی‌های جایگزینی این امکانات و منابع فراهم شود.

مالیات در واقع انتقال بخشی از درآمدهای جامعه به دولت و یا بخشی از سود فعالیت‌های اقتصادی است که نصیب دولت می‌شود؛ زیرا ابزار و امکانات دستیابی به درآمد و سودها را دولت فراهم ساخته است. مالیات ممکن است به شخص، موسسه، دارایی و غیره تعلق گیرد.

به عبارت دیگر دولت‌ها برای جبران هزینه‌های خدماتی که به شهروندان انجام می‌دهند از طریق وضع و دریافت مالیاتی اقدام می‌کنند. البته هدف از وضع مالیاتی برای بیشتر کشورها جبران هزینه نیست.

بر این اساس در جریان دادوستدهای بازار سرمایه از هر نقل و انتقال سهام و حق تقدم سهام شرکت‌ها اعم از ایرانی و خارجی در بورس‌ها یا بازارهای خارج از بورس دارای مجوز، مالیات مقطوعی به میزان نیم درصد ارزش فروش سهام و حق تقدم سهام وصول خواهد شد و از این بابت وجه دیگری به عنوان مالیات بر درآمد و نقل و انتقال سهام و حق تقدم سهام و مالیات بر ارزش افزوده خرید و فروش مطالبه نخواهد شد.

بر این اساس کارگزاران بورس‌ها و بازارهای خارج از بورس مکلفند مالیات یاد شده را به هنگام هر انتقال از انتقال‌دهنده وصول و به حساب تعیین شده از طرف سازمان امور

مالیاتی کشور واریز نمایند و ظرف ۱۰ روز از تاریخ انتقال، رسید آن را به همراه فهرستی حاوی تعداد و مبلغ فروش سهام و حق تقدم مورد انتقال به اداره امور مالیاتی محل ارسال کنند.

سود و کارمزد پرداختی یا تخصیصی اوراق بهادار به استثنا سود سهام و سهم‌الشرکه شرکت‌ها و سود گواهی‌های سرمایه‌گذاری صندوق‌ها، مشروط به ثبت اوراق بهادار یاد شده نزد سازمان بورس نیز جزو هزینه‌های قابل قبول برای تشخیص درآمد مشمول مالیات ناشر این اوراق بهادار محسوب می‌شود.

گفتنی است درآمد حاصل از فروش دارایی به نهاد واسط برای تامین مالی از طریق عرضه عمومی اوراق بهادار معاف از مالیات است و به نقل و انتقال آن هیچ‌گونه مالیات و عوارضی تعلق نمی‌گیرد. همچنین هزینه استهلاک ناشی از افزایش ارزش دارایی در خرید مجدد همان دارایی توسط فروشنده به هر نحوی که باشد جزو هزینه‌های قابل قبول مالیاتی نخواهد بود.

طبق قانون معافیت‌های مالیاتی و مزیت‌های خرید و فروش کالا و اوراق مبتنی بر کالا در بورس کالای ایران عبارتند از:

۱. طبق ماده (۶) قانون توسعه ابزارهای مالی جدید، معادل ۱۰ درصد از مالیات بر درآمد حاصل از فروش کالاهایی که در بورس‌های کالایی پذیرفته شده و به فروش می‌رسد و ۱۰ درصد از مالیات بر درآمد شرکت‌هایی که سهام آنها برای معامله در بورس‌های داخلی یا خارجی پذیرفته می‌شود و پنج درصد از مالیات بر درآمد شرکت‌هایی که سهام آنها برای معامله در بازار خارج از بورس داخلی یا خارجی پذیرفته می‌شود، از سال پذیرش تا سالی که از فهرست شرکت‌های پذیرفته شده در این بورس‌ها و یا بازارها حذف نشده‌اند با تایید سازمان بورس و اوراق بهادار بخشوده می‌شود. شرکت‌هایی که سهام آنها برای معامله در بورس‌های داخلی یا خارجی یا بازارهای خارج از بورس داخلی یا خارجی پذیرفته می‌شود در صورتی که در پایان دوره مالی به تایید سازمان بورس و اوراق بهادار حداقل ۲۰ درصد سهام شناور آزاد داشته باشند معادل دو برابر معافیت‌های فوق از بخشودگی مالیاتی برخوردار می‌شوند.

۲. بر اساس تبصره (۱) ماده (۷) قانون توسعه ابزارهای مالی جدید، تمامی درآمدهای صندوق سرمایه‌گذاری در چهارچوب این قانون و تمامی درآمدهای حاصل از سرمایه‌گذاری در اوراق بهادار ماده (۱) قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۸۴ و درآمدهای حاصل از نقل‌وانتقال این اوراق یا درآمدهای حاصل از صدور و ابطال آنها از پرداخت مالیات بر درآمد و مالیات بر ارزش افزوده مصوب ۱۳۸۷/۳/۲ معاف می‌باشد و از بابت نقل و انتقال آنها و صدور و ابطال اوراق بهادار یاد شده مالیاتی مطالبه نخواهد شد. (بنابر اعلام معاونت حقوقی سازمان بورس و اوراق بهادار از آنجا که شورای عالی بورس و اوراق بهادار، قراردادهای آتی را به عنوان ابزار مالی جدید مورد تصویب قرار داده و ابزارهای مالی نیز اوراق بهادار موضوع بند ۲۴ ماده (۱) قانون بازار اوراق بهادار هستند، به تصریح تبصره (۱) ماده (۷) قانون توسعه ابزارهای مالی جدید، معاملات قراردادهای آتی نیز از پرداخت مالیات معاف می‌باشد).

۳. بر اساس تبصره (۲) ماده (۷) قانون توسعه ابزارهای مالی جدید، سود و کارمزد پرداختی یا تخصیصی اوراق بهادار موضوع تبصره (۱) این ماده به استثناء سود سهام و سهم‌الشرکه شرکت‌ها و سود گواهی‌های سرمایه‌گذاری صندوق‌ها، مشروط به ثبت اوراق بهادار یاد شده نزد سازمان بورس و اوراق بهادار جزء هزینه‌های قابل قبول برای تشخیص درآمد مشمول مالیات ناشر این اوراق بهادار محسوب می‌شود.

۴. بر اساس ماده (۱۷) قانون توسعه ابزارهای مالیاتی جدید، خرید و فروش کالاهای پذیرفته شده در بورس‌های کالایی که با رعایت مقررات حاکم بر آن بورس‌ها مورد دادوستد قرار می‌گیرند توسط وزارتخانه‌ها و دستگاه‌های دولتی و عمومی و دستگاه‌های اجرایی نیاز به برگزاری مناقصه یا مزایده و تشریفات مربوط به آنها ندارد. این مهم در بند (۱۰) قانون بودجه سال ۱۳۸۹ کل کشور نیز درج گردیده است. بر اساس بخش (الف) بند مذکور خرید کالا و خدمات از طریق بورس، بدون رعایت احکام و تشریفات قانون برگزاری مناقصات توسط دستگاه‌های اجرایی بلامانع است.

۵. بر اساس ماده (۱۸) قانون توسعه ابزارهای مالیاتی جدید، دولت مکلف است کالای پذیرفته شده در بورس کالا را از نظام قیمت‌گذاری خارج نماید.

* مالیات بر ارزش افزوده

مالیات غیرمستقیمی است که مصرف‌کننده (خریدار) آن را به همراه بهای خرید کالا یا خدمات می‌پردازد و دریافت‌کننده (فروشنده) موظف است مقدار مالیات دریافتی را به خزانه دولت واریز کند.

بر این اساس مالیات بر ارزش افزوده به تمامی خدمات و کالاهایی تعلق می‌گیرد که در برابر پول در داخل کشور دادوستد می‌شوند، مگر آن که در قانون برای آن شرایط ویژه، از جمله تخفیف‌هایی در نظر گرفته باشند. البته کالاهایی که صادر می‌شوند از این مالیات معاف هستند.

از آنجا که خود فروشنده نیز ضمن خرید اولیه چنین مالیاتی را پرداخته ولی مصرف‌کننده محسوب نمی‌شود، حق دارد کل مالیات‌ها ارزش افزوده پرداختی خود را از کل مالیات بر ارزش افزوده‌های دریافتی کسر کرده و مابه‌التفاوت را به دولت بپردازد. دولت‌ها مصارف ویژه‌ای را برای این مالیات در نظر می‌گیرند؛ به طوری که این مالیات از مهم‌ترین درآمدهای خزانه استانداری‌ها، شهرداری‌ها و دولت‌های مرکزی محسوب می‌شود و معمولاً به حساب خزانه دولت مرکزی وارد و از آنجا طبق قانون بین استان‌ها و شهرها پخش می‌شود.

گفتنی است در جریان معاملات بازار سرمایه و نیز بورس کالای ایران مدیران اشخاص حقوقی غیردولتی بطور جمعی و فردی، نسبت به پرداخت مالیات بر درآمد اشخاص حقوقی و همچنین مالیات‌های که اشخاص حقوقی به موجب مقررات قانون مالیات‌ها مستقیم و مالیات بر ارزش افزوده مکلف به کسر یا وصول یا ایصال آن بوده و مربوط به دوران مدیریت آنها باشد، با شخص حقوقی مسئولیت تضامنی خواهند داشت.

* مالیات بر درآمد

مالیات بر درآمد نوعی مالیات است که توسط دولت بر افراد و اشخاص اعمال می‌شود و بسته به درآمد و عواید پرداخت‌کننده مالیات متغیر است.

عموما مقدار این نوع مالیات برابر درصدی از درآمد قابل مالیات‌گیری است و نرخ مالیات با افزایش درآمد قابل مالیات‌گیری زیاد می‌شود. همچنین نرخ‌های مالیات ممکن است بسته به نوع یا خصوصیات مالیات پردازنده متغیر باشد.

گفتنی است در جریان دادوستدهای بازار سرمایه معادل ۱۰ درصد از مالیات بر درآمد حاصل از فروش کالاهایی که در بورس‌های کالایی پذیرفته شده و به فروش می‌رسد و ۱۰ درصد از مالیات بر درآمد شرکت‌هایی که سهام آنها برای معامله در بورس‌های داخلی یا خارجی پذیرفته می‌شوند و ۵ درصد از مالیات بر درآمد شرکت‌هایی که سهام آنها برای معامله در بازار خارج از بورس داخلی یا خارجی پذیرفته می‌شوند، از سال پذیرش تا سالی که از فهرست شرکت‌های پذیرفته شده در این بورس‌ها یا بازارها حذف نشده‌اند با تایید سازمان بورس بخشوده می‌شود.

شرکت‌هایی که سهام آنها برای معامله در بورس‌های داخلی یا خارجی یا بازارهای خارج از بورس داخلی یا خارجی پذیرفته شود نیز در صورتی که در پایان دوره مالی به تایید سازمان دستکم ۲۰ درصد سهام شناور آزاد داشته باشند معادل دو برابر معافیت‌های فوق از بخشودگی مالیاتی برخوردار خواهند شد.

از سوی دیگر نهاد واسط از پرداخت هرگونه مالیات و عوارض نقل و انتقال و مالیات بر درآمد آن دسته از دارایی‌هایی که تامین مالی آن از طریق انتشار اوراق بهادار به عموم صورت می‌گیرد معاف است. وجوه حاصل از اقدامات تامین مالی که از طریق انتشار اوراق بهادار توسط این‌گونه نهادها صورت می‌گیرد، باید در حساب خاصی متمرکز شود و هرگونه برداشت از این حساب باید تحت نظارت و با تایید سازمان بورس انجام گیرد.

همچنین مدیران اشخاص حقوقی غیردولتی به طور جمعی و فردی نسبت به پرداخت مالیات بر درآمد اشخاص حقوقی و همچنین مالیات‌های که اشخاص حقوقی به موجب مقررات قانون مالیات‌ها مستقیم و مالیات بر ارزش افزوده مکلف به کسر یا وصول یا ایصال آن بوده و مربوط به دوران مدیریت آنها باشد با شخص حقوقی مسئولیت تضامنی خواهند داشت.

گفتنی است از هر نقل و انتقال سهام و حق تقدم سهام شرکت‌ها اعم از ایرانی و خارجی در بورس‌ها یا بازارهای خارج از بورس دارای مجوز، مالیات مقطوعی به میزان نیم درصد ارزش فروش سهام و حق تقدم سهام وصول خواهد شد و از این بابت وجه دیگری به عنوان مالیات بر درآمد و نقل و انتقال سهام و حق تقدم سهام و مالیات بر ارزش افزوده خرید و فروش مطالبه نخواهد شد.

بر این اساس کارگزاران بورس‌ها و بازارهای خارج از بورس مکلفند مالیات یاد شده را به هنگام هر انتقال از انتقال دهنده وصول و به حساب تعیین شده از طرف سازمان امور مالیاتی کشور واریز نمایند و ظرف ۱۰ روز از تاریخ انتقال رسید آن را به همراه فهرستی حاوی تعداد و مبلغ فروش سهام و حق تقدم مورد انتقال به اداره امور مالیاتی محل ارسال کنند.

* ماه قرارداد

در جریان معاملات بورس کالا ماهی (مقطع زمانی) است که در آن قرارداد آتی سررسید می‌شود و نیز ماهی است که طی آن تحویل فیزیکی بر اساس برنامه بارگیری اعلامی انجام می‌شود.

* مباشر

در جریان معاملات بورس کالای ایران مباشر کسی است که محصولات کشاورزی را از کشاورز جمع‌آوری و در بازار عرضه می‌کند.

به عبارت دیگر مباشران افراد خوش نامی هستند که مورد تایید بورس کالا بوده و به صورت امانی محصول کشاورز را به نمایندگی از آنها در این بورس به صورت نقدی یا اعتباری عرضه کرده و پس از فروش با کشاورزان تسویه می‌کند.

بر این اساس در بازار فیزیکی و گواهی سپرده کالایی بورس کالای ایران در بازار فیزیکی، محصول از طریق مباشر یا مباشران (معتمدین مورد وثوق شرکت بورس کالای ایران که به کشاورزان معرفی می‌شوند و در حقیقت همان حق‌العمل‌کاران هستند)

تجمیع و به صورت حراج در قالب قراردادهای نقد، نسبه یا سلف فروخته می‌شود. پول به مباشر پرداخت می‌شود و مباشر به کشاورز پرداخت می‌کند.

*** مبنای محاسبه جرایم تاخیر**

زمان و تاریخی است که در صورت تاخیر کارگزار خریدار در انجام امور تسویه، مبنای محاسبه و پرداخت جرایم تاخیر قرار می‌گیرد.

بر این اساس در صورتی که انجام امور تسویه با تاخیر و حداکثر تا ۷ روز تقویمی پس از مهلت تسویه انجام شود، کارگزار خریدار به ازای هر روز تقویمی تاخیر موظف به پرداخت ۰/۲۵ درصد ارزش معامله می‌باشد. این مبلغ باید در هنگام تسویه به صورت یکجا به حساب بستانکاران موقت شرکت و به نفع فروشنده واریز شود. پرداخت این وجه به فروشنده، از طریق کارگزار فروشنده و پس از کسر تعهدات فروشنده در مقابل اتاق پایاپای صورت می‌گیرد.

همچنین در صورت پرداخت جریمه‌های تاخیر معامله قبل از زمان انفساخ، کارگزار خریدار باید مابه‌التفاوت خسارت انفساخ و خسارت تاخیر پرداخت شده را به حساب بستانکاران موقت پرداخت کند.

گفتنی است پرداخت خسارت‌های ذکر شده و سایر هزینه‌های مصوب توسط کارگزار خریدار، از محل پیش پرداخت خریداران پرداخت می‌شود. در صورت عدم دریافت پیش پرداخت از خریداران، کارگزار خریدار راساً مکلف به پرداخت خسارت‌ها و سایر هزینه‌های مصوب می‌باشد. به هر ترتیب مسئولیت واریز وجوه یاد شده، به عهده کارگزار خریدار است.

*** متقاضی پذیرش کالا**

شخصی است که تقاضای پذیرش کالا جهت حضور در معاملات را به بورس کالای ایران ارایه می‌کند.

* مچینگ

در جریان معاملات بازار سرمایه پیش از آغاز معاملات به صورت رسمی، سفارش‌های مربوط به عرضه و تقاضاها وارد سیستم معاملات می‌شود. بر این اساس زمانی که قیمت تعادلی بین قیمت عرضه و تقاضاهای وارده مشخص شد، توسط ناظر بازار اجازه شروع معاملات داده می‌شود و این عملیات را مچینگ قیمت می‌گویند.

مچینگ در پیش‌گشایش راس ساعت ۱۰:۳۰ رخ می‌دهد. همچنین در خصوص چگونگی نحوه مچ شدن قیمت‌ها در جریان معاملات بورس کالای ایران باید گفت در دوره پیش‌گشایش، معامله‌ای انجام نمی‌شود، بلکه در پایان دوره پیش‌گشایش و در زمان مچینگ (Matching)، با تطابق قیمت و حجم سفارشات وارد شده در دو طرف خریدار و فروشنده، سفارشات‌ای که مشمول مچینگ می‌شوند به قیمت مچینگ انجام می‌گیرند.

قیمت کشف شده در مچینگ به قیمت و حجم سفارشات خرید و فروش بستگی داشته و به صورت اتوماتیک توسط سیستم محاسبه می‌شود.

همچنین مچینگ با انجام حراج تک قیمتی راس ساعت ۱۰:۳۰ انجام می‌گیرد. ضمن این که در دوره حراج تک قیمتی به مدت چند ثانیه امکان ثبت سفارش وجود ندارد. افزون بر این چنانچه در این دوره به دلیل عدم تطابق سفارشات خرید و فروش مچینگ اتفاق نیافتد، ادامه بازار به صورت حراج پیوسته (بازار عادی) انجام خواهد شد، مگر این که اولین روز گشایش سررسید باشد؛ در این صورت معاملات آن سررسید طبق دستورالعمل به روز بعد موکول خواهد شد.

گفتنی است سفارشات‌ای که با هدف اصلی دوره پیش‌گشایش منافات دارد و بورس کالای ایران با آنها برخورد می‌کند، به این شرح است که مشتریانی که قصد دارند حتما در مرحله پیش‌گشایش سفارش خود را به قیمت مچینگ انجام دهند، سفارشی با قیمت‌های بسیار پایین‌تر و یا بالاتر از سرخط (خرید یا فروش) وارد سیستم می‌کنند.

* محدوده تلورانس تحویل مجاز

تلورانس در لغت مرز گذشت، انحراف، محدوده خطا، تحمل‌پذیری انحراف مجاز از مقدار معین شده که بر حسب مقادیر واقعی یا اغلب به صورت درصدی از مقدار نامی بیان می‌شود، حد مجاز، حد قابل قبول خطا، انحراف مجاز از یک استاندارد یا اندازه اسمی که در بردارنده اندازه، شکل و عملکرد می‌باشد، مجاز، حد مجاز خطا و خطای مجاز تعریف شده است.

همچنین از تلورانس به معنای تفاضل بزرگترین و کوچکترین اندازه مجاز یاد می‌شود. تلورانس در واقع بیان می‌دارد که چه ابعادی و اندازه‌ای برای یک قطعه قابل قبول است.

بر این اساس در جریان معاملات بورس کالا فروشنده مکلف است کالای معامله شده را در محدوده تلورانس تحویل مجاز، به خریدار تحویل دهد.

در صورتی که حجم کالای تحویل شده در محدوده تلورانس تحویل مثبت باشد، تسویه وجوه ناشی از تلورانس تحویل، قبل از تحویل آخرین محموله کالا توسط خریدار به فروشنده پرداخت می‌شود. در صورت تحویل کالا با تلورانس مثبت و عدم دریافت وجه، مسئولیت تحویل آخرین محموله با فروشنده بوده و شرکت بورس کالا و کارگزاران طرف معامله در این خصوص مسئولیتی ندارند.

همچنین در صورتی که حجم کالای تحویل شده در محدوده تلورانس تحویل منفی باشد، فروشنده مکلف است حداکثر ظرف یک ماه از تاریخ تحویل آخرین محموله نسبت به تسویه حساب با خریدار اقدام نماید.

در غیر این صورت خریدار می‌تواند حداکثر تا ۲ ماه پس از تحویل آخرین محموله از طریق کارگزار خود درخواست دریافت وجه مربوطه را به اتاق پایاپای ارایه کند.

این مبلغ از محل وجوه یا وثایق فروشنده نزد اتاق پایاپای و در صورت عدم تکافو از محل وجوه یا وثایق کارگزار فروشنده پرداخت خواهد شد. پرداخت این وجه به خریدار، از طریق کارگزار خریدار و پس از کسر تعهدات وی در مقابل اتاق پایاپای صورت می‌گیرد.

*** محدوده نوسان قیمت پایه**

حداکثر مجاز تغییر قیمت پایه یک نماد معاملاتی نسبت به آخرین قیمت کشف شده برای آن در جریان معاملات بورس کالای ایران است. بر این اساس محدوده نوسان قیمت پایه توسط هیات مدیره بورس کالا تعیین و دستکم ۳ روز کاری قبل از اعمال اطلاع‌رسانی می‌شود. همچنین در صورتی که قیمت پایه پیشنهاد شده در اطلاعیه عرضه، خارج از محدوده نوسان قیمت پایه باشد، بورس کالا می‌تواند از انتشار اطلاعیه عرضه جلوگیری کند.

*** محدوده نوسان قیمت مجاز**

عبارتست از حداکثر تغییرات قیمت سفارش‌ها و معاملات نسبت به قیمت پایه در جریان معاملات بورس کالای ایران. بر این اساس در صورتی که هیات مدیره بورس کالا برای یک نماد محدودیت نوسان قیمت مجاز تعریف نماید، کلیه سفارش‌های وارده به سامانه معاملاتی برای آن نماد باید در محدوده نوسان قیمت مجاز باشد. محدوده نوسان قیمت مجاز توسط هیات مدیره بورس کالا تصویب و تا پایان روز قبل از عرضه اطلاع‌رسانی می‌شود.

*** محموله**

مقداری از کالا است که در جریان دادوستدهای بورس کالای ایران سفارش‌های وارده بایستی مضرب صحیحی از آن باشد.

*** مراجعه حضوری**

عبارت است از مراجعه ارباب رجوع به اشخاص تحت نظارت و مراوده با نیروی انسانی برای اخذ خدمات در بورس کالای ایران.

*** مراجعه غیر حضوری**

عبارت است از مراجعه ارباب رجوع به انواع ابزارهای پذیرش و اخذ خدمات به واسطه ابزار شناسایی و بدون مراوده با نیروی انسانی اشخاص تحت نظارت.

*** مرحله پیوسته**

این مرحله پس از انجام مرحله گشایش در جریان معاملات بورس کالای ایران به روش حراج پیوسته شروع و در آن به محض تطبیق قیمت سفارش‌های وارد شده به سامانه معاملاتی، معامله انجام می‌شود.

*** مرحله حراج تک قیمتی پایانی**

این مرحله پس از خاتمه مرحله پیوسته در جریان معاملات بورس کالای ایران به روش حراج پیوسته شروع می‌شود. طی این مرحله امکان ورود، تغییر یا حذف سفارش توسط کارگزاران وجود دارد اما معامله‌ای انجام نمی‌شود. در پایان این مرحله سفارش‌های موجود در سامانه معاملات بر اساس سازوکار حراج تک قیمتی اجرا می‌شود.

*** مرحله گشایش**

این مرحله بلافاصله پس از مرحله پیش‌گشایش در جریان معاملات بورس کالای ایران به روش حراج پیوسته است و در آن، سفارش‌های موجود در سامانه معاملات بر اساس سازوکار حراج تک قیمتی انجام می‌شود.

*** مرحله معاملات پایانی**

مرحله پایانی جلسه معاملاتی در جریان معاملات بورس کالای ایران به روش حراج پیوسته است که طی آن ورود سفارش و انجام معامله صرفاً با قیمت پایانی امکان‌پذیر است.

* مرکز تماس

عبارت است از سخت‌افزارها و نرم‌افزارهایی که به واسطه آن امکان ثبت سفارش‌های تلفنی مشتری توسط عضو(کارگزار پذیرفته شده در بورس‌ها یا فرابورس) فراهم می‌شود.

بر این اساس مرکز تماس مورد استفاده عضو باید قبلاً از حیث مواردی از قبیل امنیت و قابلیت‌های فنی بویژه جهت تعیین صحیح هویت مشتری و حفظ تمامیت پیام‌های مورد مبادله و نگهداری سوابق به‌صورت مطمئن در یک سطح معقول و متعارف به تایید سازمان بورس رسیده و امکانات مناسبی را جهت کنترل و نظارت مستمر بر حفظ شرایط فوق در اختیار سازمان بورس قرار دهد.

همچنین تمامی تماس‌های تلفنی که با استفاده از مرکز تماس دریافت می‌شود، طبق شرایط ابلاغی توسط سازمان بورس، ثبت و سفارش‌های تلفنی توسط کاربر پاسخگوی عضو از طریق سامانه مدیریت سفارش (OMS) به سامانه معاملات ارسال خواهد شد. طبق قانون عضو نمی‌تواند بابت ارایه خدمات مرکز تماس، وجهی علاوه بر کارمزدهای مصوب سازمان بورس از مشتری دریافت کند.

افزون بر این وجوه مشتری به منظور خرید اوراق بهادار و کالا و پرداخت هزینه‌های معاملات به یکی از حساب‌های بانکی عضو واریز و از طریق مرکز تماس به اطلاع عضو خواهد رسید. عضو می‌تواند خدمات مرکز تماس خود را در اختیار مشتریانی که حایز شرایط زیر باشند، قرار دهد:

۱. داشتن ۱۸ سال تمام
۲. نداشتن منع معاملات اوراق بهادار و کالا که توسط سازمان بورس یا سایر مراجع ذی‌صلاح اعلام شده باشد.

* مزایده

به نوعی از معامله گفته می‌شود که در آن سه عنصر مزایده‌گذار، کالا و پیشنهاد دهندگان وجود دارد. مزایده زمانی شکل می‌گیرد که تقاضا برای کالا یا کالاها بیشتر از

مقدار موجود است و پیشنهاد دهندگان برای بدست آوردن کالا با یکدیگر رقابت می‌کنند. در هر مزایده، مزایده‌گذار تلاش می‌کند تا کالای خود را به بیشترین قیمت ممکن به فروش بگذارد و در مقابل پیشنهاد دهندگان در پی تصاحب کالا با کمترین قیمت می‌باشند.

همچنین انواع مختلف مزایده، هر کدام در پی یافتن روشی هستند که از یک طرف این حس را در پیشنهاد دهندگان به وجود آورد که کالا را به قیمت قابل قبولی خریده‌اند و از سوی دیگر افراد را ترغیب کند تا نزدیکترین مبلغ به آن چه که حاضر به پرداخت آن برای کالای مورد نظر هستند را پیشنهاد دهند.

بر این اساس در هر مزایده‌ای ابتدا فروشنده حداقل قیمتی را که حاضر است کالای خود را بفروشد اعلام می‌کند. سپس خریدارن در صورت تمایل، قیمتی بالاتر از قیمت تعیین شده را جهت خرید پیشنهاد می‌کنند و در نهایت کالا به پیشنهاد دهنده بالاترین قیمت فروخته می‌شود.

گفتنی است خرید و فروش کالاهای پذیرفته شده در بورس‌های کالایی که با رعایت مقررات حاکم بر آن بورس‌ها مورد دادوستد قرار می‌گیرند توسط وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها، نهادها و دستگاه‌های دولتی و عمومی و دستگاه‌های اجرایی نیاز به برگزاری مناقصه یا مزایده و تشریفات مربوط به آنها ندارد.

*** مسئول پذیرش مشتری**

از پرسنل بورس کالا است که از طرف مدیرعامل این بورس به عنوان مسئول پذیرش مشتریان و دبیر کمیته پذیرش مشتری منصوب شده و وظایف محوله را به انجام می‌رساند.

*** مشاور پذیرش**

شخصی است که به عنوان رابط اصلی متقاضی و بورس کالا، تمام یا بخشی از وظایف متقاضی در فرآیند پذیرش، درج و یا عرضه را به نمایندگی از طرف وی انجام می‌دهد.

بر این اساس درخواست پذیرش کالا، به همراه مدارک و مستندات باید توسط مشاور پذیرش به بورس کالا ارایه شده و پس از احراز کامل بودن مدارک در این بورس ثبت شوند.

مشاور پذیرش از میان شرکت‌های کارگزاری دارای مجوز کارگزار معرف و شرکت‌های تامین سرمایه انتخاب می‌شود.

همچنین وظایف و مسئولیت‌های مشاور پذیرش به شرح ذیل است:

۱. ارایه مشاوره به متقاضی در خصوص فرایند پذیرش و عرضه کالا
۲. سنجش میزان آمادگی متقاضی برای پذیرش
۳. ارایه مدارک و اطلاعات درخواستی به بورس به نمایندگی متقاضی در فرآیند پذیرش

۴. کنترل رعایت مقررات پذیرش توسط متقاضی در فرآیند پذیرش.

گفتنی است روابط مشاور پذیرش و متقاضی و حدود وظایف و مسئولیت‌های هر یک در قرارداد فی‌مابین که در چارچوب نمونه بورس کالا تنظیم می‌شود، پیش‌بینی شده و یک نسخه از آن به این بورس ارسال می‌شود.

*** مشاور سرمایه‌گذاری**

شخص حقوقی است که در قالب قراردادی مشخص، درباره خرید و فروش اوراق بهادار به سرمایه‌گذار مشاوره می‌دهد.

طبق قانون اختلافات بین کارگزاران، بازارگردانان، کارگزار/معامله‌گران، مشاوران سرمایه‌گذاری، ناشران، سرمایه‌گذاران و سایر اشخاص ذی‌ربط ناشی از فعالیت حرفه‌ای آنها، در صورت عدم سازش در کانون‌ها توسط هیات داوری رسیدگی می‌شود.

*** مشتری**

شخصی است که متقاضی خرید یا فروش کالا یا اوراق بهادار مبتنی بر کالا در بورس کالا می‌باشد.

به بیان دیگر مشتری شخصی است که برای دریافت خدمات موضوع فعالیت یکی از اشخاص تحت نظارت، به وی مراجعه می‌کند.

به عبارت دیگر مشتری شخصی که به عنوان خریدار یا فروشنده در بازار سرمایه فعالیت می‌کند.

* مظنه یابی

مظنه در لغت به معنای گمان، پندار، اندیشه، قیاس، وهم و احتمال است.

در تداول فعالان بازارها نیز مظنه نرخ، بها و نرخ تقریبی و همچنین دست کسی آمدن از قیمت یا از وضع و شرایط خبردار شدن معنا می‌دهد.

بر این اساس در جریان معاملات بازار سرمایه مرحله مظنه یابی یکی از مراحل انجام معاملات کالا به روش حراج حضوری در بورس کالای ایران است.

در این راستا در مرحله پیش‌گشایش امکان ورود، تغییر یا حذف سفارش برای کارگزار خریدار وجود دارد و کارگزار فروشنده فقط باید عرضه خود را با قیمت پایه و حجم مندرج در اطلاعیه عرضه وارد کند، اما در این مرحله معامله‌ای انجام نمی‌شود.

در مقابل در مرحله مظنه یابی کلیه سفارش‌های فعال در پایان مرحله پیش‌گشایش به این مرحله منتقل می‌شود که شرایط این مرحله به شرح زیر می‌باشد:

۱. امکان ورود و حذف سفارش‌ها وجود ندارد.
۲. امکان افزایش حجم تقاضای خریداران و کاهش حجم عرضه فروشندگان وجود ندارد.
۳. فروشندگان صرفاً در زمان یک سوم ابتدایی دوره، امکان افزایش میزان عرضه را دارند.
۴. فروشندگان می‌توانند قیمت خود را حداکثر تا سطح قیمت بهترین سفارش خرید ثبت شده کاهش دهند.
۵. خریداران می‌توانند قیمت خود را حداکثر تا سطح قیمت بهترین سفارش فروش ثبت شده افزایش دهند.

۶. کاهش حجم هر سفارش خرید صرفاً قبل از برابری قیمت آن با قیمت بهترین سفارش فروش ثبت شده امکان‌پذیر است.
 ۷. چنانچه حجم عرضه بیشتر از مجموع تقاضاهایی باشد که قیمت فروشنده را پذیرفته‌اند، معاملات با قیمت فروشنده و به میزان مجموع تقاضاهای خریدارانی که قیمت فروشنده را پذیرفته‌اند، انجام می‌شود.
 ۸. چنانچه در پایان این مرحله هیچ خریداری قیمت فروشنده را نپذیرد امکان تجدید مرحله مظنه‌یابی صرفاً برای یکبار دیگر توسط ناظر معاملات وجود دارد.
- بر این اساس در جریان معاملات بورس کالای ایران در صورتی که حجم عرضه در پایان مرحله مظنه‌یابی از تقاضاهایی که قیمت عرضه‌کننده را پذیرفته‌اند بیشتر باشد، مازاد عرضه در این مرحله قابل معامله می‌باشد.
- خریداران می‌توانند با ارایه تقاضای خرید با قیمت معاملات انجام شده در پایان مرحله مظنه‌یابی، اقدام به خرید عرضه‌های مازاد نمایند.
- مرحله عرضه مازاد از پایان مرحله نظارت آغاز و حداکثر تا پایان زمانی از روز جاری معاملاتی که هیأت مدیره بورس کالا تعیین می‌کند ادامه می‌یابد.

* معاملات برخط

معاملات آنلاین یا معاملات برخط (online Trading) فرآیندی است که طی آن سرمایه‌گذار به طور مستقیم خرید و فروش سهام و اوراق بهادار، یا کالاها و اوراق بهادار مبتنی بر کالا را از طریق بستر اینترنت انجام می‌دهد. در معاملات برخط، سفارش‌ها بعد از ثبت توسط سرمایه‌گذار به سیستم معاملاتی بورس‌ها برای انجام معامله ارسال می‌شود.

به بیانی دیگر برخط به معنای آنلاین است و معاملات برخط در حقیقت انجام خرید و فروش اوراق بهادار از طریق پلتفرم معاملاتی آنلاین می‌باشد. این پلتفرم‌ها معمولاً توسط کارگزاری‌هایی که مجوز معاملات آنلاین را دریافت کرده‌اند، در اختیار

افراد (مشتری) قرار گرفته می‌شود تا این افراد حقوقی یا حقیقی بتوانند با خرید و فروش اوراق بهادار، در بازار کسب سود کنند.

در معاملات برخط سرمایه‌گذار می‌تواند به‌صورت آنلاین آمار مربوط به نمادها، شاخص‌ها و همچنین سه سفارش اول برای خرید و فروش سهام را مشاهده کرده و نسبت به خرید و فروش نمادی خاص اقدام کند.

پس از خرید سهام در یک نماد مشخص توسط سرمایه‌گذار، آن سهم (پس از کسر کارمزد) جز دارایی‌های خریدار محسوب می‌شود که در پرتفوی یا سبد سهام وی قابل مشاهده است.

بیشتر کارگزاران امکان معامله برخط انواع مختلفی از اوراق بهادار مانند سهام در بازار بورس و فرابورس، گواهی سپرده سکه طلا در بورس کالا و ... را در دسترس مشتریان قرار می‌دهند.

علاوه بر این ارسال سفارش‌های تلفنی به‌صورت مستقیم توسط مشتری به سامانه معاملات از طریق سامانه مدیریت سفارش (OMS) تابع مقررات معاملات برخط می‌باشد.

گفتنی است معاملات برخط سابقه طولانی در بازار سرمایه سایر کشورها دارد. بطور مثال در بازار نزدیک (NASDAQ) کشور آمریکا که در سال ۱۹۷۱ میلادی راه‌اندازی شده است، سرمایه‌گذاران با بهره‌گیری از سامانه معاملات آنلاین این بازار می‌توانند در هر مکانی از طریق اینترنت، نسبت به خرید و فروش سهام و اوراق بهادار خود اقدام کنند.

همچنین معاملات برخط تحول بزرگی در خرید و فروش سهام در بازار بورس اوراق بهادار به شمار می‌آید که دسترسی آسان و همگانی را برای سرمایه‌گذاران بازار سرمایه به ارمغان آورده است. ضمن این که با فعال شدن سامانه معاملات برخط بورس‌ها، ضمن افزایش نقدشوندگی، توسعه و رونق روزافزون بازار سرمایه فراهم شده است.

در جریان معاملات برخط کالا و اوراق بهادار مبتنی بر کالا در بورس کالای ایران مدیر معاملات برخط موظف به نظارت مستمر بر مخاطرات ویژه معاملات برخط و انجام اقدامات کنترلی و نظارتی لازم از جمله الزامات ابلاغی توسط سازمان بورس می‌باشد.

طبق قانون تمامی سفارش‌هایی که جهت اجرا به سامانه معاملاتی ارسال می‌شود با کد عضو ارایه‌دهنده خدمات دسترسی برخط بازار، کد دسترسی کد کاربری و کد مشتری، در سامانه مذکور ثبت خواهند شد.

عضو می‌تواند در زمانی که تکالیف مقرراتی ایجاب می‌کند، نسبت به ثبت سفارش برای مشتری اقدام و امکان حذف یا ویرایش سفارش‌های مذکور را از مشتری سلب نماید. عضو موظف است کلیه سوابق تراکنش‌های دریافتی از مشتری و ارسالی به وی را در زیرساخت دسترسی برخط بازار خود نگهداری و حسب درخواست به سازمان بورس یا بورس کالا ارایه نماید. زیرساخت دسترسی برخط بازار باید قابلیت فنی لازم را جهت حفظ و نگهداری اطلاعات موضوع این ماده دارا باشد.

در صورت نقض هر یک از مفاد دستورالعمل‌های مربوطه و یا به منظور پیشگیری از وقوع تخلفات یا جرایم به واسطه انجام معاملات برخط، سازمان بورس می‌تواند اقدامات زیر را به تنهایی یا توانان انجام دهد:

۱. تعلیق و یا توقف امکان دسترسی برخط بازار متعلق به عضو
۲. الزام عضو به تعلیق و یا توقف امکان استفاده از دسترسی برخط بازار برای یک یا چند مشتری

گفتنی است عضو نمی‌تواند بابت ارایه خدمات دسترسی برخط بازار، وجهی علاوه بر کارمزدهای مصوب سازمان از مشتری دریافت نماید.

ضمن این که استفاده از زیرساخت دسترسی برخط بازار جهت معامله برای مشتریان توسط نمایندگان و شعب عضو منوط به اخذ مجوزهای لازم از بورس کالا می‌باشد. همچنین عضو باید رویه‌های معامله از طریق سیستم معاملات برخط بازار، شرایط و مخاطرات مربوط به این نوع معاملات را از طریق پایگاه اطلاع‌رسانی رسمی خود به اطلاع عموم برساند.

طبق قانون در صورتی که در اثر حوادث پیش‌بینی نشده یا بروز نقص زیرساخت دسترسی برخط بازار، دسترسی مشتری به معاملات برخط دچار اختلال شود، عضو مکلف است نسبت به انجام سفارش‌های مشتری بر اساس رویه‌های جایگزین مندرج در قرارداد فیما بین مشتری و عضو اقدام نماید.

به هر ترتیب مسئولیت عدم اجرای سفارش‌های مشتری با عضو خواهد بود. بر این اساس عضو باید در قرارداد فی‌مابین خود و شرکت ارایه دهنده زیرساخت دسترسی برخط بازار، جبران خسارات قطع دسترسی مشتریان ناشی از نقص زیرساخت دسترسی برخط بازار را پیش‌بینی نماید.

در صورت بروز حوادث پیش‌بینی نشده در معاملات برخط کالا یا اوراق بهادار مبتنی بر کالا از جمله قطعی برق، شبکه مخابراتی، اینترنت و حملات سایبری، بورس کالا می‌تواند به نحوی که شفافیت و منصفانه بودن بازار را مخدوش ننموده و منجر به تعطیلی یا توقف انجام معاملات در بورس نشود، تا رفع مشکل، معاملات برخط را متوقف کند.

ضمن این که بورس کالا باید مستندات مربوط به بروز حوادث را در سوابق خود نگهداری و حسب درخواست، به سازمان بورس ارایه نماید.

*** معاملات تهاتری**

در این نوع معاملات اشخاص مختلف به عنوان طلبکاران و بدهکاران متعدد در مقابل یکدیگر قرار می‌گیرند و همین چندگانه بودن طلبکاران و بدهکاران یک بازار را شکل می‌دهد که به آن معاملات تهاتری می‌گویند.

صنعت فولاد به دلیل مشکلات ناشی از کمبود نقدینگی، شرکت‌های پیمانکاری به جاری دریافت مبلغ، محصولات را به صورت حواله‌ای می‌فروشند.

این روش انجام معاملات به صورت حواله‌ای و سنتی عدم شفافیت را به وجود می‌آورد که تحت تاثیر آن پیمانکاران به اصل پول خود نیز نمی‌رسند.

بر این اساس در حال حاضر استفاده از این شیوه معاملاتی در بازار فولاد مطرح است. گفتنی است یکی از راهکارهای نوین بورس کالا در راستای بازاریابی و فروش محصولات شرکت‌ها معاملات تهاتری است که در آن فروشنده کالای خود را عرضه می‌کند و در ازای آن وجه نقد یا کالای مورد نیاز خود را دریافت می‌کند.

*** معاملات مچینگ**

معاملات مچینگ قراردادهایی است که بر پایه قیمت‌های قطعی پیشین بین خریدار و فروشنده منعقد شده و برای استفاده از ظرفیت‌های قانونی و با فرض شفافیت قیمت‌ها در بورس کالا ثبت می‌شود.

*** معاملات حق الامتیاز**

این معاملات به‌گونه‌ای طراحی شده است تا هرگونه امتیازی که وجود دارد قابلیت معامله در بورس کالا را پیدا کند. به عنوان مثال این امتیازات شامل حق اسقاط خودرو و یا حق تراکم شهرداری می‌شود که در این راستا شهرداری‌ها می‌توانند با ورود به بورس کالا بازاری شفاف در این حوزه ایجاد کنند. همچنین شهرداری‌ها می‌توانند از این معاملات به عنوان ابزار تامین مالی استفاده کرده و به عنوان مثال معاملات تراکم را در قالب بورس کالا انجام دهند.

*** معاملات مناقصه‌محور**

معاملاتی هستند که در آنها خریدار به دنبال خرید محصول مورد نیاز خود به پایین‌ترین قیمت هستند. بر این اساس باید گفت بورس کالای ایران محلی برای مزایده و ارائه محصولات از سوی عرضه‌کنندگان است. از این رو عرضه‌کنندگان، محصول خود را ارائه و خریداران آن را به بالاترین قیمت می‌خرند. البته معاملاتی نیز وجود دارند که از سوی خریدار آغاز می‌شود. در این معاملات، خریدار به دنبال خرید محصول مورد نیاز خود به پایین‌ترین قیمت است که در صورت موافقت نهاد ناظر بازار سرمایه، این معاملات هم با عنوان معاملات مناقصه‌محور در بورس کالا راه‌اندازی خواهند شد.

*** معاملات و عملیات مشکوک**

عبارتست از معاملات و عملیاتی که اشخاص با در دست داشتن اطلاعات و یا قراین و شواهد منطقی، ظن پیدا کنند که این عملیات و معاملات در بازار سرمایه به منظور پولشویی و یا تامین مالی تروریسم انجام می‌شود.

بر این اساس قراین و شواهد منطقی شرایط و مقتضیاتی است که یک انسان متعارف را در مورد منشا مال، سرمایه‌گذاری، سپرده‌گذاری یا سایر عملیات یک شخص (حقیقی، حقوقی) به شک و تردید می‌اندازد.

*** معامله**

عبارتست از هرگونه خرید و فروش کالا در بورس و یا خرید و فروش اوراق بهادار در بورس یا بازار خارج از بورس یا خارج از این دو بازار که منجر به انتقال مالکیت اوراق بهادار و کالا شود.

همچنین در برخی از این دادوستدهای بازار سرمایه، صدور و ابطال واحدهای سرمایه‌گذاری صندوق‌های سرمایه‌گذاری انجام می‌پذیرد.

در خصوص دادوستدهای بورس کالای ایران نیز معامله عبارتست از خرید یا فروش کالا یا اوراق بهادار مبتنی بر کالا که در این بورس پذیرفته شده است.

معاملات کالا و اوراق بهادار مبتنی بر کالا در بورس کالای ایران در بازار کالاهای فیزیکی، بازار مشتقه و بازار مالی انجام می‌پذیرد.

بازار کالاهای فیزیکی به لحاظ ماهیت کالاهای مورد مبادله به دو بازار اصلی و بازار فرعی قابل تقسیم است.

معاملات کالاهای استاندارد با عرضه پیوسته عموماً در بازار اصلی و عرضه کالاهای خاص و اموال غیرمنقول و یا عرضه‌های گسسته در بازار فرعی انجام می‌پذیرد.

لازم به ذکر است به لحاظ مقصد مصرف کالاهای مبادلات کالا در بازار کالاهای فیزیکی در دو رینگ داخلی و رینگ صادراتی و به لحاظ شیوه معامله به دو روش مزایده و مناقصه قابل انجام هستند.

در بازار کالایی فیزیکی از ابزارهای معاملات نقدی، نسیه، معاملات سلف، پیمانهای آتی، کشف پرمیوم و قراردادهای بلندمدت به منظور انعقاد قرارداد و مبادله کالا استفاده می‌گردد.

بازار مشتقه نیز بازارهایی شامل ابزارهای قرارداد آتی و اختیار معامله مبتنی بر کالا است. بازار مالی بر پایه ابزارهای نوین مالی شامل اوراق سلف موازی استاندارد، اوراق خرید دین، گواهی سپرده کالایی و صندوق کالایی شکل گرفته است. طبق قانون کلیه متقاضیان معاملات در بورس کالا بایستی از طریق کارگزار به مسئول پذیرش مشتری معرفی شوند.

افزون بر این معاملات بورس کالا باید همواره بر مبنای رقابت و به یکی از روش‌های حراج انجام شود. ضمن این که اجرای سفارش‌ها بر اساس اولویت قیمت و در صورت تساوی قیمت‌ها، بر اساس اولویت زمانی ورود سفارش به سامانه معاملاتی خواهد بود. همچنین طبق قانون مدیرعامل بورس کالا صرفاً در شرایط زیر می‌تواند تمام یا تعدادی از معاملات را تایید ننماید:

الف) بر اساس تقاضای کارگزار به دلیل وقوع آن دسته از اشتباهاتی که طبق مقررات مصوب هیات مدیره سازمان بورس احصاء می‌شود.

ب) معاملاتی که با نوسان غیرعادی قیمت همراه باشد.

ج) خطای معاملاتی متاثر از اشکال سامانه معاملاتی

د) عدم رعایت محدودیت‌های حجمی اعلام شده

ه) عدم رعایت مقررات ثبت سفارش

و) سایر موارد طبق قوانین و مقررات.

بر این اساس بورس کالا باید مراتب عدم تایید معامله را به نحو مقتضی به کارگزار خریدار و کارگزار فروشنده اعلام کند.

همچنین کلیه مدارک، سوابق و دلایل عدم تایید معاملات، باید نزد بورس کالا نگهداری و حسب درخواست، به سازمان بورس ارسال شود. ضمن این که برای کلیه معاملات قطعی شده توسط بورس کالا گواهی‌نامه انجام معامله صادر و جهت انجام امور تسویه به اتاق پایاپای ارسال می‌شود.

گفتنی است معاملات در بورس کالای ایران به دو روش حراج حضوری و حراج پیوسته انجام می‌گیرد که در معاملات به روش حراج حضوری در صورتی که کارگزار فروشنده دارای تقاضای خرید با قیمتی برابر تقاضای سایر کارگزاران باشد، اولویت انجام معامله با سایر کارگزاران خواهد بود.

همچنین در صورتی که خریدار پس از ارایه سفارش و قبل از انجام معامله از خرید کالا منصرف شود و یا چنانچه کارگزار خریدار به هر علت نتواند نسبت به خرید کالای موضوع سفارش اقدام کند، پیش دریافت مشتری آزاد می‌شود.

بر این اساس مراتب انصراف خریدار باید قبل از تحقق معامله ذیل فرم سفارش مربوطه درج و به امضای طرفین برسد.

از سوی دیگر چنانچه خریدار پس از اعمال سفارش توسط کارگزار خریدار از پرداخت باقی وجه موضوع سفارش ظرف مهلت مقرر خودداری نماید، معامله مورد نظر محقق نشده و کارگزار خریدار، کلیه کارمزدهای انجام معامله را از محل پیش دریافت مشتری یا اعتبار اعطایی به وی کسر و فروشنده برای مطالبه خسارات وارده به خود به کانون کارگزاران مراجعه خواهد کرد.

*** معامله نسبه**

به معامله و خرید و فروشی که جنس یا پول آن بعدا پرداخت شود، نسبه گویند. به عبارت دیگر معاملات نسبه نوعی از معاملات در بازار فیزیکی بورس کالای ایران است که به موجب آن کالا حداکثر سه روز پس از انعقاد قرارداد به خریدار تحویل داده شده و بهای آن در تاریخ سررسید، به فروشنده پرداخت می‌شود.

این نوع قرارداد نوعی ابزار تامین مالی برای خریداران به شمار می‌رود و خریدارانی که نقدینگی کافی ندارند می‌توانند با این نوع ابزار مالی با هزینه مالی نسبتا قابل قبولی به تامین مالی و خرید کالای مورد نیاز خود اقدام نمایند.

به عنوان مثال تولیدکننده‌ای که سرمایه در گردش کافی برای خریداری مواد اولیه مورد نیاز خود را در اختیار ندارد، می‌تواند با انعقاد قرارداد نسبه کالای مذکور را

خریداری نموده و پس از تولید محصول و فروش آن (قبل از سررسید پرداخت کامل وجوه)، هزینه مواد اولیه را پرداخت نماید.

در قراردادهای نسیه، اسناد مالی مورد قبول جهت تسویه معامله توسط فروشنده باید در اطلاعیه عرضه قید شود.

کارگزار خریدار مکلف است حداکثر تا پایان مهلت تسویه معامله نسبت به ارائه اسناد مورد اشاره در اطلاعیه عرضه به کارگزار فروشنده اقدام و تاییدیه فروشنده و کارگزار وی مبنی بر پذیرش تعهدات مربوط به تسویه معامله را طبق فرمت ابلاغی به اتاق پایاپای ارائه نماید.

در صورتی که در معاملات نسیه و طبق اعلام فروشنده در اطلاعیه عرضه، بخشی از ثمن معامله به صورت نقدی به عنوان پیش‌پرداخت تعیین شده باشد، کارگزار خریدار مکلف است حداکثر تا پایان مهلت تسویه معامله و همزمان با ارائه اسناد موضوع این ماده، وجه پیش‌پرداخت را واریز نماید.

*** معامله نقدی**

معامله (بیع) نقد به معامله‌ای اطلاق می‌شود که کالا و بهای آن (عوضین) مدت‌دار نیست. در مقابل آن معامله نسیه و معامله سلف قرار دارد که در اولی، بها و در دومی، کالا مدت‌دار است.

معاملات نقدی معاملات نقدی ساده‌ترین شکل معاملات در بورس کالا است. این معاملات در عین سادگی از حیث ایجاد شفافیت در اقتصاد کارکرد بسیار مهمی دارند.

فرآیند انجام معاملات نقدی بدین صورت است که در ابتدا مشخصات عرضه از طریق اطلاعیه عرضه به فعالان بازار اعلام شده و پس از آن متقاضیان حائز شرایط، برای خرید کالا رقابت نموده و در صورت موفقیت در رقابت، قرارداد معامله نقدی بین خریدار و فروشنده (عرضه‌کننده) منعقد می‌شود.

پس از انعقاد قرارداد، خریدار و فروشنده در مهلت زمانی کوتاهی ملزم به مبادله وجه و کالا خواهند بود.

معاملات نقدی در بورس کالای ایران با تسهیل فرآیند معاملات و کاهش هزینه مبادلات، به اقتصاد کمک شایانی می‌نماید. در این معاملات امکان کشف قیمت منصفانه محصولات از طریق تعامل بین عرضه و تقاضا فراهم شده و به دلیل وجود سازوکار نظارت بر حسن اجرای معاملات از طریق اتاق پایاپای بورس کالا، ریسک نکول طرفین معاملات به شدت کاهش می‌یابد.

از طرف دیگر در معاملات نقدی به دلیل امکان تعامل مستقیم میان خریدار و فروشنده واقعی کالا، زمینه فعالیت واسطه‌گران در فرآیند خرید و فروش کاهش یافته و در نتیجه معاملات با سرعت بیشتری انجام می‌پذیرد. در نهایت این معاملات موجب افزایش سهم‌بری طرفین واقعی معاملات از ارزش افزوده خلق شده‌ای است که قبلاً به واسطه‌گران تعلق می‌گرفت.

لازم به ذکر است که در معاملات نقدی بورس کالای ایران به دلیل وجود فرایندهای نظارتی در اجرای تعهدات معاملات نقدی با تسویه نقدی پس از انعقاد قرارداد در معاملات نقدی، خریدار سه روز کاری مهلت دارد که تسویه معامله منعقد شده را به‌صورت نقدی یا اعتباری انجام دهد. در تسویه نقدی کل مبلغ ارزش قرارداد و کارمزدهای تخصیص یافته به خریدار توسط وی در مهلت سه روزه پرداخت خواهد شد.

چنانچه خریدار تسویه معامله را طی سه روز کاری پس از انعقاد قرارداد انجام ندهد تا هفت روز تقویمی دیگر، با قید جریمه ۰.۲۵ درصد ارزش قرارداد به ازای هر روز، فرصت خواهد داشت تا تسویه را انجام دهد.

پس از انجام تسویه توسط خریدار، فروشنده تا سه روز کاری فرصت خواهد داشت که کالا را به خریدار تحویل دهد. چنانچه تحویل در فرصت مقرر توسط فروشنده انجام نشود، خریدار می‌تواند درخواست فسخ قرارداد یا تقاضای تحویل با تاخیر را به بورس ارائه دهد.

در صورت تقاضای تحویل با تاخیر توسط خریدار و تعیین مهلت به فروشنده که حداکثر می‌تواند تا ۶۰ روز تقویمی باشد، فروشنده با قید جریمه ۰.۲۵ درصد ارزش قرارداد به ازای هر روز تا مهلت تعیین شده ملزم به تحویل کالا است.

گفتنی است در جریان معاملات بورس کالای ایران تحویل با تاخیر حداکثر تا ۶۰ روز تقویمی پس از مهلت تسویه برای معاملات نقدی و نسیه و پس از سررسید برای معاملات سلف امکان‌پذیر است.

در صورت عدم تحویل کالا توسط فروشنده، خریدار می‌تواند از طریق کارگزار خریدار درخواست فسخ معامله را تا پایان آخرین روز مهلت ۶۰ روزه مذکور به اتاق پایاپای ارایه نماید. در این صورت معامله فسخ خواهد گردید و وجوه پرداخت شده جهت خسارت تاخیر به عنوان بخشی از وجوه خسارت فسخ لحاظ خواهد شد.

*** معامله نکول شده**

نکول به معنای عدم قبول یا رد است.

در اصطلاح اگر طرف قرارداد نتواند در قبال قراردادی که بسته است به تمام یا بخشی از تعهداتش خواسته یا ناخواسته عمل کند، گویند که "نکول" انجام داده است. از بابت نکول، معمولاً ریسکی به وجود می‌آید که به ریسک اعتباری معروف است. بورس بر اساس سوابق معاملاتی خریداران و نحوه ایفاء تعهدات و ارزش معاملات نکول شده ایشان می‌تواند محدودیت یا ممنوعیت‌هایی بر روی کدهای معاملاتی اعمال نماید.

*** مناقصه**

مناقصه عبارت است از روشی برای خرید کالا یا ارائه خدمات که بر اساس آن تمامی پیشنهادهای رسیده در یک زمان و در حضور پیشنهاد دهندگان بررسی شده و پایین‌ترین قیمت قبول می‌شود.

"مناقصه" فرآیندی است رقابتی برای تامین کیفیت مورد نظر (طبق اسناد مناقصه) که در آن تعهدات موضوع معامله به مناقصه‌گری که کمترین قیمت را پیشنهاد کرده باشد، واگذار می‌شود. مناقصه برای دسترسی به دو مولفه اساسی در خرید کالا و خدمات به اجرا گذارده می‌شود.

گفتنی است خرید و فروش کالاهای پذیرفته شده در بورس‌های کالایی که با رعایت مقررات حاکم بر آن بورس‌ها مورد دادوستد قرار می‌گیرند توسط وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها، نهادها و دستگاه‌های دولتی و عمومی و دستگاه‌های اجرایی نیاز به برگزاری مناقصه یا مزایده و تشریفات مربوط به آنها ندارد.

در معاملات بازار کالای فیزیکی در معاملات مناقصه، متقاضی مشخصات تقاضای خود را در قالب اطلاعیه مناقصه به بورس کالا تحویل نموده و این اطلاعیه در صورت پذیرش بورس منتشر می‌شود. لازم به ذکر است که برگزاری مناقصه صرفاً برای کالاهای پذیرش شده در بورس امکان‌پذیر می‌باشد.

بخش‌هایی از دستورالعمل اجرایی نحوه انجام معاملات مناقصه در بورس کالای ایران: . جهت برگزاری مناقصه، متقاضی باید تضامین مورد نیاز را که به تصویب هیات مدیره شرکت می‌رسد، تودیع نماید.

. کارگزار متقاضی، جهت ثبت تقاضای خرید کالاها در سامانه معاملات بورس کالا، باید درخواست خود را مطابق فرم اطلاعیه مناقصه شامل اطلاعات ذیل تکمیل و حداکثر تا ساعت ۱۲ ظهر ۳ روز کاری قبل از روز برگزاری مناقصه به بورس ارائه نماید:

الف) مشخصات کالا

ب) حجم تقاضا

ج) حداکثر افزایش تقاضا توسط متقاضی

د) نوع معامله، در معامله سلف ذکر سررسید تحویل کالا و در معامله نسیه ذکر شرایط پرداخت

ه) قیمت پایه تقاضا (بر اساس پیشنهاد متقاضی)

و) تاریخ پیشنهادی برگزاری مناقصه

ز) نام متقاضی

ح) نوع تسویه شامل نقدی یا اعتباری و در صورت تسویه اعتباری تعیین میزان دقیق بخش نقدی و اعتباری و همچنین ذکر اسناد قابل ارائه توسط متقاضی جهت تسویه

ط) امکان تسویه چند مرحله‌ای و مواعد پرداخت وجه و زمانبندی تحویل کالا

ی) زمان‌بندی و مکان تحویل

ک) نوع بسته‌بندی

ل) محدوده مجاز تغییر کیفیت، بسته‌بندی و یا محل تحویل و ... و نحوه تعیین صرف - کسر قیمت

م) سایر اطلاعات به درخواست بورس.

. متقاضی باید در پیشنهاد قیمت پایه صرفه و صلاح خود را رعایت نموده و بورس کالا در خصوص عدم رعایت صرفه و صلاح و هرگونه یا تبانی با فروشنده مسئولیتی ندارد. . در صورتی که مستندات و مدارک اشاره شد طی مهلت مقرر و به‌صورت کامل به بورس کالا ارائه گردد، این بورس موظف است پس از حصول اطمینان از رعایت مقررات، حداکثر تا ساعت ۱۴ همان روز کاری، اطلاعیه مناقصه را تأیید و به اتاق پایاپای ارائه نماید. این اطلاعیه، در صورت اعلام اتاق پایاپای مبنی بر اخذ تضامین لازم، حداکثر تا ساعت ۱۶ سه روز کاری قبل از برگزاری مناقصه توسط بورس منتشر می‌شود.

. در صورت عدم تأیید اطلاعیه مناقصه، بورس کالا مراتب رد را حداکثر تا ساعت ۱۵ همان روز کاری به کارگزار متقاضی اعلام می‌کند.

. پس از انتشار اطلاعیه مناقصه، عرضه‌کننده پس از تودیع تضامین نزد اتاق پایاپای و تأیید آن مرجع، می‌تواند اقدام به ثبت سفارش فروش از طریق کارگزار خود طبق اطلاعیه مناقصه در تابلوی معاملات مناقصه نماید.

. در صورت پذیرش متقاضی مبنی بر عدم تودیع تضامین توسط عرضه‌کننده، موضوع طبق فرم شرکت به اتاق پایاپای اعلام می‌شود و پس از تأیید آن مرجع، ثبت سفارش فروش بدون تودیع تضامین بلامانع است.

گفتنی است در معاملات مناقصه، دو نوع حراج به شرح ذیل انجام می‌شود: (روش مناقصه توسط بورس کالا و براساس درخواست متقاضی تعیین می‌شود):

الف) مناقصه با امکان خرید از چند عرضه‌کننده

ب) مناقصه یکجا

متقاضی می‌تواند حداکثر تا ساعت ۱۴ روز کاری قبل از برگزاری مناقصه، درخواست تغییر قیمت پایه تقاضا را در محدوده نوسان قیمت مجاز، به همراه دلایل و مستندات

لازم به بورس ارائه دهد. بورس کالا در صورت تایید، قیمت پایه تقاضای جدید را حداکثر تا ساعت ۱۶ همان روز منتشر می‌نماید.

نحوه و مراحل انجام معاملات کالا به روش مناقصه با امکان خرید از چند عرضه‌کننده به شرح زیر می‌باشد:

الف) پیش‌گشایش: در این مرحله امکان ورود، تغییر یا حذف سفارش برای کارگزار عرضه‌کننده وجود دارد و کارگزار متقاضی فقط باید تقاضای خود را با قیمت پایه تقاضا و حجم مندرج در اطلاعیه مناقصه وارد نماید، لیکن در این مرحله معامله‌ای انجام نمی‌شود.

ب) مظنه‌یابی: کلیه سفارش‌های فعال در پایان مرحله پیش‌گشایش به این مرحله منتقل می‌شود. شرایط این مرحله به شرح زیر می‌باشد:

۱. امکان ورود و حذف سفارش‌ها وجود ندارد.
۲. امکان کاهش حجم تقاضا توسط متقاضی و کاهش حجم عرضه توسط عرضه‌کنندگان وجود ندارد.
۳. متقاضی صرفاً در زمان یک سوم ابتدایی دوره، امکان افزایش میزان تقاضا را دارد.
۴. عرضه‌کنندگان می‌توانند قیمت خود را حداکثر تا سطح قیمت بهترین سفارش خرید ثبت شده کاهش دهند.
۵. چنانچه حجم تقاضا بیشتر از مجموع عرضه‌هایی باشد که قیمت پایه تقاضا را پذیرفته‌اند، معاملات با قیمت پایه تقاضا و به میزان مجموع عرضه‌های عرضه‌کنندگانی که قیمت پایه تقاضا را پذیرفته‌اند، انجام می‌شود.
۶. چنانچه در پایان این مرحله هیچ عرضه‌کننده‌ای قیمت پایه تقاضا را نپذیرد، امکان تجدید مرحله مظنه‌یابی صرفاً برای یک بار دیگر توسط ناظر معاملات وجود دارد.
- ج) رقابت: در صورتی که در پایان زمان مظنه‌یابی مجموع عرض عرضه‌کنندگانی که قیمت پایه تقاضا را پذیرفته‌اند بیش از کل میزان تقاضا باشد، سفارش عرضه‌کنندگان مذکور وارد مرحله رقابت می‌گردد. شرایط این مرحله به شرح زیر می‌باشد:
۱. سفارش متقاضی قابل تغییر نمی‌باشد.
۲. عرضه‌کنندگان حق تغییر حجم عرضه وارده را ندارند.

۳. عرضه‌کنندگان صرفاً می‌توانند قیمت عرضه خود را کاهش دهند.

۴. در پایان مرحله رقابت، معاملات براساس اولویت‌های قیمت و زمان انجام خواهد شد.

۵. در صورتی که به دلیل وجود محدودیت نوسان قیمت مجاز، حجم عرضه‌هایی که کف قیمت مجاز را پذیرفته‌اند بیش از کل حجم تقاضا باشد، عرضه به روش تسهیم به نسبت انجام خواهد شد. پس از تسهیم به نسبت، مقادیر تخصیص یافته به هر یک از کارگزاران نسبت به واحد پایه تخصیص، گرد می‌شوند.

گفتنی است در معاملات مناقصه به منظور روان شدن جریان معاملات نوعی امکان انعطاف در مبادلات کالا پیش‌بینی شده و بدین منظور موضوعی به عنوان صرف و کسر قیمت تعریف شده است که به مابه‌التفاوت قیمتی اعلام شده در اطلاعیه مناقصه ناشی از تغییر در کیفیت، بسته‌بندی و یا محل تحویل اشاره دارد که می‌بایست در زمان تحویل کالا توسط خریدار یا فروشنده به طرف مقابل پرداخت گردد و یا در حساب‌های فی‌مابین آنها لحاظ شود.

از طرف دیگر در این معاملات امکان انجام مبادلات با تسویه چند مرحله‌ای فراهم شده است، بدین صورت که طرفین نحوه و مراحل چندگانه پرداخت وجه متناسب با میزان تحویل کالا براساس شرایط مندرج در اطلاعیه مناقصه را با یکدیگر صلح می‌کنند.

* موقعیت باز

خالص موقعیت‌های مشتری در هر نماد معاملاتی است که می‌تواند خرید یا فروش باشد. موقعیت باز خرید نشان دهنده تداوم امکان استفاده از اختیار موضوع قرارداد اختیار معامله و موقعیت باز فروش نشان‌دهنده تداوم تعهد موضوع قرارداد اختیار معامله است.

* موقعیت تعهدی

تعهد موضوع یک قرارداد آتی در بازار معاملات آتی در جریان دادوستدهای بازار مشتقه در بورس کالای ایران است.

* موقعیت تعهدی باز

عبارت است از موقعیت تعهدی که در بازار معاملات آتی در جریان دادوستدهای بازار مشتقه در بورس کالای ایران تسویه نهایی نشده است.

طبق قانون ایجاد موقعیت تعهدی باز جدید برای مشتریانی که خطریه افزایش وجه تضمین دریافت کرده‌اند، پس از پرداخت وجه تضمین جبرانی مقدور می‌باشد.

در صورتی که مشتری تا پایان مهلت مقرر نسبت به واریز وجه تضمین جبرانی و اصلاح موجودی حساب خود تا سطح وجه تضمین اولیه اقدام نکند، کارگزار مربوطه حسب دستور اتاق پایاپای اقدام به بستن تمام یا بخشی از موقعیت‌های تعهدی باز مشتری جهت تامین وجه تضمین جبرانی مورد نیاز می‌کند.

همچنین چنانچه دارنده موقعیت تعهدی باز خرید یا فروش تصمیم به تحویل کالا بگیرد، طرف مقابل موظف به تحویل طبق ضوابط دستورالعمل‌ها خواهد بود. بر این اساس دوره تحویل از روز کاری بعد از آخرین روز معاملاتی شروع و تا پایان ماه قرارداد ادامه می‌یابد.

گفتنی است موقعیت‌های تعهدی باز هر کارگزار یا مشتری نباید از سقف مجاز تعیین شده برای نامبرده بیشتر باشد.

ضمن این که سقف مجاز موقعیت‌های تعهدی باز هر مشتری یا کارگزار طبق ضوابط بورس کالا تعیین می‌شود.

* موقعیت تعهدی خرید

موقعیت تعهدی است که مشتری با اتخاذ آن، متعهد به خرید دارایی پایه ذکر شده در قرارداد آتی در معاملات بازار مشتقه در بورس کالای ایران می‌شود.

طبق قانون دارندگان موقعیت تعهدی خرید باز باید طی مهلت ارایه گواهی آمادگی تحویل توسط کارگزار مربوطه گواهی آمادگی تحویل را تحویل اتاق پایاپای دهند.

در صورتی که هیات پذیرش در مشخصات قرارداد آتی پیش پرداخت تحویل تعیین نموده باشد، دارندگان موقعیت تعهدی خرید باز، مکلفند پیش پرداخت تعیین شده را

به حساب اتاق پایاپای واریز نموده و فیش واریز وجه را به همراه گواهی آمادگی تحویل به اتاق پایاپای ارایه کنند. چنانچه مدارک فوق در مهلت مذکور به بورس کالا ارایه نشود، قرارداد آتی بر اساس قیمت تسویه روزانه روز پایان مهلت ارایه گواهی آمادگی تحویل، تسویه نقدی شده و دارنده موقعیت تعهدی خریدی که تسویه نقدی شده است، مشمول جریمه‌های مقرر در مشخصات قرارداد آتی می‌شود.

طبق قانون، دارندگان موقعیت تعهدی خرید در پایان آخرین روز معاملاتی، حداکثر تا ساعت ۱۲ روز کاری بعد از آخرین روز معاملاتی باید کل وجه دارایی تعهد شده قرارداد آتی بر حسب قیمت تسویه روزانه آخرین روز معاملاتی را به حساب اتاق پایاپای واریز و فیش واریزی را توسط کارگزار مربوطه به اتاق پایاپای ارایه نمایند.

چنانچه وجه فوق در مهلت مقرر پرداخت نشود، قرارداد آتی بر حسب قیمت تسویه روزانه آخرین روز معاملاتی تسویه نقدی شده و دارنده موقعیت تعهدی خریدی که تسویه نقدی شده است، مشمول جریمه‌های مقرر در مشخصات قرارداد آتی می‌شود.

*** موقعیت تعهدی فروش**

موقعیت تعهدی است که مشتری با اتخاذ آن، متعهد به فروش دارایی پایه ذکر شده در قرارداد آتی در معاملات بازار مشتقه بورس کالای ایران می‌شود.

بر این اساس دارندگان موقعیت تعهدی فروش باز، باید طی مهلت اعلام آمادگی تحویل توسط کارگزار مربوطه گواهی آمادگی تحویل را تحویل اتاق پایاپای دهند.

چنانچه مدارک فوق در مهلت مذکور به بورس کالا ارایه نشود، قرارداد آتی بر اساس قیمت تسویه روزانه روز پایان مهلت ارایه گواهی آمادگی تحویل، تسویه نقدی شده و دارنده موقعیت تعهدی فروشی که تسویه نقدی شده است، مشمول جریمه‌های مقرر در مشخصات قرارداد آتی می‌شود. همچنین خریداران و فروشندگانی که در روزهای معاملاتی پس از مهلت اعلام آمادگی تحویل اقدام به باز نمودن موقعیت تعهدی می‌نمایند باید گواهی آمادگی تحویل را نیز همزمان ارایه کنند. به هر ترتیب باز نمودن

موقعیت تعهدی جدید طی دوره مذکور به منزله اعلام آمادگی تحویل کالای موضوع قرارداد از سوی مشتری نیز می‌باشد.

طبق قانون دارندگان موقعیت تعهدی فروش در پایان آخرین روز معاملاتی، حداکثر تا ساعت ۱۲ روز کاری بعد از آخرین روز معاملاتی باید رسید انبار یا اصل کالای مورد تعهد را حسب تعیین و اعلام بورس کالا، توسط کارگزار مربوطه به اتاق پایاپای ارایه کنند. چنانچه تعهدات طی مهلت مقرر انجام نشود، قرارداد آتی بر حسب قیمت تسویه روزانه آخرین روز معاملاتی تسویه نقدی شده و دارنده موقعیت تعهدی فروشی که تسویه نقدی شده است، مشمول جریمه‌های مقرر در قرارداد آتی می‌شود.

*** موقعیت هم جهت**

موقعیت‌های باز فروش قرارداد اختیار معامله خرید و موقعیت‌های باز خرید قرارداد اختیار معامله فروش یا موقعیت‌های باز خرید قرارداد اختیار معامله خرید و موقعیت‌های باز فروش قرارداد اختیار معامله فروش در هر زیرگروه هم‌ماه قرارداد اختیار معامله است.

*** مهلت اعلام آمادگی تحویل**

مهلت زمانی است که بر اساس آن دارایی پایه مطابق مندرجات قرارداد در جریان معاملات بازار مشتقه بورس کالای ایران آماده تحویل به مشتری است.

بر این اساس در جریان معاملات بورس کالا دارندگان موقعیت تعهدی فروش باز باید طی مهلت اعلام آمادگی تحویل توسط کارگزار مربوطه گواهی آمادگی تحویل را تحویل اتاق پایاپای دهند.

چنانچه مدارک فوق در مهلت مذکور به بورس کالا ارایه نشود، قرارداد آتی بر اساس قیمت تسویه روزانه روز پایان مهلت ارایه گواهی آمادگی تحویل، تسویه نقدی شده و دارنده موقعیت تعهدی فروشی که تسویه نقدی شده است، مشمول جریمه‌های مقرر در مشخصات قرارداد آتی می‌شود.

همچنین تحویل فیزیکی دارایی پایه قراردادها منوط به اعلام آمادگی تحویل (به ترتیبی که هیات مدیره شرکت بورس کالا تعیین و اعلام می‌کند) حداکثر تا ساعت ۱۶ روز کاری پس از آخرین روز معاملاتی به اتاق پایاپای خواهد بود. عدم اعلام آمادگی تحویل طی مهلت مذکور به منزله انصراف از تحویل دارایی پایه و درخواست تسویه نقدی قرارداد است. در صورت اعلام آمادگی تحویل، تحویل دارایی پایه حسب ضوابط تحویل فیزیکی دارایی پایه دستورالعمل تسویه و پایاپای معاملات بورس کالای ایران انجام خواهد شد.

*** مهلت تسویه وجوه قرارداد سلف**

مهلت زمانی تسویه وجوه قرارداد سلف است که طبق مشخصات قرارداد در معاملات بورس کالای ایران تعیین می‌شود. بر این اساس در جریان معاملات بورس کالا مهلت تسویه سه روز کاری بعد از روز انجام معامله می‌باشد. ضمن این که زمان‌بندی انجام امور تسویه طی مهلت تسویه بر اساس مصوبه هیات مدیره شرکت بورس کالا تعیین می‌شود.

«ن»

* ناظر معاملات

شخص یا اشخاص حقیقی از بین کارکنان بورس می‌باشند که توسط مدیرعامل بورس منصوب شده و بخشی از مسئولیت‌های مدیرعامل بورس در خصوص نظارت بر حُسن انجام معاملات طبق مقررات، رسماً به ایشان تفویض می‌شود. گفتنی است تالار معاملات زیر نظر ناظر معاملات، بر اساس مقررات و طبق اختیارات و مسئولیت‌های محوله اداره می‌شود.

در فرآیند دادوستدها در بورس کالا در مرحله‌ای که سفارش مشتری در تالار معاملات و به روش حراج حضوری اجرا می‌شود، پس از تکمیل این مرحله، ناظر معاملات دادوستد انجام شده را در شبکه رایانه‌ای بورس کالا ثبت می‌نماید.

هر کارگزار فروشنده موظف است قبل از زمان کار تالار، فرم تکمیل شده درخواست فروش را به ناظر معاملات ارائه دهد. ناظر معاملات تمام درخواست‌های فروش را در فرمی که به همین منظور تهیه شده ثبت نموده و در زمان انجام دادوستد به کارگزار اجازه می‌دهد عرضه خود را به اطلاع تمام کارگزاران برساند.

کارگزاران خریدار نیز در زمان دادوستد تقاضای خود را اعلام می‌کنند و ناظر معاملات تقاضای آنها را به ترتیب در فرم یاد شده ثبت نموده تا در پایان زمان فعالیت تالار، تمام گواهی‌نامه‌های معاملات را با سفارشات ثبت شده مقایسه کنند.

صحت اطلاعات این گواهی‌نامه‌ها که از سوی کارگزاران تهیه شده توسط ناظر معاملات تایید و به کارگزاران تحویل می‌شود تا مراحل پایایی قراردادها را انجام دهند.

گفتنی است کارگزار فروشنده وظیفه دارد اسناد مربوط به معاملات را پس از انجام آن، تکمیل و امضا کند و برای امضا به کارگزار خریدار تسلیم نماید تا پس از تایید ناظر معاملات به اتاق پایایی ارسال شود.

* نحوه درج قرارداد اختیار معامله

تعداد قراردادهای اختیار معامله اولین روز معاملاتی یک زیرگروه هم‌ماه، نحوه تعیین قیمت‌های اعمال براساس فاصله قیمت اعمال و شرایط درج قراردادهای اختیار معامله جدید است که در مشخصات قرارداد اعلام می‌شود.

* نقدشوندگی

این عامل از مهمترین مؤلفه‌های تصمیم‌گیری در معاملات بازار سرمایه به شمار می‌آید که مؤلفه‌هایی نظیر تعداد خریداران سهام، تعداد روزهایی که سهام یک شرکت دادوستد شده و نظایر آن و همچنین میانگین حجم دادوستدهای روزانه نسبت به کل سهام منتشر شده هر شرکت در بورس، به میزان نقدشوندگی و فرمول محاسبه آن تاثیر دارد.

به عبارت دیگر نقدشوندگی به این موضوع اشاره دارد که با چه سرعتی می‌توان یک دارایی یا سهام را به قیمت واقعی در بازار فروخت. بر این اساس هر قدر میزان معاملات یک سهم در بازار بیشتر باشد و خریداران و فروشندگان بیشتری آن سهم را معامله کنند، نقدشوندگی آن بیشتر است.

به بیان دیگر اگر بتوان یک دارایی را با سرعت بالایی و بدون دردسر به وجه نقد تبدیل کرد، نقدشوندگی آن دارایی و قابلیت عرضه و فروش آن در بازار بیشتر است. گفتنی است نقدشوندگی این امکان را فراهم می‌کند که دارندگان برخی دارایی‌ها نظیر سهام، بدون نگرانی از وجود خریدار برای دارایی خود، آن را بخرند، نگهداری کنند و در زمان مناسب بفروشند.

* نماد معاملاتی

شناسه‌ای است که توسط بورس کالا برای هر یک از کالاها یا اوراق بهادار مبتنی بر کالا به صورت منحصر به فرد در سامانه معاملات تعریف می‌شود. این شناسه می‌تواند به صورت حرف، عدد یا ترکیبی از هر دو باشد.

بر این اساس بورس کالا باید به تفکیک کالاها و یا اوراق بهادار مبتنی بر کالاهایی که در این بورس عرضه می‌شود نماد معاملاتی مجزا تعریف نموده و بازار و تابلوی معاملاتی مربوط به هر یک را مشخص کند.

در جریان معاملات بورس کالای ایران در صورتی که هیات مدیره این بورس برای یک نماد محدودیت نوسان قیمت مجاز تعریف کند، کلیه سفارش‌های وارده به سامانه معاملاتی برای آن نماد باید در محدوده نوسان قیمت مجاز باشد. محدوده نوسان قیمت مجاز توسط هیات مدیره بورس کالا تصویب و تا پایان روز قبل از عرضه اطلاع‌رسانی می‌شود.

گفتنی است معاملات نمادهای معاملاتی صرفاً در بازار سرمایه و تابلو معین شده قابل انجام است.

همچنین در جریان معاملات بازار سرمایه در صورتی که سفارش‌های تطبیق یافته یک نماد طی یک جلسه معاملاتی کمتر از حداقل خرید جهت کشف نرخ باشد، تطبیق سفارش‌های مذکور نمی‌تواند مورد تایید بورس قرار گیرد و معامله‌ای انجام نمی‌شود.

* نهاد مالی

نهادهای مالی بنگاه‌هایی هستند که خدمات مربوط به دارایی‌های مالی را ارائه می‌دهند. بر این اساس می‌توان گفت جریان وجوه از پس‌اندازکنندگان به سرمایه‌گذاران در بازارهای واقعی به طور مستقیم، و در بازارهای مالی به شکل غیرمستقیم است.

در یک طبقه‌بندی کلی، نهادهای مالی را می‌توان به دو دسته نهادهای سپرده‌پذیر (فعال در بازار پول) و غیر سپرده‌پذیر (فعال در بازار سرمایه و بیمه) طبقه‌بندی کرد.

نهادهای سپرده‌پذیر واسطه‌های مالی هستند که از طریق دریافت کارمزد خدمات مالی و حاشیه سود حاصل از تفاوت نرخ اعطای وام و پذیرش سپرده، فعالیت می‌کنند؛ نظیر بانک‌های تجاری، موسسات اعتباری و

اما نهادهای غیر سپرده‌پذیر از طریق به کارگیری یا ارایه خدمات تخصصی درآمد کسب می‌کنند؛ نظیر شرکت‌های بیمه، صندوق‌های سرمایه‌گذاری مشترک، شرکت‌های تامین سرمایه (بانک‌های سرمایه‌گذاری) و

به عبارت دیگر منظور از نهادهای مالی، نهادهای فعال در بازار اوراق بهادار هستند که از آنها جمله می‌توان به کارگزاران، کارگزاران/ معامله‌گران، بازارگردانان، مشاوران سرمایه‌گذاری، موسسات رتبه‌بندی، صندوق‌های سرمایه‌گذاری، شرکت‌های سرمایه‌گذاری، شرکت‌های پردازش اطلاعات مالی، شرکت‌های تامین سرمایه و صندوق‌های بازنشستگی اشاره کرد. طبق قانون، تاسیس نهادهای مالی منوط به ثبت نزد سازمان بورس است و فعالیت آنها تحت نظارت این سازمان انجام می‌شود. صلاحیت حرفه‌ای اعضای هیات مدیره و مدیران، حداقل سرمایه، موضوع فعالیت در اساسنامه، نحوه گزارش‌دهی و نوع گزارش‌های ویژه حسابرسی نهادهای مالی باید به تایید سازمان بورس برسد.

همچنین مدیران نهادهای مالی شامل اعضای هیات مدیره و مدیرعامل باید فاقد محکومیت قطعی کیفری موثر بوده و از صلاحیت حرفه‌ای لازم برخوردار باشند. در صورت فقدان یا سلب صلاحیت حرفه‌ای نامبردگان، مرجع انتخاب کننده موظف است از انتخاب آنان به سمت‌های یاد شده خودداری نموده و یا مدیران انتخاب شده را از آن سمت برکنار نماید.

نهادهای مالی در صورت تخلف علاوه بر اقدامات انضباطی مندرج در موارد (۷) و (۳۵) قانون بازار اوراق بهادار به جریمه نقدی محکوم می‌گردد که این تخلفات عبارتند از:

۱. تخلف از مقررات مربوط به اطلاع‌رسانی و گزارش‌دهی و ارایه اطلاعات
۲. تخلف از مقررات مربوط به استفاده از کارکنان و مدیران واجد شرایط
۳. تخلف از مقررات مربوط به ضوابط و شرایط فعالیت مربوط به معاملات اوراق بهادار و یا کالا

۴. تخلف از مقررات مربوط به تبلیغات

۵. تخلف از مقررات معاملات در بورس‌ها و بازارهای خارج از بورس

۶. تخلف از مقررات سپرده‌گذاری و تسویه وجوه

۷. تخلف از مقررات مربوط به مشاور پذیرش با سبدگردانی
۸. افشا با استفاده از اطلاعات محرمانه مشتریان تحت هر عنوان غیر موارد مجاز قانونی
۹. مبادرت به فعالیت‌های مستلزم اخذ مجوز یا معرفی خود تحت آن عناوین بدون کسب مجوز
۱۰. عدم رعایت مفاد اساسنامه
۱۱. تخلف از قوانین و مقررات برحسب اهمیت تخلف و میزان تاثیر نوع تخلف در حقوق سرمایه‌گذاران، شفافیت، یکپارچگی و کارایی بازار اوراق بهادار.
- گفتنی است شرکت‌های سپرده‌گذاری مرکزی اوراق بهادار و تسویه وجوه، شرکت‌های مادر(هلدینگ) و سبدگردان‌ها از مصادیق نهاد مالی محسوب می‌شوند.

*** نهاد واسط**

یکی از نهادهای مالی موضوع قانون بازار اوراق بهادار است که می‌تواند با انجام معاملات موضوع عقود اسلامی نسبت به تامین مالی از طریق انتشار اوراق بهادار اقدام نماید. طبق قانون درآمد حاصل از فروش دارایی به نهاد واسط برای تامین مالی از طریق عرضه عمومی اوراق بهادار، معاف از مالیات است و به نقل و انتقال آن هیچ‌گونه مالیات و عوارضی تعلق نمی‌گیرد. همچنین نهاد واسط از پرداخت هرگونه مالیات و عوارض نقل و انتقال و مالیات بر درآمد آن دسته از دارایی‌هایی که تامین مالی آن از طریق انتشار اوراق بهادار به عموم صورت می‌گیرد معاف است. بر این اساس وجوه حاصل از اقدامات تامین مالی که از طریق انتشار اوراق بهادار توسط این‌گونه نهادها صورت می‌گیرد، باید در حساب خاصی متمرکز شود و هرگونه برداشت از این حساب باید تحت نظارت و با تایید سازمان بورس انجام گیرد.

*** نهادها و تشکلهای تحت نظارت سازمان بورس**

عبارتند از کلیه نهادها و تشکلهایی که بر اساس قانون، مجوز تاسیس یا فعالیت خود را از شورا یا سازمان بورس دریافت کرده باشند؛ از قبیل بورس‌ها، بازارهای خارج از

بورس، کانون‌ها، بازارهای مشتقه، بورس‌های کالایی، شرکت‌های سپرده‌گذاری مرکزی اوراق بهادار و تسویه وجوه و نهادهای مالی. تمامی بورس‌ها از جمله شرکت بورس کالای ایران به دلیل آن که مجوز تاسیس خود را از شورای عالی بورس دریافت کرده است در زمره اشخاص تحت نظارت به شمار می‌آید.

«و»

*** واحد پایه تخصیص**

کمترین مقدار جهت تخصیص در هر نماد معاملاتی است که تخصیص‌های کارگزار به مشتریان باید مضرب صحیحی از آن باشد.

*** وجوه تضمین**

وجهی است که در قالب شرط ضمن عقد از مشتریان دریافت می‌شود. به بیان دیگر وجود تضمین منابع مالی است که از محل پرداخت‌های اعضای اتاق پایاپای یا ضمانت نامه‌های بانکی ایشان توسط شرکت بورس کالا تامین شده است. در جریان معاملات بازار مشتقه در بورس کالای ایران فروشنده بر اساس قرارداد آتی متعهد می‌شود در سررسید معین، مقدار معینی از کالای مشخص را به قیمتی که الان تعیین می‌کند بفروشد و در مقابل طرف دیگر قرارداد متعهد می‌شود آن کالا را با آن مشخصات خریداری کند.

برای جلوگیری از امتناع طرفین از انجام قرارداد نیز، طرفین به‌صورت شرط ضمن عقد متعهد می‌شوند مبلغی را به‌عنوان وجه تضمین نزد کارگزار بورس یا اتاق پایاپای بگذارند و متعهد می‌شوند متناسب با تغییرات قیمت آتی وجه تضمین را تعدیل کنند. همچنین کارگزار بورس یا اتاق پایاپای از طرف آنان وکالت دارد متناسب با تغییرات، بخشی از وجه تضمین هر یک از طرفین را به‌عنوان اباحه تصرف در اختیار دیگری قرار دهد و او حق استفاده از آن را خواهد داشت تا در سررسید با هم تسویه کنند. افزون بر این هر یک از طرف‌های متعهد فروش یا متعهد خرید می‌توانند در مقابل مبلغی معین، تعهد خود را به شخص ثالث واگذار کنند که وی جایگزین او در انجام تعهد خواهد بود.

* وجه تضمین اضافی

میزان افزایش در وجه تضمین لازم با هدف پوشش ریسک ناشی از تغییرات قیمت است که متناسب با موقعیت‌های باز و بر اساس ضوابط وجه تضمین محاسبه می‌شود.

میزان این وجه تضمین توسط بورس تعیین می‌شود

وجه تضمینی است که در جریان معاملات بازار مشتقه در بورس کالای ایران در صورت عدم کفایت وجه تضمین اولیه در قرارداد آتی جهت پوشش ریسک نوسانات قیمت، از کلیه مشتریان دارای موقعیت تعهدی باز دریافت می‌شود. این وجه با اعلام اتاق پایاپای و طی مهلت اعلام شده از سوی این اتاق باید توسط مشتریان پرداخت شود. میزان این وجه توسط بورس کالا تعیین می‌شود.

* وجه تضمین اولیه

وجه تضمینی که برای تضمین ایفای تعهدات، در زمان اتخاذ موقعیت باز فروش، متناسب با موقعیت‌های باز (اعم از خرید و فروش (و بر اساس ضوابط وجه تضمین، از

دارنده موقعیت باز فروش دریافت می‌شود

وجه تضمینی است که در جریان معاملات بازار مشتقه در بورس کالای ایران جهت تضمین ایفای تعهدات مشتریان برای ایجاد یک موقعیت تعهدی اخذ می‌شود. میزان این وجه در مشخصات هر قرارداد آتی تعیین می‌شود.

در قراردادهای آتی که در بازار معاملات مشتقه بورس کالای ایران صورت می‌گیرد، برای این که هر دو طرف به تعهدات خود عمل کنند باید مبلغی را به عنوان وجه تضمین اولیه نزد اتاق پایاپای بگذارند که متناسب با تغییرات قیمت آتی باید این وجه تضمین اولیه را تعدیل کنند.

از این رو اتاق پایاپای از طرف آنان وکالت دارد متناسب با تغییرات، بخشی از وجه تضمین هر یک از طرفین را به عنوان اباحه تصرف در اختیار دیگری قرار دهد و او حق استفاده از آن را خواهد داشت تا در سررسید با هم تسویه کنند.

در جریان دادوستدهای بورس کالا در صورتی که مشتری تا پایان مهلت مقرر نسبت به واریز وجه تضمین جبرانی و اصلاح موجودی حساب خود تا سطح وجه تضمین اولیه اقدام نکند، کارگزار مربوطه حسب دستور اتاق پایاپای اقدام به بستن تمام یا بخشی از موقعیت‌های تعهدی باز مشتری جهت تامین وجه تضمین جبرانی مورد نیاز می‌کند. همچنین اتاق پایاپای متناسب با تعداد موقعیت تعهدی باز هر مشتری و میزان وجه تضمین اولیه هر قرارداد آتی، اقدام به مسدود نمودن حساب نامبرده می‌کند.

*** وجه تضمین جبرانی**

وجه تضمینی که پس از دریافت اختاریه افزایش وجه تضمین، باید نزد اتاق پایاپای تودیع شود.

مبلغی است که مشتری باید برای رساندن موجودی حساب عملیاتی خود تا سطح وجه تضمین اولیه به ازای هر قرارداد آتی در جریان معاملات بازار مشتقه در بورس کالای ایران پرداخت کند.

به عبارت دیگر وجه تضمینی است که مشتریان بعد از دریافت اختاریه افزایش وجه تضمین، باید نزد اتاق پایاپای تودیع نمایند.

بر این اساس وجه تضمین جبرانی حداکثر تا یک ساعت پس از شروع جلسه معاملاتی روز کاری بعد باید پرداخت شود.

گفتنی است ایجاد موقعیت تعهدی باز جدید برای مشتریانی که اختاریه افزایش وجه تضمین دریافت کرده‌اند، پس از پرداخت وجه تضمین جبرانی مقدور می‌باشد.

از این رو در صورتی که مشتری تا پایان مهلت مقرر نسبت به واریز وجه تضمین جبرانی و اصلاح موجودی حساب خود تا سطح وجه تضمین اولیه اقدام نکند، کارگزار مربوطه حسب دستور اتاق پایاپای اقدام به بستن تمام یا بخشی از موقعیت‌های تعهدی باز مشتری جهت تامین وجه تضمین جبرانی مورد نیاز می‌کند.

در صورتی که کارگزار نتواند از محل بستن موقعیت معاملاتی مشتری در ساعات معاملات عادی، اقدام به تامین وجه تضمین جبرانی کند، در بازار جبرانی نسبت به اجرای آن اقدام خواهد نمود.

*** وجه تضمین لازم**

وجه تضمینی است که به طور روزانه متناسب با موقعیت‌های باز و بر اساس ضوابط وجه تضمین تعیین می‌شود. اگر وجه تضمین پرداخت شده از حداقل وجه تضمین کمتر باشد، باید تا وجه تضمین لازم افزایش یابد.

*** وجه نقد**

عبارتست از هرگونه مسکوک و اسکناس و انواع چک‌هایی که نقل و انتقال آنها مستند نشده و غیرقابل ردیابی باشد، از قبیل چک‌های عادی در وجه حامل و سایر چک‌هایی که دارنده آن غیرذی‌نفع اولیه باشد (از قبیل چک‌های پشت‌نویس شده توسط اشخاص ثالث، انواع چک پول و چک مسافرتی و ایران چک و موارد مشابه).

*** ورقه بهادار مبتنی بر کالای پذیرفته شده**

ورقه بهاداری است که مطابق قانون و مقررات در شرکت بورس کالای ایران، پذیرفته شده و این شرکت تسهیلات خرید و فروش آن را فراهم آورده است.

* هیات پذیرش بورس کالا

هیاتی است که به شرح ماده ۲ دستورالعمل پذیرش کالا و اوراق بهادار مبتنی بر کالا در بورس کالای ایران تشکیل شده است.

بر این اساس درج نام کالای پذیرفته شده در فهرست نرخ‌های بورس کالا، منوط به احراز تمامی موارد تعیین شده توسط هیات پذیرش می‌باشد.

طبق قانون هیات پذیرش بورس کالا دارای پنج عضو و یک دبیر به شرح زیر است:

۱. رئیس هیات مدیره سازمان بورس یا یکی از اعضای هیات مدیره سازمان به نمایندگی از رئیس هیات مدیره این سازمان؛

۲. رئیس هیات مدیره بورس کالا یا یکی از اعضای هیات مدیره این بورس به نمایندگی از رئیس هیات مدیره بورس کالا؛

۳. یک نفر خبره مالی آشنا به صنعت، به پیشنهاد هیات مدیره کانون کارگزاران بورس و اوراق بهادار و تایید هیات مدیره سازمان بورس؛

۴. یک نفر خبره مالی آشنا به صنعت، به انتخاب هیات مدیره سازمان بورس؛

۵. یک نفر خبره مالی آشنا به صنعت، به انتخاب هیات مدیره بورس؛

۶. مدیرعامل بورس کالا به عنوان دبیر هیات پذیرش و بدون حق رأی یا یکی از مدیران بورس کالا به نمایندگی وی.

طبق قانون هیات پذیرش بورس کالا در زمان پذیرش هر کالا، حداقل عرضه سالانه و حداقل درصد عرضه در بورس کالا از کل تولید سالانه برای تولیدکنندگان و از کل واردات سالانه برای وارد کنندگان را مشخص می‌کند.

همچنین بورس کالا حداکثر ظرف ۳۰ روز پس از تاریخ ثبت درخواست، گزارش کارشناسی خود در خصوص شرایط پذیرش را به انضمام مستندات مربوط به هیات پذیرش ارسال می‌کند.

این هیات نیز حداکثر ظرف ۳۰ روز پس از دریافت گزارش و مستندات مربوط از بورس کالا، نظر کتبی خود را با ذکر دلایل مبنی بر تایید یا رد پذیرش کالا، از طریق این بورس به متقاضی اعلام می‌کند. در صورت رد درخواست، متقاضی می‌تواند مراتب اعتراض خود را حداکثر ظرف مدت ۱۰ روز پس از ابلاغ تصمیم هیات پذیرش، به دبیرخانه سازمان بورس اعلام کند. رأی هیات مدیره سازمان بورس در خصوص بررسی مجدد موضوع یا تایید نظر هیات پذیرش، برای متقاضی، هیات پذیرش و بورس کالا لازم‌الاجرا است.

در صورتی که هیات مدیره سازمان بورس اعتراض متقاضی را موجه تشخیص دهد، درخواست متقاضی باید در اولین جلسه هیات پذیرش دوباره طرح شود.

در صورتی که درخواست متقاضی رد شود و به آن اعتراض نکند، یا پس از اجرای رأی تجدید نظر هیات مدیره سازمان بورس در هیات پذیرش رد شود، طرح مجدد درخواست متقاضی در هیات پذیرش حداقل پس از شش ماه و انجام مجدد کلیه مراحل و پرداخت حق پذیرش، امکان‌پذیر خواهد بود.

همچنین در صورتی که عرضه‌کننده، تمام یا بخشی از وظایف قانونی خود را رعایت نکند، بورس کالا می‌تواند پذیرش کالای وی را برای مدت حداکثر ۳ ماه به حال تعلیق درآورد. تعلیق یک کالا برای مدتی بیش از ۳ ماه منوط به موافقت هیات پذیرش خواهد بود. در هر صورت مدت تعلیق حداکثر ۶ ماه خواهد بود.

همچنین رفع تعلیق پذیرش کالای یک عرضه‌کننده، منوط به رفع موجبات تعلیق مطابق نظر سازمان بورس، هیات پذیرش یا بورس کالا، حسب مورد می‌باشد.

در صورت تعلیق پذیرش، چنانچه موجبات تعلیق اعلام شده توسط بورس کالا یا هیات پذیرش مرتفع شود، بورس کالا رأساً نسبت به رفع تعلیق اقدام کرده و مراتب را به همراه گزارش رفع دلایل تعلیق به سازمان بورس و هیات پذیرش اعلام می‌کند.

هیات پذیرش می‌تواند پذیرش کالای یک عرضه‌کننده را در دوره‌ای که به عرضه‌کننده برای رفع موارد لغو مهلت داده می‌شود، به حالت تعلیق درآورد.

چنانچه در مهلت پیش‌بینی شده موارد لغو پذیرش رفع نشود، کالای آن عرضه‌کننده با تصویب هیات پذیرش از فهرست نرخ‌های بورس کالا حذف می‌شود. بورس کالا لغو

پذیرش کالا را حداکثر ظرف یک هفته از تاریخ تصویب، طی گزارشی با ذکر دلایل مربوط، به عرضه‌کننده و سازمان بورس اطلاع می‌دهد.

پذیرش مجدد کالایی که پذیرش آن در بورس کالا لغو شده است، پس از گذشت یک سال از تاریخ لغو پذیرش با ارائه درخواست و احراز شرایط پذیرش امکان‌پذیر خواهد بود.

پذیرش اوراق بهادار مبتنی بر کالا نیز به درخواست بورس کالا توسط هیات پذیرش انجام خواهد شد. بر این اساس بورس کالا پس از دریافت پیشنهاد تولیدکنندگان، مصرف‌کنندگان، واردکنندگان، کارگزاران یا سایر نهادهای مالی مربوط اقدام به ارائه درخواست پذیرش اوراق بهادار مبتنی بر کالا می‌کند.

طبق قانون هیات پذیرش حداکثر ظرف ۴۵ روز پس از دریافت گزارش و مستندات مربوط از بورس کالا، نظر کتبی خود را با ذکر دلایل مبنی بر تایید یا رد پذیرش اوراق بهادار مبتنی بر کالا، اعلام می‌کند.

در صورت تایید پذیرش، بورس کالا موظف است حداکثر ظرف مدت ۳ ماه از تاریخ اعلام هیات پذیرش اقدام به درج اوراق بهادار مبتنی بر کالا در فهرست نرخ‌های رسمی این بورس و انتشار امیدنامه نماید. در صورت عدم انجام اقدامات مذکور طی مهلت مقرر، اخذ تاییدیه مجدد از هیات پذیرش الزامی است.

*** هیات داوری قانون بازار اوراق بهادار**

هیاتی است که به موجب ماده ۳۷ قانون بازار اوراق بهادار تشکیل می‌شود. بر این اساس هیات داوری متشکل از سه عضو می‌باشد که یک عضو توسط رئیس قوه قضاییه از بین قضات با تجربه و دو عضو از بین صاحب‌نظران در زمینه‌های اقتصادی و مالی به پیشنهاد سازمان بورس و تایید شورای عالی بورس و اوراق بهادار به اختلافات رسیدگی می‌کنند.

رئیس قوه قضاییه و سازمان بورس با تایید این شورا علاوه بر نماینده اصلی خود، هر یک عضو علی‌البدلی تعیین و معرفی می‌کنند تا در صورت غیبت عضو اصلی مربوط در

هیات دآوری شرکت نمایند. ضمن این که ریاست هیات دآوری با نماینده قوه قضاییه خواهد بود.

همچنین مدت ماموریت اعضای اصلی و علی‌البدل دو سال می‌باشد و انتخاب مجدد آنان حداکثر برای دو دوره دیگر بلامانع است.

از سوی دیگر هیات دآوری دارای دبیرخانه‌ای است که در محل سازمان بورس تشکیل می‌گردد و بودجه این هیات در قالب بودجه این سازمان منظور و پرداخت می‌شود. همچنین آرای صادر شده از سوی هیات دآوری قطعی و لازم‌الاجرا است و اجرای آن به عهده اداره‌ها و دوایر اجرای ثبت اسناد و املاک می‌باشد.

طبق قانون در صورتی که اوراق بهادار پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار یا بازار خارج از بورس و یا اوراق بهادار مبتنی بر کالا که در بورس کالا پذیرفته می‌شود، متضمن سود مصوب، سررسید شده یا تضمین شده باشد باید به موقع و در چارچوب مقررات توزیع و پرداخت شود. در صورت خودداری ناشران و شکایت صاحبان اوراق بهادار یا سازمان بورس، موضوع در هیات دآوری قانون بازار اوراق بهادار طرح و آرا صادره در این خصوص از طریق اجرای احکام دادگاه‌ها قابل اجرا است.

همچنین اختلافات بین کارگزاران، بازارگردانان، کارگزار/معامله‌گران، مشاوران سرمایه‌گذاری، ناشران، سرمایه‌گذاران و سایر اشخاص ذی‌ربط ناشی از فعالیت حرفه‌ای آنها، در صورت عدم سازش در کانون‌ها توسط هیات دآوری رسیدگی می‌شود.

فهرست منابع

منابع فارسی

- آشنایی با معاملات قراردادهای آتی سکه طلا. بورس کالای ایران. چاپ سوم. ۱۳۹۵.
- آشنایی با مفاهیم و اصطلاحات قراردادهای مشتقه. روزنامه همشهری. ۱۰ مهر ۱۳۹۱.
- آشنایی با نحوه معاملات در تالار فرعی. بورس کالای ایران. چاپ سوم. ۱۳۹۵.
- آشنایی با نحوه معاملات در تالار محصولات کشاورزی. بورس کالای ایران. چاپ سوم. ۱۳۹۵.
- بهکیش، محمد مهدی. اقتصاد چیست؟. نشر نی. چاپ دوم. ۱۳۸۱.
- پایگاه اطلاع رسانی بورس انرژی.
- پایگاه اطلاع رسانی جامعه رسمی حسابداران ایران.
- پایگاه اطلاع رسانی سازمان مالیاتی.
- پایگاه اطلاع رسانی شرکت بورس اوراق بهادار تهران.
- پایگاه اطلاع رسانی شرکت بورس کالای ایران.
- پایگاه اطلاع رسانی شرکت سپرده گذاری مرکزی اوراق بهادار و تسویه وجوه (سمات).
- پایگاه اطلاع رسانی شرکت فرابورس.
- پایگاه اطلاع رسانی مرکز پژوهش های مجلس.
- پایگاه قوانین و مقررات بازار سرمایه ایران
- پیش بینی و مدیریت ریسک در بورس اوراق بهادار تهران. اسفندماه ۱۳۸۴.
- تاجر، علیرضا. صندوق های سرمایه گذاری. انتشارات بورس. چاپ دوم. ۱۳۹۶.
- جعفری لنگرودی، محمد جعفر. ترمینولوژی حقوق. انتشارات گنج دانش. ۱۳۹۱.
- جعفری لنگرودی، محمد جعفر. دانشنامه حقوقی. ابن سینا. جلد دوم. چاپ دوم. ۱۳۵۱.
- جهانخانی، علی و پارسائیان، علی. بورس اوراق بهادار. انتشارات دانشکده مدیریت دانشگاه تهران. ۱۳۷۵.
- چشم انداز ۲۰ ساله ایران. مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی.

- حاجی‌وند، مهدی. نقش مطبوعات در اجرای خصوصی‌سازی (سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی). انتشارات بورس. ۱۳۹۶.
- خادمی، مهدی. همه چیز درباره سهام. انتشارات مرکز اطلاع‌رسانی بورس. چاپ سوم. ۱۳۸۹.
- دائرةالمعارف بزرگ اسلامی. جلد ۱۱.
- دستورالعمل اجرایی توزیع و انتشار آگهی‌های دولتی. سامانه جامع رسانه‌های کشور.
- دمیرچلی، محمد؛ قرائی، علی و حاتمی، محسن. قانون تجارت در نظم حقوقی کنونی. انتشارات میثاق عدالت. چاپ ششم. ۱۳۸۶.
- دوانی، غلامحسین. بورس، سهام و نحوه قیمت‌گذاری سهام. نشر نخستین. چاپ چهارم. ۱۳۸۴.
- دهخدا، علی اکبر. لغت‌نامه دهخدا. انتشارات دانشگاه تهران. چاپ دوم از دوره جدید. ۱۳۷۷.
- راعی، رضا. مدیریت سرمایه‌گذاری پیشرفته. ۱۳۹۱.
- راهنمای ابزارهای معاملاتی بورس کالای ایران. بورس کالای ایران.
- راهنمایی جامع ابزارهای معاملاتی بورس کالای ایران. شرکت بورس کالای ایران. ۱۳۹۶.
- الزامات آزادسازی نظام تعرفه‌های صنعت بیمه. روزنامه قدس. ۲۶ شهریور ۱۳۸۸.
- سلطانی‌نژاد، حامد و همکاران. سیاست‌های حمایتی بخش کشاورزی با تمرکز بر رویکردهای مبتنی بر بازار (از طریق بورس‌های کالایی). انتشارات بورس. ۱۳۹۵.
- سوهانی، حسین و شهیدی، سیدمرتضی. تحلیل حقوقی معاملات بازار فیزیکی بورس کالای ایران. انتشارات بورس. چاپ اول. ۱۳۹۳.
- شمس، عبدالله. آئین دادرسی مدنی. انتشارات میزان. جلد دوم. چاپ دوم. ۱۳۸۱.
- شهرآبادی، ابوالفضل و بشیری، ندا. مدیریت سرمایه‌گذاری در بورس اوراق بهادار. شرکت اطلاع‌رسانی و خدمات بورس. ۱۳۸۹.
- شهیدی، مهدی. اصول قرارداد و تعهدات. مجمع علمی و فرهنگی مجد. ۱۳۹۳.
- عرفانی، محمود. حقوق تجارت. جهاد دانشگاهی. جلد اول. چاپ سوم. ۱۳۶۷.
- غلاسون‌دیان، نسیم. آربیتراژ چیست؟. روزنامه دنیای اقتصاد. شماره ۲۳۸۰. ۱۳۹۰.
- علیمدد، مصطفی و ملک‌آرایی، نظام‌الدین. مبانی و روش‌های عمومی حسابداری. سازمان حسابرسی، مرکز تحقیقات تخصصی حسابداری و حسابرسی. چاپ اول. ۱۳۷۴.

- فنائی، سیدمجتبی؛ ذاکری، ناصر؛ روزبهان، محمود و پیغامی، عادل. اقتصاد. شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران. ۱۳۹۱.
- قاسم‌زاده، سیدمرتضی. حقوق مدنی، مختصر قراردادها و تعهدات. نشر دادگستر. ۱۳۹۰.
- قاسمی، محسن. آشنایی با نهادهای حسابداری. ماهنامه حسابدار، انجمن حسابداران خبره ایران. شماره ۲۴۵. اردیبهشت ۱۳۹۲.
- قالیباف اصل، حسن. مدیریت مالی مفاهیم و کاربردها. انتشارات پوران پژوهش. ۱۳۸۸.
- قانون آئین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲. روزنامه رسمی.
- قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران (مصوب یکم آذرماه ۱۳۸۴).
- کاتوزیان، ناصر. دوره عقود معین، حقوق مدنی. شرکت سهامی انتشار. جلد یک. ۱۳۸۴.
- کاویانی، کورش. حقوق اسناد تجاری. نشر میزان. ۱۳۸۳.
- کفشگر جلودار، حسین. اوراق سلف Sukuk Salaf. پژوهشکده باقرالعلوم.
- کیائی، علی. صندوق‌های سرمایه‌گذاری مشترک، ابزاری برای سرمایه‌گذاران ریسک‌گریز و بدون تخصص.
- مجموعه قوانین و مقررات بورس کالای ایران. نشر راه افتخار. چاپ اول. ۱۳۹۶.
- مجموعه قوانین و مقررات بورس کالای ایران. نشر مهرنوروز. چاپ اول. ۱۳۹۱.
- مدنی، سید جلال‌الدین. آئین دادرسی کیفری ۱ و ۲. انتشارات پایدار. چاپ دوم. ۱۳۸۰.
- مرشد سلوک، آرش. اوراق سلف موازی ابزاری جهت تامین مالی. روزنامه دنیای اقتصاد. شماره ۲۶۸۷. ۲۲ تیرماه ۱۳۹۱.
- مزایای اجرای سیاست قیمت تضمینی در بورس کالا. روزنامه دنیای اقتصاد. شماره ۴۱۶۱. ۱۵ مهر ۱۳۹۶.
- مشایخی، سیامک. قانون ضد دامپینگ و لزوم نگرشی دقیق‌تر. روزنامه دنیای اقتصاد. شماره ۱۰۷۹. ۲۰ آبان‌ماه ۱۳۸۵.
- معین، محمد. فرهنگ معین. انتشارات امیرکبیر. جلد اول. چاپ چهارم. ۱۳۶۰.
- مفاهیم: امیدنامه شرکت‌های بورسی چیست؟. همشهری آنلاین. ۲۲ اسفند ۱۳۸۶.
- مفاهیم: بازار سرمایه چیست؟. روزنامه همشهری. ۱۴ اسفند ۱۳۸۵.
- مفتخری مظاهری، علیرضا. تفاوت آیین‌نامه با تصویب‌نامه با بخشنامه - حقوق اداری کاربردی. ۱۰ آبان ۱۳۹۴.

- مقدمه‌ای بر قراردادهای اختیار معامله. بورس کالای ایران. چاپ سوم. ۱۳۹۵.
- مقدمه‌ای بر قراردادهای سلف موازی استاندارد. بورس کالای ایران. چاپ سوم. ۱۳۹۵.
- موسویان، سیدعباس. اوراق سلف، ابزاری برای تامین مالی پروژه‌های بالادستی صنعت نفت. مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی. ۱۳۸۹.
- موسویان، سیدعباس. ابزارهای مالی اسلامی (صکوک). سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی. ۱۳۹۱.
- مهران‌فر، محمدرضا. آشنایی با مفاهیم بورس اوراق بهادار. نشر چالش. چاپ اول. ۱۳۸۷.
- نبوی، عزیز. اصول حسابداری. کتابخانه فروردین. جلد اول.
- وب‌گاه رسمی صندوق توسعه ملی ایران.
- وکیلی‌فرد، حمیدرضا. سیفال‌دینی، جلال. ابجدپور، آرش و مقصود، حسین. اثر دامنه نوسان قیمت روزانه بر رفتار قیمتی سهم با رویکرد استراتژی سرمایه‌گذاری معکوس. نشریه دانش سرمایه‌گذاری. دوره یک. شماره ۴. ۱۳۹۱.
- ویکی‌پدیا، دانشنامه آزاد.
- ویکی‌فقه، دانشنامه حوزوی.
- همشهری آنلاین.
- یاری محمدحسن. آکسفورد بورس: اولین دیکشنری بازار بورس اوراق بهادار تهران، موسسه انتشاراتی مرکز فکر. چاپ اول. ۱۳۸۶.

منابع انگلیسی

- "Book Value". Investopedia. Retrieved 2008-08-20
- "Companies Act 2006: A summary of what it means for Private Companies". Department for Business, Enterprise and Regulatory Reform. Retrieved 2007-02-28.
- "Exchange-Traded Funds(ETFs)". U.S. Securities and Exchange Commission. Retrieved 8 November 2013.
- "Financial Risk: Definition". Investopedia. Retrieved October 2011.
- "In Wall Street Words". Credo Reference. 2003. Retrieved October 2011.
- "Introduction To Exchange-Traded Funds ", Investopedia,
- bill of exchange.(2009). In Encyclopædia Britannica. Retrieved November 14, 2009, from Encyclopædia Britannica Online <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/197713/bill-of-exchange>
- Bill of Exchange ،1911 Encyclopædia Britannica
- Brown, Christian; Abraham, Fred(October 2012). "Sum of Perpetuities Method for Valuing Stock Prices". Journal of Economics 38(1): 59–72. Retrieved 20 October 2012.
- E.J. Elton, M.J. Gruber, S.J. Brown, W.N. Goetzmann(2003): Modern Portfolio Theory and Investment Analysis, John Wiley & Sons, New York(ISBN 978-0-470-05082-8).
- Horcher, Karen A.(2005). Essentials of financial risk management. John Wiley and Sons. pp. 1–3. ISBN 978-0-471-70616-8.
- http://new.ime.co.ir/Portals/_Rainbow/images/default/scan%20state%209000012828.pdf
- <http://new.ime.co.ir/site/296/default.aspx>
- <http://new.ime.co.ir/site/347/default.aspx>
- <http://www.antimoneylaunderinglaw.com/aml-law-in-canada/what-is-money-laundering>
- <http://www.bourseshop.ir>
- <http://www.codal.ir>
- <http://www.csdiran.com/CSDIran>
- <http://www.iiia.ir>
- <http://www.ime.co.ir/files/ime-co-ir/Pdf/Reports/hiatmodire96.pdf>
- <http://www.ime.co.ir/files/ime-co-ir/Pdf/Reports/sooratmalihesabras95.pdf>
- <http://www.ime.co.ir/ShowContent.html?i=c09jM3ZrRFhYNUE9>
- <http://www.imf.org/external/np/leg/amlcft/eng/>

- <http://www.irbourse.com>
- <http://www.irfarabourse.com>
- <http://www.mobilebourse.ir>
- <http://www.seba.ir>
- <http://www.sena.ir/Default.aspx>
- <http://www.sidsco.ir>
- <http://www.tsetmc.com/Loader.aspx>
- <https://aml-cft.net/library/money-laundering/>
- <https://gettingthedealthrough.com/area/50/anti-money-laundering/>
- https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2765010
- <https://www.americanbanker.com/opinion/money-laundering-is-financial-thoughtcrime>
- Market Maker Definition
- McNeil, Alexander J.; Frey, Rüdiger; Embrechts, Paul(2005). Quantitative risk management: concepts, techniques and tools. Princeton University Press. pp. 2–3. ISBN 978-0-691-12255-7.
- Newbery, David M.(2008). Steven N. Durlauf; Lawrence E. Blume, eds. Futures markets, hedging and speculation. The New Palgrave Dictionary of Economics(2 ed.). Retrieved 22 July 2013
- RICK L. CLICK ‘THOMAS N. DUENING ‘Business Process Outsourcing ‘John Wiley & Sons ‘2006‘
- Shareholder Meetings, AllBusiness.com, October 26, 2004
- State Street Global Advisors and Knowledge@Wharton, ETFs Changing the Way Advisors Do Business, According to State Street and Wharton Study, Business Wire(June 10, 2008).
- T.E. Copeland, J.F. Weston(1988): Financial Theory and Corporate Policy, Addison-Wesley, West Sussex(ISBN 978-0-321-22353-1)
- The idea of governments making investments may be less familiar than the case involving companies. A government can make investments ISBN 0-673-99988-2.
- The Impact of Exchange Traded Products on the Financial Advisory Industry: A Joint Study of State Street Global Advisors and Knowledge@Wharton(2008).
- Walter, James(March 1956). "Dividend Policies and Common Stock Prices". Journal of Finance 11(1): 29–41. doi:10.1111/j.1540-6261.1956.tb00684.x. Retrieved 20 October 2012.
- Wikipedia contributors, "Value added," Wikipedia, The Free Encyclopedia, http://en.wikipedia.org/wiki/Value_added.